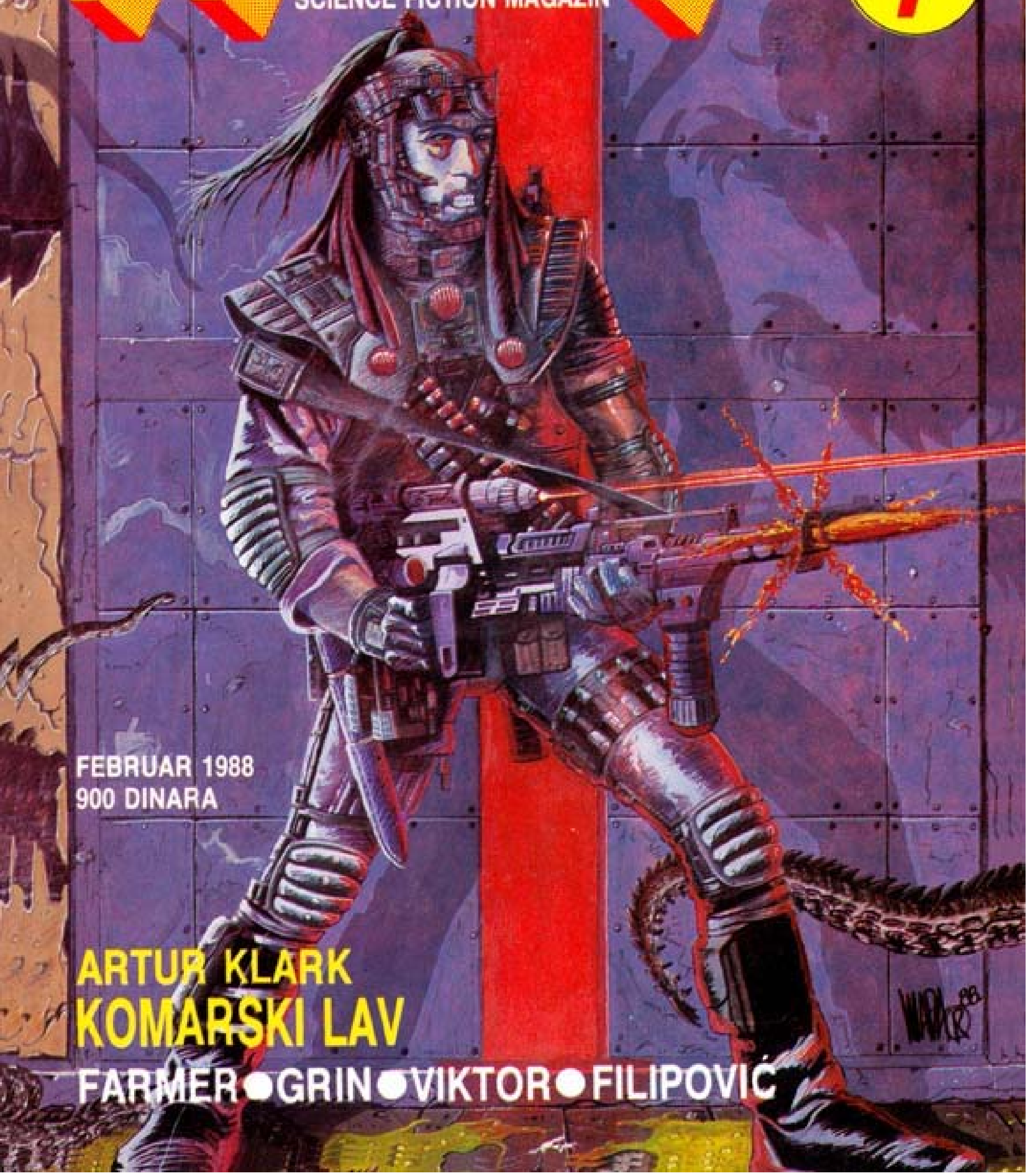
Alef

SCIENCE FICTION MAGAZIN

7





Broj 7 Februar 1988 900 d

Prečnik Alefa iznosi oko dva-tri santimetra, ali kosmički prostor bio je tamo u nesmanjenoj veličini.

H. L. BORHES

SADRŽAJ

Odgovorni urednik Milorad Predojević
Urednik Boban Knežević
Likovni urednik Dragoljub Stanković

Naslovna strana Vladimir Vesović



Izdaje: NIŠRO »DNEVNIK«, OOUR IZDAVAČKA DELATNOST 21.000 NOVI SAD, Vojvođanskih brigada 7/VI

REČ UREDNIKA

Rečeno je da će domaći SF pisci postići zapaženiji, društveno opštepriznat uspeh kad napuste američke i svemirske teme i posvete se nadgradnji društvenih, političkih i ljudskih odnosa kojima su okruženi. Kada se tako postave stvari, SF dobija ulogu alarma, komentariše određene političke, ekonomske ili društvene propuste kroz zamišljenu blisku ili dalju budućnost. Naravno, sve to mora biti uklopljeno u nekakvu funkcionalnu priču, ili takav tekst prestaje da bude književnost i postaje pamflet. Ono što su SF poznavaoci predviđali možda počinje da se ostvaruje. Dragan R. Filipović prisutan je na jugoslovenskoj SF sceni skoro deset godina, ima desetak objavljenih priča, nekoliko i u SAD, jedan roman... Ipak, neočekivano, Filipović nam se predstavlja u sasvim drugačijem svetlu, kao neko ko, tražeći odgovarajući izraz za sebe, napušta granice SF geta, i hvata se u koštac sa problemima dosad nepominjanim u jugo-slovenskoj fantastici. Iz njegove, još neobjavljene zbirke priča odabrali smo jednu, za koju smatramo da će vam na pravi način prezentirati Filipovićev rad.

Artura Klarka, pisca naslovne novele, suprotno uobičajenoj praksi, ne predstavljamo u posebnoj rubrici. Klark je izuzetno detaljno obrađen u Jugoslaviji, i naprosto ne vidim šta bismo imali novo da dodamo.

Skrenuo bih vam pažnju na priču »Otkriće u šumama«, značajnu zbog svog kvaliteta i činjenice da Grejem Grin nije SF pisac. Imate priliku da vidite kako izgleda kad se jedan pismen čovek prihvati zadatka da opiše jedan događaj i jednu situaciju, mnogo puta već korišćenu u žanru koji mu nije blizak... Šta bi tek bilo da mu je blizak?

Teorijski članak u ovom broju je »Staljin u duši« Ursule Lengvin, malo neobično viđenje savremene naučne fantastike i književnosti uopšte u svetu — viđenje koje nam daje stravičnu viziju sve rasprostranjene cenzure.

Na kraju, odaću vam malu tajnu: roman koji će naslediti Farmerov i biti objavljen u tri nastavka, počev od broja 9 je »Most uma« Džoa Haldemana.

Prijatno čitanje.

Boban KNEŽEVIĆ

PISMA

Kao dugogodišnji ljubitelj SF-a vrlo sam zadovoljna kvalitetom Alefa i od srca vam želim dug opstanak na tržištu. Alef nadopunjuje Sirius jer ima veći broj zanimljivih rubrika — one trebaju ostati (kao i teorijski prilozi).

Zanima me J. G. Ballard — na više mjesta nalazim informaciju da je prvorazredan pisac, ali sve u svemu, ako je u 136 brojeva Siriusa izašlo 9 priča. Inače, on je moj favorit — kao i Varley, pa vas molim njihove priče i portrete. Uz njih što više novih imena, novih priča, pisaca za koje ranije nismo čuli. Uz svu vrijednost provjerenih imena potrebno je (a meni i nadasve ugodno i zanimljivo) barem kaskati iza glavne struje.

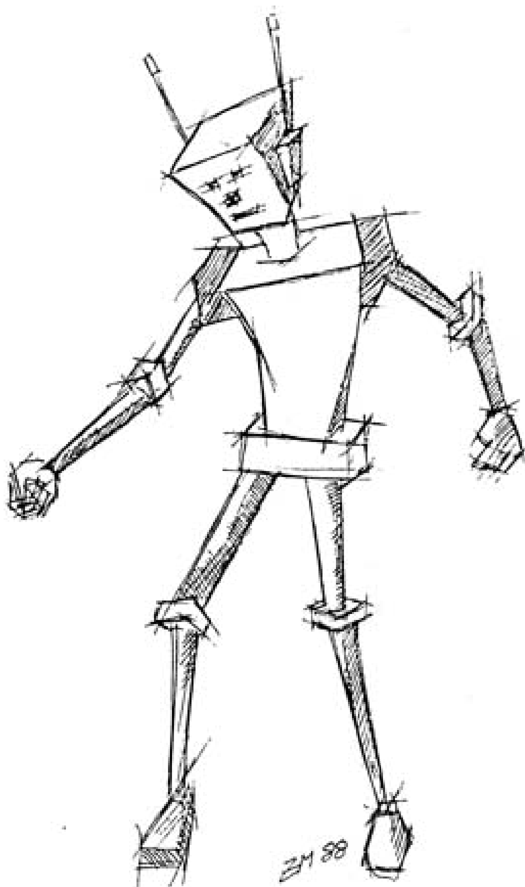
S poštovanjem

D. Dančulović
SISAK

I Balard i Varli su u našim planovima. Već u nekoliko narednih brojeva, čim stignu sa prevoda biće objavljeni jedna novela Varlija i opširniji portret autora, kao i intervju sa Balardom. Što se Balardovih priča tiče, biće i toga, ali ne pre desetog broja.

Problem je u tome što postoji najmanje dve stotine autora (američkih i britanskih, naravno) čije bismo priče mogli uvrstiti u Alef, a kako mi objavljujemo uglavnom četiri po jednom broju, biće nam potrebno pet godina da sve zastupimo samo po jedanput. Samim tim, ne može se očekivati favorizovanje jednog autora ili jedne grupe autora. Kad se stvari postave na ovaj način, postaje malo jasnije koliko su nam male šanse da se uključimo u glavnu svetsku SFstruju. Upotrebili ste pravu reč: kaskamo... sa tendencijom zaostajanja, na žalost.

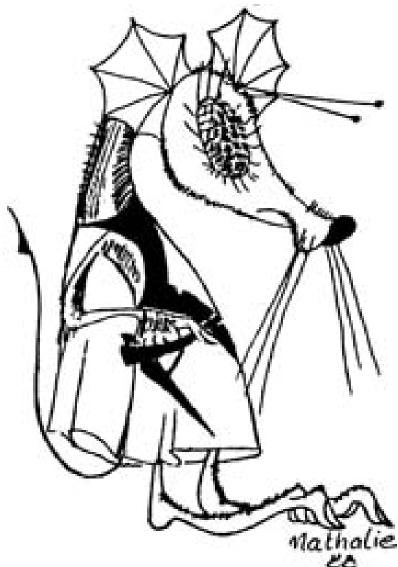
Jer, za pet godina stasaće nova generacija pisaca, sa dvadeset ili trideset novih predstavnika. Neki stari će početi iznova, i sve to zajedno mnogo liči na Zenonove aporije... s tom razlikom što u ovom slučaju, pored teorijske neostvarivosti postoji i praktična nemogućnost stizanja.... Ipak, ne prepuštajmo se tmurnim mislima, to nam sigurno neće pomoći.



Peti broj ALEF-a je konačno ono pravo, priče su super, a štampa dobra, nema belih i crnih mrlja, časopis se ne raspada. Ali crtež na naslovnoj strani je loš. U prošlom broju ste imali neku marvelovštinu i to lošu, sada stripovski crtež, očajan preko svake mere. Imate odlične saradnike, ali ih očigledno ne raspoređujete na odgovarajuća mesta. Bobu ste dali da radi one idiotske prikaze filmova, da li je taj čovek ikada video filmsku kritiku, bar iz daljine. Bob odlično crta i vratite nam Boba na naslovnu stranu, ali njegovi prikazi filmova su užasni, vrhunac je prikaz filma »Pegi Sju se udaje«. Čitao sam taj prikaz pet puta i ništa mi nije jasno, da li je taj čovek ozbiljan i da li uopšte poznaje osnovne filmske vrednosti. Film nisam gledao i neću ga gledati, a iz njegovog prikaza ne mogu ni da zamislim šta se tamo događa. Bobu preporučujem da ostane u okvirima crtanja, tu je zaista bez premca, pojedine vinjete su bez premca, fotokopirao sam ih i izlepio po zidovima, gledam ih svaki dan, ali neka ne piše prikaze filmova, ni knjiga, ničega, samo neka crta...

Zoran Nedić
GORNJI MILANOVAC

Ukusi su zaista različiti. Videćemo rezultate ankete iz prošlog broja, ali i dalje ćemo praktikovati što raznovrsnije naslovne strane. Biće još Boba, ali i drugih. .. Što se tiče prikaza filmova, oni su zamišljeni kao propratna, zabavna rubrika. Nismo hteli ozbiljne filmske kritike, kojih imate svuda po drugim časopisima, nismo hteli šablonski pristup filmovima. Prikazi koje radi Bob su njegovi prikazi, a ja ću vam odati tajnu kako da ih upotrebljavate: pre svega, proverite da li imate isti ukus kao on. Neke filmove on hvali, i tada je ozbiljan, neke kudi i tada je ironičan. Odgledajte dva filma, jedan koji je po Bobu dobar (monstrumi, krv do kolena,..) i jedan koji nije (svemirska ljubavna priča, ili melodrama ili psihodrama...) i izaberite šta ćete gledati ubuduće. Prosto, zar ne? Postavlja se pitanje, naravno, zašto ne radi prikaze samo dobrih filmova. Razlog je krajnje jednostavan, nema ih dovoljno. Godišnje se snimi osamdesetak SF i horor filmova u SAD, a svega je desetak vredno pomena. Film »Izgubljeni dečaci« stigao je iz Amerike sa velikom najavom, a u stvari je još gori nego što ga je Bob predstavio. Ipak, pogledajte ga, možda će vam se dopasti...



Imam šesnaest godina i bavim se crtanjem dosta dugo. Interesuje me kakva je mogućnost da se nešto od mojih radova objavi u vašem časopisu i koliki bi bio honorar. Da li treba da vam šaljem original ili kopiju i da li vraćate originale?

Nestrpljivo očekujem odgovor.

Nenad Brečić
VARAŽDIN

Tvoje pitanje je dotaklo nerazjašnjenu oblast u saradnji redakcije i čitalaca-ilustratora, pa ćemo detaljnije odgovoriti.

Najpre pošaljite fotokopije radova, po mogućstvu što kvalitetnije. Ukoliko nam se nešto od toga dopadne, objavićemo ili zatražiti od vas da dostavite originale, koje bismo vam u tom slučaju vratili. Objavljene vinjete ne honorišemo, međutim, ilustratori kojima objavljujemo vinjete imaju najviše šanse da im se pruži mogućnost za ilustrovanje pojedinih priča, što je već plaćen posao. Naslovne strane dolaze na kraju, i za njih je ipak potreban određeni nivo profesionalizma.

Poštovana redakcijo,

raduje me što ALEF postaje sve bolji i bolji, kako u tehničkom pogledu tako i u sadržinskom. Priča »Čovek koji je prodavao čarolije« iz petog broja nema veze sa SF-om, ali je izvanredna. Dajte nam slobodno po jednu takvu priču mesečno, niko se neće ljutiti što ne pripada u potpunosti žanru.

Kada sam video ogroman Kardov članak, rekoh sebi, šta je ovim ljudima, ne misle valjda da smo svi književni teoretičari. Međutim, i članak je izvanredan, nastavite samo tako.

Jedna stvar mi je zasmetala, čini mi se da objavljivanje Farmerovog romana u ovakvom rascepkanom stanju nije fer. Roman je savršen, remek-delo, onoliko koliko je Hajnlajnov loš toliko je ovaj dobar, ali zašto u dvoredu, u nastavcima. Farmer je zaslužio knjigu u tvrdom povezu. Zar ne?

Zoran Stojaković
NIŠ

Znate šta? Prvo nećete Hajnlajna jer vam je infantilan, onda oplakujete Farmera jer je suviše dobar za jedno ovakvo izdanje. Svetu se ne može ugoditi, to mi je sada jasno na najneposredniji moguć način... Farmer je čekao petnaest godina da bude objavljen u Jugoslaviji. Mogli smo da ga objavimo ovako kako ga štampamo u Alefu ili da ga ne objavimo uopšte. Posmatrajte stvari na taj način. Činimo sve što je u našoj moći da obezbedimo najbolja moguća dela za štampanje. Naš zaostatak za postojećim SF delima je toliki da nemamo mogućnosti da biramo kako ćemo šta štampati. Ma šta radili, ma koliko novih izdanja uvodili, mi ćemo i dalje samo kaskati za glavnim svetskim SF zbivanjima. Trendovi promiču kraj nas a da mi toga nismo ni svesni. Slikovito je to rekao jednom prilikom naš saradnik A. B. Nedeljković za jednu novost u američkom filmu. »Oni ukidaju kao zastarelo, a ja nisam ni znao da to postoji.. .«

Poštovani druže uredniče,

redovno čitam »Alef« i kako vi često pozivate svoje čitaoce na saradnju, osmelila sam se da vam pošaljem u ovom pismu dva svoja crteža. Volela bih da znam šta o njima mislite.

S najboljim željama

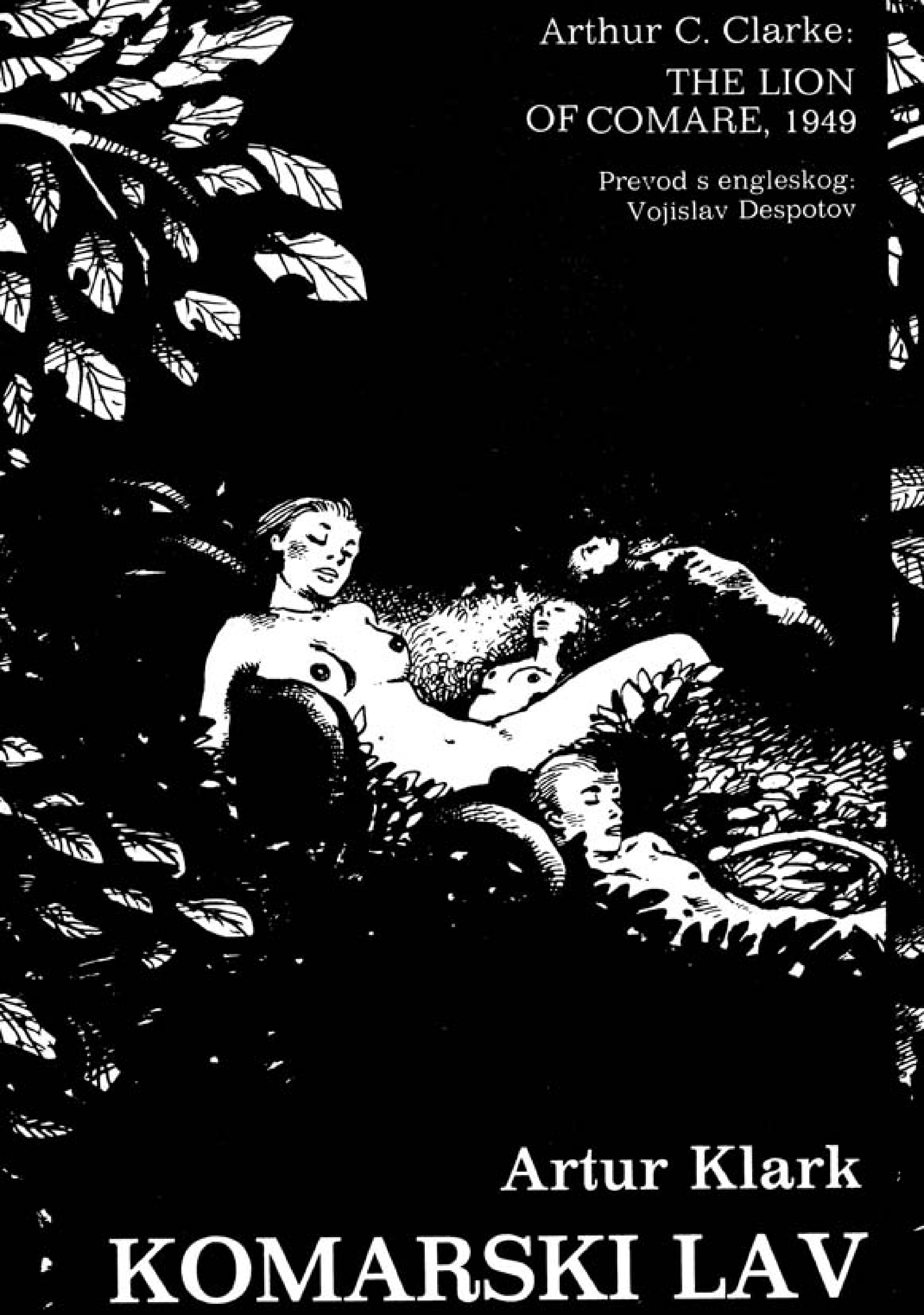
Nathalie Stepić
Dekumana 3
51440 Poreč

Draga Natali,

Šta mislimo o tvojim crtežima, najtačnije ćemo odgovoriti time što ih, pod tvojim imenom, objavljujemo već u ovom broju »Alefa«. Očekujemo nove crteže.






Arthur C. Clarke:
THE LION
OF COMARE, 1949
Prevod s engleskog:
Vojislav Despotov
Artur Klark
KOMARSKI LAV

Poglavlje 1

REVOLT

Pri kraju dvadeset šestog veka veliki talas Nauke najzad je počeo da jenjava. Duge serije pronalazaka koji su gotovo hiljadu godina oblikovali svet približavale su se svršetku. Beše otkriveno sve. Svi veliki snovi iz prošlosti behu ostvarivani jedan za drugim.

Civlizacija je u potpunosti mehanizovana — pa ipak, mašine su gotovo iščezle sa lica Zemlje. Skrivene u gradskim zidovima ili, pak, pohranjene duboko pod površinom, savršene mašine nosile su breme sveta na svojim plećima. Roboti su, tiho i nenametljivo, udovoljavali potrebama svojih gospodara, radeći svoj posao tako dobro da je njihovo prisustvo među ljudima delovalo prirodno kao i rađanje sunca.

Trebalo je još štošta savladati u carstvu čiste nauke; astronomi, koji više nisu bili vezani za Zemlju, imali su dovoljno posla za narednih hiljadu godina. Međutim, društvene nauke i umetnosti behu postale glavna preokupacija ljudske rase.

U godini dve hiljade šestotoj, najsuptilniji ljudski umovi nisu se više mogli naći u laboratorijama.

Najslavnija svetska imena behu imena umetnika i filozofa, zakonodavaca i državnika. Inženjeri i veliki pronalazači definitivno su pripadali prošlosti. Kao ljudi koji su do tada pomagali konačnom istrebljenju dugo-iščezavajućih bolesti, oni su svoj posao uradili tako dobro da uopšte više i nisu bili potrebni.

Trebalo je da prođe pet stotina godina da bi se klatno vratilo natrag.

Pogled iz studija oduzimao je čoveku dah s obzirom da se duga, zakrivljena prostorija nalazila na visini od preko dve milja iznad baze Centralnog tornja. Pet ostalih divovskih zgrada beše grupisano dole a njihovi metalni zidovi, obasjani zracima jutarnjeg sunca, presijavali su se u svim bojama spektra. Još niže, pružala su se kvadratna polja automatskih farmi i negde u daljini, kroz izmaglicu horizonta, gubila se iz vida. Ali za Ričarda Pejtona II kao da je sva ova lepota prizora i pejsaža bila iznenada uzaludna i izgubljena; ljutito je koračao između krupnih blokova sintetičkog mermera, što beše sirovina za njegove umetničke kreacije. Ogromna obojena masa veštačkog stenja u potpunosti je dominirala studijom; najvećim delom to behu grubo tesane kocke dok je izvestan broj gromada već počeo da poprima oblike životinja, ljudskih bića i apstraktnih formi koje se nijedan geometričar ne bi usudio da definiše i imenuje. Sedeći neudobno na deset tona teškom dijamantnom bloku — najvećem koji je ikada sintetizovan — umetnikov sin pozdravi slavnog oca sa izrazom neprijateljstva.

»Čini mi se«, primeti zlovoljno Ričard Pejton II, »da mi ne bi smetalo kad ti ne bi radio ništa i pritom bio zadovoljan — ukoliko bi bio ljubazan. Izvesni ljudi se odlikuju time i, u celini uzev, čine svet zanimljivijim. Međutim, razlog zbog kojeg želiš da studiraš inženjering nadmašuje moje moći shvatanja.

Da, jasno mi je da ćemo ti dopustiti da tehnologiju uzmeš kao glavni predmet, ali nikada nismo ni pomislili da si to tako ozbiljno odlučio. Kada sam bio u tvojim godinama, imao sam strast prema botanici — međutim, nikada je nisam učinio glavnom životnom preokupacijom. Da li ti je te ideje usadio u glavu profesor Ćandras Ling?«

Ričar Pejton III je napućio usne.

»A zašto da ne? Ja znam koji je moj poziv i on se slaže sa mnom. Pročitao sam

njegov izveštaj.«

Umetnik podiže u vazduh nekoliko listova hartije, držeći ih, kao nekog neprijatnog insekta, između palca i kažiprsta.

»Čitao sam«, reče namršteno. »Pokazuje veoma neobične sposobnosti za mehaniku — napravio je originalni rad u području pod-elektronskih istraživanja. .. et, cetera, et cetera... Nebesa mi, mislio sam da je ljudska rasa prerasla te igračke još pre mnogo vekova. Želiš da budeš mehaničar prve klase i tumaraš naokolo, obilazeći robote u kvaru? Težak je to posao za mog dečka, da ne kažem za unuka člana Svetskog saveta!«

»Ne bih želeo da u sve ovo uvlačiš dedu, reče Ričard Pejton III sa primetnom odbojnošću u glasu. »Činjenica je da je on bio državnik koji te nije sprečio da postaneš umetnik. Zašto onda očekuješ da ja budem ono što si ti?«

Divna zlatasta brada starijeg čoveka počela je zloslutno da se kostreši.

»Nije me briga šta radiš sve dok postoji nešto na šta možemo da budemo ponosni. Ali čemu ta zaluđenost za naprave i uređaje? Imamo sve potrebne mašine. Robot je usavršen pre pet stotina godina; svemirski brodovi se nisu menjali barem isto toliko; verujem da je naš sadašnji sistem komunikacija star blizu osam stotina godina. Zašto onda menjati ono što je već savršeno i besprekorno?«

»Zamisli umetnika koji za nešto tvrdi da je savršeno. Oče, ja te se stidim!«, odgovorio je mladi čovek.

»Ne cepidlači! Ti savršeno dobro znaš na šta sam mislio. Naši su preci oblikovali mašine koje nas opskrbljuju svim što nam je potrebno. Nema sumnje da bi neke od njih mogle za koji procenat da budu efikasnije, ali, čemu zabrinutost? Možeš li da navedeš jedan jedini pronalazak koji u ovom trenutku nedostaje svetu?«

Ričard Pejton uzdahnu.

»Slušaj, oče...«, reče on strpljivim glasom. »Proučavao sam i istoriju i inženjeriju. Pre dvanaest vekova, otprilike, bilo je ljudi koji su tvrdili da je sve pronađeno — a to je bilo pre pojave elektriciteta, letenja i astronautike. Oni jednostavno nisu gledali dovoljno daleko u budućnost — njihovi umovi bili su ukorenjeni u njihovoj današnjici.

Isto se događa i danas. Jer, svet je pet stotina godina živeo od mozgova prošlosti. Spreman sam da priznam da se neke linije razvoja približavaju kraju ali, postoji tuce drugih koje još nisu ni započele.

U tehničkom smislu, svet je stagnirao. Ovo nije mračno doba, s obzirom da mi ništa nismo zaboravili. Pogledaj svemirska putovanja. Pre devet stotina godina stigli smo na Pluton. Gde smo sada? Još uvek na Plutonu! Kada ćemo preći u meduzvezdani svemir?«

»Ma ko to želi da ide do zvezda«?

Dečak napravi ljutiti izraz lica i skoči sa dijamantskog bloka.

»Kakvo je to pitanje u ovom dobu? Hiljadama godina pre nas ljudi su govorili: Ma ko to želi da ide na mesec? Da, znam da zvuči neverovatno, ali sve postoji u drevnim knjigama, sve. Danas je Mesec udaljen od nas svega četrdeset pet minuta a ljudi kao što je Ham Jansen rade na Zemlji i žive u Platon Sitiju.

Mi krećemo na međuplanetarna putovanja kao od šale a jednog dana će to tako biti i sa stvarnim kosmičkim putovanjima. Mogao bih da navedem i mnoge druge stvari koje će se naprosto zaustaviti samo zato što ljudi misle kao ti i zadovoljni su onim što imaju.«

»A zašto ne bi bili?«

Pejton pokaza rukom po studiju.

»Budi ozbiljan, oče. Jesi li ikada bio zadovoljan nečim što si napravio? Zadovoljne su

samo životinje.«

Umetnik se gorko osmehnu.

»Možda si u pravu. Međutim, to ne osporava moj argument. Još uvek smatram da ćeš protraćiti život a tako misli i deda.« Pogledao je zbunjeno sina. »Zapravo, on dolazi na Zemlju samo da bi tebe video.«'

Pejtona uhvati panika.

»Slušaj, oče. Već sam ti rekao šta mislim i ne želim da budem primoran da ponovo prođem kroz sve to. Ni deda ni ceo Svetski savet neće me naterati da se predomislim.«

Bila je to bombastična izjava i Pejton se upita da li zaista tako misli. Njegov otac je upravo hteo da mu odgovori kad studijom zabruja muzički ton niske frekvencije. Sekund kasnije, vazduhom prostruja mehanički glas.

»Vaš otac želi da vas vidi, gospodine Pejton.«

On trijumfalno pogleda sina.

»Trebalo je da dodam«, reče, »da deda upravo stiže. Znam za tvoju naviku da se izgubiš baš u trenucima kad si tražen.«

Dečak nije odgovarao. Gledao je kako njegov otac odlazi do vrata a potom mu se usne razvukoše u osmeh.

Jedino prozorsko okno u studiju bese otvoreno i on izađe na balkon. Dve milje niže, ogromna betonska platforma parkirališta bleštala je na suncu, izuzev grupisanih tačaka koje su predstavljale prizemljene brodove.

Pejton pogleda nazad u sobu. Još uvek je bila prazna iako se kroz vrata mogao čuti prodoran očev glas. Uhvativši se jednom rukom za balustradu, on se otisnu u prostor.

Trideset sekundi kasnije, dve osobe uđoše u studio i iznenađeno se zagledaše. Ričard Pejton, bolje rečeno Ričard Pejton bez porodičnog broja, bio je čovek kome se na prvi pogled moglo pripisati šezdeset godina, mada je to bilo manje od trećine njegove stvarne starosti.

Bio je u ljubičastoj odeći, koju je tkalo jedinih dvadesetak tkača na Zemlji i manje od stotinak u čitavom Sunčevom sistemu. Činilo se da iz njega zrači autoritet a u poređenju sa njim čak je i njegov slavni i samouvereni sin delovao sitničarski i nedosledno.

»Pa, gde je?«

»Zbunjen je. Otišao je kroz prozor. Barem možemo na miru da kažemo šta mislimo o njemu.«

Pogrešno.

Ričard Pejton II pritisnuo je osmocifreni broj na svom ličnom komunikatoru. Odgovor je došao gotovo trenutno. Jasnim, bezličnim tonovima automatski glas je beskrajno ponavljao:

»Moj gospodar spava. Ne smetajte, molim. Moj gospodar spava. Ne smetajte, molim...«

Ljutitim gestom Ričard Pejton II isključi instrument i okrete se svom ocu. Starac se prigušeno smejao.

»On razmišlja prilično brzo. Pobedio nas je. Ne možemo ga uhvatiti dok on ne odluči da pritisne dugme. A ja, naravno, u ovim godinama ne nameravam da ga gonim.«

Za trenutak je nastupila tišina. Dva čoveka su posmatrala jedan drugog neodređenog izraza lica a tada, gotovo istovremeno, prasnuše u smeh.

Poglavlje 2

L E G E N D A O K O M A R I

Čitavu milju i po pre uključenja neutralizatora, Pejton se osećao kao kamen. Vazduh koji je sekao nije mu dao da diše normalno ali je ipak bio stimulativan. Padao je brzinom manjom od sto pedeset na sat ali je utisak o brzini bio vidno povećan blizinom susednih zgrada.

Nežni trzaj smanjivača brzine usporio ga je nekih tri stotine jardi od tla. Blago se spuštao ka nizovima parkiranih letilica koje su dopirale do samog tornja.

Njegova lična, veoma brza letilica beše, zapravo, mali jednosed, potpuno automatska mašina malih dimenzija. Barem je, pre tri veka, kada je sagrađena, bila potpuno automatizovana: njen sadašnji vlasnik toliko ju je preuredio da niko drugi u svetu ne bi bio u stanju da leti njom.

Pejton je isključio pojas neutralizatora — veseli potez koji je, mada tehnički zastareo, još uvek imao zanimljive mogućnosti — i koraknuo u vazdušnu komoru svoje letilice.

Dva minuta kasnije, gradski tornjevi tonuli su pod njim, neobična divlja prostranstva nadletao je brzinom od četiri hiljade milja na sat. Pejton se uputio ka zapadu — gotovo istog časa našao se iznad okeana. Mogao je samo da čeka; brod će automatski doći do zadatog cilja. Naslonio se na pilotsko sedište, obuzet gorkim mislima, osećajući sažaljenje prema samom sebi.

Bio je daleko uznemireniji nego što je to bio spreman da prizna. Činjenica da je njegova porodica odustala od podrške njegovom zanimanju za tehniku prestala je da ga brine još pre nekoliko godina; ali, taj neprestano rastući otpor, koji je dostigao vrhunac, ispostavilo se, beše nešto sasvim novo. Nije bio u stanju da ga razume.

Deset minuta kasnije, usamljeni beli pilon počeo je da se diže nad okeanom kao mač Ekskalibur iz jezera. Grad poznat svetu kao Scijencija — a svojim ciničnim stanovnicima kao Šišmišov Zvonik — beše izgrađen pre osam vekova, na ostrvu prilično udaljenom od kopna. Taj potez izabiranja ostrva izražavao je neizvesnost, zbog poslednjih tragova nacionalizma koji se u tim vremenima još beše zadržao.

Pejton je prizemljio svoj brod na platformi predviđenoj za sletanje i odmah se uputio ka najbližem ulazu.

Huk visokih talasa, koji su se slamali o stene stotinak jardi niže od platforme, bio je zvuk koji ga je uvek impresionirao.

Zastao je za trenutak na ulazu, udišući slani vazduh i posmatrajući galebove i ptice selice kako kruže iznad tornja. Koristile su ovo parče zemlje kao boravište na kome se zora još uvek posmatra širom otvorenih očiju i gde svaki prizor izaziva divljenje božanskoj tvorevini.

Genetički biro se nalazio stotinak spratova gore, bliže centru tornja. Trebalo mu je deset minuta da stigne u Grad Nauke. Isto toliko vremena potrošio je da pronađe čoveka u kubnim miljama kancelarija i laboratorija.

Alen Henson II bio mu je još uvek jedan od najbližih prijatelja, premda je dve godine ranije napustio Univerzitet Antarktika i prebacio se sa inženjeringa na biogenetska proučavanja. Pomagao je Pejtonu kad god bi se ovaj našao u nevolji — a to nije bilo retko. Pejton je osećao da je prirodno što je sada doleteo u Scijenciju — a naročito zbog hitnog poziva koji mu je Henson uputio dan ranije.

Biologu je bilo drago što vidi Pejtona, mada je njegova dobrodošlica bila primetno prožeta nervozom.

»Radujem se što si došao. Imam neke novosti koje će te zanimati. Samo, izgledaš mi nešto mračno, a? U čemu je stvar?«

Pejton mu ispriča, ne bez izvesnog preterivanja u detaljima. Henson je nekoliko trenutaka zamišljeno ćutao.

»Dakle, već su počeli!«, reče. »To se i moglo očekivati.«

»Šta želiš time da kažeš?«, upita Pejton iznenađeno.

Biolog otvori jednu fioku i izvuče iz nje zapečaćeni koverat. Izvadi iz koverta dva plastificirana lista na kojima beše nekoliko stotina paralelnih ureza različite dužine. Pruži jedan list prijatelju i upita:

»Znaš li šta je ovo?«

»Izgleda kao analiza karaktera.«

»Tačno. I to upravo tvog.«

»Oh! To baš nije zakonito, zar ne?«

»Nije bitno. Šifra je štampana pri dnu: vodi od tvojih estetskih sklonosti pa sve do fizičke snalažljivosti. Poslednja kolona predstavlja tvoj količnik inteligencije.«

Pejton je pažljivo proučavao kartu. Potom uzdahnu.

»Ne shvatam kako si došao do ovog.«

»Nije ni važno«, odmahnu Henson rukom. »Sad pogledaj ovu analizu.« Potom pruži Pejtonu i drugu kartu.

»Zašto kad su iste!?«

»Nisu sasvim iste ali su vrlo, vrlo slične.«

»Kome pripada ova druga?«

Henson se zavali u sedištu i lagano odvrati:

»Ta analiza, Dik, pripada tvom prapradedi iz dvadeset druge generacije unazad, po muškoj liniji — velikom Rolfu Tordarsenu.«

Pejton odskoči sa stolice kao raketa.

»Šta?«

»Ne viči. Pazi, ako neko naiđe, razgovaramo o starim vremenima na koledžu.«

»Ali — Tordarsen!«

»Ako se dovoljno vratimo u prošlost, dobijamo podjednako različite pretke. Sada ti, međutim, znaš zbog čega te se tvoj deda boji.«

»Digao je ruke od svega. Praktično sam završio obuku.«

»Nama zahvali za to. Naša se analiza obično vraća na deset generacija, dvadeset u specijalnim slučajevima. To je užasan posao.

U Biblioteci nasledstva postoji na milione karata, po jedna za svakog muškarca i ženu koji su živeli od dvadeset i trećeg veka naovamo. Ova koincidencija je sasvim slučajno otkrivena, otprilike pre mesec dana.«

»Onda su i počele nevolje. Ali još uvek ništa ne razumem.«

»Dik, reci mi, šta tačno znaš o svom slavnom pretku?«

»Ne više od drugih, pretpostavljam. Naravno, ne znam kako je i zašto nestao, ako misliš na to. Zar nije napustio Zemlju?«

»Nije. Napustio je svet, ako ti se tako više sviđa, ali Zemlju ne. Samo mali broj ljudi, Dik, zna za to ali — Rolf Tordarsen je čovek koji je sagradio Komaru.«

»Komara!« Pejton je izustio ovu reč kroz poluotvorena usta, naslađujući se njenim značenjem u čudesnošću. Dakle, ona postoji. Napokon!

Henson ponovo uze reč.

»Pretpostavljam da ne znaš baš mnogo o Dekadentima. Istorijske knjige behu pažljivo objavljivane... Ali čitava istorija povezana je sa krajem Drugog elektronskog doba...«

Dvadeset hiljada milja iznad Zemljine površine klizio je svojom večnom orbitom veštački mesec, koji je postavio Svetski savet. Krov Komore Saveta beše jedna besprekorna ploča kristalita; kada su članovi Saveta zasedali, izgledalo je kao da između njih i meseca ne postoji ništa. Simbolika je bila duboka. Nijedan vidikovac nije mogao da opstane u takvoj okolini. Ovde su — ako uopšte jesu — ljudski umovi proizveli svoja najveća dela.

Ričard Pejton Stariji čitav je život proveo odlučujući o subdini Zemlje. Ljudska rasa je pet stotina godina poznavala samo mir, ne oskudevajući ni u čemu što bi umetnosti ili nauka mogli da joj pruže. Ljudi koji su vladali planetom mogli su se doista ponositi svojim delom.

Stari državnik je, uprkos tome, bio zabrinut.

Možda su predstojeće promene već bacale dugačku senku. Možda je, podsvesno, osećao da se period od pet stotina godina mira i tišine bliži kraju.

Uključio je pisaću mašinu i počeo da diktira.

Prvo elektronsko doba, Pejton je to dobro znao, započelo je 1908. godine, pre više od jedanaest vekova, sa De Forestovim izumom triode. Isti taj čudesni vek, koji je video rađanje Svetske države, konstrukciju aviona, svemirskog broda, pronalazak atomske energije, beše svedok pronalascima svih osnovnih termionskih uređaja koji su ovu sadašnju civilizaciju i učinili mogućom.

Drugo elektronsko doba nastupilo je pet stotina godina kasnije. Nije započelo, međutim, fizičarima već doktorima i psiholozima. U toku pet stoleća oni su beležili elektronske procese koji se odvijaju u mozgu u toku razmišljanja. Analiza je bila užasno složena ali se okončala uspešno. Teški rad je otvorio put za prve mašine koje su bile u stanju da čitaju ljudski um.

To je, međutim, bio samo početak. Kada je čovek jednom otkrio mehanizam svog vlastitog mozga, mogao je da krene u neslućene daljine; bio je osposobljen da ga reprodukuje, koristeći umesto živih ćelija tranzistore i mrežna kola.

Pri kraju dvadeset petog veka beć behu izgrađene prve misleće mašine.

Izgledale su prilično primitivno; stotine kvadratnih jardi uređaja bese potrebno da se obavi rad jednog kubnog centimetra ljudskog mozga. Ali, čim je preduzet prvi korak, nije bilo mnogo potrebno da se mozak mehanički usavrši i preda na opštu upotrebu.

Mogao je da obavlja samo niže stupnjeve intelektualnog rada; nedostajale su mu čisto ljudske osobine kakve su inicijativa, intuicije i osećanja. Međutim, u okolnostima koje su se retko razlikovale, gde njegova ograničenja nisu predstavljala ozbiljnu prepreku, mašinski mozak je bio u stanju da čini isto što i ljudski.

Pojava metalnih mozgova dovela je do jedne od većih kriza u ljudskoj civilizaciji. Iako su ljudi još uvek lično morali da obavljaju državničke poslove i poslove nadzora društva, beskonačna količina adminstrativnih poslova prešla je u domen robota. Čovek je napokon stekao slobodu. Više nije morao da okupira svoj mozak transportnim šemama, odlučivanjem o proizvodnom programu i ravnoteži budžeta. Mašine koje su vekovima ranije preuzele sve manuelne poslove sada su davale svoj drugi veliki

doprinos društvu.

Uticaj na poslove ljudi bio je ogroman; reagovali su na novu situaciju na dva načina. Bilo je onih koji su plemenito iskorišćavali svoju novopronađenu slobodu za istraživanje koje je oduvek privlačilo najviše umove: u zahtevu za lepotom i istinom, kategorijama još uvek tako neuhvatljivim, kao u vreme kada se gradio Akropolj.

Međutim, bilo je i ljudi koji su drugačije mislili. Najzad je, govorili su, zauvek skinuto Adamovo prokletstvo. Sada možemo da zidamo gradove gde će mašine brinuti o svim našim potrebama, čim se neka misao pojavi u našem umu — munjevitom brzinom — pošto analizatori misli mogu da čitaju svaku, pa čak i ugašenu želju iz podsvesti.

Svrha života je u uživanju i nasladi srećom. Čovek je zaslužio pravo na to. Umorni smo od ove beskonačne borbe za znanje i slepe želje da premostimo svemir do zvezda.

Beše to drevni san Žderača Lotosa, san star koliko i sam čovek. Sada je, po prvi put u istoriji, mogao da bude realizovan. U prvom trenutku nije bilo mnogo onih koji su mislili na taj način. Vatre Druge renesanse još nisu počele da titraju i gasnu; ali, kako su godine prolazile, Dekadenti su privlačili sve više i više pristalica svog načina mišljenja. Na skrovitim mestima na unutrašnjim planetarna, započeto je zidanje gradova njihovih snova.

Za samo jedan vek rascvetali su se kao egzotični cvetovi, sve dok gotovo religiozna vatrenost koja je podsticala njihovo delo nije nestala; treperili su još tokom jedne generacije a onda su, jedan za drugim, iščezavali iz ljudskog znanja. Umirući, ostavili su za sobom mnoštvo bajki i legendi koje su tokom vremena narastale i naduvavale se.

Na Zemlji beše izgrađen samo jedan takav grad. Oko njega je stvorena misterija koju spoljni svet nikada nije razrešio. Iz sopstvenih razloga, Svetski savet je uništio sve znanje o tom mestu. Njegova lokacija takode je držana u tajnosti. Neki su govorili da se nalazi u arktičkom beskraju; drugi su verovali da je skriveno na dnu Pacifika. Ništa nije bilo izvesno osim njegovog imena — Komara.

Hensen prekide priču.

»Sve što sam ti do sada rekao nije ništa novo već skup opštepoznatih činjenica. Ostatak priče je tajna Svetskog saveta i možda još stotinak ljudi u Scijenciji.

Kao što znaš, Rolf Tordarsen bio je najveći genije mehanike svih vremena. Čak se ni Edison ne može uporediti sa njim. Osnovao je fondaciju za robotski inženjering i izgradio prvu praktičnu misleću mašinu.

Iz njegovih laboratorija isticala je bujica briljantnih pronalazaka. Trajalo je to više od dvadeset godina a onda je on iznenada nestao. Pričalo se da je pokušao da se vine do zvezda. A evo šta se zapravo dogodilo:

Tordarsen je verovao da njegovi roboti — mašine koje još uvek održavaju našu civilizaciju — jesu tek početak. Otišao je u Svetski savet sa određenim predlozima koji bi mogli da izmene lice ljudskog društva. Mi ne znamo kakve su to promene ali je Tordarsen verovao da će ljudska rasa biti dovedena u ćorsokak ukoliko ne budu usvojene — mnogi među nama misle da se tako i dogodilo.

Savet ga je energično odbio. Znaš, u to vreme je robot bio samo biće integrisano u civilizaciju i stabilnost se lagano vraćala — stabilnost koja je bila održavana pet stotina godina.

Tordarsen je bio gorko razočaran. Savet je morao da ubedi genija da se odrekne sveta. A on je bio jedini čovek koji je mogao sve njihove snove da pretoči u stvarnost.«

»Da li je uspeo?«

»To ne zna niko. Ali Komara je izgrađena — to je izvesno. Mi znamo gde se nalazi —

a zna i Svetski savet. Postoje stvari koje je nemoguće čuvati u tajnosti.«

Istina je, pomisli Pejton. Čak su i u ovim vremenima ljudi nestajali bez traga; govorkalo se da su otišli u potragu za gradom snova. Fraza »otišao je u Komaru« zaista je spontano ušla u svakodnevni jezik a njeno značenje bilo je gotovo zaboravljeno.

Henson se naslonio na sedište i nastavio krajnje ozbiljnim glasom.

»To je taj neobični deo priče. Svetski savet je mogao da uništi Komaru, ali nije. Vera u postojanje Komare ima određeni stabilizujući uticaj na društvo u celini. Uprkos svim našim naporima, još uvek oko sebe imamo psihopate. Nije teško nagovestiti im postojanje Komare, pod hipnozom dakako i... Možda je nikada neće pronaći — ali ta će ih sugestija i vera održati neškodljivim po društvo.

U ranom periodu, ubrzo nakon osnivanja grada, Savet je u Komaru počeo da šalje svoje agente. Niko od njih nije se vratio. Nema ničega mračnog i prljavog u tome; poslati agenti više su voleli da tamo ostanu. To je definitivno jasno pošto su slali poruke. Pretpostavljam da su Dekadenti shvatili da bi svetski savet razrušio mesto ako bi njegovi obaveštajci bili nasilno zadržani.

Video sam neke od tih poruka. Izvanredne su. Postoji samo jedna reč koja ih može opisati: oduševljenje. Dik, u Komari postoji nešto što deluje da čovek zaboravi sav spoljni svet, svoje prijatelje, porodicu — sve. Pokušaj da zamisliš to.

Kasnije, kada je postalo izvesno da je nemoguće da je iko od Dekadenata živ, Savet je obnovio pokušaje. Ti su pokušaji trajali do pre pedeset godina. Do tog vremena niko se nije vratio iz Komare.«

Dok je Ričard Pejton govorio, čekajući da robot analizira njegove reči i svrsta ih u fonetske grupe, ubaci interpunkciju i automatski odredi minute za korekciju elektronskih arhiva.

»Primerak za Predsednika i jedan za moj lični arhiv.

Video sam sina ali mi je Ričard Pejton III umakao. Potpuno je odlučan i mi ćemo samo smetati svojim pokušajima da ga privolimo. Trebalo je da nam Tordarsen da tu lekciju.

Moja je sugestija da zaslužujemo njegovu zahvalnost već samim tim što smo mu pružili potrebnu pomoć. Možemo da ga usmerimo ka bezbednim granicama istraživanja. Ako on uopšte otkrije da je Rolf Tordarsen bio njegov predak — stvar postaje opasna. Uprkos sličnostima u karakteru, teško je poverovati da će on pokušati da ponovi Tordarsenovo delo.

Na kraju krajeva, možemo se osigurati da on nikada ne otkrije i poseti Komaru. Ako se to ipak desi, niko ne može predvideti posledice.«

Henson prestade sa ispovešću ali njegov prijatelj ne reče ništa. Bio je suviše opčinjen da bi prekidao fantastičnu priču. Posle izvesnog vremena Henson nastavi.

»To nas dovodi do današnjih dana i do tebe. Dik, Svetski savet je otkrio tvoje nasleđe pre nekih mesec dana. Žao nam je što smo im to rekli, ali sada je prekasno. Genetski, ti si reinkarnacija Tordarsena, u naučnom smislu reči, razume se. Jedna od najređih mogućnosti prirode ostvarila se, eto, u tvom slučaju. Inače se u ovoj ili onoj porodici događa svakih nekoliko stotina godina.

Ti, Dik, možeš da nastaviš delo koje je Tordarsen morao da odbaci — bez obzira kakvo je to delo. Možda je zauvek izgubljeno ali, ako postoji ikakav njegov trag, tajna leži u Komari. Svetski savet to dobro zna. To je ujedno i razlog što pokušava da te

odvrati od tvoje sudbine.

Nemoj da budeš ogorčen. Umovi koji sede u Savetu jesu neki od najplemenitijih umova koje je ljudska rasa ikada proizvela. Oni ne žele da ti naškode i niko zaista ne namerava da te unesreći. Samo, oni se strahovito boje da će izgubiti postojeće ustrojstvo društva — za koje veruju da je najbolje.«

Pejton lagano ustade. Za trenutak se činilo da je on bio samo neutralni, spoljni posmatrač koji posmatra ležeću figuru Ričarda Pejtona III — sad ne više ljudsku već simbol, jedan od ključeva budućnosti sveta. Načinio je silan mentalni napor da se ponovo identifikuje.

Prijatelj ga je posmatrao bez reči.

»Ima nešto što mi nisi rekao, Alane. Kako ti sve to znaš?«

Hanson se osmehnu.

»Očekivao sam pitanje. Ja sam samo prenosnik, izabran zato što te poznajem. Ne mogu da kažem ko su ostali, čak ni tebi. Ali veruj mi da je među njima priličan broj naučnika za koje sam siguran da ih ceniš.

Između Saveta i naučnika koji mu služe uvek je dolazilo do prijateljskog rivalstva. Međutim, naša su se stanovišta bitno pomerila u toku nekoliko poslednjih godina. Mnogi od nas veruju da sadašnje doba, za koje savet smatra da će zauvek trajati, jeste samo vremenski prekid. Mi verujemo da će suviše dug period stabilnosti uzrokovati dekadenciju. Psiholozi Saveta su uvereni da to mogu da spreče.«

Pejtonu zasjaše oči.

»To sam i ja govorio. Mogu li da vam se priključim?«

»Kasnije. Najpre treba obaviti posao. Vidiš, mi smo ti neka vrsta revo-lucionara. Započećemo sa jednom ili dve društvene reakcije a kad završimo, opasnost od dekadencije biće odgođena za hiljadu godina. Ti si, Dik, jedan od naših katalizatora. Ne jedini, rekao bih.«

On zastade za trenutak.

»Čak i ako Komara ne uspe, mi u rukavu imamo još jedan adut. Nadamo se da ćemo za pedeset godina usavršiti meduzvezdana putovanja.«

»Napokon!« uzviknu Pejton. »Šta ćete preduzeti onda?«

»Predstavićemo projekat Savetu i saopštiti — evo, sad možete da idete do zvezde. Zar mi nismo dobri momci? A Savet će se samo bolesno osmehnuti i započeti sa čupanjem civilizacije. Kad jednom postignemo međuzvezdana putovanja, ponovo ćemo imati društvo koje se širi a stagnacije će nestati.«

»Nadam se da ću doživeti da vidim to«, reče Pejton. »Ali šta želite da učinim u ovom trenutku?«

»Samo ovo: želimo da odeš u Komaru i ustanoviš šta se tamo nalazi. Verujemo da ćeš uspeti tamo gde su drugi propali. Načinjeni su svi planovi.«

»Gde je Komara?»

Henson se osmehnu.

»Prosto je, zaista. Postoji samo jedno mesto na kome bi se mogla nalaziti — jedino mesto iznad kojeg ne mogu da preleću letilice, gde niko ne živi, gde je moguće putovanje samo vlastitim nogama... U Velikom rezervatu.«

Starac isključi pisaću mašinu. Iznad — ili ispod — svejedno — veliki mesečev srp širio je srebrni krug po zvezdanom nebu. U svom večnom kruženju, mesec je lutao kroz noć i tamu — na Zemlji su se tek ponegde mogle videti grupe svetlosnih tačaka — svetlosti

zemaljskih gradova.

Prizor je ispunjavao čoveka tugom. Podsećao ga je da mu se život bliži kraju — istovremeno, nagoveštavao je i kraj kulture koju je pokušavao da zaštiti. Možda su, na kraju krajeva, mladi naučnici i bili u pravu Dugi počinak se dovršavao a svet je kretao ka novim ciljevima koje on nikada neće moći da vidi.

Poglavlje 3

D I V LJ I L A V

Bila je već noć kada je Pejtonov brod stigao iznad zapadnog dela Indijskog okeana. Oko nije moglo da vidi ništa sem bele linije talasa koji su se valjali ka afričkoj obali ali je navigacijski ekran pokazivao svaki detalj.

Noć nije bila zaštita i čuvar pa su to obavljale mašine — nijedno ljudsko oko nije moglo da ga vidi. O tome su se pobrinuli drugi. Činilo se da ima mnogo ljudi koji misle kao Henson.

Plan je bio vešto zamišljen. Detalje su razradile osobe koje je to verovatno dobro zabavljalo. Odlučio je da prizemlji brod na ivici šume, što bliže pogonskoj barijeri.

Čak ni njegovi nepoznati prijatelji nisu bili u stanju da isključe barijeru a da ne izazovu sumnju. Na sreću, mesto je od Komare bilo udaljeno dvadesetak milja, kako je pokazivao ekran. Putovanje će morati da nastavi pešice.

Dok se mali brod spuštao u šumu, grane su se lomile uz užasan prasak. Kobilica je bila nalegla na krošnju i zamalo ostala u tom položaju. Isključio je svetla u kabini i provirio kroz prozor.

Ništa se nije videlo. Prisećajući se uputstava, nije otvorio vrata. Smestio se što je mogao udobnije i ostao u brodu da sačeka zoru.

Probudio se sa prvim sunčevim zracima koji su ga gotovo zaslepljivali. Spuštajući se iz aparata, koji mu je bio obezbeđen preko nepoznatih prijatelja, stupio je na šumsko tle — mesto za ateriranje beše pažljivo izabrano te nije bilo teško preći čistinu koja se pružala samo nekoliko jardi dalje. U daljini su se videli travom obrasli brežuljci, načičkani skupinama vitkih stabala. Dan je bio blag, prijatan, premda je bilo leto a ekvator u blizini. Osam stotina godina kontrole klime i velika veštačka jezera koja su natopila pustinju učinili su svoje.

Po prvi put u životu Pejton je osećao prirodu onakvom kakva je verovatno bila i u danima pre rađanja čoveka. Divljina pejsaža mu nimalo nije smetala — nikada ranije nije upoznao tišinu i to je bilo jedino što ga je nerviralo. Uvek je bio okružen zvucima mašina ili brzih letilica iz vrtoglavih visina stratosfere. Ovde nije bilo nijednog zvuka — pošto mašine nisu mogle da pređu pogonsku barijeru koja je okruživala Rezervat.

Čuo se samo lagani vetar u travi i sasvim tihi zuj insekata. Ustanovio je da je tišina prilično onespokojavajuća te je učinio ono što bi učinio i svaki drugi čovek njegovog doba — pritisnuo je dugme ličnog radija i izabrao muziku.

Prevaljivao je milju za miljom, ne zaustavljajući se ni za trenutak na ustalasanoj zemlji Velikog rezervata, najveće oblasti prirodne teritorije na globusu. Hodanje je bilo lako pošto su neutralizatori, ugrađeni u njegovu opremu, gotovo u potpunosti anulirali telesnu težinu. Vukao je sa sobom maglu nenametljive muzike koja je bila u osnovi ljudskih života još od otkrića radija.

Iako je trebalo samo da pritisne taster da stupi u kontakt sa svakom osobom na

planeti, više je voleo da se oseća usamljenim u srcu prirode — za trenutak je osetio sve emocije koje su morale preplaviti Stenlija ili Livingstona kada su po prvi put stupili na isto tle, pre više od hiljadu godina.

Na sreću, Pejton je bio dobar pešak i do podne beše prevalio polovinu razdaljine do cilja. Seo je da predahne i pojede ručak. Pod egzotičnim drvećem, ispod čijih je krošnji leškario, uočio je čitavu hrpu praznih konzervi. Taman je otvorio jednu od svojih, kada na čistini primeti objekt koji se kretao u pravcu iz kog je on upravo došao. Objekt je bio suviše udaljen da bi mogao da ga identifikuje. Nije se ni potrudio da jasnije osmotri stvorenje sve dok mu se nije dovoljno približilo.

Do tog trenutka nije primetio nijednu životinju — a one njega jesu — i sada je sa silnim zanimanjem posmatrao pridošlicu.

Do tog dana Pejton nikada nije video lava ali to nije bila prepreka da prepozna veličanstvenu zver koja se sasvim približila mestu na kome se odmarao. Ustao je.

Znao je da u svetu više nema opasnih životinja. Rezervat je bio nešto između beskrajne biološke laboratorije i nacionalnog parka koji su svake godine posećivale hiljade turista.

Životinja je bila previše uplašena da bi se ponašala prijateljski. Lagano se šunjala prema praznim konzervama koje je Pejton složio na gomilu. Odjednom se okrenula prema njemu sa izrazom koji ga je naterao da prasne u smeh.

Otvorio je jednu konzervu i pažljivo izručio sadržaj na ravni kamen. Lav je sa zadovoljstvom prihvatio poklon; dok je jeo, Pejton je prelistavao indeks zvaničnog vodiča, koji su mu obezbedili njegovi anonimni pomagači.

O lavovima je bilo čak nekoliko stranica, s fotografijama za potrebe vanzemaljskih posetilaca. Informacije behu ubedljive. Hiljadu godina naučnog vaspitanja umnogome su poboljšale osobine cara životinja. U poslednjih sto godina lavovi su pojeli svega dvanaest osoba: u deset slučajeva životinje su nakon istrage bile oslobođene a preostala dva »nisu dokazana«.

Međutim, knjiga nije ništa govorila o neželjenom prisustvu lava i načinu udaljavanja. Niti je objašnjavala kada je u pitanju prijateljski lav a kada ne.

Pejton nikada nije bio snalažljiv u opažanju. Prošlo je prilično vremena pre nego što je primetio tanku metalnu traku oko prednje lavlje šape. Traka je sadržavala serijski broj, slovne oznake i zvanični žig Rezervata.

Životinja nije bila divlja; možda je čak čitavu mladost provela među ljudima a najverovatnije da je u pitanju bio jedan od čuvenih super-lavova koje su stvorili biolozi i pustili ih u divljinu da poboljšaju rasu.

Neki od njih bili su inteligentni kao psi — sudeći po izveštajima koje je Pejton sada pregledao.

Brzo je otkrio da je lav u stanju da razume priličan broj jednostavnih reci, posebno onih koje su se odnosile na hranu. Čak je za ovu eru to bila veličanstvena zver, čitavu stopu viša od svog mršavog pretka od pre deset vekova.

Kada je Pejton ponovo krenuo na put, lav je takođe pošao, sa strane. Našao se u nedoumici: da li je njegovo prijateljstvo bilo vredno pola kilograma sintetičke govedine ali, bilo je prijatno imati nekoga s kim se može razgovarati, nekoga ko uopšte nije pokušavao da protivreči. Posle dubljeg, koncentrisanog razmišljanja, odlučio je da bi novom prijatelju najbolje pristajalo ime »Leo«.

Nije prepešačio ni pet stotina jardi u lavljem društvu kada najednom u vazduhu sevnu zaslepljujuća munja. Premda je odmah shvatio šta je u pitanju, Pejton je bio

iznenađen. Stao je i zatvorio oči.

Leo je odmaglio istog časa. Pa, mislio je Pejton, on baš i ne bi bio od velike koristi u slučaju nužde. Kasnije će biti primoran da opovrgne ovaj svoj preuranjeni zaključak.

Kada je ponovo otvorio oči — a Lea nije bilo na vidiku — pogled mu je pao na višebojno upozorenje sačinjeno od plamtećih slova. Lebdela su u vazduhu i saopštavala.

UPOZORENJE!

PRIBLIŽAVATE SE
ZABRANJENOJ TERITORIJI!
VRATITE SE!

Po naređenju
Svetskog saveta

Nekoliko trenutaka ispitivački je posmatrao upozorenje. Potom je pogledom potražio projektor. Da, nalazio se u metalnoj kutiji, ne naročito dobro skrivenoj pokraj puta. Univerzalnim ključevima, koje je nakon prvog diplomiranja dobio na poklon od Elektronske komisije, hitro je otvorio kutiju.

Posle nekoliko minuta proučavanja uzdahnu s olakšanjem. Projektor je bio naprava sa jednostavnim sistemom operacija. Pokretalo ga je sve što bi se približilo putem kroz šumu. Bio je tu i fotografski aparat, ali je sada bio isključen. Pejtona nije iznenadilo to što se uređaj za snimanje nije uključivao za svaku životinju koja bi se našla u blizini. A to je bila sreća: značilo je da niko neće moći da sazna da je tuda prošao Ričard Pejton III.

Dozvao je Lea a ovaj se lagano došunjao. Izgledaloje kao da se stidi svog postupka. Upozorenje je nestalo i Pejton je otvorio releje da spreči ponovno uključivanje projektora prilikom Leovog prolaska. Onda je ponovo zaključao kutiju i produžio, pitajući se kakvo je iznenađenje na redu.

Stotinak jardi dalje odnekud se javio bestelesni glas, sa upozorenjem iste vrste. Bilo je zabavno gledati Lea dok se trudi da otkrije izvor zvuka. Pejton je ponovo potražio projektor i ispitao ga. Pomislio je da će biti mnogo sigurnije da siđu s puta. Možda su se u produžetku nalazili uređaji za snimanje.

Jedva je ubedio Lea da ostane na metalnoj površini. On je hodao pored, po jalovoj zemlji koja se graničila sa stazom. U sledećih četvrt milje lav je naleteo na još dve elektronske zamke. Činilo se da je poslednja odustala od ubeđivanja. Glasila je prosto:

ČUVAJ SE DIVLJIH LAVOVA

Pejton je pogledao Lea i počeo da se smeje. Leo, međutim, nije shvatao šalu ali mu se priključio učtivo predući. Automatsko upozorenja ostalo je za njima, očajnički treperući u vazduhu.

Upitao se zašto su upozorenja uopšte i postavljena. Ko zna, možda su nameravali da odvrate slučajne posetioce. Teško je pretpostaviti da bi delovali na one koji su se odlučno uputili ka svom cilju.

Put je naglo zavijao udesno i otkrivao Komaru.

Bilo je čudno što ga je šokiralo ono čemu se i nadao. Bila je to beskrajna ravnica, usred džungle, napola ispunjena crnom metalnom strukturom.

Grad je bio u obliku terasaste kupe, visoke možda osam stotina jardi i osnove široke oko hiljadu. Koliko se prostirao ispred površine zemlje, Pejton nije mogao ni da pretpostavi. Zastao je, zapanjen veličinom i neobičnošću građevine.

Potom je, sasvim lagano, počeo da joj se približava.

Grad je čekao, onako kako grabljivica čeka u svojoj jazbini. Mada mu je sada dolazio mali broj gostiju, bio je spreman da ih primi, bez obzira ko su.

Ponekad bi se posetioci vraćali posle prvog upozorenja, ponekad posle drugog. Nekolicina bi stigla do ulaza pre nego što bi im popustila odlučnost.

Većina je ipak bila dovoljno odlučna da se prepusti svom cilju nakon dugog puta.

Pejton je stigao do hrastovih stepenica, koje su se dizale ka metalnom zidu, i čudne crne rupe koja je izgledala kao jedini ulaz.

Leo je tiho tapkao za njim, gotovo i ne primećujući neobičnost okoline.

Zaustavio se u podnožju stepeništa i izabrao jedan broj na svom komunikatoru. Pričekao je zvuk potvrde prijema a onđa lagano izgovorio u mikrofon:

»Muva ulazi u gostinsku sobu.«

Ponovio je dvaput rečenicu, osećajući se kao neka budala. Neko je očito posedovao izopačeni smisao za humor.

Odgovora nije bilo iako je sačinjen detaljni dogovor o komuniciranju. Ali nije sumnjao u prijem poruke. Morala je stići do nekoga, verovatno do neke laboratorije u Scijenciji, s obzirom da je pozvani broj nosio kod zapadne hemisfere.

Otvorio je najveću konzervu mesa i istresao je na hrastovu dasku. Zavukao je prste u lavlju grivu i poigrao se s njom nekoliko trenutaka.

»Pretpostavljam da je bolje da ostaneš ovde«, rekao je. »Možda ću nestati na neko vreme. Nemoj pokušavati da me pratiš.«

Na vrhu stepenica zastade i osvrnu se. Lav ga nije sledio; sedeo je na zadnjim nogama i patetično ga gledao. Pejton mu je mahnuo i okrenuo se zidu.

U njemu nije bilo nikakvih vrata već samo crna rupa na zakrivljenoj metalnoj površini. To je bilo iznenađujuće te se Pejton upita kako su graditelji zamislili da spreče životinje da prodru u grad.

A onda je nešto u tom ulazu privuklo njegovu pažnju.

Bilo je *previše* crno.

Iako se zid nalazio u senci, ulaz nije smeo da bude tako crn.

Izvadio je iz džepa novčić i bacio ga kroz otvor. Zvuk padanja novčića s druge strane uverio ga je da je sve u redu i on je koraknuo.

Precizno prilagođena diskriminatorska kola ignorisala su novčić, kao što su ignorisala i sve zalutale životinje koje su prolazile ovom mračnom kapijom.

Međutim, prisustvo ljudskog uma bilo je dovoljno da uposli releje. Za delić sekunde ekran kroz koji je Pejton prolazio energično je reagovao. A onda je ponovo postao inertan.

Pejtonu se učinilo da je njegovom stopalu trebalo dosta vremena da dodirne tle ali to mu je bila poslednja briga. Daleko više iznenađenja priredio mu je trenutni prenos iz vreline džungle u temperaturu koja je, u poređenju sa spoljašnjom, bila gotovo hladna. Iz tame se za delić vremena našao okupan svetlom.

Promena je bila tako nagla da ga je ostavila bez daha. Ispunjen osećanjem nelagodnosti, okrenuo se prema ulazu kroz koji je upravo prošao.

Ulaza više nije bilo. Čak nikakvog traga od njega... Stajao je na uzdignutom metalnom mostiću, okružen desetinama izlaza sa strane. Mogao je da bira kroz koji će — da izlazi nisu bili četrdesetak jardi daleko od mostića.

Za trenutak ga je obuzela panika. Osećao je kako mu srce žestoko udara; s njegovim nogama događalo se nešto čudno.

Osećajući se užasno usamljenim, seo je na mostić i počeo logički da analizira situaciju.

Poglavlje 4

ZNAK MAKA

Nešto ga je trenutno prebacilo sa crnog ulaza u centar prostorije. Postojala su svega dva objašnjenja, oba podjednako fantastična: ili je nešto bilo vrlo pogrešno sa prostorom unutar Komare ili su njeni graditelji osvojili tajnu prenošenja materije.

Otkad je čovek naučio da preko radija šalje zvuk i sliku, postojao je i san o prenošenju materije istim putem. Pejton je pogledao podijum na kome se nalazio — možda je sadržavao elektronski uređaj. Na tavanici, iznad njegove glave, nalazilo se vrlo čudno ispupčenje.

Međutim, stvar je bila obavljena i on nije mogao da zamisli bolji način ignorisanja posetilaca. Pružio je ruku i zagrebao po ispupčenju. Mesto mu se ni najmanje nije dopadalo. Nije želeo da se tu duže zadržava.

Uznemiravala ga je spoznaja da sada nije mogao da se pomeri bez pomoći mašine koja ga je tu i dovela. Odlučio je da se koncentriše na jedan problem a ne da ih rešava po nekoliko u isto vreme. Kada završi prvo istraživanje, moći će da se upusti u dalje pronicanje u tajne Komare.

Zaista nije bio tašt; između njega i graditelja grada ležalo je pet vekova naučnog rada. Iako mu je bilo jasno da će se suočiti sa mnogo novina, znao je da tu neće biti ničega što ne bi mogao da pojmi.

Nasumice izabravši jedan od izlaza, on odlučno krete u istraživanje.

Mašine su posmatrale, čekajući svoj trenutak. Behu sagrađene da služe određenoj svrsi i zadatak su uvek slepo ispunjavale. Odavno su donele mir zaborava umornim umovima svojih gospodara. Isti taj zaborav mogle su doneti svakome ko uđe u grad Komaru.

Instrumenti su započeli analizu čim se Pejton pojavio iz šume. Nije to bio lagan zadatak, to seciranje ljudskog uma, sa svim njegovim nadama, željama i strahovima. Sintetizatori se još nekoliko časova neće uključiti u operaciju. Gost će se zabavljati u toku priprema raskošnijeg dočeka.

Lukavi posetilac zadao je mnogo nevolja malom robotu pre nego što ga je ovaj otkrio. Pejton se, naime, kretao iz prostorije u prostoriju velikom brzinom.

Mašina se odjednom zaustavila u središtu male kružne prostorije sa nizovima magnetnih prekidača i osvetlila je pomoću svetlosne cevi.

Po instrumentima robota, uljez se nalazio samo nekoliko stopa dalje — ali, njegova četiri vidna sočiva nisu pokazivala ni traga od posetioca. Zbunjen, stajao je nepomično. U postoriji se čuo samo blagi šum njegovih motora i povremeni pisak releja.

Stojeći na uzanom mostiću, desetak stopa iznad tla, Pejton je sa velikim zanimanjem posmatrao mašinu. Opazio je kako se blistavi metalni cilindar diže sa debele osnovne ploče i uspravlja na male točkove. Nije bilo udova nikakve vrste: cilindar je bio u potpunosti gladak, izuzev kružnih sočiva za vid i niza metalnih rešetkica za zvuk.

Bilo je zabavno posmatrati zbunjenost mašine dok se njen um borio sa dva oprečna niza informacija. Premda je znala da se Pejton mora nalaziti u prostoriji, njene su oči saopštavale da je ona prazna.

Robot je počeo da pravi male krugove po centru prostorije, sve dok se Pejton nije sažalio i spustio sa mostića. Istog časa robot je prestao da se vrti, započevši da deli izraze dobrodošlice.

»Ja sam A-Pet. Odvešću te kuda god želiš. Molim te, izdaj mi naređenja u standardnom robotskom rečniku.«

Pejton bese delimično razočaran. Bio je to savršeno standardni robot; nadao se nečem mnogo boljem u gradu koji je sazdao Tordarsen. Međutim, mašina bi mogla biti vrlo korisna, samo ako bi se uposlila na odgovarajući način.

»Hvala ti«, reče. »Molim te, odvedi me do prostorija u kojima se stanuje.«

Iako je Pejton bio uveren da je grad potpuno automatizovan, još uvek je postojala mogućnost prisustva ljudskog života. Možda je mogao naći i druge mašine koje bi mu pomogle u traganju — ali već i ovo početno odsustvo otpora kod cilindričnog stvorenja značilo je mnogo više od onoga čemu se nadao.

Mala mašina se bez reči okrenula na svojim točkićima i otkotrljala iz sobe. Hodnik kojim je vodila Pejtona završavao se lepim vratima u duborezu — onim koja je već pokušao nasilno da otvori.

Očito je A-Pet dobro znao za njihovu tajnu — čim su se približili lepim vratima, debela metalna ploča je tiho kliznula u stranu.

Robot je prvi ušao u malu, kutijastu prostoriju.

Pejton se pitao nije li upao u još jedan prenosnik materije ali je začas otkrio da mesto služi kao običan lift. Sudeći po vremenu uspinjanja, mora biti da su otišli do samog vrha grada.

Kada su se vrata otvorila, tiho klizeći, učinilo mu se da se našao u drugom svetu.

Hodnici u kojima se našao kada je ušao u grad, bili su bezbojni i ukrašeni, čisto namenski; nasuprot njima, ove prostorne hale i sale za sednice behu opremljene vrhunskim luksuzom.

Dvadeset šesti vek bio je period kitnjastog ukrašavanja i bojenja i mnogi su ga prezirali zbog toga; međutim, Dekadenti su otišli daleko od svog vremena. Prilikom oblikovanja Komare koristili su se svim dometima psihologije i umetnosti.

Čovek je mogao potrošiti čitav život a da se ne zasiti muralima, duborezima i slikarijama, kao i nizom komplikovanih tapiserija koje su izgledale briljantno, jednako kao i u vremenu kada su bile načinjene. Činilo se sasvim pogrešnim da jedno takvo mesto bude izolovano, usamljeno i skriveno od sveta.

Hitajući od jednog čuda do drugog, Pejton zamalo da zaboravi na svoj naučni cilj.

Tu su se nalazila dela genija, možda isto onako velikih poput onih koje je svet već upoznao. Ali, bio je to mračni, beznadežni genij, duh koji je izgubio veru u sebe, iako je

u potpunosti zadržao savršenstvo tehničke izrade. Po prvi put je Pejton razumeo zašto su graditelji podarili Komari upravo to ime.

Umetnost Dekadenata istovremeno ga je i odbijala i fascinirala. Ne, u pitanju nije bilo zlo, s obzirom da se radilo o potpunoj odvojenosti od moralnih standarda. Možda su upravo njegove moralne osobine bile slabost i razočaranje.

Pejton, koji sebe nikada nije smatrao bogzna kako prijemčivim za vizuelne umetnosti, počeo je posle izvesnog vremena da oseća pritisak koji mu je obuzeo dušu. Čak je pritom ustanovio da mu je nemoguće da se otrgne pritisku.

Naposletku se ponovo okrenuo robotu.

»Da li neko živi ovde?«

»Da.«

»Gde su?«

»Spavaju.«

Odgovor se doimao kao savršeno prirodan. Pejton se osećao vrlo umornim. Tokom poslednjeg sata borio se da ostane budan i činilo mu se da će hteo-ne hteo morati da spava. Sutra će biti dovoljno vremena da se posveti proučavanju tajni zbog kojih je došao. I nije želeo ništa drugo sem da odspava neko Vreme.

Dok ga je robot vodio iz prostranog hola u dugi hodnik sa nizom metalnih vrata, koračao je automatski. Sva vrata imala su na sebi simbol koji Pejton nije mogao u potpunosti da raspozna. Njegov sanjivi um borio se sa tim problemom kada se robot zaustavio pred jednim vratima koja su se bešumno otvorila

Veliki ležaj u zatamnjenoj sobi neodoljivo ga je privlačio. Automatski je krenuo prema njemu. Kada se spustio, utonuvši u prijatni dušek, blesak zadovoljstva obasja čitavo njegovo biće.

Prepoznao je simbol na vratima, mada je njegov mozak bio preumoran da shvati značaj simbola.

Bio je to znak maka.

U funkcionisanju grada nije bilo ni lukavstva ni zlobe. On je bezlično ispunjavao zadatke koji su mu bili namenjeni. Svi koji su stupili u Komaru dobrovoljno, grabili su u naručje njegove darove. Ovaj posetilac bio je prvi koji ih je ignorisao.

Integratori su satima čekali spremni, međutim, neumorni, istraživački um ih je izbegavao. Mogli su da čekaju, kao što su to činili i poslednjih pet stotina godina.

Sada se odbrana ovog čudnog, tvrdoglavog uma raspadala; Ričard Pejton je spokojno tonuo u san. Duboko u srcu Komare tik-takao je relej a složene struje laganog toka počele su da opadaju i napajaju blokove vakuumskih cevi.

Svest koja je bila Ričard Pejton prestala je da postoji.

Pejton je smesta zaspao. Kroz izvesno vreme prekrio ga je potpuni zaborav. Potom su počeli da mu se vraćaju slabašni pramenovi svesti i on je, kao i svi drugi, počeo da sanja.

Bilo je čudno što mu se u um vraćao njegov omiljeni san. A bio je životniji nego ikada ranije. Čitavog dotadašnjeg života Pejton je voleo more: sada je ponovo ugledao neverovatnu lepotu pacifičkih ostrva. Posmatrao je pejsaž sa osmatračke palube nisko letećeg vozila.

Nikada nije uspeo da ih poseti ali je često želeo da smogne snagu i provede život na nekom udaljenom i mirnom ostrvu, bez brige za budućnost sveta.

Bio je to san koji su u jednom trenutku života upoznali gotovo svi ljudi; ali Pejton je bio dovoljno svestan da bi ga dva meseca takvog boravka na ostvru vratila natrag u civlizaciju, poludelog od dosade. Međutim, njegovi snovi nisu nikada brinuli o tome i on je ponovo ležao pod palmama koje se njišu, obasjan suncem koje je bleštalo na azurnom ogledalu mora.

San je bio fantastično živ, toliko živ da je Pejton čak i u snu zatekao sebe kako razmišlja o tome kako nijedan san nema pravo da bude tako stvaran. A onda je prestao.

Tako naglo je prestao da se činilo da je u njegovim mislima došlo do definitivnog rascepa.

Prekid mu je vratio svest.

Gorko razočaran, Pejton je neko vreme ležao sa poluotvorenim očima, pokušavajući da ponovo osvoji izgubljeni raj. Bilo je, međutim, uzalud.

Nešto ga je kljucalo u mozak, ne dopuštajući mu da ponovo zaspi.

Štaviše, ležaj na kome se nalazio postao je užasno tvrd i neudoban. Protiv volje je okrenuo svoj um razlogu prekida fantastičnog sna.

Uvek je bio realista i praktično nikada nije dopuštao da ga muče filozofske misli. Stoga je šok za njega bio daleko veći nego za neko manje inteligentno biće.

Nikada ranije nije zatekao sebe u razmišljanju o sopstvenoj normalnosti — sada jeste. Jer, zvuk koji ga je probudio poticao je od razbijanja morskih talasa o greben. Ležao je na zlatnom pesku pokraj lagune. Vetar je ćarlijao kroz krošnje palmi i milovao ga toplim daškom.

Za trenutak je mogao samo da zamisli da još uvek sanja — za jedan kratki malopredašnji trenutak. Ali ovog puta sumnji nije bilo mesta — kada je neko zdrav, realnost se nikako ne može zameniti snovima.

Ovo je bilo stvarno — ako je išta u svemiru stvarno i moguće.

Osećaj začuđenosti lagano je počeo da kopni. Podigao se na noge dok ga je pesak zasipao zlatastom kišom. Zaklonivši oči od sunca, pogledao je niz plažu.

Ponovo se upitao zašto mu je čitav prozor odnekud dobro poznat. Činilo mu se sasvim prirodnim što je znao da se naselje nalazi nešto dalje, na obali zaliva. Da, priključiće se prijateljima od kojih je neko vreme bio razdvojen u svetu koji je sada postepeno zaboravljao.

Posedovao je mutno i bledo sećanje na mladog inženjera — čak je i njegovo ime iščezlo — koji ga je podstaknuo na slavu i mudrost. U tom drugom životu upoznao je u priličnoj meri tu budalastu osobu ali sada nikako nije mogao da objasni iščezavanje svojih ambicija.

Na drugom kraju sveta tri vrlo zabrinuta naučnika čekala su u izolovanoj laboratoriji. Njihov pogled počivao je na multikanalnom komunikatoru neobičnog dizajna.

Mašina je ćutala devet časova.

Niko, doduše, nije ni očekivao poruku u prvih osam časova ali sada je prethodno dogovoreni signal kasnio više od jednog sata.

Alen Henson je skočio na noge. Užasno nestrpljenje nije mu dopuštalo da mirno sedi i čeka.

»Moramo dobiti nešto. Pozvaću ga!«

Ostala dva naučnika nervozno pogledaše jedan drugog.

»Poziv može biti otkriven!«

»Ne dok ne počnu zaista da nas posmatraju. Čak i ako to budu činili, neću reći ništa

neobično. Pejton će razumeti. Ukoliko je uopšte u stanju da odgovori...«

Ako je Ričard Pejton ikada i bio svestan vremena, sada ga je zaboravio. Bila je stvarna samo sadašnjost pošto prošlost i budućnost ležahu skriveni iza neprobojnog ekrana, kao što neki veličanstveni prizor može biti zaklonjen kišnom zavesom.

U uživanju sadašnjeg, Pejton je bio krajnje sit i zadovoljan. Ništa nije ostalo od neumornog i pokretljivog duha koji je nekada bio spreman da se upusti u osvajanje novih oblasti znanja.

Sada od znanja nije imao nikakve koristi.

Kasnije uopšte nije bio sposoban da prizove išta od života na ostrvu. Upoznao je mnogobrojne prijatelje ali su njihova imena i lica bledela iz sećanja.

Ljubav, spokojstvo uma, sreća — sve je bilo njegovo u tom nedugom razdoblju, sve je pripadalo samo njemu. Čak nije mogao da se priseti nijednog detalja osim poslednjih trenutaka života u raju.

Čudno je da je sve moralo da se završi onako kako je i počelo.

Još jednom se našao kraj lagune ali je ovog puta bila noć. Izgledalo je da je mesec već prevalio dugačak put na nebu iznad okeana; njegov srebrnasti trag vodio je sve do ivice sveta.

Zvezde koje nikada ne menjaju mesto sijaju na nebu ne trepereći, kao sjajni dijamanti, veličanstvenije od zaboravljenih zvezda na Zemlji.

Međutim, Pejtonove misli su stalno počivale na drugoj lepoti — on se iznenada nagnuo prema figuri koja je ležala na pesku. Pesak više nije bio zlatan.

Onda je raj zadrhtao i rastvorio se svuda oko njega. Bolno je kriknuo uviđajući da nestaje sve ono što je voleo. Samo je blagost prenošenja spasla njegov um.

Kada je bilo gotovo, osećao se onako kako se morao osećati i Adam kada su se kapije Edena s treskom zatvorile za njim.

A zvuk koji ga je vratio bio je najpoznatiji zvuk u svetu. Možda, doista, nijedan drugi zvuk ne bi bio u stanju da u tom skrovištu dosegne njegov um.

Bio je to samo pisak komunikatora koji je ležao na podu kraj njegove postelje, tu, u zamračenoj sobi čudesnog grada Komare.

Pisak je prestao čim je on automatski posegnuo da pritisne prijemni taster. Mora biti da je dao odgovor koji je zadovoljio nepoznatog pozivaoca — ko je Alen Henson? — pošto se kolo ubrzo prekinulo.

Još uvek ošamućen, Pejton je seo na ležaj, držeći glavu među rukama i pokušavajući da se ponovo orijentiše.

Nije sanjao — u to je bio čvrsto siguran. Pre bi se moglo reći da se sve dogodilo kao da je odživeo jedan trenutni život te da se sada vraća u svoje stare postojanje, onako kako se čoveku, posle dužeg perioda stanja amnezije, vraća pamćenje.

Premda je bio ošamućen, jedno jasno ubeđenje prodrlo je u njegov um.

Više nikada ne srne spavati u Komari.

Volja i karakter Ričarda Pejtona III lagano su se vratili iz izgnanstva. Mrzovoljno se podigao na noge i prošao kroz sobu. Ponovo se našao u hodniku sa stotinu identičnih vrata.

Sa novim razumevanjem gledao je simbol koji beše urezan na svim vratima.

Uplašeno se osvrtao po prostoru kojim je koračao.

Mozak mu se lagano razbistrio. Sada je shvatio.

Za trenutak je to bila samo pretpostavka ali će je on ubrzo staviti na probu.

Ljudski um je delikatna i skrivena stvar koja nema direktan kontakt sa svetom. Znanje i iskustvo prikupljaju se posredstvom telesnih čula.

Bilo im je omogućeno da beleže i pohranjuju misli i emocije, kao što se to nekada radilo posredstvom kilometara i kilometara žica.

Ako su te misli kasnije projektovane u drugi um — kada je telo nesvesno a sva čula utrnula — mozak ih prihvata kao realnost.

Nije bilo načina da otkrije obmanu, barem ne boljeg od onog po kome su neki mogli da razlikuju savršeno snimljenu simfoniju od originalnog izvođenja.

Sve je ovo bilo vekovima poznato — ali graditelji Komare koristili su se znanjima kao niko pre njih. Nigde.

Šta se krilo u Komari?

Negde u gradu morale su — morale su! — postojati mašine koje su bile u stanju da analiziraju svaku misao i svaku želju posetilaca koji prodru i u građevinu.

A na nekom drugom mestu graditelji grada pohranili su — nema sumnje — svaki osećaj i svako iskustvo za koje je ljudski um mogao da zna. Od ovog sirovog materijala mogla je da se konstruiše svaka budućnost.

Budućnost svake vrste.

Napokon je Pejton shvatio veličinu genija koji se upustio u građenje Komare.

Mašine su analizirale njegove najdublje misli i sazdale za njega svet zasnovan na podsvesnim željama. A onda, kada se ukazala prilika, one su preuzele kontrolu nad njegovim umom i ubacile u njega sve što je ikada iskusio.

Nije nikakvo čudo što je sve za čim je ikada čeznuo bilo zapravo njegovo vlasništvo u tom već polu-zaboravljenom raju.

I nije nikakvo čudo što je toliko mnogo ljudi vekovima tražilo spokojstvo koje je samo Komara mogla da donese.

Poglavlje 5

I N Ž E NJ E R

Došao je ponovo sebi u trenutku kada su ga zvuci točkova naterali da se osvrne i pogleda preko ramena. Mali robot, njegov vodič, vraćao se. Nema sumnje da ga je kontrolisala neka veća mašina ali je, uprkos tome, bilo čudno što se to ipak dogodilo.

Pejton je čekao a jedna se misao lagano oblikovala u njegovoj glavi.

A-Pet je ponovo počeo da govori. Izgledalo je pomalo priglupo videti tako jednostavnu mašinu na ovom mestu gde su automatronici dostigli konačni razvoj ali... ko zna, možda je robot namerno bio sazdan kao jednostavna, nekomplikovana sprava. Da, zaista, zašto bi se koristile složene mašine na mestu gde posao — i to dobro, možda čak i bolje — mogu da obavljaju proste?

Pejton je odlučio da više nema mesta intimnom obraćanju. Svi roboti, znao je, moraju da poštuju ljudske komande ukoliko im drugi ljudi, prethodno, nisu naredili da čine suprotno.

Čak i projektori grada, mislio je, poštovali su neizgovorene i nepoznate komande svog vlastitog, podsvesnog uma.

»Odvedi me do projektora misli«, zapovedio je.

Kao što je i očekivao, robot se nije ni pomerio. Jedva čujno je izustio: »Ne razumem«.

Pejtonov duh je živnuo kada je osetio da još uvek može da gospodari situacijom.

»Priđi i ne mrdaj dok ti ne naredim.«

Robotovi releji i selektori razmatrali su komande. Nigde nije bilo poništavajućeg naređenja.

Mala mašina se zbunjeno vrtela na točkovima. A onda je stala — predala se.

Nije mogla ponovo da se pokrene sve dok Pejton ne naredi da to učini — ili pak dok ne naredi nešto što će prevagnuti nad njegovim ranijim komandama.

Robotska hipnoza je bila vrlo stari trik, omiljen kod nestašnih dečaka.

Pejton je pažljivo istresao sadržaj svoje torbe bez koje nijedan inženjer nikuda ne ide; na podu se nađoše: univerzalni odvijač, produžni ključ, automatska bušilica i, što beše najvažnije, atomski sekač koji je za sekundu mogao da probije i najdeblji sloj metala.

Potom je, sa veštinom koju je stekao kroz dugotrajnu praksu, otišao da radi na mašini koja ništa nije sumnjala.

Na sreću, robot je bio građen za lako održavanje. Otvorio ga je bez ikakvih teškoća.

U vezi sa kontrolama ništa mu nije bilo nepoznato pa je mehanizam kretanja našao za tili čas. Što je značilo da mašina, bez obzira šta se dogodi, nije mogla da umakne.

Bila je bogalj.

Potom ga je oslepeo i, jedna za drugim, pronašavši ostala elektronska čula, izbacio ih iz stroja. Za kratko vreme mašina je bila samo cilindar napunjen složenim otpadom.

Osećajući se kao dečak neposredno posle razularenog napada na očev sat — koji nije mogao da se brani — Pejton je seo i pričekao da se dogodi ono što je, znao je, moralo da se dogodi za kratko vreme.

Bio je donekle nepažljiv kada je robota onesposobio tako daleko od centralnih mašinskih nivoa. Robotu — transporteru trebalo je gotovo petnaest minuta da pređe tu razdaljinu. Proračun je morao da bude tačan... Čas obračuna se bližio.

Transporter je bio jednostavna prenosna mašina, sa kompletom udova koji su bili u stanju da zahvate i pridrže oštećenog robota. Činilo se da je transporter šlep, premda su njegova čula bila nesumnjivo dorasla predviđenoj nameni.

Pejton je pričekao da transporter pokupi nesrećnog A-Pet a onda je poskočio u stranu, držeći se podalje od mehaničkih udova.

Nije želeo da načini grešku kod još jednog robota pod stresom.

Na sreću, velika mašina uopšte ga nije primećivala.

Tako se probijao iz nivoa u nivo velike građevine, prolazeći kroz stanove za život i kroz prostoriju u kojoj se našao prilikom dolaska a onda i kroz delove koje ranije uopšte nije video.

Izgled okoline postepeno se menjao. Sa svakim nižim nivoom nestajali su luksuz i nakinđurenost zidova.

Prenosilac je prošao kroz niz velikih klizećih vrata u najnižem nivou i — iznenada se našao na kraju.

Stigli su do cilja.

Nizovi relejnih ploča i selektorskih mehanizama izgledali su beskrajni; iako je Pejton želeo da što pre napadne metalnog protivnika, pričekao je dok nije ugledao glavne kontrolne ploče.

Transporter je odlazio, gubeći se ka nekom još udaljenijem delu grada.

Pitao se koliko će vremena biti potrebno super-automatu da popravi A-Pet. Njegova je sabotaža bila vrlo temeljita pa se pre moglo pomisliti da je mala mašina za staro gvožde.

A onda — poput čoveka koji umire od gladi i neočekivano se nađe na gala-banketu — poče da pretražuje gradska čudesa.

U narednih pet časova napravio je samo jednu pauzu — da bi odgovorio na rutinski signal svojih prijatelja. Poželeo je da im kaže sve o postignutom uspehu ali je rizik, ipak, bio preveliki.

Otkrio je funkcije glavnih uređaja i počeo da istražuje sekundarnu opremu.

Upravo je to bilo ono što je očekivao.

Analizatori misli i projektori nalazili su se u neposrednoj blizini i mogli su biti kontrolisani sa centralne instalacije. Nije imao pojma kako su to radili: moglo je proći nekoliko meseci dok ne otkrije tajnu. Međutim, identifikovao ih je i zaključio da će verovatno moći da ih isključi, ukoliko bude potrebno.

Nešto kasnije otkrio je monitor misli.

Bila je to mala mašina, pre nalik drevnoj mehaničkoj razvodnoj tabli telefonske centrale nego komplikovanoj aparaturi. Sedište operatera bilo je čudne strukture, izolovano od tla i prekriveno mrežom žica i kristalnih ručica.

Bila je to prva mašina za koju se moglo zaključiti da je namenjena za neposredno ljudsko korišćenje. Verovatno su je inženjeri izgradili još u ranim danima grada, da bi uređaj funkcionisao od početka.

Pejton ne bi reskirao da upotrebljava monitor da na kontrolnoj ploči nisu bila odštampana detaljna uputstva. Posle malo eksperimentisanja uključio je jedno kolo i lagano povećavao snagu, držeći, za svaki slučaj, kontrolu jačine dovoljno daleko od crvene linije kritičnog napona.

Učinio je to odlično; krajnji efekat bi bio potpuno razbijački. Još uvek je ostao sopstvena ličnost ali su nad njegovim mislima i idejama gospodarile ideje i slike koje su mu izgledale krajnje tuđinske.

Gledao je u sasvim drugi svet, kroz prozore tuđeg, nepoznatog uma.

Bilo je to kao da mu se telo istovremeno nalazi na dva mesta,doduše, senzacije njegove druge ličnosti bile su mnogo manje žive i životnije od onih koje je posedovao stvarni Ričard Pejton III.

Sada je shvatao značenje kritične crvene linije. Ako bi se kontrola intenziteta misli povukla do kraja, došlo bi do potpunog rascepa. Do ludila.

Isključio je instrument ne bi li razmišljao bez prekida i spoljnog uticaja. Bilo mu je jasno na šta je mislio robot kada je rekao da ostali stanovnici grada spavaju.

U Komari je bilo ljudi — ležali su u transu, ispod projektora misli.

Sada mu se pažnja vratila dugom hodniku i stotinama metalnih vrata. Na putu ka najnižem nivou prošao je kroz mnogo takvih galerija — pa da, veći deo grada bio je samo beskrajna košnica soba u kojima su na hiljade ljudi, daleko od svojih života, mogle da sanjaju.

Proveravao je redom sva kola na kontrolama. Velika većina be[e mrtva ali je, otprilike, pedesetak još uvek funkcionisalo.

A svako od njih nosilo je sve misli, želje i emocije ljudskog uma.

Sada, kada je bio pri punoj svesti, Pejton je mogao da shvati način na koji je bio prevaren. Doduše, to je saznanje istovremeno donelo i izvesnu utehu. Mogao je da vidi grešku u ovim sintetičkim svetovima, da primeti kako trnu sve kritičke moći uma dok

beskrajna struja prostih ali živih osećanja utiče u njega.

Da, sad je sve izgledalo sasvim jednostavno. Međutim, to nipošto nije menjalo činjenicu da je ovaj veštački svet bio za posmatrača krajnje realan — tako realan da je bol napuštanja još uvek titrao u njegovom vlasitom duhu.

U narednom satu Pejton je istražio svetove pedeset umova koji su spavali. Bio je to fascinirajući ali i odvratan zadatak. U tom satu naučio je o mozgu i njegovim tajanstvenim putevima više nego što je sanjao da je moguće.

Kada je to dovršio, ostao je neko vreme da sedi za kontrolama mašine, analizirajući svoje novostečeno saznanje. Učinilo mu se da je za mnogo, mnogo godina mudriji. Mladost beše daleko, vrlo daleko.

Po prvi put se neposredno suočio sa činjenicom da su izopačene i čak, zle želje, koje plutaju po površini njegovog uma, jednake onima kod ostalih ljudskih stvorenja.

Graditelji Komare nisu brinuli ni o dobru ni o zlu — a mašine su radile kao njihove verne sluge.

Bilo je prijatno saznati da su njegove teorije bile ispravne. Tek sada je spoznao svu kritičnost svog izbavljenja; da je ponovo zaspao među onim zidovima, moglo se desiti da se nikada više ne probudi.

Spasla ga je čista slučajnost i baš zato bi od sada trebalo postupati krajnje oprezno.

Projektor misli bi morao da se isključi i to tako da roboti ne budu u stanju da ga oprave. Iako su mogli da srede normalni kvar, roboti nisu bili u stanju da shvate težinu namerne sabotaže na nivou koji je Pejton zamislio.

A kada bude završio, Komara više neće predstavljati opasnost; nikada više neće ovako zarobiti njegov um ili umove budućih posetilaca koji bi se našli u njoj.

Najpre je morao da otkrije spavače i oživi ih. To bi mogao da bude dug posao, međutim, mašinski nivo je, na sreću, bio snabdeven standardnom monovizijskom aparaturom za pretragu. Pomoću nje mogao je čak i da projektuje svoj glas, ako bude bilo potrebno. Sliku ne.

Taj se tip mašine, nakon građenja Komare, nije našao u opštoj upotrebi.

Malo je potrajalo dok nije ovladao kontrolama. Najpre je zrak nasumice lutao po gradu: posmatrao je veliki broj zaprepašćujućih mesta a u jednom trenutku zrak je pao na deo šume. Upitao se da li se Leo još uvek vrzma naokolo. Uz malo teškoća uspeo je da locira ulaz u zgradu.

Da, nalazio se tamo, isto onako kako ga je dan ranije ostavio. A samo nekoliko jardi dalje od ulaza ležao je Leo, glavom okrenut gradu. Pejton je bio duboko dirnut.

Upitao se, postoji li način da uvede Lea u Komaru. Vredila bi mu njegova moralna podrška; počinjao je, posle noćnog iskustva, da oseća potrebu za društvom.

Metodički je istraživao gradski zid i obradovao se otkrivši da postoji nekoliko skrivenih ulaza na najnižem nivou. Čak i ako bi prenosnik materije mogao da deluje u suprotnom pravcu, izgledi baš nisu bili privlačni.

Više je voleo staromodno fizičko kretanje kroz prostor.

Svi ulazi su bili hermetički zatvoreni i to ga je za trenutak zbunilo.

A onda je počeo da traži robota. Blizanac A—Pet nalazio se u jednom od hodnika.

Pejton je ponovo usmerio zrak kroz zidove i prebacio fokus nekoliko stopa dalje od Lea. Tiho mu se obratio:

»Leo!«

Leo je izgledao iznenađeno.

»Zdravo, Leo, to sam ja — Pejton!«

Lav je lagano hodao u krug. A onda se predao i bespomoćno seo.

Uz mnogo uveravanja, uspeo je da ga dovede do ulaza. Lav mu je pre-poznavao glas i činilo se da je spreman da poštuje komande i molbe, premda je još uvek delovao kao začuđena i nervozna životinja. Na ulazu je za trenutak oklevao — nije simpatisao ni Komaru ni tamo iščekujućeg robota.

Pejton je vrlo strpljivo primicao Lea ulazu. Ponavljao je zapovesti i molbe različitim tonovima sve dok nije bio siguran da ga je lav razumeo. A onda se direktno obratio mašini, naredivši joj da povede lava do kontrolne sobe.

Robot je poslušno vodio lava. Onda je Pejton, uz koju reč ohrabrenja, ostavio čudno spojeni par.

Razočaralo ga je kad je utvdio da ne može da zaviri ni u jednu od soba skrivenih iza simbola maka. Bili su zaštićeni od zraka i drugih kontrola koje je usmeravao — monovizor je u tim prostorima bio slep.

Ali to ga nije obeshrabrivalo. Spavači bi se probudili mnogo teže od njega. Zavirujući u njihove privatne svetove čak je osećao izvesnu simpatiju prema njima i samo ga je osećaj dužnosti primorao da ih probudi. Nisu zasluživali dvoumljenje.

Odjednom ga je spopala užasna misao. Šta su projektori pohranili u njegov vlastiti um kao odgovor na njegove želje, u toj zaboravljenoj idili iz koje je morao protiv volje da se vrati?

Jesu li njegove skrivene misli bile zloglasne kao i kod ostalih sanjača?

Bila je to neprijatna ideja i on ju je privremeno odložio i ponovo seo za centralnu komandu. Najpre bi isključio kola a onda bi izveo sabotažu na projektorima tako da više nikada ne mogu biti korišćeni. Čini kojim je Komara prekrila mnoštvo umova konačno će biti uništene.

Posegnuo je da dohvati poluge multipleks-kola ali to nikada nije uradio, nežno, ali prilično snažno, četiri metalne ruke zgrabile su ga s leđa. Teško dišući i boreći se da olabavi stisak, Pejton shvati da je savladan: nešto ga je podiglo od kontrola i prenelo u centar prostorije. Metalne ruke su ga pustile i on je ponovo sedeo slobodan.

Više ljut nego uspaničen, pogledao je u lice protivnika.

Nekoliko jardi dalje stajao je najsloženiji robot koga je ikada u životu video. Telo mu je bilo visoko oko sedam stopa a oslanjalo se na tuce debelih guma.

Teško je bilo opisati čudne delove mašine koji su funkcionisali u svim pravcima. Na dva mesta grupe udova behu zaposlene opravkom komadića mašinerije koju je Pejton prepoznao sa osećanjem krivice.

Odmeravao je svog protivnika ćutke, još uvek teško dišući. Bilo mu je jasno da je robot pripadao najvišem redu. Međutim, upotrebio je protiv njega fizičku snagu — a nijedan robot nije mogao to da čini protiv čoveka, premda je mogao da odbije da posluša njegova naređenja.

Samo pod neposrednom kontrolom drugog ljudskog uma robot je mogao da primeni takav postupak. Dakle, negde u gradu postojali su život, svest i neprijateljska misao.

»Ko si ti?«, prozborio je napokon, ne obraćajući se robotu već kontroloru iza njega.

Mašina je odgovorila istog trenutka, preciznim i automatskim glasom koji nije izgledao kao pojednostavljeni ljudski govor.

»Ja sam Inženjer.«

»Onda izađi i dopusti mi da te pogledam.«

»Ti me gledaš.«

Više od samih reci Pejtona je uznemirio neljudski ton u glasu — njegov se bes naglo preobrazio u nevericu i čuđenje.

Ovu mašinu nije kontrolisalo ljudsko biće.

Bila je automatska, kao i drugi gradski roboti — ali, ne slična njima i drugim robotima sveta.

Imala je sopstvenu volju i svest.

Poglavlje 6

K O Š M A R

Dok je Pejton razrogačenih očiju buljio u mašinu pred sobom, osećao je po čitavom telu žmarce — ne od straha već od prejakog oduševljenja. Zahtev mu je bio uslišen — hiljadugodišnji san nalazio mu se pred očima.

Odavno su mašine nadmašile ograničenu inteligenciju; sada su napokon dostigle cilj — da poseduju svest. Bila je to tajna koju je Tordarsen želeo da podari svetu — tajna koju se Savet trudio da uguši, iz straha od mogućih posledica.

Bezlični glas se ponovo javio.

»Drago mi je da shvataš istinu. To će umnogome olakšati stvari.«

»Zar ti možeš da mi čitaš misli?«, promucao je Pejton.

»Naravno. To činim još od trenutka kada si ušao.«

»Da, da, to sam i zaključio«, rekao je turobno. »A šta sada nameravaš sa mnom?«

»Moram te sprečiti da ne naškodiš Komari.«

Pejton pomisli da je u pitanju dovoljno razuman oprez.

»Pretpostavimo da odem. Da li bi ti se to dopalo?«

»Da. To bi bilo dobro.«

Smeh mu ne bi pomogao. Inženjer je još uvek bio robot, uprkos svim sličnostima sa ljudskim uzorom. Nije bio sposoban za lukave obrte i to mu je možda davalo izvesnu prednost. Svakako ga mora proveriti da bi otkrio tajnu. Međutim, robot je i ovog puta zavirio u njegov um.

»Neću dopustiti to. Već si previše saznao. Moraš da odeš. Ako bude potrebno, primeniću silu.«

Pejton je odlučio da se bori za vreme. Barem je mogao da otkrije mogućnosti ove zadivljujuće mašinske inteligencije.

»Reci mi nešto, pre nego odem. Zašto se nazivaš Inženjerom?«

Robot je ispostavio razuman odgovor.

»Ako bi se pojavili ozbiljniji kvarovi koje roboti ne mogu da oprave sami, ja im pomažem. Mogu da ponovo izgradim Komaru, ukoliko bude potrebno. Normalno, kad sve funkcioniše kako treba, ja sam u stanju mirovanja.«

Kako je ljudskom umu, pomislio je Pejton, strana ideja o »stanju mirovanja.«

»A ako se dogodi kvar na tebi?«

»Dvojica smo. Drugi se sada nalazi u stanju mirovanja. To je nekada, pre trista godina, bilo zaista neophodno.«

Beše to besprekoran sistem. Komara je bila za milion godina osigurana od nesreća. Graditelji grada postavili su ove večne čuvare da bdiju nad njima dok su oni u potrazi za svojim snovima.

Nikakvo čudo što je, mnogo posle smrti graditelja, Komara još uvek ispunjavala svoju neverovatnu svrhu.

Kakva je to tragedija, pomislio je Pejton, što je zauvek izgubljena genijalnost ovog dela. Tajne Inženjera mogle su da revolucionišu robotsku tehnologiju i stvore novi svet. Jer, da li je bilo ikakvih granica sada kada su prve svesne mašine već funkcionisale?

»Ne«, iznenada se javi Inženjer, »Tordarsen mi je rekao da će jednog dana roboti biti inteligentniji od čoveka.«

Bilo je neobično čuti mašinu kako izgovara ime svog tvorca. Upravo je to bio Tordarsenov san. Iako je dobrim delom već bio pripremljen za saznanje, nije mogao lako da usvoji zaključke. Na kraju krajeva, između robota i ljudskog uma prostirao se ogroman zaliv.

»Ne veći od onoga koji je postojao između čoveka i životinje, od koje je on i nastao. Tako je govorio Tordarsen. Ti, čoveče, nisi ništa drugo do malo složeniji robot. Ja sam prostiji ali sam efikasniji. To je sve.«

Pejton je pažljivo razmatrao ovu izjavu. Ako čovek zaista nije bio ništa više od složenijeg robota — mašina komponovana na živim ćelijama a ne žicama i vakuumskim cevima — jednog će dana biti stvoreni još složeniji roboti. Kada bude došao taj dan, čovekova nadmoć će biti okončana. Zauvek. Mašine bi i dalje mogle da mu služe ali će svakako biti inteligentnije od svog gospodara.

Bilo je vrlo tiho u velikoj prostoriji, krcatoj ormarićima sa analizatorima i relejnim pločama. Inženjer je pogledom fiksirao Pejtona; istovremeno, njegove ruke i hvataljke behu zaposlene opravkom.

Pejton je počeo da se oseća beznadežno. Karakteristično: protivljenje ga je činilo odlučnijim nego ikad. Svakako mora otkriti kako je Inženjer sazdan, inače će čitav svoj život protraćiti u pokušajima da otkrije genij Tordarsena.

Uzalud. Robot se u jednom skoku našao pred njim.

»Ne možeš praviti planove protiv mene. Ako pokušaš da umakneš kroz ova vrata, baciću ti na noge ovaj pogonski uređaj. Moja verovatna greška na toj razdaljini je manja od pola centimetra.«

Nije bilo mogućnosti skrivanja od analizatora misli. Tek što je plan oformljen u Pejtonovom umu, Inženjer se oglasi da ga zna.

Obojica su bili iznenađeni napredviđenim događajem.

Pola tone kostiju i mišića vinulo se kroz vazduh brzinom od četrdeset milja na sat i odbacilo robota ka sredini prostorije. Zlatnožuta masa je liznula šupu i preteći zarežala.

Robot je žestoko mlatarao hvataljkama. Njegov pad je bio propraćen zvukom lomljave i kidanja metala.

Leo je zamišljeno legao kraj mašine i posmatrao je.

Pejton nije mogao da shvati ovu sjajnu životinju koja se upustila u odbranu novog gospodara.

»Ah, dobro moje momče!«, uzviknuo je veselo. »Drži ga tako?«

Inženjer je polomio nekoliko svojih krupnijih udova a same hvataljke behu preslabe da učine ikakvu štetu. Pejton se još jednom uverio da je njegova torba sa alatom i priborom zaista neprocenjiva. Kada je završio sa poslom, Inženjer je zasigurno bio nesposoban za kretanje, premda Pejton nije dodirnuo nijedno od neutralnih kola. To je, u svakom slučaju, bilo mnogo bolje od ubistva.

»Leo, sad si slobodan«, rekao je kada je obavio zadatak. Lav ga je pogledao sa poštovanjem i elegancijom.

»Žao mi je što sam to morao da učinim«, reče Pejton licemerno, »ali se nadam da ćeš uvažiti moj pogled na stvari. Jesi li još uvek u stanju da govoriš?«

»Da«, odgovori Inženjer. »Šta smeraš sada?«

Pejton se osmehnu. Pet minuta ranije isto pitanje postavio je on robotu. Koliko je, upitao se, potrebno Inženjerovom blizancu da se pojavi na sceni? Iako bi Leo mogao da se uključi u novu situaciju, drugi robot će svakako biti opomenut — i, možda, u stanju da im priredi neprijatnu osvetu. Mogao je, na primer, da isključi svetla.

Sjajne cevi su se ugasile i u prostoriji je zavladao potpuni mrak. Leo je potmulo zarežao od straha. Više osećajući dosadu nego brigu, Pejton izvuče svoju baklju i zapali je.

»Zaista mi to nije važno«, reče.

»Možeš ponovo da upališ svetio. Sebe radi.«

Inženjer ne reče ništa. Sjajne cevi se ponovo upališe.

Kako se, pomisli Pejton, uopšte i možeš boriti protiv neprijatelja koji je u stanju da ti čita misli i posmatra te kako spremaš odbranu? Da, morao bi da izbegne promišljanje i kakve ideje koja bi ga dovela u neprijatan položaj, kao na primer — zaustavio se, u poslednji čas. Za trenutak je blokirao svoje misli, pokušavajući da integriše Armstrongovu omega-funkciju u svojoj glavi. Zatim je ponovo stavio sopstveni um pod kontrolu.

»Pogledaj«, reče naposletku. »Želim da se nagodimo.«

»Šta je to? Ne poznajem tu reč?«

»Nije važno«, užurbano odgovori Pejton. »Predlažem sledeće: dopusti mi da probudim ljude koji su ovde pohranjeni, daj mi svoja fundamentalna kola i ja ću otići ne dotaknuvši ništa u gradu. Ti ćeš tako poštovati naređenja svojih graditelja i neće biti nikakve štete.«

Ljudsko biće bi se tome svakako usprotivilo i pokušalo da raspravi o predlogu. Da, ali ne i robot. Trebalo mu je hiljaditi deo sekunde da odmeri svaku situaciju.

»Vrlo dobro. Vidim iz tvog uma da nameravaš da se držiš dogovora. Ali šta znači reč 'nagodimo'?«

Pejton uzdahnu.

»Nije važno«, reče smeteno. »To je samo jedna opšta ljudska fraza. Pretpostavljam da će tvoj... kolega... začas biti ovde?«

»Čekao je napolju neko vreme«, odgovori robot. »Hoćeš li moći da obuzdaš tog svog psa?«

Pejton se nasmeja. Bilo bi previše očekivati da roboti poznaju zoologiju.

»Hoću da kažem, lava« reče robot, ispravivši se čim je pročitao Pejtonovu misao.

Pejton uputi Leu nekoliko reči i počeša ga po grivi.

Pre nego što je uspeo da saopšti poziv, drugi robot se tiho dokotrlja u sobu. Leo zareža i pokuša da se povuče unazad ali ga Pejton umiri.

Inženjer II beše u svakom pogledu duplikat svog kolege. Čak je na isti način prodirao u njegov um.

»Vidim da želiš da ideš do sanjača« reče. »Sledi me.«

Pejtona je već zamaralo stalno primanje naređenja. Zašto roboti nikada ne kažu: molim?

»Sledi me, molim«, ponovi mašina istim bezličnim tonom.

Pejton ga je sledio.

Ponovo se našao u hodniku sa stotinama vrata sa znakom maka — ili je to bio sličan

hodnik? Robot ga je doveo do jednih vrata koja se ni po čemu nisu razlikovala od ostalih i zastao.

Metalna ploča se bešumno otvorila i Pejton, pomalo nesigurno, koraknu u zamračenu sobu.

Na kauču je ležao starac. Na prvi pogled izgledalo je da je mrtav. Naravno, njegovo disanje beše usporeno do najniže tačke. Pejton je buljio u starca.

»Probudi ga«, naredio je robotu.

Negde u zamršenim spletovima grada prestade bujica projektovanih misli. Svemir koji nije ni postojao pretvorio se u prah.

Dva užarena oka, nalik očima luđaka, sijala su sa kreveta. Gledala su kroz Pejtona i dalje a sa tankih usana tekla je bujica zbrkanih reči koje Pejton nije mogao da razabere. Čovek je bez prestanka izvikivao imena koja su najverovatnije pripadala ljudima ili mestima iz sveta sna iz kojeg je tako naglo bio otrgnut. Bilo je to užasno i patetično.

»Prestani!« viknu Pejton. »Sada si u stvarnosti!«

Izgledalo je da su tek tada užarene oči prvi put ugledale Pejtona. Starac se pridiže sa užasnim naporom.

»Ko si ti?« upita drhtavim glasom. A potom, pre nego što je Pejton uspeo da odgovori, starac nastavi slomljenim glasom. »To je košmar. Odlazi! Odlazi! Pusti me da se probudim«

Pejton stavi ruku na mršavo rame.

»Ne brini — budan si. Zar se ne sećaš?«

Činilo se da ga čovek uopšte ne čuje.

»Da, mora biti da je ovo košmar — sigurno. Ali zašto se budim? Nirane, Kresirore, gde ste? Ne mogu da vas nađem?«

Pejton je stajao još neko vreme ali ništa što je činio ili govorio nije moglo da privuče starčevu pažnju.

Sa novim bolom u srcu okrenuo se robotu.

»Vrati ga natrag.«

Poglavlje 7

TREĆA RENESANSA

Buncanje je lagano prestalo. Krhko telo se srušilo na kauč a naborano lice odjednom je postalo bezlična maska.

»Jesu li svi ludi kao ovaj?« upitao je naposletku Pejton.

»Ali on nije lud.«

»Šta hoćeš time da kažeš? Naravno da jeste«

»Mnogo je godina proveo u transu. Zamisli da si ti otišao u neku daleku zemlju, promenio način života u potpunosti i zaboravio sve što si ikada znao o svom prethodnom životu. O tom vremenu sada ne bi znao više nego o prvim danima života.

Ako bi nekim čudom iznenada bio bačen u vreme, ponašao bi se upravo na takav način. Zapamti, njegov životni san njemu je savršeno realan i on je u njemu živeo mnogo godina.«

Bilo je to dovoljno istinito. Ali kako je Inženjer mogao sve to da zna? Kako je došao do takvih uvida? Pejton je reagovao sa čuđenjem ali, kao i obično, nije imao potrebe da formuliše pitanje.

»Tordarsen mi je ispričao o drugom danu, dok smo još zidali Komaru. Čak su i tada neki od sanjača bili dvadeset godina u transu.«

»O drugom danu?«

»Otprilike pet stotina godina, ranije, kako bi to ti rekao.«

Ove su reči obrazovale čudnu predstavu u Pejtonovom umu. Mogao je vizuelno da zamisli usamljenog genija kako radi na tom mestu, među svojim robotima, možda bez ikakve pomoći u ljudskom obličju. Svi ostali odavno behu otišli u potragu za svojim snovima...

Ali, Tordarsen je morao da nastavi, želja za stvaranjem još uvek ga je povezivala sa svetom. Morao je da završi delo. Dva inženjera, njegovo lično dostignuće nad dostignućima i možda najveći podvig elektronike, predstavljala su vrhunsku tvorevinu.

Gubitak i nenadoknadiva šteta slomiše Pejtona. Štaviše, bio je ubeđen da delo genija ne treba da se ugasi već da bude podareno svetu — bez obzira što je ogorčeni genije napustio ovaj život.

»Hoće li svi sanjači biti kao ovaj?« upitao je robota.

»Svi, izuzev najnovijih. Oni još uvek mogu da se sete svojih prethodnih života.«

»Odvedi me do jednoga od njih.«

Naredna prostorija u koju su stupili besše identična drugim ali je telo na kauču bilo telo čoveka koji nije imao više od četrdeset godina.

»Koliko dugo je ovde?« upita Pejton.

»Došao je pre nekoliko nedelja. Ako izuzmemo tebe, prvi posetilac posle mnogo godina.«

»Probudi ga, molim te.«

Čovekove oči su se lagano otvorile. Nije bilo ni traga bolesti u njima već samo začuđenosti i tuge. A sekund kasnije do svesti mu očigledno dopre talas sećanja te se čovek napola pridiže i uspravi u sedeći položaj. Prve njegove reči behu sasvim razumne.

»Zašto ste me dozvali natrag? Ko ste vi?«

»Ja sam vas samo izbavio iz projektora misli«, objašnjavao je Pejton. »Želim da oslobodim sve koji mogu biti spašeni.«

Čovek se gorko osmehnu.

»Spašen? Od čega? Trebalo mi je četrdeset godina da bih se spasao od sveta a ti me sada ponovo uvlačiš u njega. Odlazi i pusti me na miru«

Pejton, međutim, nije bio čovek koji se tako lako povlači.

»Misliš da je taj tvoj svet bolji od realnosti? Zar nikada nisi poželeo da ga se oslobodiš?«

Čovek se osmehnu.

»Komara je za mene realnost. Svet mi nikada ništa nije pružio i zašto da mu se onda vratim? Ovde sam našao mir. To je sve što mi je potrebno.«

Pejton se naglo okrete na peti i udalji se. Iza sebe je čuo kako sanjač, sa uzdahom zadovoljstva, ponovo pada na ležaj. Znao je kada je bio poražen. Takođe je znao i zašto je želeo da oživi ostale.

Nije to bilo ni iz kakvog osećanja dužnosti — već zbog njegovog sopstvenog, sebičnog cilja. Želeo je da ubedi sebe da je Komara oličenje zla. Sada je znao da nije. Uvek će, čak i u utopiji, postojati ljudi kojima svet neće imati šta da ponudi osim patnje i razočaranja.

A kako vreme prolazi, biće ih sve više i više. U mračnim periodima, hiljadama godina ranije, veći deo čovečanstva činili su raznovrsni nespretnjakovići. Uprkos sjajnoj

budućnosti sveta, do nekih će tragedija uvek dolaziti — pa zašto onda osuđivati Komaru zbog toga što im nudi jedinu nadu za mir i spokoj stvo?

Neće više preduzimati eksperimente. Njegova vlastita vera beše poljuljana. A i sanjači Komare ne bi mu nimalo bili zahvalni zbog njegovih muka.

Ponovo se okrenuo Inženjeru. U poslednjih nekoliko minuta snažno ga je pritiskala želja da napusti grad ali je najvažniji posao još uvek stajao pred njim. Robot ga je, kao i obično, preduhitrio.

»Imam ono što želiš«, rekao je. »Sledi me, molim te.«

Put nije, kako je Pejton očekivao, vodio natrag do mašinskih nivoa, sa pravim lavirintima kontrolnih uređaja. Kada se put okončao, Pejton je ustanovio da se nalaze više nego ikada ranije, u maloj ovalnoj prostoriji za koju je pomislio da bi mogla da predstavlja stvarni vrh grada.

Prozora nije bilo, ukoliko ploče, ugrađene u zidu, nisu bile providne na neki volšeban način.

Bio je to kabinet i Pejton ga je razgledao sa jezom, shvatio je ko je u njemu radio nekoliko vekova ranije. Zidovi su bili pretrpani policama sa starim knjigama, knjigama koje pet stotina godina niko nije doticao. Izgledalo je kao da je Tordarsen napustio kabinet koji sat ranije.

Na jednoj tabli, pričvršćenoj na zidu, nalazilo se čak i poludovršeno strujno kolo.

»Izgleda kao da je bio prekinut», reče Pejton za sebe.

»I jeste«, odgovori robot.

»Zaista? Zar se nije pridružio ostalima kada te je dovršio?«

Bilo je teško pretpostaviti da iza odgovora ne leže odgovarajuće emocije ali, robot je ponovo izgovorio reći istim onim bezličnim tonovima kao i uvek do tada.

»Kad nas je dovršio, Tordarsen i dalje nije bio zadovoljan. On nije bio kao ostali. Često je govorio da je u građenju Komare našao sreću. Želeo je da se priključi ostalima ali bi se uvek događalo da je želeo još jednu korekciju. Tako je to trajalo sve do dana kada smo ga našli kako leži u ovoj sobi. Zaustavio se.

Reč koju vidim u tvom umu je smrt ali ja nisam mislio na nju.«

Pejton je ćutao. Učinilo mu se da kraj velikog naučnika nije bio baš najplemenitiji. Gorčina koja je preplavila njegov život napokon ga je istrgla iz svega ovoga, poznavao je čistu radost stvaranja a od svih umetnika koji su došli u Komaru, on je bio najveći. Njegovo delo ipak neće biti uništeno.

Robot je tiho kliznuo prema čeličnom stolu i jedna od njegovih štipaljki nestade u prvoj fioci. Kada se ponovo pojavi u vazduhu, Pejton ugleda u njoj obiman svežanj, ukoričen metalnim listovima. Robot bez reči predade knjigu Pejtonu.

Drhtavim rukama on je otvori.

Sadržavala je mnogo hiljada stranica retkog i neobično važnog materijala.

Na prvom, praznom listu jedna čvrsta i puna samopouzdanja ruka
beše napisala:

ROLF TORDARSEN
BELEŠKE O PODELEKTRONICI

Započeto: drugog dana, trinaestog meseca, 2598.

Ispod naslova se nalazilo još nešto teksta, teškog za čitanje i očito naškrabanog u

ludačkoj žurbi. Kada je uspeo da ga pročita, Pejtona obli spoznaja brzinom rađanja zore na ekvatoru.

Čitaocu ovih redova:

Ja, Rolf Tordarsen, ne naišavši na razumevanje u svom sopstvenom dobu, šaljem ovu poruku u budućnost. Ako Komara još uvek postoji, onda ste sigurno videli moj ručni rad i izbegli zamke koje sam postavio za umove koji mu žele zlo. Vi ste ovlašćeni da ovo znanje obelodanite u svetu. Dajte ga naučnicima i recite im da ga mudro koriste.

Prešao sam barijeru između čoveka i mašine. Oni sada moraju podjednako deliti budućnost.

Pejton je pročitao poruku nekoliko puta i srce mu zaigra od radosti. Njegov davno umrli predak ispunjavao mu je dušu novim ponosom.

Bila je to briljantna šema; na taj način i možda ni na koji drugi, Tordarsen je omogućio sebi da pošalje poruku kroz vekove, znajući da će ona dospeti samo u ispravne ruke. Upitao se da li je to bio Tordarsenov plan još u vreme kada se priključio Dekadentima ili je do njegovog stvaranja došlo kasnije, tokom vremena. Nikada neće saznati.

Ponovo je pogledao na Inženjera i pomislio na svet u kome će jednog dana svi roboti raspolagati svešću i umom. Pokušao je da zamisli još dalju budućnost, da kroz maglu vremena koje dolazi uoči... Da, robot ne sme posedovati nijedno čovekovo ograničenje, nijednu njegovu slabost. Neće se dopustiti da njegovu logiku zamagle strasti, neće biti poljuljani sebičnim interesima i ambicijama. Robot i čovek će se dopunjavati.

Prisetio se Tordarsenovih reči: »Oni sada moraju podjednako deliti budućnost«.

A onda je prestao da sanjari. Sve bi ovo, ako bi se ikada i ostvarilo, moglo biti u dalekoj budućnosti, kroz nekoliko stoleća.

Okrenuo se prema Inženjeru.

»Spreman sam da krenem. Ali vratiću se jednog dana«.

Robot mu se lagano došunjao iza leđa.

»Ostani potpuno miran«, naredio je.

Pejton je zbunjeno pogledao Inženjera. Odmah zatim primeti da se na tavanici ponovo pojavilo zagonetno ispupčenje pod kojim se našao kada je prvi put stupio u grad.

»Hej!« uzviknuo je. »Ne želim...«

Bilo je prekasno. Iza njega se nalazio zamračeni ekran, crnji od same noći dok se pred njim pružala čistina, sa šumom na rubu. Bilo je veče i zalazeće sunce je gotovo dodirivalo krošnje drveća.

Odjednom je iza leđa začuo potmulo režanje, možda više nalik cviljenju: preplašeni lav ga je pogledom punim nepoverenja posmatrao iz šume. Leo, čini se, nije baš uživao u transferu.

»Sve je gotovo, staro momče« rekao je Pejton, uveravajući saputnika.

»Ne možeš da ih optužiš što su pokušali da nas se otarase što pre mogu. Na kraju krajeva, nismo ni prevalili nikakvu razdaljinu. Hajdemo — ne želim da noć provedem u šumi«.

Na drugom kraju sveta, grupa naučnika još nije bila svesna punog obima svog trijumfa. U Centralnom tornju Ričard Pejton II upravo je otkrio da njegov sin poslednja dva dana nije proveo sa svojim rođacima u Južnoj Americi. Bacio se na pripremanje govora dobrodošlice u čast povratka izgubljenog sina.

Daleko nad Zemljom zasedao je Svetski savet i usvajao planove za doček i realizaciju Treće renesanse; međutim, uzrok svih nevolja nije ništa znao o tome — u tim trenucima to ga i nije mnogo zabrinjavalo.

Pejton se lagano penjao hrastovim stepenicama, ostavljajući za sobom misteriozni ulaz čija je tajna i dalje bila skrivena od njega. Leo ga je sledio nekoliko koraka iza stalno se osvrćući i pritajeno režeći.

Vratili su se na metalni put koji je vodio kroz aveniju kržljavih stabala. Bilo mu je drago što sunce još nije zašlo; noću će ova staza zračiti svojom sopstvenom radioaktivnošcu a siluete povijenog drveća neće izgledati baš prijatno naspram zvezdanog neba.

Na zavijutku puta je zastao još jednom pogledao na lučni metalni zid sa jedinim, tamnim ulazom čiji je izgled bio varljiv. Činilo se da iz njega iščezava sav dotadašnji osećaj trijumfa.

Znao je da sve dok bude živ neće zaboraviti ono što počiva iza tih zidova — divno obećanje mira i vrhovnog ispunjenja.

Duboko u duši osećao je izvesnu pretnju — da će sva zadovoljstva i svi uspesi u spoljnom svetu izgledati uzaludno i ništavno naspram blaženstva Komare. Za trenutak ga je obuzela košmarna vizija samog sebe, slomljenog i starog, kako se istim ovim putem vraća da potraži zaborav. Slegnuo je ramenima i napustio tu misao.

Ali, čim je ostavio ravnicu za sobom, njegove duhovne snage blago se podigoše i sabraše — ponovo je otvorio dragocenu knjigu i preleteo njenim stranicama sa mikro-tiskom, zaražen obećanjem koje je sadržavala. Pre mnogo vekova, spori karavani prolazili su tim putem, noseći zlato i slonovaču za Solomona Mudraca. Ali sve njihovo blago beše ništavno u poređenju sa ovom knjigom; sva mudrost Solomonova nije bila u stanju da predstavi civilizaciju kojoj je ova knjiga bila seme.

Pejton je odjednom počeo da peva, što je činio vrlo, vrlo retko i izuzetno loše.

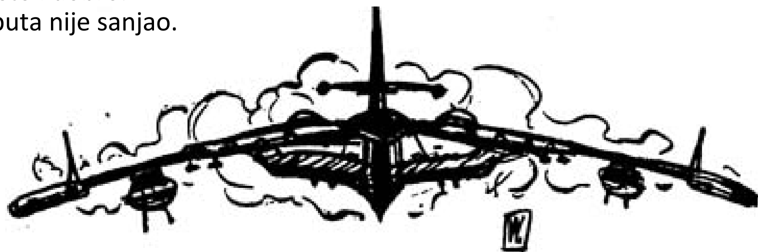
Beše to stara pesma, tako stara da je poticala čak iz doba pre otkrića atomske energije, pre interplanetarnih putovanja, čak i pre prvih letova.

Sigurno je imala veze sa izvesnim berberom iz Sevilje, bez obzira gde se ta Sevilja nalazila.

Leo je stajao mirno što je duže mogao; potom se i on priključio pevanju. Duet nije bio previše uspešan.

Kada se spustila noć, šuma i sve njene tajne nestadoše iza horizonta. Licem okrenutim zvezdama i sa Leom koji je stražario kraj njegovih nogu, Pejton je zaspao i spavao čvrsto i dobro.

Ovog puta nije sanjao.



Grejem Grin

OTKRIĆE U ŠUMAMA

Graham Green:
A DISCOVERY IN
THE WOODS, 1963

Prevod s engleskog:
Nataša Đukić



1.

Selo je ležalo među velikim crvenim stenama na oko hiljadu stopa visine i pet milja udaljeno od mora, do koga se stizalo stazom koja je krivudala ivicama brda. Niko iz Pitovog sela nikad nije ni išao dalje, mada je Pitov otac jednom, ribareći, naišao na muškarce iz drugog seoceta iza rta, koji se zarivao u more na nekih dvadeset milja prema istoku. Ukoliko ne bi pratila očeve do pećine pokrivene sindrom u kojoj su ležale barke, deca bi se pela još više, da bi se igrala »Starog Noa« ili »Pazi, oblak« pod crvenim stenjem koje je dominiralo nad njihovim domovima. Nisko žbunje je, nekoliko stopa više, ustupalo mesto šumi, stabla su prianjala uz lice kamena kao planinari uhvaćeni u nemogućoj pozi, a među njima su rasli žbunovi kupina, čiji su najkrupniji plodovi uvek bili zaklonjeni od sunca. U jeku sezone, kupine su predstavljale ukusnu, vrlo cenjenu poslasticu u nepromenljivom jelovniku sastavljenom od ribe. Bio je to, sve u svemu, skroman i jednostavan ali ipak srećan život.

Pitova majka, visoka gotovo pet stopa, bila je razroka i hodala je pognuta, hramajući, ali su se i njeni najtrapaviji pokreti Pitu činili vrhuncem ljudske gracioznosti, a kada mu je pričala priče, što je obično činila petim danom u nedelji, njeno mucanje je u njemu ostavljalo čudesan utisak muzike. Naročito ga je opčinjavala jedna reč, »d-d-d-drvo«. »Šta je to?«, pitao bi, i ona se trudila da objasni. »Misliš hrast?« »Drvo nije hrast, ali hrast jeste d-d-drvo, kao i breza.« »Ali breza i hrast nisu isti. Svako može videti da se hrast razlikuje od breze, čak i izdaleka, kao pas i mačka«. »Pas i m-mačka su životinje«. Ona je, od ko zna kojih predaka, nasledila moć da uopšti stvari, za šta su on i njegov otac bili, uglavnom, nesposobni.

Nije on bio glupo dete, nesposobno da se služi iskustvom. Sa malo napora, mogao je da se vrati četiri zime unazad, ali je najdalje čega se sećao bilo uronjeno u morsku maglu, koju vetar može za trenutak razvejati sa stene ili šumarka, ali samo da bi se odmah ponovo spustila. Njegova majka je tvrdila da ima sedam godina, ali je otac rekao da ima devet i da će posle još jedne zime biti dovoljno velik da se priključi posadi barke koju je otac delio sa rođacima (svi u selu su bili u nekakvim rodbinskim vezama). Moguće je da je njegova majka namerno smanjila njegove godine, kako bi odložila trenutak kada će morati da ode u ribolov sa muškarcima. Nije u pitanju bila samo opasnost — mada je svaka zima donosila nove smrti sa so-bom, tako da se veličina sela maltene nije menjala — razlog je više bilo to što je bio jedinac. (U selu su živele dve porodice, Tortovi i Foksovi, koje su imale više od jednog deteta, a Tortovi su imali trojke.)Kada dođe vreme da se Pit pridruži svom ocu, njegova majka će morati da moli decu drugih ljudi da joj beru kupine, ili da ih zaboravi, a ništa nije volela više od kupina sa kozijim mlekom.

I tako, verovao je da provodi svoju poslednju jesen na suvom, i nije mnogo brinuo zbog toga. Možda je njegov otac bio u pravu što se tiče njegovih godina, jer je postajao svestan nezadovoljavajućeg položaja koji mu je pružao položaj vođe družine: mišići su mu žudeli za protivnikom starijim od sebe. Njegova družina sastojala se od četiri člana, od kojih je on trojici dodelio brojeve, jer je to činilo komande odsečenijim a disciplinu lakše sprovodivom. Četvrti član je bila sedmogodišnja Liz, primljena bez oduševljenja, ali vrlo korisna.

Sastali su se medu ruševinama na kraju sela. Ruševine su oduvek bile tamo, i po verovanjima dece, a i odraslih, tu su se noću okupljali divovi. Pitova majka, koja je odnekud znala mnogo više od svih ostalih žena u selu, govorila je da joj je njena baba pričala o katastrofi koja je zadesila čoveka po imenu Noje, hiljadama godina pre —

možda je to bio grom, možda ogroman talas (morao je biti visok najmanje hiljadu stopa da bi poplavio selo), ili je to bila kuga, kako kažu neke legende, koja je pobila stanovnike i ostavila ove ruševine zubu vremena. Da li su divovi bili duhovi preživelih ili umrlih, deci nikad nije bilo potpuno jasno.

Ovogodišnje kupine su bile pri kraju, a ionako je sve žbunje u prečniku od jedne milje oko sela — koje se zvalo Dno, valjda zato što je ležalo pod nogama crvenim stenama — bilo već obrano. Kada su se svi okupili, Pit je predložio nešto nepojmljivo — predložio je da uđu na novu teritoriju u potrazi za voćem.

Broj Jedan reče negodujući: »Ali, to nismo nikada radili«. On je oduvek bio starmalo dete. Imao je male, duboko usađene oči poput rupa što u kamenju dube kapljice vode; na njegovoj glavi gotovo da nije bilo kose i to mu je davalo izraz smežuranog starca.

»Imaćemo neprilika ako to uradimo«, reče Liz.

»Što ko za to mora da zna«, rekao je Pit, »kad ćemo se zakleti«.

Selo je od pamtiveka tvrdilo da je njegova sva zemlja u polukrugu od tri milje, računajući od poslednje brvnare, iako je ova bila samo ruševina od koje su preostali samo temelji. Podrazumevali su svojom nepravilnu površinu vode koja je obuhvatala nekih dvanaest mora. Prilikom susreta sa čamcima iza rta, ta tvrdnja je zamalo dovela do svađe. Pitov otac je bio taj koji je uspostavio mir, pokazujući na oblake nagomilane na horizontu, naročito jedan, neverovatno preteći crn, tako da su se obe strane složile okrećući se ka kopnu, i ribari iz sela iza rta više nikad nisu plovili tako daleko od svojih kuća.(U ribolov se išlo po tmurnom, ili kristalno jasnom danu, ili čak i u noćima bez mesečine, kada su zvezde bile dovoljno skrivene. Jedino kada bi se nakupili oblaci, po opštem dogovoru, ribolova nije bilo.)

»Šta ako sretnemo nekog?« pitao je Broj Dva.

»Koga TAMO da sretnemo?« reče Pit.

»Mora da postoji razlog«, reče Liz, »zbog koga nas ne puštaju da idemo tamo«.

»Nema razloga«, reče Pit, »osim običaja«.

»Da, to je samo običaj«, kaže Broj Tri šutnuvši kamen da pokaže kako mu je malo stalo do običaja.

»Kome pripada ta zemlja?« pitala je Liz.

»Nikome«, bio je to Pit. »Tamo ni nema nikoga«.

»E, onda je to zemlja od nikoga«, Broj jedan je rekao to optužujućim glasom, gledajući tamo svojim vodnjikavim upalim očima.

»U pravu si«, reče Pit. »Ničija je«.

»Ali ja nisam mislio ono što si ti mislio«, odgovorio je Broj Jedan. »Misliš da tamo dalje ima kupina?« pitao je Broj Dva. On je bio razumno dete koje je htelo da se uveri da je rizik vredan truda.

»Žbunje se nalazi skroz duž šuma«, rekao je Pit.

»Otkud znaš?«

»Bilo bi logično«.

Tog dana mu se činilo čudnim što se toliko protive njegovom predlogu. Zašto bi sad odjednom kupine prestajale da rastu na granici njihove teritorije? Kupine nisu stvorene samo za stanovnike Dna. Pit upita: »Zar ne želite da ih berete još jednom, pre nego što stigne zima?« i oni su obesili glave, kao da su tražili odgovor od crvene zemlje na kojoj su mravi gradili puteve od kamena do kamena. Najzad, progovorio je Broj Jedan. »Niko nikad nije bio tamo«, kao da je to bilo najužasnije što je mogao da smisli.

»Zato su kupine krupnije«, odgovorio je Pit.

Broj Dva, pošto je razmislio, reče. »Šuma je tamo gušća a kupine vole, senku«.

Broj Tri je zevnuo. »Ko šiša kupine? Toliko toga možemo uraditi. To je nova teritorija, zar ne? Hajde da je istražimo. Ko zna.. .«

»Ko zna?« ponovila je Liz, uplašeno, i pogledala prvo Pita, a zatim i Broja Jedan, kao da bi ONI mogli znati.

»Dignite ruke i glasajte«, reče Pit. On je digao ruku brzo i odlučno i uspelo mu je da preduhitri Broja Tri. Broj Dva ih je sledio, posle malo oklevanja; onda, videvši da je većina za to da se ide, Liz je oprezno ispravila ruku, ipak okrznuvši pogledom Broja Jedan.

»A ti bi kući?« Pit se obratio Broju Jedan pobednički i sa olakšanjem.

»Mora se zakleti i ovako i onako«, rekao je Broj Tri. »Inače...«

»Ne moram ako idem kući«.

»Moraš, ili ćeš nas tužiti«.

»Baš me briga za vašu glupu zakletvu. To ne znači ništa. Mogu i da se zakunem i da vas opet tužim«.

Nastupila je tišina. Ono troje je gledalo u Pita. Osnova njihovog međusobnog poverenja bila je uzdrmana iz temelja. Niko nikad nije pomislio na gaženje zakletve. Broj Tri je konačno predložio: »Hajde da ga prebijemo«.

»Ne«, reče Pit. Znao je da tuča neće ništa resiti. Broj Jedan će svejedno otići kući i sve ispričati. Cela zamisao o skupljanju kupina bi propala pri pomisli na kaznu koja čeka kod kuće.

»Do đavola«, reče Broj Dva. »Hajde da zaboravimo kupine i igramo se Starog Noja«.

Liz je, kao prava devojčica, počela da cmizdri. »Hoću da berem kupine«.

U međuvremenu, Pit je odlučio. Rekao je »Položiće zakletvu i ići će sa nama. Vežite mu ruke«.

Broj Jedan je pokušao da pobegne, ali ga je Broj Dva sapleo. Liz mu je vezala zglobove gumicom za kosu praveći veliki čvor što je samo ona znala — ovakvim veštinama je i zaslužila ulazak u družinu. Broj Jedan je seo na izbočinu ruševine i podrugljivo ih gledao. »Kako da berem kupine sa zavezanim rukama?«

»Bio si lakom i sve si pojeo. Nisi doneo kući nijednu." Naći će ti fleke na odelu«.

»Joj kakve će batine dobiti«, reče Liz sa poštovanjem. »Kladim se da će ga tući golog«.

»Sad smo 4:1«.

»Sada ćeš se zakleti«, rekao je Pit. Odlomio je dve grančice i ukrstio ih. Svaki od ostala tri člana skupio je pljuvačku i premazao sva četiri kraja krsta. Onda Pit ugura vlažne krajeve drvceta u usta Broja Jedan. Reći su bile suvišne, ista misao je nepograšivo proletela glavama svih. »Oderite me živog ako progovorim. »Pošto su prisilili Broja Jedan, svako je ponovio isti ritual. (Niko nije znao otkuda takva zakletva, prenosila se s jedne na drugu generaciju. Jednom je Pit, a verovatno su i svi ostali uradili to nekad ležeći u krevetu, pokušao da sebi objasni ceremoniju zaklinjanja: možda je deljenje pljuvačke simbolizovalo deljenje života, kao kada se pomeša krv, a izgleda da je svetost zakletve nad krstom potvrđivana zato što je krst oduvek označavao sramnu smrt.

»Ko ima parče užeta?« reče Pit.

Provukli su uže kroz Lizinu gumicu i postavili Broja Jedan na noge. Broj Dva je vukao uže, a Broj Tri ga je gurao otpozadi. Pit je vodio, uzbrdo prema šumi, a Liz je zaostajala. Nije mogla da se kreće brzo zbog užasno krivih nogu. Pošto je uvideo da ništa ne može promeniti, Broj Jedan je stvarao manje problema; zadovoljio se povremenim podsmevanjem i odugovlačenjem, što je značilo da su kasnili; pa su prošla

gotovo dva sata pre nego što su stigli na ivicu poznate teritorije, na početku široke jaruge. Na njenoj drugoj strani je raslo drveće identično ovom, sa brezama okrenutim suncu na koje se još niko iz Dna nije popeo; u svim procepima kamenja i korenja su rasle kupine. S mesta na kom su stajali čak su mogli zamisliti izmaglicu sličnu jesenjoj magli kojom su bili obavijeni raskošni nedirnuti plodovi dok su se njihali u hladu.

2.

Ipak su oklevali pomalo pre nego što su počeli da se spuštaju; izgledalo je da Broj Jedan širi oko sebe zloban uticaj koji se kao zaraza širio na ostale. Čučnuo je na zemlju i podsmevao im se. »Znao sam da ne smete...«

»Šta ne smemo?!« upita Pit, pokušavajući da poklopi njegove reči pre nego što puste korenje u glavama Broja Dva i Broja Tri ili Liz, i potkopaju ono malo klimave moći što su je još imali.

»Te kupine ne pripadaju nama«, reče Jedan.

»A kome onda pripadaju?« upita Pit, opazivši da Broj Dva gleda u Broja Jedan očekujući odgovor.

Tri prezrivo reče. »Ko nađe njegovo je«, i šutnu kamen niz jarugu.

»Pripadaju sledećem selu. Znate to isto kao i ja«.

»A gde je sledeće selo?« upita Pit.

»Negde jeste.«

»Po svemu sudeći, ni nema sledećeg sela«.

»Ima ga. To svi znaju. Ne možemo mi biti jedini — mi i Dve Reke«. Tako su zvali selo iza rta.

»Jesi li siguran?« reče Pit. Njegove misli dobiše krila. »Možda smo mi jedini. Možda bismo mogli da se uspnemo tamo i da idemo i idemo zauvek. Možda je svet prazan«. Osećao je da su Broj Dva i Liz napola pridobijeni — a Broj Tri je ionako bio beznadežan slučaj; njega ništa nije moglo zabrinuti. Ipak, ako bi mogao da bira, svoje saputnike, pre bi izabrao Broja Tri sa svojim baš-me-briga karakterom od starmalih pravila Broja Jedan ili od avantura operisanog Broja Dva.

Broj Jedan reče: »svi ste poludeli«, i pogleda prema dolini. »Ne možemo mi biti jedini koji žive. To svi znaju.«

»Što da ne?« reče Pit. »Ko zna?«

»Možda su kupine otrovane« reče Liz. »Možda će nas spopasti grčevi. Možda je opasno. Možda ima divova.«

»Verovaću u divove kada ih budem video«, reče Pit. Znao je koliko je plitak njen strah, želela je samo da je uteši neko snažniji od nje.

»Mnogo brbljaš«, reče Broj Jedan, »a ništa ne umeš da središ. Što nam nisi rekao da ponesemo korpe ako idemo u branje?«

»Šta će nam korpe. Imamo Lizinu suknju.«

»Onda će Liz kod kuće isprašiti što je uflekala suknju.«

»Neće ako bude puna kupina. Veži suknju, Liz.«

Liz ju je vezala, sa košarom ispred i čvorom tačno ispod početka malog okruglog dupeta. Dečaci su je gledali, zainteresovani za pričvršćivanje. »Sve će ti poispadati«, reče Broj Jedan. »Treba da skineš suknju i napraviš od nje džak.«

»A kako da se verem noseći džak? Nemaš pojma, Broju Jedan. To se lako pričvrsti.« Čučnula je, s dupetom naslonjenim na pete, vezujući i zavezujući čvor dok se nije uverila da je siguran.

»Sad silazimo«, reče Broj Tri.

»Ne dok ja ne izdam naređenje. Broju Jedan, oslobodiću te ako obećaš da nećeš stvarati neprilike.«

»Stvaraću puno neprilika.«

»Brojevi Dva i Tri, preuzimate odgovornost za Broja Jedan. Vi ste, dakle, straža, Ako dođe do naglog povlačenja, slobodno ostavite zatvorenika za sobom Liz i ja idemo u izvidnicu.«

»Što baš Liz«, reče Broj Tri. »Ona je žensko.«

»Šta da nam treba špijun? Ženski špijuni su najbolji. Uostalom, niko neće istući žensko.«

»A ako hoće?« trzajući dupetom, upita Liz.

»Hoću JA da budem u izvidnici«, reče Tri.

»Ni ne znamo još ko je u izvidnici. Možda sad ONI nas posmatraju dok se mi preganjamo. Možda nas mame iz pozadine, pa će nas napasti iznenada.«

»Bojiš se?« reče Broj Jedan. »Zecu plašljivi! Zecu plašljivi!«

»Ne bojim se, ja sam komandant, odgovaram za družinu. Slušajte svi, u slučaju opasnosti zazviždite jednom kratko. Ostanite gde ste. Ne mrdajte. Ne dišite. Dva kratka zviza znače — napuštaj zatvorenika i povlačenje duplom brzinom. Dugačak zvižduk znači da je blago pronađeno, sve u redu, dođite što pre. Svima je jasno?«

»Aha«, reče Broj Dva, »a ako se izgubimo?«

»Ostani gde si i čekaj zvižduk.«

»Zamisli ON zvizne — da nas zbuni?« pitao je Broj Dva, s nožnim prstom uperenim u Broja Jedan.

»Ako se usudi, začepi mu gubicu. Začepi je tako da je više ni ne otvori.«

Pit je otišao do ivice platoa i pogledao nadole, tražeći najbolji prolaz kroz šipražje; stene su bile visoke gotovo trideset stopa. Liz je stajala pored njega stiskajući ivicu njegove košulje.»Ko su ONI?« prošaputala je.

»Stranci.«

»Ne veruješ u divove?«

»Ne.«

»Kad ja mislim na divove, tresem se — ovde«, stavila je ruku na mali gološavi Venerin breg svezane suknje.

Pit reče: »Počećemo između ovih strukova koprive. Pazi, kamenje je klimavo a ne smemo napraviti ni šum.« Okrenuo se ka ostalima, koji su ga gledali sa divljenjem, zavišću i mržnjom (to je bio Broj Jedan). »Čekajte dok ne vidite da se penjemo suprotnom stranom. Onda se spustite«. Pogledao je u nebo. »Invazija počinje tačno u podne«, objavio je svečano kao da se radi o istorijskom trenutku presudnom za nastanak sveta.

3.

»Da zviznemo sada?« predložila je Liz. Dosad su stigli na pola puta uzbrdo na suprotnoj strani, jedva dišući od trčanja. Strpala je kupinu u usta i dodala: »Što su slatke. Slađe od naših. Da počnem da skupljam? »Butine i dupe bili su joj izgrebani trnjem i zamazani krvlju boje soka od kupina.

Pit reče: »Zašto, viđao sam i bolje na našoj teritoriji. Zar ne vidiš, ni jedna jedina nije ubrana. Niko ne dolazi ovamo. Ove nisu ništa u odnosu na one koje ćemo naći dublje. One rastu godinama i godinama i godinama, i ne bih se iznenadio ako

upadnemo u šumu sa žbunjem kupina visokim kao drveće i kupinama velikim kao jabuke. Ostavi ove sitne njima, ako im se sviđaju. Mi ćemo se popeti još i naći pravo blago. »Dok je govorio, čuo je škripu koraka ostalih i kotrljanje kamenčića, ali se ništa nije videlo zbog gustog šipražja oko drveća.

»Volela bih da nađemo pravo blago, a ne samo kupine.«

»Možda ćemo naći i pravo. Niko ovo nije istraživao pre nas.«

»A divovi?« Lizin glas je podrhtavao.

»To su bajke za decu. Kao Stari Noe i njegova barka. Divovi ne postoje.«

»Ni Noe?«

»Što si klinka.«

Peli su se i peli kroz breze i šipražje, i buka od ostalih je ostajala iza njih. Ovde je drugačije mirisalo: vruće i vlažno i teško, neuporedivo sa slanim mirisom mora. Onda se drveće i žbunje razredilo, i stigli su do vrha brda. Kada su se osvrnuli, Dno se nije videlo, zaklonjeno grebenom, ali su zato kroz drveće mogli nazreti plavu traku, kao da je more odjednom neverovatno poraslo. Naglo su okrenuli glave i zagledali se u nepoznatu zemlju koja se pružala pred njima.

4.

»To je kuća«, reče Liz. »To je ogromna kuća.«

»Nemoguće. Kad si ti videla ovoliku kuću — ili tog oblika?« Ali i sam je znao da je Liz u pravu. Ovo je stvorio čovek, ne priroda. Tu su nekad žive li ljudi.

»Kuća za divove«, uplašeno reče Liz.

Pit je legao potrbuške i pogledao preko ivice jaruge. Među crvenim stenama, stotinu stopa ispod njih, prostirala se dugačka građevina, ponegde se jedva nazirući od žbunja i mahovine u koju je obrasla — gubila se van njihovog vidika, drveće se smestilo na krovu, a duž dva ogromna dimnjaka pele su se iva i puzavica. Nije bilo dima, niti ikakvog traga mogućih stanovnika; samo su se ptice uznemirile, verovatno preplašene njihovim glasovima i jato čvoraka izlete iz dimnjaka i nestade na horizontu.

»Hajdemo nazad«, prošaputa Liz.

»Ne možemo sada«, reče Pit. »Ne boj se. To je samo ruševina. Šta fali ruševinama? Uvek smo se igrali na njima.«

»Ali od ove se bojim. Nije kao one u Dnu.«

»A nije ni Dno ceo svet«, reče Pit. To je bila objava dubokog uverenja koje nije imao s kim da podeli.

Velika građevina je bila nakrivljena tako da su gotovo mogli viriti u otvor jednog dimnjaka, kao kroz rupu u zemlji. »Sići ću dole da pogledam, ali ću prvo ispitati teren«, reče Pit.

»Je l'da zviznem?«

»Ne još. Ostani tu za slučaj da stignu ostali.«

Pažljivo je krenuo duž izbočine. Ispod njega, čudna građevina — ni kamena ni drvena — prostirala se na više od hiljadu koraka, negde skrivena, negde zaklonjena drvećem, ali u pravcu kojim je išao litica je bila gola, pa je mogao da razgleda veliki zid kuće, ne ravan nego zaobljen, kao riblji trbuh ili... Zastao je za trenutak, gledajući ga pažljivo: oblik zida je predstavljao nenormalno uvećanje nečega što mu je bilo poznato. Zamišljeno se pomerio, prisećajući se stare legende od koje je nastala njihova omiljena igra. Posle stotinjak koraka, opet se zaustavio, izgledalo je kao da je neko baš na tom mestu izdigao kuću ogromnim rukama i prepolovio je. Odozgo ju je lepo video kroz

procep između dva dela kuće, celu izloženu sprat po sprat — mora da ih je bilo pet, šest, sedam na kojima je sve delovalo mrtvo, osim žbunja i lepeta krila. Mogao je zamisliti dugačke holove čiji su se krajevi gubili u tami, i palo mu je na pamet kako bi svi stanovnici Dna mogli živeti u jednoj jedinoj prostoriji, sve sa svojim životinjama i ribarskom opremom. Zapitao se, koliko li je hiljada ljudi nekada živelo ovde? Nikad nije pomišljao da ih na svetu ima tako mnogo.

Kada se kuća raspala — kako? — jedan deo je odbačen nagore, ukoso, tako da se svojom ivicom naslanjao na greben, samo nekih pedeset stopa od Pita, pa mu je preostajalo samo da skoči nekoliko koraka niže i da nastavi istraživanje na krovu građevine. Na njemu su se ponovo razvijala stabla, koja su stvarala blagu padinu. Nije znao šta još tu traži, a nagli osećaj usamljenosti, bespomoćnosti i tajanstvenosti velike kuće naterao ga je da stavi prste u usta i zazviždi ostalima.

5.

I oni su bili zapanjeni i da Broj Jedan nije nastavio sa podsmehom, verovatno bi odlučili da odu nazad sa tajnom o kući zaključanom u mislima zajedno sa željom da se jednog dana vrate. Ali Broj Jedan je rekao: »Mamine maze, kukavice...« i otpljunuo prema kući, i Broj Tri je prekinuo tišinu: »Šta čekamo?«. Pit je morao da reaguje brzo, ako je želeo da i dalje bude vođa. Verući se s grane na granu drveća koje je raslo na zaravni pod grebenom, stigao je na šest stopa od krova i skočio. Dočekao se na kolena, osećajući pod sobom površinu hladnu i glatku poput ljuske od jajeta. Četvoro dece ga je pratilo pogledom i čekalo.

Krov je bio nagnut toliko da je morao da se spušta vrlo oprezno, na dupetu. Na kraju nagiba bila je druga kuća, izgrađena na krovu ove, i tek sada, sedeći, shvatio je da građevina nije bila jedna kuća nego niz njih izgrađenih jedna na drugoj, a iznad najviše pomaljao se ogroman dimnjak. Znajući da je cela kuća bila prepolovljena, pazio je da ne sklizne prebrzo i ne sleti u procep. Nijedno dete ga nije sledilo; bio je sam.

Iznad glave mu se nalazio svod od nepoznatog materijala, a ispod njega se širila crvena stena razdvajajući ga na dva dela. Kao da su planine ipak pobedile: ma koliko da je čvrst materijal od koga čovek gradi svoj dom, planine su jače. Odmarao se odupirući se nogama o stenu i gledao u širok procep pod sobom, gde je udarila stena i raspolovila kuće; sam prosek, širok mnogo koraka, bio je premošćen palim drvetom, i mada se dole jedva šta naziralo, Pit je imao istovetan osećaj kao i gore, da gleda u nešto duboko poput mora. Zašto je gotovo očekivao da će ugledati ribe kako plivaju dole?

Rukom se pridržavajući za izbočine na crvenoj steni, uspuzao se nagore, i prestravio se susrevši dva nepomična oka, koja su ga odmeravala sa nekoliko stopa udaljenosti. Kada se ponovo pomerio, shvatio je da pripadaju veverici boje stene; okrenula se bez žurbe ili straha, podigla dugački rep i ljupko se izmakla pre nego što je preskočila u hol ispred njega.

Hol — to je stvarno bio hol, shvatio je dok je puzio preko palog drveta, a ipak je prvi utisak bio da se nalazi u šumi, sa drvećem raspoređenim po čovekovoj zamisli. Bilo je moguće hodati po površini, mada je sve bilo zatrpano crvenim kamenjem koje je tu i tamo probilo popločani pod. Drveće u stvari, nije, bilo drveće, nego drveni stubovi na kojima su se još nazirali ostaci omotača, ali su ipak celom dužinom bili izdubljeni rupama od crva i obavijeni ivom koja se pela skroz do krova, da bi se tamo provukla kroz veliku pukotinu na tavanici i pobegla. Odasvud se osećao miris biljaka i buđi, a duž cele sale bile su poređane male humke slične šumskim grobovima.

Šutnuo je nogom jednu humku, i ona se začas raspala i stopila sa ubuđalom mahovinom koja ju je prekrivala. Oprezno je uvukao ruku u raskvašeno zelenilo i izvukao podupirač od trulog drveta. Krenuo je napred i pokušao ponovo sa dugačkom, zaobljenom humkom pokrivenom zelenilom i visokom gotovo do grudi — ni nalik na obične grobove — i ovoga puta je nabio nožni palac na nešto i trgao se od bola. Zelenilo nije imalo korenja, mada se pružalo od grobova preko poda do humke, pa mu nije bilo teško da raščisti lišće i žile. Ispod njih je ležala kamena ploča u mnogo divnih boja — zelenom, ružičastom, crvenom poput krvi. Obišao je oko nje, brišući joj usput lice, i onda je najzad otkrio pravo blago. Za trenutak mu nije bilo jasno čemu su mogle služiti te poluprovidne stvarčice; stajale su složene iza smrvljene pregrade, uglavnom pretvorene u zeleni krš, osim nekoliko nedirnutih, mada potamnelih primeraka. Njihov oblik je govorio da su nekad bile posude za piće, napravljene od materijala neuporedivog sa neobrađenom glinom na koju je navikao. Dole na podu je, razbacano, ležalo na stotine tvrdih okruglih predmeta sa otisnutom ljudskom glavom u sredini slično onima koje su njegovi baba i deda otkopali u ruševinama Dna — predmeti beskorisni osim što se pomoću njih mogao nacrtati savršen krug a mogle su da posluže i kao fote, umesto šljunka, u igri »Pazi, oblak«. Bili su zanimljiviji od šljunka. Posedovali su značaj i vrednost svih starih stvari — jer je na svetu bilo tako malo napravljenih stvari starijih od nekog starca. Za trenutak je poželeo da prigrabi otkriće samo za sebe, ali za šta bi mu onda služilo? Fote su bile bezvredne ako bi ih sakrio u jami; pa je dozvao ostale ponovo stavljajući dva prsta na usne.

Čekajući da mu se ostali pridruže, seo je na kamenu ploču duboko zamišljen, prisećajući se svega što je dosad video, a naročito velikog zida nalik na riblji trbuh. Cela kuća je izgledala kao ogromna riba bačena na kamenje da umre, ali kakva je to riba i kakav talas trebalo da budu.

Deca su stigla klizajući se po krovu, Broj Jedan još uvek vezan između svojih stražara; s vremena na vreme su uzvikivali od uzbuđenja ili oduševljenja, zaboravivši svoj strah kao lanjski sneg. Onda su se uspentrali uz crvenu stenu, prejahali truplo i spoticali se u praznom prostoru hale, poput insekata uhvaćenih pod šoljom.

»Ima blaga za vas«, reče Pit ponosno i godilo mu je što su zabezeknuti prizorom, toliko da je čak i Broj Jedan zaboravio da se smeška i konopac kojim je bio vezan pade na zemlju. Najzad, progovorio je Broj Dva:

»Jeee! Ovo je bolje od kupina«

»Napunite Lizinu suknju fotama. Podelićemo ih posle.«

»Hoće li i Broj Jedan da dobije koju?« pitala je Liz.

»Ima ih dovoljno za sve«, reče Pit. »Pustite ga«.

To je bio pravi trenutak za velikodušnost, a ionako su im bile potrebne sve ruke. Dok su ostali skupljali fote, otišao je do jedne od velikih rupa u zidu koje su nekad sigurno bili prozori, možda prekriveni slamom kao u Dnu, i pogledao u daljinu. Brda su se dizala i spuštala; more je bilo tamno i uzburkano. Nigde nije bilo ni traga selu, čak ni ruševinama. Ispod njega je nestajao veliki crni zid kriveći se; mesto na kome se spajao sa zemljom bilo je sakriveno krošnjama drveća koje je raslo u dolini. Setio se stare legende i igre koje su se igrali kod ruševina: »Noje je sagradio barku. Kakvu barku? Barku za sve zveri i Brigit takođe. Kakve zveri? Velike kao medved i medvedica i Brigit takode...«

Odjednom je nešto zapevalo visokim tonom a zatim je nastupila tišina. Okrenuo se i video da Broj Tri petlja oko jedne humke — druge po veličini u holu. Podigao je sa zemlje dugačku kutiju punu dirki koje su u selu nazivali dominama, ali svaki put kada bi dotakao jednu, ona bi otpevala drugim tonom, a kada bi je ponovo dodirnuo bila bi

nema. Broj Dva se ponadao još većem blagu, ali je rovareći po gomili samo zakačio zarđale žice i propisno se izgrebao. Iz kutije je bilo nemoguće izvući još jedan zvuk, i nikom nikada nije postalo jasno zašto im se u početku učinilo da im peva.

6.

Nikada im se nijedan, makar i letnji dan, nije učinio duži. Sunce se, naravno, duže zadržavalo ovde na visokoj zaravni, i oni nisu imali ni najmanju predstavu o tome u kolikoj je meri mrak dotad prekrio šume i doline ispod njih. U kući su se nalazila dva uska hodnika kojima su se spuštali, saplićući se ponekad po ispucalom podu — Liz kao i uvek poslednja, zbog fota koje su pretile da poispadaju iz suknje. Hodnici su bili oivičeni sobama, punim neobičnih, pričvršćenih, potamnelih predmeta čija je svrha ostala nerešiva zagonetka, a koje su bile prostrane dovoljno za po jednu porodicu iz Dna. Onda je došao još jedan veliki hol, ovoga puta bez stubova, sa širokim okruglim udubljenjem u podu oivičenim raznobojnim kamenjem. Bilo je nagnuto tako da je na jednom kraju bilo duboko deset stopa, a na drugom dovoljno plitko da su mogli uskočiti, pravo na tepih od uvelog lišća i suvih grančica, koje su naneli zimski vetrovi, prekriven ptičjim izmetom kao uprljanim snegom.

Kraj trećeg hola je bio završetak zgrade, i tamo se, ispred svih, u delićima i parčićima iznenada pojavilo petoro dece fiksirajući ih pogledima, sa prepolovljenim licima, otkinutim glavama, kolenima odvojenim od stopala kao da ih je mesar isekao svojom satarom. I oni su buljili u strance, neko je čak preteći podigao ruku — bio je to Broj Tri. Istovremeno je jedno od one dece podiglo svoju kao odgovor. Bitka je bila na pomolu; bilo je olakšanje pronaći prave neprijatelje u ovom napuštenom svetu, pa su krenuli napred oprezno kao mačke, Liz u pozadini, a na drugoj strani se nalazila devojčica čija je suknja bila istovetno vezana, kao da je i ona nosila fote, sa istim malim prorezom pod bregom ispod stomaka, ali lica unakaženog zelenim osipom i bez jednog oka. Stranci su pokrenuli svoje ruke i noge, ali su još uvek bili prilepljeni za zid, i sekund kasnije su se dodirivali nosevima, a pod rukama nije bilo ničeg osim glatkog hladnog zida. Povukli su se, opet navalili i opet se povukli: ovo je za njih bilo potpuno neobjašnjivo. Bez reči, zabezeknuti, povukli su se do stepeništa koje je vodilo na niži sprat, osluškujući i zverajući okolo, dok su im glasovi odzvanjali u nepomućenoj tišini; ipak su se bojali mraka, sad kada je strana planina presekla sunčeve zrake, pa su pobegli derući se prkosno i trčeći dugačkim hodnicima gde je još dopiralo nešto svetlosti, sve dok se nisu zaustavili da se zajedno odmore na velikom stepeništu koje je vodilo na gore ka dnevnom svetlu ispred ogromnog dimnjaka.

»Hajdemo kući«, reče Broj Jedan. »Ako ne krenemo, uhvatiće nas mrak.«

»Samo da se zna ko je kukavica«, reče Broj Tri.

»To je samo kuća. Jeste da je velika, ali je ipak samo kuća.«

Pit reče: »nije kuća«, i svi ga pogledaše zapanjeno.

»Nego šta je?« upita Broj Dva.

»To je barka«, reče Pit.

»Ti si lud. Ko je ikada video ovoliku barku?«

»Ko je video ovoliku kuću?« upita Liz.

»Šta radi barka na vrhu planine? Šta će joj dimnjaci? Za šta će joj fote? Otkad barke imaju sobe i hodnike?« bombardovali su Pita pronicljivim zamerkama, valjda trudeći se da ga dozovu pameti.

»To je Nojeva barka«, reče Pit.

»Ti si pošašavio«, reče Broj jedan. »Noje je igra. Ne postoji nikakav Noje!«

»Otkud znaš. Možda je živeo pre hiljadu godina. I ako je vodio sve životinje sa sobom, morao je da ima i kaveze za njih. Možda ono nisu sobe duž hodnika; možda su kavezi.«

»A rupa u podu? Šta će mu?«

»Smislio sam i to. Možda je to bio rezervoar za vodu. Zar ne shvatate, morao je negde da drži punoglavce i pacove.«

»Ja ne verujem«, kazao je Broj Jedan. »Kako bi barka dospela dovde?«

»Kako je dospela kuća? Znaš priču. Voda ju je donela dovde, onda se povukla i ostavila je.«

»Je li onda Dno bilo na obali?« pitala je Liz. Zinula je češući se po dupetu izbodenom trnjem, izgrebanom kamenjem i zamazanom ptičijim izmetom.

»Dno tada nije ni postojalo. To je bilo davno.«

»Možda ima pravo«, reče Broj Dva. Broj Tri nije rekao ništa; počeo je da se penje prema krovu, ali je Pit potrčao i prestigao ga. Svetlo je padalo gotovo ravno preko vrhova brda koja su podsećala na talase, i izgledalo je kao da na svetu nema nikoga osim njih. Veliki dimnjak, visoko iznad njihovih glava, bacao je senku nalik na širok, crn put. Gledali su u njegov vrh poguren ka litici, ćuteći, zapanjeni snagom i veličinom. Onda je progovorio

Broj Tri: »Stvarno veruješ u to?«

»Mislim da verujem.«

»A šta je sa drugim igrama? ‚Pazi, oblak'?«

»Možda je to onaj oblak od koga se Noje uplašio.«

»Ali gde su svi nestali? Nema leševa.«

»Ne treba da ih bude. Seti se igre. Kada se voda povukla, dvoje po dvoje je silazilo sa barke dok svi nisu sišli.«

»Sem vodenih pacova. Voda se prebrzo povukla i jedan se udavio. Morali smo naići na njegov leš.«

»To je bilo tako davno. Pojeli su ga mravi.«

»Nisu mogli da pojedu kosti.«

»Otkriću ti šta sam video — u onim kovčezima. Nisam nikom rekao da se Liz ne bi uplašila.«

»Šta si video?«

»Zmije.«

»Ne njih!«

»Da, njih. I sve su se okamenile. Sklupčale su se po podu, šutnuo sam jednu tešku kao one kamene ribe što su našli iznad Dna.«

»Onda je sve jasno«, reče Broj Tri, a potom su zaćutali, odmeravajući značaj svog otkrića. Iznad njihovih glava, između njih i ogromnog dimnjaka, uzdizala se još jedna od tog brda kuća, sa koje su padale lestvice. Na sredini kuće, nekih dvadeset stopa uvis, stajao je besmisleni crtež tamno žute boje. Pit je zapamtio oblik da bi ga kasnije u prašini nacrtao svom ocu koji mu, unapred je bio siguran, nikad neće poverovati, misleći da su fote — jedine dokaze — iskopali u ruševinama na ivici Dna. Crtež je bio otprilike ovakav:

»Možda je to mesto u kom je Noje živeo«, šapnuo je Broj Tri, zureći u crtež kao da je on bio ključ vremena o kom se ispredaju legende, i bez ijedne reči obojica su počeli da se penju lestvicama, upravo u trenutku kada su se ostala deca uspentrala na krov.

»Hej, kuda ćete?« zvala ih je Liz, ali se nisu osvrnuli. Tanka žuta buđ im se lepila za dlanove dok su se peli i peli.

Ostali su pristigli brbljajući a onda su videli čoveka i zaćutali.

»Noje«, reče Pit.

»Div«, reče Liz.

Bio je to čisti beli kostur, čija se lobanja skotrljala do ramena i tamo ostala kao da je uredno složena na polici. Svuda unaokolo su se nalazile fote sjajnije i tanje od onih iz hola, a lišće je popadalo po skeletu tako da su imali utisak da spava opružen u travi. Preko slabina mu je, kao da se stidi, ležalo parče plave tkanine koje su ptice nekako preskočile gradeći svoja gnezda, ali kada ga je Liz podigla, raspalo se u sitan prah. Broj Tri je koracima premeravao dužinu skeleta. Rekao je: »Bio je visok gotovo šest stopa.«

»Ipak je BILO divova«, reče Liz.

»I igrali su se fota«, dodade Broj Dva, kao da ga je to uverilo u njihovu ljudsku prirodu.

»Trebalo bi da ga vidi Mesec«, reče Broj Jedan, »to bi ga malo spustilo na zemlju«. Mesec je bio najviši čovek za koga se ikad znalo u Dnu, a ipak je bio za dobru stopu niži od položenih belih kostiju. Stajali su oko kostura, oborenih pogleda, kao da su se stideli nečega.

Broj Dva naglo prozbori: »Kasno je. Ja idem kući«, i prokrči sebi put do lestvica. Za njim su kaskali Broj Jedan i Broj Tri, kojima je bila potrebna samo koja sekunda za tu odluku. Neko je smrvio fotu pod stopalom. Niko se nije sagnuo da pokupi ni njih niti neki drugi neobični predmet od onih koji su izvirivali ispod lišća. Ovde nije bilo blaga za osvajanje: sve je pripadalo mrtvom divu.

Već na vrhu lestvica, Pit se okrenuo da vidi šta je sa Liz. Čučeći na bedrima kostura, njeno dupe se pomeralo gore-dole kao kod sjedinjavanja. Vratio se unutra i shvatio da plače.

»Šta ti je, Liz?« upitao ju je.

Pokrenula se u pravcu zjapeće vilice. »Lep je«, rekla je. »Tako je lep. I još je div. Zašto više nema divova?« počela je da kuka kao mala starica na pogrebu. »Visok je šest stopa«, drala se, preterujući pomalo, »i ima divne prave noge. Niko u Dnu nema prave noge. Zašto više nema divova? Pogledaj ta predivna usta sa svim zubima. Ko još u Dnu ima takve zube?«

»Ti se lepa, Liz«, reče Pit, petljajući se oko nje, trudeći se iz sve snage da mu kičma bude prava kao kosturova, preklinjući je da se osvrne na njega, ljubomoran na prave bele kosti na podu i osećajući prvi put ljubav prema malom krivonogom stvorenju koje se bacakalo tamo-amo.

»Zašto više nema divova?« ponovila je po treći put, dok su joj suze klizile preko skorelog ptičjeg izmeta na licu. On se pokunjeno odvukao do prozora i pogleda napolje. Ispod njega, crvena stena je prepolovila pod, i na kosini krova još se videlo troje dece kako pužu prema litici; nezgrapni, nepravilnih udova, kretali su se kao male krabe. Pogledao je svoje zakržljale nepravilne noge i ponovo čuo nju kako jeca kao da je propao ceo svet.

»Visok je šest stopa i ima divne prave noge.«

Rene-Žak Viktor

ANĐEO NA AERODROMSKOJ PISTI

René-Jacques Victor: L'ANGE AU BOUT DE LA PISTE, 1983

Prevod s francuskog:
Ksenija Jovanović



»Još malo kafe, doktore.«

Poželeo sam načas da odbijem njenu ponudu. Kafa je, pre svega, bila odvratna, imala je ukus čaja i ulja. Upozorila me je. »Volite li kafu?... dobru kafu? jer ja kuvam veoma jaku kafu...«

Sve je to propratila snažnim klimanjem glavom i blistavim osmehom dvostruke vilice »made in socijalno osiguranje« koja je uz to i podrhtavala... Tako je to, uostalom. .. I pored tih malih nedostataka, gospođa Šimtot je bila sasvim pristojna osoba, mada starog kova. Njena mala kuća u predgrađu bila je ispunjena neukusnim drangulijama kojih je bilo posvuda, po nameštaju, na prenatrpanim policama. U toku razgovora povremeno smo vikali iz sveg glasa jer smo se nalazili gotovo na samom kraju aerodromske piste na Orliju. Stoga je ona u svoje rečenice umetala reči kao »karavela«... ili »boing«... ili pak »bimotorac koji tu svakodnevno sleće!«.U tim trenucima sam najradije ćutao.

Kad samo pomislim da sam došao da je posetim iz čistog čovekoljublja. Da sam znao... ali zašto me samo neprekidno zvala »doktore«? Niti su moji prijatelji rekli da nosim takvu titulu, niti sam ja to rekao. Bio sam psiho-tehničar u personalnoj službi u »X«. Čim sam počeo da govorim, objasnio sam joj čime se bavim. Upozorio sam je. Nisam bio mnogo stručan za ovaj posao. Što se tiče Pjeroa, »njenog Pjeroa«, njega još nisam video.

Ona nije imala dovoljno novca da se obrati psihijatru. Uostalom, pre nego što se preduzme takav korak, treba sa sigurnošću utvrditi da li je dečak u tako lošem stanju. Smatrao sam da ne treba uznemiravati psihijatre za svaku sitnicu. Svakako je celishodnije da im pošaljemo ljude kod kojih stvar zaista loše stoji, jer sam ionako sumnjao u njihovu efikasnost, osim ponekog slučaja tu i tamo.

Doznao sam, dakle, da je ova dobra žena uznemirena jer je Pjero nekoliko meseci ranije počeo da piše. Čak se činilo da su priče sasvim dobre, ako se izuzmu neke stilske slabosti prouzrokovane niskim stepenom dečakovog obrazovanja.

Saslušao sam priču o džinu koji se hrani avionima. Stao bi na kraj piste. Bilo je tu mnogo raznih pojedinosti. Otvorio bi usta, sažvakao sve i zatim ispljunuo olupine i kosti. Poprilično ogavno. Zaključio sam jednostavno da dečak pati zbog prevelike buke. Mesto gde se kuća nalazila zaista je veoma loše uticalo na živce. U drugoj priči se radilo o poseti anđela koji su činili da nestane buke avionskih motora i da ljudi steknu svoj mir. Sve je bilo naslikano dosta lepo i neobično Meni se dečak činio potpuno normalnim što se tiče ovih priča. Osećao je potrebu da se izrazi... zar to nije nešto najprirodnije? Tako je uspostavljao svoju unutarnju ravnotežu.

Popio sam kafu i namrštio se tvrdeći da sam se malo opekao. Gopoda Šimtot se iznenadila jer je kafu poslužila pre dobrih dvadeset minuta.

»Vidite« rekoh, spustivši solju što je moguće dalje od sebe, » neophodno je da vidim dečaka«.

»Kasnije, doktore. Pjero je dobro dete... znate... ali on tako retko viđa ljude. Na putu je veoma gust saobraćaj, ja sam tako stara, nema nikog osim rođaka koji dođu da nas obiđu, pa i to se retko događa. Od kako su mu umrli roditelji... ja sam mu, u stvari, jedini rod... razumete?«

»Svakako, gospođo, svakako... Od kada su mu roditelji mrtvi?«

»Imao je ravno četiri godine. Dok su se uveče vraćali kući, jedan kamion ih je... na auto-putu... «

Propratila je svoju priču uobičajenim pokretima i mimikom kojima se služimo kada se sećamo neke nesreće. Na osnovu onog što sam mogao da zaključim, dete zbog toga nije mnogo patilo. Osiguranje je isplatilo novac i dečak je poveren baki na čuvanje.

»A od kada je počeo da piše?«

»Biće da je počeo (razmišljala je s rukom na čelu, pogleda uprtog u tavanicu... a onda ispružila prema meni jedan prst, sav čvornovat, iskrivljen od napornog rada u

mladosti) za vreme raspusta prošle godine. Nisam mogla da ga pošaljem u dečje odmaralište i, pošto se osećao kažnjenim... prešao je put ispred jednog kamiona... kako sam se samo preplašila (pritisla je šakama slepoočnice a zatim grudi...)

»Koliko je svezaka ispisao?«

»Ova« reče ona pokazujući svesku koju sam upravo prelistao, »to je četvrta. Čim završi priču, dođe da mi je pročita.«

»I šta vi mislite o njima?«

»Ja? (klimnula je glavom u svim pravcima vidno uznemirena). Šta ja o njima mislim... nalazim, ponekad, da su užasne. On tu govori o Marsovcima, čudovišnim životinjama...«

»Dečja mašta je veoma bujna, gospođo. Televizija, radio, filmovi, ilustrovani časopisi... «

»Ma ne, ne! I sama televizija je dovoljna. Čujte, nemam ja za to novaca. Ne mogu sve to da imam sa penzijom mog jadnog Ogista... a što se tiče novca od osiguranja. .. sigurno znate da to nije bogzna šta... !

»Ja ne nalazim u tom detetu ništa nenormalno. Ali reći ću svoju poslednju reč tek kada budem razgovarao sa dečakom«

»Ta čekajte malo, nisam još završila. Pokazala sam vam ovu svesku jer on tu priča o anđelima... i da znate, doktore, ja sam ih videla.«

Nisam je pogledao. Potpuno nesvesnim pokretom uzeo sam šolju i otpio gutljaj kafe. Kada sam podigao oči, ona mi se smešila. Osetio sam neprijatnu jezu kako mi klizi niz leđa. Bio sam dobar drug, ali prijatelji zbilja ponekad preteraju sa svojim šalama. Ako je stara udarena, treba zvati lekara. Ovo nije moja oblast. Već sam prešao granice svojih prava. Uopšte nisam osposobljen da u ovom slučaju presudim. Osetio sam kako mi znoj izbija na čelu.

»Videla sam ih tri puta, doktore... kao što sada vidim vas.«

Opet ta titula koja me užasava.

»Stvarno«, rekoh ja potpuno smeten...

»Da, u vrtu. Utorkom uveče, pošto mali sredom ne ide u školu, gledamo na televiziji emisiju »tele-dosje«. Bilo je pola jedanaest. Izašla sam u vrt da unesem Sultana. To je moj mačak. I tada sam videla anđela u vrtu. Najpre sam se uplašila. A onda sam videla krila. Odleteo je pravo prema aerodromskoj pisti.«

Sada mi više nije bilo jasno kako da se izvučem iz svega ovoga. Stoga sam odlučio da pronađem bilo kakav izlaz, a znao sam već šta ću reći onima koji su mi sve ovo namestili...

»Jeste li razgovarali sa anđelom?«

»To nikada nisam uspela. Ali jednog sam uhvatila.«

»I gde ste ga stavili? U frižider?«

Bila je načas zbunjena. Zatim je videla da se osmehujem i opustila se.

»Uvek sam volela ljude koji imaju smisla za humor.«

Zamalo da prsnem u smeh. Ona je tada ustala. Otvorila je jednu fioku i izvadila iz nje četiri pera jednake dužine, blistavo bele boje. Središnji njihov deo bio je s jedne strane plav, a s druge ružičast. Što se tiče samog pera, ne bih umeo da kažem da li je bilo labudovo ili pak neke druge životinje. Bilo je veoma meko na dodir, u isti mah savitljivo i kruto. Vrh pera je verovatno bio zariven u telu dužinom od šest centimetara, a pera su bila dugačka šezdeset sedam centimetara.

»Lepa pera... «

»Zar ne«, reče ona očiju široko otvorenih od radosti.

»Smem li da zadržim jedno od ovih pera?«

»Radi čega?«

»Da bih ga podvrgao analizi, naravno...«

»A tako. A posle?«

»Molim?«

»Šta ćete s njim uraditi posle toga?«

»Oh, ništa... vratiću vam ga...«

»Ali morate biti diskretni, razumete? Valjda vam je jasno, ne želim da vidim vrt pun novinara... stara sam... a volim i svoje cveće...«

»Dobro«, rekoh ustavši »Javiću vam čim budem imao neke rezultate.«

Pratila me do vrata, brbljiva, ljubazna. Držao sam pero u levoj ruci, prilično nezadovoljan svojim smešnim položajem. Trudio sam se, međutim, da stara gospođa ništa ne primeti. Kada sam stigao do vrtne ograde, začuo sam kratki povik. Okrenuo sam glavu i uspeo da nazrem dečje lice koje se kreveljilo i pokazivalo mi rogove. Osmehnuo sam se, dok je baka grdila nevidljivog dečaka.

»Nevaljalče«, čuo sam gospođu Šimtot kako izgovara reči tonom koji joj uopšte nije bio svojstven.

Išao sam polako. I sve dok sam se vraćao kući smišljao sam najoštrije reći koje ću uputiti svojim prijateljima.

Kada sam stigao, Matilda je pripremala večeru. Začudila se zbog vremena koje sam utrošio da se vratim kući. Pomislio sam da mi to prebacuje. Ja u stvari nikada nisam dolazio kući pre osam sati. Popio sam aperitiv. Sabrina mi je pokazala da je uradila sve zadatke i naučila sve lekcije. Seli smo za sto. U toku obeda sam svojoj ženi pričao o poseti gospodi Šimtot. Malo sam preterao u svemu što sam rekao. Matilda je počela da se smeje.

»Da sam na tvom mestu, ne bih svemu ovome pridavala veliki značaj. Očevidno se tvoji prijatelji nisu baš pokazali u lepom svetlu, ali ako budeš besneo, pružićeš im priliku da ti se narugaju.«

Trezveno je sagledala čitavu stvar. Ja sam ipak i dalje osećao nervozu tokom čitave večeri i veoma sam loše spavao.

Neprijatnosti su se nastavile i sutradan. Neko mi je ukrao kola. Našao sam prazan parking. Matilda je polazila ranije da bi odvela devojčicu u školu. Bilo joj je usput. Ja sam iz Sartruvila išao prema trgu Etoal gde se nalazila ustanova u kojoj sam radio. Telefonirao sam svom pretpostavljenom koji je izrazio veliko nezadovoljstvo. Zatim sam pozvao komesarijat policije i ubrzo otišao tamo pešice da prijavim krađu. U međuvremenu sam se snabdeo raznim formularima jer sam bio osiguran preko svog preduzeća. Na posao sam stigao oko jedanaest u stanju neopisivog nervnog rastrojstva. Zamalo da Furnijea sravnim sa zemljom. Kad sam se najzad na-šao u svojoj kancelariji, dao sam kandidatima da urade testove. Izraz mog lica je bio toliko jeziv da su svi bili manji od makovog zrna.

Malo posle sam u kantini našao Sligela. Predao sam mu pero i zamolio ga da obavi odgovarajuću analizu. Objasnio sam mu u nekoliko reći da su mi namestili neku spletku, ali da ću se praviti kao da ih nisam pročitao.

Nasmejao se grohotom i rekao da će dati sve od sebe. Kada je već bio na vratima kancelarije, okrenuo se i dobacio:

»Potrudićemo se. Treba li da vam pružim obaveštenje i o polu ove životinje i koliko puta je već bila otac?«

»Ne zaboravite da mi date ime njenog vlasnika u toku najmanje tri generacije.«

Jasno je da sam pokušavao da budem duhovit. Ali zašto mi je glas onda bio toliko suv? Sligel me je začuđeno posmatrao. Osmehnuo sam se neprirodno. Kada je otišao, dao sam se na posao. Pregledao sam rezultate testova od tog jutra i proučio molbe koje ću uzeti u postupak sledeće sedmice. Odmah sam eliminisao tri osobe. Njihov rukopis nije odgovarao profilu koji se tražio na tom radnom mestu. Ispunio sam formulare za prijavljivanje krađe automobila i predao ih odgovarajućoj službi. Odnedavno je naša ustanova imala klizno radno vreme. Imao sam na raspolaganju četrdeset pet minuta. Već u šesnaest časova sam, sav iscrpljen, odlučio da krenem kući. Obavestio sam Furnijea koji je to prihvatio bez reći.

Dok sam se vraćao kući, osluškivao sam rasejano razgovor oko sebe. Jedni su pričali

o avionskoj nesreći, drugi o filmu, treći o nekoj emisiji na televiziji. Čuo se smeh, izrazi ljutnje, uobičajene fraze. Bilo je toplo i vlažno. Stigao sam kući u pola šest. Popio sam hladno pivo i seo na balkon. Nikada se u životu nisam osećao tako loše.

Matilda je stigla. Devojčica mi je sela u krilo. Žena je bila iznenađena.

»Počeo si da dolaziš kući ranije nego obično?«

»Ma ne. Zamisli samo, ukrali su mi kola.«

»Šta? Zašto mi nisi telefonirao?«

»Pa šta bih time dobio?«

»Tata... «

»Čuj, Sabrina, ne mešaj se u naš razgovor«, obrecnula se žena dosta grubo.

»Šta hoćeš?« zapitao sam ćerku.

»Ti si juče došao kući pešice.«

»Vidiš?« Matilda je klimala glavom uz blagi smešak... »Prodao si kola da bi mogao da piješ.«

»Ja vidim parking iz svoje sobe. Došao si pešice iz glavne ulice.«

Reči su mi zastale u grlu. Gledao sam čas ženu čas dete. Moja osmogodišnja ćerka nije bila sklona ni lažima ni neslanim šalama. Majka joj to ne bi dozvolila.

»Slušaj, mala. Mora da si se prevarila. Kako bi se tata mogao odande vratiti pešice? Prevarila si se, eto to je. A pored toga se vratio kući ranije no obično.«

Siguran sam da mi je na licu lebdeo osmeh. Pretpostavljam prilično glupav.

»Idi u svoju sobu, Sabrina. Ostavi nas same.«

Uzela je školsku torbu bez reči. Uočio sam neku ukočenost vrata i ramena. Bila je duboko uvređena. Matilda je skinula svoj tanki pulover.

»Šta ćemo sa kupovinama? Treba mi toliko stvari. Bez kola... «

»Mogao bih da ih iznajmim?«

»Ma hajde... pa to je skupo.«

»Samo preko vikenda.«

»Kada smo izračunali šta nam treba za letovanje, nemamo baš mnogo... «

»Hajde onda da zatražimo od Sonje da nam pozajmi svoj mini kuper.«

»Bilo bi bolje... uostalom... pozvaću je.«

Čuo se zvuk aparata za snimanje poruke, zatim ništa. Matildi je najzad dosadilo da sluša kako telefon zvoni u prazno i spustila je slušalicu. Morali smo da krenemo pešice. Nije to tako strašno, četiri ili pet stotina metara. Rekli smo Sabrini da bude dobra i pošli smo noseći nekoliko mreža za namirnice. Zaista više volim da ne pričam kako mi je bilo u robnoj kući. Ušao sam tamo sav u grču od nervoze... a izašao stisnutih zuba, van sebe, idući velikim koracima, neosetljiv na sve Matildine proteste. Uostalom, posle pedeset metara tako brzog hoda, ona je odustala da bi nekako došla do daha. Srećom tu je bio lift. Čim smo stigli, odmotali smo namirnice. Ostavio sam Matildu u poslu i otišao da dovršim svoje mlako pivo.

Sabrina je uključila televizor i tiho gledala u ekran. Matilda mi je odjednom prišla i dala mi znak. Ustao sam i radoznalo pošao u kuhinju za njom.

»Znaš«, reče mi ona u lice, »kada smo išli kući, prošli smo ukoso preko parkinga. I ja sam sasvim lepo videla Sabrinu kako mi maše.«

»I šta onda?«

»Erve ... ne budi tako nervozan. Sabrina je juče rekla da si došao kući pešice.«

»Ma šta pričaš...«

» Jesi li siguran da si parkirao kola?«

»Pa ovaj... jesam... kako bih inače prešao dvadeset pet kilometara za pola sata?«

»Kako? Prešao si dvadeset pet kilometara za pola sata uz svu tu saobraćajnu gužvu?«

»Stani malo...«

»Pa tu ima najmanje četrdeset kilometara, a možda i više. Išao si putem A—6 do perifernog bulevara?

»Pa... jesam...«

»Zatim si prešao preko mosta kod Pontoaza i krenuo pravo ovamo?«

»Trebalo bi da je tako...«

»Znači da si prešao više od trideset kilometara.«

Bila je tako ozbiljna da sam za trenutak izgubio sigurnost. Ona je zapazila da sam zbunjen.

»Šta ti je, Erve? Nije ti dobro?«

»Ja...«

»Ti si krenuo kući ranije nego obično, eto u tome je stvar.«

Spustio sam glavu. Sećao sam se da sam juče mahinalno pogledao na sat pre nego što sam krenuo... dok je jedna karavela uzletala uz oštru, zaglušujuću buku. Bilo je osamnaest i trideset. Kada sam podigao oči i pogledao svoju ženu osetio sam slabu drhtavicu.

»Slušaj, Matilda... kao da sam izgubio pamćenje... ovde«. Propratio sam te reči pokretom ruke i stisnutom pesnicom pokazao na čelo. »Ja... uopšte se ne sećam kojim sam putem išao... kada sam se vraćao kući...

»Ah, ti muškarci... kako samo imate slabe živce... Odmor je tek u julu. Moraš biti strpljiv...«

»Ali ne, Matilda! Ja se ne šalim. Uopšte se ne sećam šta sam radio pošto sam pogledao na sat. Bilo je šest i trideset... jedan avion je baš uzletao uz paklenu buku. Sećam se jedino da sam došavši kući ušao u lift i popeo se do stana.«

»Možda previše pušiš. Znaš da to škodi pamćenju.«

»Matilda, molim te, ne pričaj gluposti. Paklo cigareta mi traje i po tri dana.«

»Pa, nikad se ne zna... dobro, idem ja sada da spremim večeru. Zašto ne pozoveš Žan—Luja... da malo razmenite misli? Podseti ga da treba da dođe sa Klodin na ručak, u nedelju.«

Pozvao sam Žan—Luja koji je bio veoma iznenađen. Zabrinuto me pitao kako stojim sa zdravljem. Učinilo mi se da podozreva kako imam nameru da odgodim poziv na ručak. Žustro sam porekao tako nešto i predložio mu da dođe sa ženom na piće, posle večere. Rekao sam to nasumce, ne razmišljajući, ne znajući šta stvarno mislim. Začuo sam neko mrmljanje kroz slušalicu, a zatim je posle kratkog ćutanja prihvatio poziv. Doći će u osam i trideset.

Matilda me nekako čudno posmatrala stojeći na kuhinjskim vratima. Sabri na me je pogledala preko ramena. Izašao sam na balkon.

Stigli su, kao i obično u petnaest do devet. Osećao sam da su malo uznemireni. Poljubili su Sabrinu, ali ništa nisu govorili dok je bila s nama. Kada ju je Matilda odvela u postelju, otišli smo svi troje da joj poželimo laku noć. Potom smo seli u trpezariji i pijuckali viski s vodom i ledom.

»Jeste li se možda posvađali?«

Matilda i ja smo pogledali svoje prijatelje, a posebno Klodin, i odmahnuli glavom. Zamalo da prsnemo u smeh.

»Ma nije to«, reče najzad Matilda.« Juče je Erve otišao u posetu nekoj malo udarenoj starici koja tvrdi da je videla anđele. Njen desetogodišnji unuk piše jezive priče. Erve tvrdi da se ne seća kojim se putem vratio kući. Prešao je za pola sata više od trideset kilometara. A jutros je otkrio da su mu ukrali kola. Sabrina, opet, tvrdi da se on vratio kući pešice, idući ukoso preko parkinga. Ona lepo vidi parking sa prozora svoje sobe.«

»Ah, tako!«... reče Žan—Luj odjednom umiren i nasmejan. »Sve u svemu ništa ozbiljno.«

»Baš si smešan— pitam se šta bi ti uradio da su tebi ukrali kola«, prekide ga Klodin.

»Nisi shvatila šta sam hteo da kažem«, počeo je da se brani Žan—Luj. »Erve kaže da je sve zaboravio i...«

Zastao je usred reći i okrenuo se prema meni, zaprepašćen.

»Ma slušaj, jesi li pri sebi? Pola sata? A periferni bulevar zakrčen?«

»Kako zakrčen?« zapita Matilda.

»Lepo... pre podne se pojavila pukotina i saobraćaj je bio blokiran.«

»Pa naravno«, rekao sam lupivši se po čelu. »Žan—Luj je u pravu. Kada sam krenuo juče posle podne, išao sam spoljnim bulevarima da bih došao do auto-puta kod Orleanskih vrata...«

»Ali to je nemoguće«, reče Matilda... »Stigao je u sedam sati... Sigurna sam. Upravo sam slušala početak Dnevnika...«

»Da nije sve ovo neka šala?« upitala je Klodin smeškajući se kiselo.

»Nije«, rekoh ja ustavši. Spustio sam čašu na sto i napravio nekoliko koraka po prostoriji. »Ne... to nije nikakva šala... što se toga tiče već sam bio žrtva jedne šale. ..«

»Aha, sve postaje jasnije.«

Pogledao sam Žan- Luja koji se smejao sebi u bradu. Morao sam da im ispričam kako sam proveo veče u društvu gospode Šimtot. Nisam izostavio nijednu pojedinost. Što sam dalje odmicao sa svojom pričom, to su se oni glasnije smejali. Na kraju im se i Matilda pridružila. Nisam više znao gde mi je glava. Povremeno sam se smejao kao luđak, ali sam uzalud pokušavao da se oslobodim neke potajne strepnje. Kada sam završio, još smo se neko vreme smejali. Nikako da se uozbiljimo. Najzad je Žan—Luj uspeo da nas smiri.

»Ostaje činjenica da nisi mogao da pređeš toliko kilometara za tako kratko vreme. Ako se uzme u obzir saobraćajna gužva, potrebno je tri puta više vremena od onog koje si nam dao.«

»Ti uopšte nisi shvatio«, reče Klodin. »Pa on je išao da obiđe svoju ljubavnicu.«

Na tu šalu se niko nije nasmejao osim nje same. Zaćutala je, pogledala Matildu. Žan- Luj je ćutao. Ja takode.

»Izvinite... htela sam da se našalim... izgleda da sam odvalila neku glupost.«

Svima nam je bilo jako neprijatno. Niko od nas nije uzimao za ozbiljno tu njenu budalaštinu. Izbegavali smo da se otvoreno pogledamo u oči.

»Na kraju krajeva, ne možemo to tako ostaviti«, reče odjednom Žan- Luj.

»Postoji način da se utvrdi istina.«

»Koji način?« zapitah ja sa izvesnim olakšanjem.

»Odmah ćemo se vratiti na tvoju polaznu tačku. Odatle ćemo krenuti nazad najkraćim putem. Ja odlično poznajem taj kraj. Najbolje je za tebe da sve to ponovo doživiš i osvežiš pamćenje.

»Sjajno«, izjavi Klodin. »Neočekivane stvari su uvek pune čari. Možda ćemo videti džina kako guta avione...«

»Ne mogu da ostavim Sabrinu samu u kući«, reče Matilda osmehujući se. Klodin nije mogla da ima dece pa je lako zaboravljala na naše dete. Odmah se snašla.

»Neka idu muškarci sami. Praviću društvo Matildi.«

»Da li vam to možda smeta?« zapitao sam.

»Hajde, hajde, licemeru«, reče Matilda pružajući mi usne na poljubac.

Dobro sam poznavao Žan—Lujev bell kapri 2600. Drum je bio suv. Kad bi dodao gas, bukvalno bi me zalepio za sedište. Saobraćaj je bio gust, ali smo ipak povremeno jurili dosta brzo. Na auto-putu je Žan—Luj došao i do sto osamdeset na sat i tako stavio moje živce na veliku probu. Imao sam poverenja u njega, ali sam se bojao drugih vozača. I to s razlogom. Žan—Luj je izjavio da bi za auto-puteve trebalo izdavati posebne vozačke dozvole jer mnogim vozačima tu nije mesto. Iznosio je i neke tehničke pojedinosti o kolima koja nisu dobro prilagođena... ali sve je to prolazilo negde iznad moje glave, ne dopirući do moje svesti. Izabrali smo prilazni put Lonžimo i auto-put broj 20. Na raskršću sa semaforima, rekao sam mu da krene levo prema Šiliju. Još jednom desno. Kuća se uzdizala pred nama, potpuno mračna. Bilo je deset časova i dvadeset pet minuta. Dakle, osamdeset pet minuta putovanja veoma brzim kolima. Nisam rekao ništa. Izašao sam iz kola i pokazao mu okolinu. Kada se okrenuo oko sebe, u daljini je

ugledao boing kako uzleće. Grmljavina turbina se pojačavala. Pratili smo ga očima, zadivljeni nizom blistavih prozorčića i crvenim i zelenim svetlima koja su se naizmenično palila i gasila. Žan—Luj se okrenuo prema meni.

»Hej, šta je sad ovo?«

»Šta?« rekoh osvrnuvši se. Uzalud sam naprezao oči, video sam samo uski put i neku masu metala na udaljenosti od pedesetak metara, ispod drveća.

»Reklo bi se da je to tvoj R-12«.

»Molim?«

Ne obazirući se na moje pitanje, krenuo je napred. Pošao sam za njim.

»Vidi sad ovo«, reče on okrenuvši se.»Je l'se ti to meni rugaš? Pa evo tvojih ukradenih kola«.

Zaprepašćen, gotovo van sebe, gledao sam svoj svetlozeleni auto. Nema sumnje, bio je to moj automobil. Nalazio se tamo gde sam ga parkirao pri dolasku.... Okrenuo sam se malo dalje od tog mesta da bih lakše krenuo napred pri odlasku... Plašljivo sam spustio ruku na krov automobila.

»Reci mi, Erve... ako nisi išao svojim kolima kući, kako si se onda vratio?«

Izbezumljeno sam pogledao svog prijatelja. Njegova glava se polako klatila i ja sam otkrio kako sav drhtim. U tišini se začuo neki oštar, odsečan zvuk.

»Šta je to s tobom?«

Obuhvatio sam rukama glavu pokušavajući da se savladam. Srećom, on mi je spustio ruke na ramena. Čvrsto me je zagrlio.

»Erve, priberi se. Šta se to dogodilo? Nikada te nisam video ovako potresenog«.

»Ja... ja... ne mogu...«

»Ma hajde, smiri se. Hoćeš li da dođemo sutra po tvoja kola?«

»Ne... ne. Biće sve u redu. Mogu da vozim«.

»Jesi li siguran? Pošto si video kako stvari stoje, bolje da se vratimo. Ako hoćeš, mogu sutra da pođem s tobom«.

»Ne, Žan-Luj... vratimo se kući«.

Izvukao sam ključeve iz džepa, otvorio vrata i ušao u auto. Motor je odmah zabrujao čim sam ga pokrenuo. Sva svetla su bila ispravna. Žan—Luj se nagnuo prema meni.

»Idem ispred tebe. Neću voziti brže od sto četrdeset na sat. Hoćeš li moći da me pratiš?«

»Odlično, rekoh stisnutih zuba. »Hajdemo«.

Povratak je protekao glatko. Saobraćaj u pravcu Pariza je mnogo slabiji. Žan-Luj je bio iznenađen kada je utvrdio da smo stigli kući za samo jedan sat i četvrt. Oko ponoći.

»Šta je bilo?« upitaše uglas obe žene.

Zauzeli smo svoja mesta i uzeli čaše sa pićem. Žan-Luj je shvatio zašto ćutim.

»Dovezli smo auto«.

»Šta?« rekoše žene u isto vreme. Video sam da je Matilda prebledela.

»Auto je bio tamo gde ga je Erve ostavio. Bilo bi dobro da se odmori. Doživeo je šok«.

»Kako ti je, dragi?«

»Žan-Luj preteruje. Već mi je bolje...«

»Ali to je neverovatno... kako se tako brzo vratio bez kola? Mora da ste loše proračunali vreme... drugog rešenja nema«.

»A vreme označeno na kartici, i to je greška?«

Klodin se zaprepastila zbog oštrog tona kojim sam to izrekao. Zatvorio sam oči i duboko udahnuo.

»Imamo kartice za prijavljivanje dolaska i odlaska«, rekao sam blažim glasom. »Juče sam pošao u petnaest i trideset. To je lako proveriti. Bila su mi potrebna dva sata da dođem do mesta gde sam parkirao auto. Sve je to veoma jednostavno Kod te žene sam ostao jedan sat... ne!... nešto nije u redu«.

»Očevidno«, reče Žan-Luj.

»A sada je ponoć već prošla. Bolje će biti da se odmorite«, reče Klodin ustajući.

»Ma ne, pusti ih da na miru popiju piće«, dobaci joj Matilda. »Lepo je od vas što ste pristali da dođete. Erve se tako čudno ponašao«.

»Jesam li bio jako neprijatan?« zapitao sam tiho.

»Prilično... ali imao si razloga«.

»Nikada ga nisam video tako uzbuđenog kao večeras. Zubi su mu cvokotali. A kako sam se samo uvek divio njegovoj mirnoći... «

Uputio sam osmeh Žan-Luju. Klodin je bila potresena. Matildine oči su sijale nekako jače nego obično. Mora da je popila koju čašicu više. Sve je ovo bilo pomalo suludo.

»Bilo kako bilo, sutra ću imati dosta neprijatan razgovor sa policajcima. . ,«»Šta ćeš im reći«, preseče me Žan-Luj u pola reci.

»Pojma nemam...«

»Oh, pa to je sasvim prosto«, reče Klodin. »Prepustite to meni. Ja ću pozvati komesarijat«.

»I šta ćeš im ispričati?«

»Čekaj malo... Ipak je bolje da ti to uradiš. Nadam se da nemaš nameru da im kažeš pravu istinu?«

»Nikako«, reče Žan-Luj.

»Reci im da si dobio anonimni telefonski poziv. Neki nepoznati glas ti je javio da se tvoj auto nalazi na onom mestu i onda ste Žan-Luj i ti otišli i dovezli kola kući. ..«

»To će im biti sumnjivo. A pored toga, ako neki kolega iz preduzeća stanuje u tom kraju, optužiće njega da je sve to učinio«.

»Preteruješ« obrati mi se Klodin, »kada misliš da oni vode tako detaljnu istragu povodom krađe jednog automobila... pa ti to znaš, Žan-Luj...«

»Možda si u pravu«, reče njen muž.

»U svakom slučaju, ne mogu im reći celu istinu. Ko zna šta bi se iz toga moglo izroditi? Klodinina ideja nije baš sjajna, ali na taj način ćemo celu stvar zamutiti. O.K... pozvaću komesarijat.«

Bilo bi preterano reći da su poverovali u moju priču. Ipak, dežurni mi je rekao da spustim slušalicu, zatim me pozvao. To ga je umirilo i rekao mi je da sutradan dođem u komesarijat. Primiće me posle devet sati.

Sa izvesnim olakšanjem, ali i prilično uznemiren, pridružio sam se ostalima koji su već bili ustali. Popili smo svako svoje piće i naši prijatelji su otišli kući.

Čim sam došao u kancelariju, pozvao sam odeljenje za osiguranja da bih sredio celu stvar. Furnije je prihvatio moje objašnjenje. Prepodne se vuklo unedogled. Muškarci, žene, uvek isti formulari koje treba popuniti, uvek ili gotovo uvek ista pitanja, iste zamke koje se postavljaju kandidatima da bi se odredila njihova emotivna stabilnost i njihov psihološki profil. Treba zabeležiti iznenadno crvenilo, podrhtavanje prstiju, krivljenje usta, trzaje u predelu očiju, boju i jačinu glasa, brzinu govora, upotrebu reći... upravo mi je ovog jutra čitav taj cirkus izgledao odvratan, bljutav, nepodnošljiv. Složio sam zabeleške pre nego što sam otišao na ručak. Pošto je u mojoj kancelariji celo prepodne bilo mnogo sveta, bilo mi je nemoguće da pozovem Sli-gela. Uspeo sam tek u dvanaest i dvadeset, ali kao što sam i mislio, on je već bio otišao. Jurnuo sam prema liftu.

Sa poslužavnikom u ruci pokušao sam da zauzmem mesto za njegovim stolom. Sva su mesta bila popunjena. Podigao je oči prema meni. Bio je to hladan pogled, propraćen kratkim skupljanjem obrva. Nasmešio sam se, kao što to obično činim. Seo sam za jedan prazan sto. Dve devojke iz službe za prijem i otpremanje pošte odmah su mi se pridružile i počele da mi pričaju svoje jade. Za njih sam ja bio psiholog, čovek koji sve razume i koji je uvek na raspolaganju. Prigušio sam svoje nezadovoljstvo. Neću da

preterujem ali odbio sam njihov poziv dosta grubo. Nisam uopšte želeo da pijem kafu u njihovom društvu. Svesno sam zauzeo takvo mesto da Sligelu okrenem leđa. Uskoro je i on pošao za devojkama koje su sedele za mojim stolom i video sam kako okleva spuštajući poslužavnik na tekuću traku koja je odnosila prljavo posuđe do sudopera. Uputio sam mu diskretan osmeh očekujući uznemi-reno šta će on uraditi. Počešao se po glavi i prišao mi. Bio je vidno zbunjen.

»Pozivam vas na kafu«, rekoh ja srdačno.

»Važi... ali...«

»Pa ostavili ste svoje prijatelje... zar ne?«

»U redu, čekam vas«.

Odneo sam poslužavnik i pridružio se Sligelu.

»Nešto nije u redu?«

»Bolje da ne idemo u bife... više volim... ovaj...«

»Slažem se... idemo napolje, gde god hoćete...«

Sada sam najzad osećao sigurnost. Sligel je upao u zamku. Izašli smo. Senovita aleja nas je štitila od žarkog sunca. Ušli smo u prvi kafe na koji smo naišli.

Oko šanka je sve brujalo od razgovora. Sligel me je gledao krajičkom oka.

»Onda, kako stvari stoje«, upitah mešajući kafu.

»Lepo ste se našalili sa mnom«, odgovori mi on, ne gledajući me u lice.

»Nije moguće!«

»Pa sami ste mi rekli da je to nameštaljka?«

»Ja još uvek tako mislim... a zašto pitate?«

»Momci iz laboratorije su mislili da im se rugam. Došli smo u subotu. Nije bilo moguće dobiti ikakvu reakciju... ni kiselinama, ni bazama, ni ultra-violetnim zracima. .. ćorak. Od čega je zapravo napravljeno to pero?«

»Molim? Pa otkud ja to znam?«

»Ne reaguje na brener. Ne može se ispitati tečnost iz središnjeg kanala. Svi testovi su negativni. Radili smo kao ludi. Bez rezultata«.

»Nemam ja s tim ništa, verujte mi«.

»Jedan tehničar je predložio da razgovaramo s Monijeom«.

»Nije valjda to učinio?«

»Ne... zamolio sam ga da ćuti. Znate, sada mi se čini da smo mi žrtve te neslane šale«.

»Ma ne, ne... Čujte, neko se našalio sa mnom... i ništa. Vratiću pero pošiljaocu«.

»Vi me izgleda niste dobro razumeli!... Nismo uspeli da rastavimo to pero na sastavne delove. Još nikada u toku svog radnog veka nisam doživeo takav neuspeh.«

»I šta onda?«

»Onda ću ja to pero zadržati sve dok mi ne kažete gde ste ga dobili».

Zamalo da ispustim solju iz ruke. Kafa je pljusnula po mojim cipelama. Besno sam otresao nogavicu od pantalona.

»Sligel, vi preterujete. To pero pripada meni«.

»Slažem se. Ali ako se neko našalio, ja želim da u tome učestvujem«.

Stavio sam novac na šank. Bio sam van sebe od besa. Ipak, pretvarao sam se da sam potpuno miran.

Posle tih hladnih reči napustio sam kafe i krenuo nazad onom istom alejom. Bio sam u klopci. Začuo sam iza sebe brze korake i Sligelov glas.

»Kandos, čujte, ta stvar je mnogo ozbiljnija nego što vi mislite. Mi stvarno nismo uspeli da napravimo normalnu analizu tog pera. Ja se ne šalim. Mi smo naučnici. Prema tome..,«

»Odlično«, rekoh ja ljutito. »U vašim rukama je oruđe zločina. Radite što god hoćete. Jeste li sad zadovoljni?«

Zastali smo. Stajao je preda mnom sa izrazom pretučenog psa. Zamerao sam mu što se tako drži. Ali kako da se ponašam drukčije i ne probudim sumnju u njemu?

Izgledalo je da napregnuto razmišlja. Nosnice su mu neprekidno podrhtavale. Trebalo je da se malo bolje pripazim. Bila je vrućina, a ja sam bio van sebe. Već sam punih pet dana živeo kao u nekom košmaru.

»Dajem vam dva dana...«

»Ma šta kažete?« rekoh kroz stisnute zube.

Udaljio sam se krupnim koracima, čvrsto rešen da prekinem taj razgovor.

Bilo bi suvišno da opisujem kako je proteklo poslepodne. Furnije je morao najmanje tri puta da me opomene da bih svoj posao obavio kako treba. Može se reći da sam prosto sabotirao. Vratio sam se kući u osam sati, u uobičajeno vreme. Pojavio sam se samo na večeri i odmah otišao u svoju radnu sobu, pušeći neprekidno. Legao sam u postelju sa ukusom gorčine u ustima. Matilda je uzalud pokušavala da mi se približi. Okrenuo sam joj leđa. Posle kraćeg vremena sam ustao jer jednostavno nisam mogao da zaspim. Nasuo sam sebi piće i izašao na balkon. Pijuckajući polako popušio sam tri cigarete. Matilda je ponovo pokušala nešto ali sam je poslao do đavola. Bio sam veoma nezadovoljan. Preostalo mi je još samo jedno rešenje.

Već sutradan sam ubrzao testiranje kandidata. Oni su se odmah pobunili. Pozvao sam prijatelje penzionere koji su me uputili kod gospode Šimtot. Uspeo sam jedino da se posvađam s njima. Furnije me presreo kad sam se vraćao u kancelariju. Dobro me izribao. Kandidati su iskoristili to vreme da međusobno razmene mišljenja. Poslao sam ih kućama i zakazao novi sastanak za posle podne. Počeli su da gunđaju. Neki nisu mogli da dođu ponovo. Bio sam gluv za njihove proteste i duboko svestan da pravim veliku i nepopravljivu grešku. Pozvao sam Sligela. Pristao je preko volje da ruča sa mnom. S moje strane je to bio znak slabosti i popuštanja. Ali bilo mi je svejedno. Seli smo u usamljeni ugao. Odmah sam prešao na stvar.

»Sligel, morate da mi vratite onaj predmet. Treba da ga predam vlasniku.«

»Pod ovim uslovima to je nemoguće.«

»Pokušajte da me razumete... pero mi je dao jedan desetogodišnji dečak.«

Sligel se grohotom smejao. Kroz njegov smeh je provejavalo i izvesno sažaljenje. Ja sam ga, u stvari, samo delimično slagao.

»Istina je... čujte... ne mogu da vam sve podrobno objasnim. Ali pero moram da vratim detetu. Čuli ste da su mi ukrali kola...«

»Da prošle nedelje...« »Išao sam da obiđem tog dečaka. Ako vam obećam da ću vas obaveštavati o tome kako se čitava ova stvar bude razvijala, da li biste pristali da mi vratite pero?«

»Vi se izgleda šalite?«

»Ne razumem šta hoćete da kažete...«

»Vidim da ne razumete... šta se u stvari događa?«

Kada mi je postavio to pitanje, shvatio sam da sam napravio veću grešku nego što sam uopšte mogao da pretpostavim. Bio sam sav smeten.

»Ne događa se ništa ozbiljno. Ali ja treba da vratim to pero. Sve je to prilično nerazumljivo i meni i vama.«

Počeo je naglas da se smeje. Crveneo sam uviđajući da ljudi oko nas počinju da nas posmatraju. Bili smo okruženi tišinom... Iz koje se moralo izaći.

»Ne vidim šta je tu smešno.«

Rekao sam to suviše glasno i moje reči su snažno odjeknule. Svi su mogli da ih čuju. Ja sam već otišao tako daleko da nije bilo načina da ustuknem. Odjednom je izgledalo da sam stekao izvesnu prednost i ja sam je odmah iskoristio.

»Nemate pravo da zadržite taj predmet. Dao sam vam reč. Čini mi se da je to dovoljno.«

Sada je u nas gledalo gotovo pedeset pari očiju. Sligel nije bio naviknut da bude u središtu pažnje. Pocrveneo je do korena kose. Ustao je mada još nije bio završio sa jelom.

»Doneću vam ga u vašu kancelariju.«

Klimnuo sam mu glavom u znak zahvalnosti. Otišao je sav ukrućen. Malo pomalo ljudi su prestali da me gledaju. Mogao sam da na miru dovršim svoj obed.

Oko četiri sata stavio je pero uvijeno u hartiju na moj pisaći sto. Ne moram ni da kažem da uopšte nismo razgovarali. Malo posle sam izašao iz kancelarije mada se Furnije gadno mrštio.

Uskočio sam u auto i jurnuo punom brzinom. Gospoda Šimtot mi se osmehnula, otvorila vrata i odmah napustila sobu izjavljujući:

»Idem da skuvam kafu.«

Seo sam na stolicu i počeo mirno da odmotavam papir u koji je bilo umotano pero. Srce je počelo snažno da mi lupa. Pero koje sam dao Sligelu bilo je potpuno belo. Ovo je bilo sivo sa svetlijim i tamnijim prelivima. Bio sam zgromljen. Kada sam najzad uspeo da podignem oči, ugledao sam pred sobom dečje lice koje je plamtelo od gneva. I odjednom sam osetio strah.

Gospođa Šimtot stoji iza Pjera i gleda me. Bleda je. Ja ustajem, sav crven u licu od stida i zbunjenosti.

»Bakice, on je ukrao pero.«

»Došlo je do greške, gospođo. I ja sam prevaren. Hemičar me je obmanuo.«

»To nije istina, bakice. On laže. On je zao.«

»Zašto ste to učinili?«

»Odmah idem nazad i doneću vam pero... Treba da mi verujete.«

»Nije trebalo da vam poklonim svoje poverenje... vi nas uhodite.«

»Ja?«

»Ostavili ste ovde svoj automobil i vratili ste se po njega sa jednim nepoznatim čovekom.«

»Slušajte«, rekoh sav smeten. »Zaboravio sam na automobil kada sam bio prvi put kod vas.«

»I otišli ste kući pešice? Doktore, nije lepo od vas da zbijate šalu sa starom ženom.«

»Ja nisam doktor...«

»Bakice, on želi da im nanese zlo. On je zločest.«

»Ućutkajte već jednom to dete. Šta to bulazni...«

»Ali prošli put ste rekli da je dečak potpuno normalan!«

»Slažem se... samo.. . suviše je nervozan. Gospodo, molim vas, potrudiću se da vam vratim pero. Bio sam ubeđen da mi ga je vratio. Nisu uspeli da ga analiziraju. ..«

»A, tako dakle. ....«

»Već sutra ću zahtevati da. . .«

»Bakice, oteraj ga. On je zao.«

Pjero me gleda s mržnjom. Sve ovo postaje potpuno besmisleno. Još mi nikada nije pao u deo ovako težak zadatak. Dečak se naslanja na baku koja me gleda tužnog lica.

»Obećavam vam. .. učiniću sve što mogu... verujte mi.«

Pobegao sam gotovo kao neki lopov. Ali srećna okolnost je da ovog puta potpuno vladam sobom. Ključevi, vrata od kola, kontakt, brujanje motora, ljuljanje po neravnom putu. Levo od mene, tiha i mračna kuća. Izlazim na drum, uvlačim se u kolonu vozila. Ispred mene blista ogromno, crveno sunce. Zeleno svetio. Kola besomučno jurnuše napred. Izgleda da sam malo suviše nervozan. Trudim se da dobro vozim. Desno od mene, evo auto-puta. Izlazim na prilazni put i ulazim u desnu od dve trake na drumu za Pariz. Saobraćaj je dosta živ. Moraću da zovem Zan-Luja čim se vratim kući. Iza mene neko mi daje znak. Jedan veliki jaguar. Pomeram se malo udesno... Samo, sve to mora da se uradi polako. Onaj iza mene postaje nestrpljiv. Uključuje duga svetla. Blesak retrovizora me potpuno zasenjuje. Pomeram se još više udesno i on prolazi. Oči me bole. Polako skidam nogu sa papučice za gas. Oko mene je odjednom potpuno mračno. Zaustavljam se. Jedna kola prolaze uz snažnu buku motora. Zatvaram oči. Vršcima

prstiju blago masiram lice i deo oko očiju. Umoran sam i imam laku glavobolju. Jedva čujem tihi zvuk motora. Polako mi postaje jasno da nešto nije u redu. Oči su mi još uvek zatvorene. Iza mene narasta neki zvuk. Rameni mišići mi se grče. Buka je sve jača. Skidam ruke sa očiju i gledam. Žuto svetio u retrovizoru blešti sve snažnije. Jedan kamion prolazi uz gromoglasnu riku. Vazdušna struja potresa automobil. Gledam oko sebe. Jedna kola se kreću u suprotnom pravcu. Saobraćaj je veoma slab, nekako suviše miran. Obično se po tom putu kola neprekidno kreću, jedna za drugim, čak i usred noći. Odjednom poskočih. Ne mogu da poverujem sopstvenim očima. Deset je sati. Iza mene opet snažna buka. Kamion u prolazu drma moja kola i ubrzo vidim samo njegova crvena svetla kako se udaljavaju. Nivo benzina je blizu nule. Dajem znak žmigavcem i krećem. Jedna benzinska pumpa još radi. Kažem mehaničaru da napuni rezervoar.

»Koliko sam daleko od Pariza?«

On me gleda. Izgleda iznenađen mojim pitanjem. Smeši se nekako kiselo.

»Pa to je lako. Imate dvadesetak kilometara do Lila ...a do Pariza sto osamdeset. Ali ako idete za Pariz, on vam je iza leđa.«

Suviše sam zabezeknut da bih prozborio ijednu reč. Njemu laknu kada u mojoj ruci vide krupnu novčanicu.

»Da li mogu da telefoniram?«

»U Lil?«

»Ne... hoću da zovem Pariz... u stvari predgrađe... Izabrao sam pogrešan smer kada sam uključio na auto-put... povratak će potrajati malo duže... hteo bih da se javim ženi...«

Sigurno je mislio da sam pijan. Ili možda lud... baš me briga, uostalom, šta on misli. Vodi me do telefona. Dvadeset minuta kasnije, zahvaljujući njegovim uputstvima, krećem u dobrom pravcu. Pošto popih kafu sa mehaničarem, bez oklevanja i siguran u sebe krećem levom trakom. Nikada u životu nisam vozio tako brzo. Sav sam obuzet potmulim besom. Strah je sada potisnut u drugi plan. Zamoliću Matildu da pozove Žan-Luja. Svakako da postoji neko objašnjenje ovog događaja. Mora da mi se um pomračio! Sve ukazuje na to, sem onog što se dogodilo prve večeri. Ali ovo što mi se večeras dogodilo sasvim je moguće. Sasvim sam lepo mogao da pređem tu razdaljinu. Međutim, ono što mi se dogodilo prve večeri spada u oblast čiste fantazije. U toku dana sam proverio čas izlaska iz kancelarije. Svi su podaci tačni. Časovnik u preduzeću odlično radi. Matilda ima poverenja u mene. Ali tu je Sabrina... ona je videla kako se one famozne večeri vraćam kući pešice. Njeno svedočenje vredi samo ukoliko je ona sigurna da nisam dovezao kola na parking. Jer mogao sam da ih ostavim bilo gde... na ulici. Ipak, ne bih ovim objašnjenjem rešio problem vremena utrošenog za prelazak te razdaljine. Dvadeset minuta do ponoći a ja sam na perifernom bulevaru. Šest bržih automobila me je preteklo. I ja sam pretekao nekoliko vozila. Nikada nisam izložio svoja kola takvom naporu. Papučica za gas je neprekidno pritisnuta do daske. U dvanaest i trideset stižem na parking. Neka nesreća na putu me je usporila. Sabrina već spava. Matilda je sva usplahirena. Stežem je u zagrljaj. Užasno sam umoran i pomalo drhtim. Kada sedoh, služi me pićem i okreće broj Žan-Luja. Poziva me čim je dobila vezu i ja uzimam slušalicu dok mi alkohol pali grlo.

»Halo, Žan-Luj?«

»Kako je bilo?«

»Lepo sam stigao kući... vozio sam kao sumanut...«

»Hoćeš li da dođem?«

»Ne.. .bolje sutra uveče.«

»Hajde, pričaj...«

»Seo sam u kola. Sećam se jedne pojedinosti kada sam krenuo prema Parizu direktnim putem. Neka kola iza mene... jedan veliki jaguar, dao mi je znak svetlima i ja sam skrenuo udesno. Oči su me bolele. Na pet kilometara udaljenosti od tog mesta uzeo sam benzin na pumpi koja je bila na dvadeset kilometara od Lila. Ispričao sam

mehaničaru neke gluposti i vratio se kući.«

»I ničeg se ne sećaš?«

»Baš ničeg. Propustio sam jedan auto i nastala je praznina od četiri sata. Pregledao sam kola. Nema tragova neke nezgode. Samo prašina i mrtve bube na prednjem staklu...«

»Slušaj, Erve, ja bih na tvom mestu obavestio policiju...«

»Ma hajde...«

»Molim te, Erve...«

»Ti ne shvataš... večeras se sve poklapa u pogledu vremena. Vozio sam polako. Mora da sam se usput zaustavio da nešto pojedem. Sada uopšte nisam gladan. Čini mi se da sam jeo kobasice... od toga uvek podrigujem. Možda sam u stanju depresije. Prvo ću ići na pregled kod lekara. Proverio sam karticu za ulazak u preduzeće....«

»Aha! Vidiš?«

»Slažem se s tobom, Žan-Luj... ali više volim da budem potpuno siguran. Moram da se domognem tog pera. Sligel mi je dao lažno pero. Nisu uspeli da ga analiziraju. Pretio mi je i dao mi dva dana roka.«

»Ma je li on lud ili šta mu je?«

»On je hemičar. Naše laboratorije su poslednja reč tehnike... shvatam njegov položaj...«

»Ali, Erve, tebi izgleda nije jasno... ta ovaj događaj je potpuno besmislen i...«

»Baš zato i neću da obavestim policiju.«

»U redu... ali molim te, budi ljubazan i javi čim budeš imao ikakve vesti.«

»Važi... pozdravi Klodin...«

»I ona je kraj telefona. Pozdravi i ti Matildu.«

»Čula je sve što smo govorili. Laku noć, Žan-Luj. Vidimo se sutra.«

»O. K. stari druže... vidimo se. Lepo se odmori.«

»Hvala. Laku noć.«

Uzeo sam Matildu za ruku, popio piće i otišli smo u postelju. Divlje smo vodili ljubav. Od kako smo u braku, stekli smo neke navike i naša ljubav je čak i suviše prefinjena. Ali ne ove noći. Pre nego što ću zaspati, zamolio sam je da me probudi rano ujutro.

Stigao sam u preduzeće u dva minuta do osam. Na kartonu je stajalo da sam tamo ušao tačno u osam. Pozvao sam laboratoriju i zatražio da obaveste Sligela o mojoj nameri da ga vidim čim bude došao na posao. Dežurna sekretarica je zabeležila moj poziv. Zatim sam se bacio na posao. Odmah sam zapazio greške koje sam napravio prethodnog dana. Preduzeo sam sve da ih ispravim. Furnije je stigao u osam i trideset. Smeškao se iznenađeno. Rekoh mu da ću otići lekaru. On se namršti. Objašnjavam mu da patim od povremenog gubitka pamćenja i da više volim da sprečim razvoj bolesti. On me prodorno gledao i na kraju klimnu potvrdno glavom. Ostavio me je samog. Kada sam završio sa ispravkama, odneo sam mu sav materijal na uvid. Kratko je pogledao moj rad i nasmešio se, gotovo srdačno.

»Znate da ste me uplašili. Ali ovo je dobro urađeno. Kada ćete lekaru?

»Ako je ikako moguće, već danas. Ali to zavisi od...«

»Naravno... naravno... obaveštavajte me o svemu.«

Naše veze sa medicinskim centrima regiona su odlične. Pasavan je prihvatio moju molbu da odmah dođem na pregled. Primio me je već u četrnaest časova. Nisam bio sasvim siguran kako se odvija takav pregled. Prvo smo popričali nekoliko minuta. Znao sam da on na taj način proučava moje reakcije. Pravio sam se naivnim. Zatim on pređe na testove. Dok je beležio rezultate, tražio je od mene da mu ispričam sve što mi se dogodilo. Dadoh mu kratak izveštaj ne ulazeći u pojedinosti. Nisam bio sasvim otvoren kada sam pričao o onom čudnom vremenu koje mi je bilo potrebno da se vratim kući.

Potrajalo je dobrih pola sata, a onda mi je rekao da je gotovo. U početku sam lako odgovarao na pitanja. Kasnije mi je bivalo sve teže da ga pratim. Na kraju sam sve priznao.

Pasavan mi je stegao ruku na rastanku. Nasmešio se, što mi je ulilo samopouzdanje. Rekao je da će mi se javiti i dostaviti rezultate. To me je uverilo da nisam počeo da ludim jer bi mi u tom slučaju predložio nešto sasvim drugo. Vratio sam se u preduzeće. Svratio sam do Furnijea i rekao mu da se slobodno obrati Pasavanu u vezi sa mnom. On se samo nasmešio. Posle sam pozvao laboratoriju i doznao da Sligel nije došao na posao. Njegova žena je telefonirala. Otišao sam do kartoteke sa podacima i našao njegov broj telefona. Žena se odmah javila i u njenom glasu sam osetio prizvuk strepnje. Sligel je u postelji, nema temperaturu, ali lekar je ustanovio izvesnu slabost, nizak pritisak, neujednačen puls. Rekao sam joj da želim njenom mužu brzo ozdravljenje i oprostio se. Pozvao sam ponovo laboratoriju da vidim da li se i drugi član razboleo. Angel je došao lično na telefon i uverio me da je s njim sve u redu i da je samo Sligel bolestan. Zahvalio sam mu i spustio slušalicu, a zatim odmah pozvao Žan-Luja. Rekao sam mu šta je sa Sligelom i dao mu njegovu adresu. Zamolio sam ga da ode na lice mesta ako ja ne stignem za pola sata. Njemu se ta ideja nije mnogo svidela, ali je prihvatio. Trebalo je još da obavesti Klodin i Matildu da ćemo možda zakasniti. Klodin će biti sa mojom ženom da joj za to vreme pravi društvo.

Parkiranje je u Parizu uvek opasan i neizvestan poduhvat ako vas sreća ne posluži. Najzad sam uspeo, dve ulice dalje od kuće u kojoj stanuje Sligel. Ispred broja sedamdeset četiri, na desetak metara od ulaza, parkirao se Žan-Luj. Srećnik. Posle kratkog pozdrava idem liftom do sedmog sprata... kuća je lepa, starinska. Na sedmom je mirno kao i u celom kvartu. Tihi, srebrnasti zvuk zvona kao da dopire iz velike daljine. Vrata mi otvara žena tridesetih godina. Lepa, sitna, krhka. Taj utisak pojačavaju i tamni kolutovi oko očiju i bledilo lica. Kosa joj je dosta neuredna.

»Erve Kandos, gospođo. Dobar dan. Smem li da uđem?«

Obrve joj podrhtavaju, usne se stežu. Očevidno se plaši. Osmehujem se da bih je umirio. Ona okleva. To znači da joj je Sligel sve ispričao. Moram govoriti otvoreno.

»Mislim da znam zašto je bolestan. Dopustite da ga vidim, obećavam da neću zloupotrebiti vaše poverenje. Obično ne obilazim osoblje po kućama«.

Ne znam šta je Sligel govorio svojoj ženi, ali ova poslednja rečenica je snažno delovala na nju. Poverovala je da zauzimam neko značajno mesto u preduzeću... što nije baš sasvim tačno. Ipak moj dugi staž mi daje pravo na položaj gotovo jednak položaju pomoćnika inženjera. A to i nije mala stvar. Ona otvara vrata i ja ulazim. Stan je neosporno lep, namešten u stilu Luja XV. Tepih prigušuje korake. Ona ide ispred mene i otvara jedna vrata.

»Klod... došao je gospodin Kandos i želi da razgovara s tobom. Pustila sam ga da uđe«.

Dala mu je neki znak i pogledala me. Ulazim u sobu. Sligel leži u postelji. Odmah zapažam njegovo bledilo koje još jače ističe tamna, razbarušena kosa. Izgleda kao da teško diše. Mahnu rukom i vrata se zatvaraju. Sami smo. Iznenađen i ražalošćen što ga vidim u takvom stanju, smešeći se prijateljski, stežem mu ruku. Koža mu je suva, meka... on nema temperaturu. Diše s naporom. Pokazuje mi stolicu koju primičem krevetu.

»Od kada ste bolesni?«

»Od sinoć.«

»Od koliko sati?«

»Kada sam odlazio s posla... oko šest sati... možda malo docnije.«

»Čudno. Da li vam je pozlilo?«

»Imao sam utisak da se gušim. Obuzela me neka vrućina. Sve je oko mene počelo da se okreće... Mislio sam da sam pokvario stomak. To mi se već događalo.«

»Da li je to potrajalo dugo?«

»Oko jedanaest sati mi je bilo bolje. Vratio sam se taksijem. Luiza se jako preplašila.«

»To sam zapazio. Čujte me dobro, Sligel. Nemam nameru da vam išta prebacujem. Treba, ipak, da znate da sam se sinoć oko šest sati spremao da krenem kući. Dečak o kome sam vam pričao bio je van sebe od besa kada sam mu pokazao lažno pero. Na auto-putu sam hteo da propustim jedno vozilo. Oči su me bolele. Znate li šta mi se tada dogodilo?«

»Ne znam«, kaže on, slušajući me pažljivo.

»Našao sam se na dvadeset kilometara od Lila, na auto-putu za sever i bilo je deset sati. Mogu da vam pružim dokaze. Ali ja se ne sećam šta se u međuvremenu događalo.«

Sligel je razjapio usta. Oči su mu još dublje utonule u očne duplje. Nos mu se ušiljio. Bojao se, mene ili nečeg drugog. Ruke su mu podrhtavale.

»Mi smo pokušali...«

»A šta to?«

»Sa tečnim azotom... on rastvara pero... brzo... veoma brzo... prosto neverovatno. Potonuo je u Devarovu posudu i nisam više mogao da ga izvučem... Azot mi je zapljusnuo lice. U tom trenutku nisam osetio ništa naročito.«

»Jeste li to rekli lekaru?«

On klima glavom. Mislim da moram da mu verujem.

»I šta je to onda?«

»Tja!« kaže on sležući ramenima.

»Ali, čujte, pa vi poznajete sve proizvode koje rastvara tečni azot!«

»Pa šta onda? To je samo jedan od mnogobrojnih testova... nema značaja.«

»A stanje u kom se nalazite?«

»Šta hoćete da preduzmete?«

»Pa ne znam... ja... ovaj...«

»Imate li nekakvu ideju?«

»Ne, stvarno nemam... mogu li da računam na vas?«

»Zavisi šta smerate...«

»Da li biste mogli da analizirate gas koji ste udahnuli?«

»Nemam nikakvu mogućnost da ponovim eksperiment.«

»U redu... navratiću čim budem doznao nešto novo.«

»Zašto ćete to učiniti?«

Shvatam smisao njegovog pitanja. Na kraju krajeva, nije se baš lepo poneo prema meni... ali on ne zna da su me ovi poslednji događaji naprosto izbezumili. Žan-Luj s pravom smatra da sam zastrašujuće staložen. Ipak ne treba zloupotrebljavati moje strpljenje. Ono što mi se sinoć dogodilo prevazilazi granice mog smisla za humor i razumevanje. Bilo bi netačno reći da mi njegov postupak nije zasmetao. Ali ako se uzme u obzir stanje u kom se nalazio, imao sam utisak da plaća mnogo skuplju cenu od mene. A treba još dodati i činjenicu da je moja radoznalost naglo porasla. Sligel igra otvorenim kartama. Sigurno smatra da je cela stvar otišla suviše daleko. Očevidno, po tom pitanju imamo isto mišljenje.

»Učiniću to zato što sam radoznao i zato što sam ljut... da li vam to izgleda logično?«

On klima glavom. Nema greške, savršeno smo se razumeli.

Žan-Luj još uvek sedi za volanom svojih kola. Na tridesetak metara odatle nalazi se mali kafe. Odlazimo tamo da popijemo pivo. Tek tada shvatam koliko su mi se usta osušila. Sluša me pažljivo. Kao stručnjak za informatiku, ima običaj da analizira i sasvim neverovatne stvari. Nijednom me ne prekida u govoru. Smatra da mi ideja da pripretim gospodi Šimtot da ću celu stvar prijaviti policiji nije sasvim loša. Ipak, podseća me na ona dva neobična događaja. Po njegovom mišljenju, drugi se može protumačiti kao trenutni gubitak pamćenja, ali prvi ostaje potpuno neobjašnjiv. Ma kakvo bilo rešenje koje ćemo odabrati, ostaje činjenica da nije bilo moguće da dođem do Sartrovila i svoje

kuće za tako kratko vreme.

Na kraju pristaje da pođe sa mnom. Telefoniramo Matildi i ukratko joj objašnjavamo šta ćemo učiniti. Naše žene smatraju da je dobro što idemo zajedno do gospođe Šimtot.

Parkiramo automobil pored puta, kraj gvozdene ograde iza koje leže olupine starih automobila. Neki pas snažno laje. Idemo pešice. Već je dosta kasno. Kada zvonim prvi put, niko se ne odaziva. Zvonim ponovo. Najzad se gospođa Šimtot pojavljuje iza zavese jednog osvetljenog prozora. Mašem joj rukom. Pokušavam da se setim da li je kratkovida. Ne, ona ne nosi naočari. Sijalica iznad ulaznih vrata se iznenada pali. Tada shvatam da me je prepoznala. Ona izlazi umotana u široku kućnu haljinu.

»Dobro veće, gospođo Šimtot«, kažem veselo i srdačno.

»Dobro veče, doktore. Jeste li mi doneli pero?«

»Upravo sam zbog toga i došao«, kažem, izbegavajući jasan odgovor.

Ona otvara vrata gunđajući zbog neispravne brave.

»Pjero će biti jako zadovoljan.. dobro veče, gospodine«, obraća se Žan-Luju.

»Žan-Luj Delbar, prijatelj gospodina Kandosa.«

»Drago mi je. Izvolite, uđite. Pjero je već u krevetu.«

Uvodi nas u trpezariju i poziva da sednemo.

»Mogu li da vas zamolim, gospođo, da mi kažete nešto o bićima koja ste videli?«

»Jeste li vi novinar?«

»Ne, gospođo. Samo Erveov prijatelj.«

»Već sam ispričala doktoru sve što znam. Jedne večeri sam videla anđela...«

»Samo trenutak. Da li je vaš unuk napisao svoju priču pre nego što ste ga videli ili posle?«

»Posle... čini mi se tri dana kasnije.«

»A vi ste ih videli samo s leđa?«

»Tačno.«

»Vi ste lično iščupali četiri pera?«

»Ja lično. Da. Znate, gazili su mi cveće...«

»Kada ste iščupali ta pera, ono biće je verovatno okrenulo glavu...«

»A ne, nikako... Sada se sećam da sam to uradila s lakoćom, samo sam malo povukla...«

»Znate li šta se dogodilo Erveu?«

»Nemam pojma.«

»Prvi put se vratio bez automobila, a za povratak mu je bilo potrebno jedva pola sata. Sinoć je izgubio pamćenje i ne seća se šta je radio puna četiri sata. Osvestio se na auto-putu za sever, na dvadeset kilometara od Lila.«

»Dogodila vam se nesreća, doktore?« kaže ona širom otvarajući oči, iskreno iznenađena i ražalošćena.

»Ne, nije mi se dogodila nikakva nesreća. Ali ima nešto drugo. Jedan od inženjera iz mog preduzeća pokušao je da analizira pero koje ste mi dali. Ono se rastvorilo u tečnom azotu. Izvesna količina gasa je izašla iz posude i on ju je udahnuo. Pozlilo mu je i sada je bolestan.«

»A pero?«

»Pero je nestalo u tečnom azotu.«

»Ali kako se to dogodilo?« pita ona povisivši ton.

»Pokušajte da shvatite, gospođo«, mesa se Žan-Luj. »Hemičari su ga spustili u posebnu posudu sa tečnim azotom, na otprilike sto šezdeset stepeni ispod nule. Pero se rastopilo kao šećer u vodi.«

»O bože«, kaže ona stavljajući ruke na slepoočnice i gledajući prema vratima koja vode u zadnji deo kuće. »Samo da Pjero ne dozna...«

»Ali gospodo, pa ima valjda važnijih stvari! Jedan čovek se razboleo. Erve je upao u dve potpuno neobjašnjive situacije i.. .«

»Kada samo Pjero ne bi bio toliko naprasit...«

»Pa njemu je samo osam godina ..«

»Deset«, rekoh ja. »Uostalom, ima jedna stvar koja me jako iznenađuje, gospođo.«

»A šta to, doktore?«

»Zašto se vi bojite vašeg unuka?«

Nastupila je mučna tišina. A tada iznenada primećujem kako se Žan-Luj mršti. Sa svog mesta ne mogu da vidim šta se događa iza staričinih leđa. Njegovo lice poprima ledeni izraz. On polako ustaje sa stolice.

»Od kada to mala deca prisluškuju na vratima?«

Pojavljuje se Pjero. Njemu izgleda uopšte ne smeta prizvuk krajnjeg prezira u glasu mog prijatelja. Gospođa Šimtot je ukočena poput nekog kipa. Da može, pogledala bi u Pjeroa, iza svojih leđa. »Ja sam u svojoj kući«, čuje se glas pun mržnje. »Ne primam naređenja od nepoznatih ljudi. Odlazite odavde, odmah!«

»Pjero«, kaže starica molećivo.

»Reci im da odu.«

»Ovde nešto nije u redu«, kaže Žan-Luj. »Treba obavestiti policiju.«

»Ne!«

I njen glas i njene reči nas preklinju. »Molim vas, gospodine. Nemojte to činiti. .. on je naprasit, ali nije zao.«

»Ja nisam vašeg mišljenja«, kaže Žan-Luj gledajući dete krajnje pronicljivo. »Kad bi mogao, ovaj mali nevaljalac bi napravio pitu od mene.«

Začuvši te reći Pjero prsne u glasan smeh koji zvuči veoma neprijatno. To više nije ono dete koje tako ljupko piše o anđelima koji prigušuju buku aviona. Sada je preda mnom čudovište koje guta avione na kraju aerodromske piste. Priznajem da se baš ne osećam prijatno. Poslednji događaji ozbiljno narušavaju moj optimizam.

»Pođimo«, kažem Žan-Luju. »Hajdemo odavde. Gospođo Šimtot treba da mi date još jedno pero. Ovog puta će to sigurno biti. ..«

»Nemoj to da učiniš, bakice!«

»Hajde, Pjero, budi dobar. Jedan gospodin se razboleo.«

»Neću«.«

Gospođa Šimtot odlučno podiže glavu. Ustaje, odlazi do ormara i otvara jednu fioku. Pretražuje je i okreće se prema detetu.

»Gde si ih stavio?«

Pjero nam upućuje osmeh prepun zlobe. Ovo dete je očevidno mnogo inteligentnije nego što smo mislili. Sakrio je pera očekujući moju posetu. To znači da je predvideo da ću možda ponovo doći. Uostalom, on se okreće prema meni.

»Zar vam dva puta nije bilo dovoljno?«

»Tako znači, ti priznaješ...« kaže Žan-Luj besno cedeći reci kroz stisnute zube.

»Sve sam čuo«, odgovara mali.

»Lepo«, kažem ja. »Pustimo sad to. Najbolje je da obavestimo policiju.«

»Doktore, preklinjem vas!«

»Hajdemo«, kaže Žan-Luj.

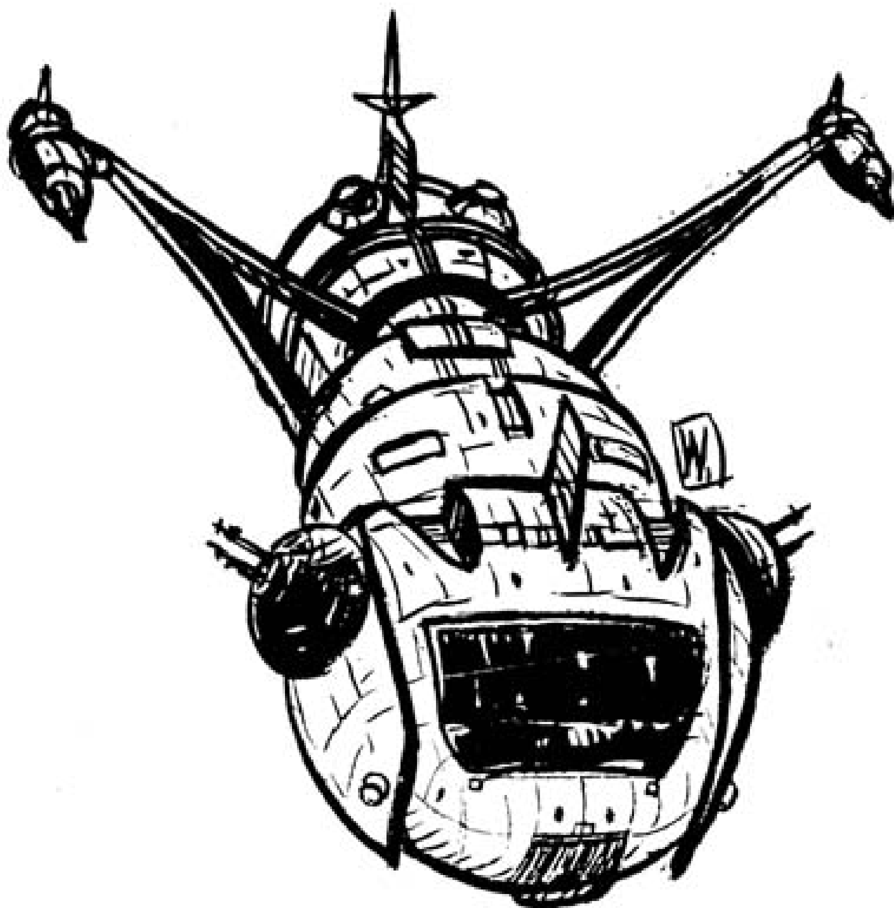
Hvata me za ruku i odvlači. Pred očima mi lebdi slika staričinih očiju ispunjenih užasom.

»U povratku ćemo se smenjivati na prvom mestu. Onaj ko vozi prvi nadziraće onog iza sebe i obratno. Čim se nešto dogodi, dati znak trubom. I odmah obavestiti policiju.«

Klimam potvrdno glavom. Žan-Luj je van sebe. Dolazimo do naših automobila. On kreće prvi. Na udaljenosti od četiri stotine metara nalazi se prilazni put za pravac Pariz—istok. A onda iznenada Žan-Lujev kapri jurnu napred. Počinjem da trubim i dajem gas. Njegova zadnja svetla brzo nestaju u daljini. Auto-put je preda mnom. Srećom, mogu odmah da se uključim. Više ne vidim njegova kola. I odjednom ugledam pred

sobom dva fara koja su sve veća i veća. Neki luđak juri mojom trakom brzinom koja vodi pravo u smrt. Skrećem udesno. On je opet tačno ispred mene. Panika mi steže utrobu. Samo sto metara nas razdvaja. Njegova kola jure punom brzinom, moja takođe. Vreme se razbija u sve manje i manje delove. To je beli kapri. Iza stakla vidim jednu priliku, vidim Za...

»Hajde, razidite se ako niste svedoci, hajde, raziđite se. Au, kakva strahota uleteli su jedan u drugog brzinom od trista kilometara na sat... drugi je mrtav. Jesi li video? Sav je smrvljen... Je li ovaj živ?... Stižu ambulantna kola... lekar kaže da je živ... Kakva šteta... obojica su bili mladi... Kako je samo mogao da vozi tako brzo i tako... tako dugo u pogrešnom pravcu?... Hajde, ne zadržavajte se, raziđite se... hajde... krenite... kakvi ludaci, kažem ti da su ludi... pa samo lud može da izvodi ovakve vratolomije na auto-putu...



Dragan R. Filipović

BICIKLISTA



»Ko ne pije, nije čovek. Ko pije, pogotovu!« pomislio je Fehmi Gara, vrludajući po obilato osvetljenim ulicama rudarskog grada. »I još: kad se kučići opiju dok su mali, nikad ne porastu. Tako i s tugom biva.«

Tridesetogodišnji rudar, kome je nekada davno bila namenjena karijera svemirskog letača, nizao je opravdanja za katastrofalno pijanstvo u kojem se te noći našao. Kroz tešku, ubilačkim ritmom ustajanja i leganja, jela i rada, otupelu glavu, prometao je poslovice, izreke, parole o drugarstvu, a onda je stao pred sveže obojen lampion.

»Jebi ga«, kazao mu je. »To ja nisam zadovoljan.«

Lampion je mudro ćutao, možda i preponosan zbog taze farbanja ili činjenice da je poboden na mestu gde je poslednjem srpskom vampiru Svetislavu Kosjeroviću glogovim kocem izvađeno srce, iskrižano na četiri dela i dato četvorici crnih mačora da ga pojedu i potom budu živi ubačeni u kipuću vodu. (I danas traje potraga za njihovim kostima, naime, šaputalo se da se pomoću jedne od njih osvaja nevidljivost i saznaje razlog za nepoštovanje zakona.)

Rudar je raširio ruke i zinuo, spreman da usnulom gradiću obznani da je već odavno sav mrtav, sa svim parkovima, trgovima, sumnjivim lokalima, znamenitim banderama, i da niko nema pojma šta se u rudniku kopa, kome prodaje, i zbog čega rudari u svitanje vide ljubičastu svetlost oko sebe i svojih drugova, nevidljivu neposvećenima rintanjem, kad u izlogu antikvarnice ugleda čudnu spravu koja ga je iz cuga omadijala.

»Jebi ga«, kazao je. »Evo.«

Prišao je izlogu i, vlažnih očiju i suvog srca, uronio sve što mu je od duše preostalo u ono za šta će uskoro čuti kako se zove, ono što je istog trena kad je ugledano bilo namenjeno njegovom petom detetu i jedinom sinu, dvogodišnjem Fehmi Rami.

Pokucao je snažno, reda radi, pa iz sve snage zalupao. I opet, sve dok se svetio nije upalilo i starčić sa kozjom bradicom i okruglim cvikerima, upao u spavaćicu, sa kapom za spavanje, nije prišao vratima.

Pomoćnica Usnija, budna od žestokog nespavanja erotsko-paćeničkog porekla, devojka i u pedesetpetoj, kasnije je pričala svojoj sapatnici, udovici Esmi, da je prodavač Sabahudin Bećirević rekao: »Šta lupaš, somino?«, ali to nije istina. Dino je bio previše otmen. Dakle, otvorio je i rekao:

»Zar u ovaj čas?«

»Jebi ga«, rekao je Fehmi Gara, čak se malo i otreznio. »Želim da kupim ovo čudo odmah, ili ću iskrvariti u razbijenom izlogu.«

Sabahudin se setio svega što mu je deda pričao o lozi jedno vreme moćnih Fehmijevih, iskosio glavu i malo začkiljio:

»Izlog je skup, a ni život nije jeftin« tiho je rekao. »To se zove bicikl, doneo ga je poslednji lutajući Ciganin i rekao da ga utopim nekoj stacionarnoj budali za goleme pare.

»Koliko?« potegao je Fehmi Gara novčanik. »Jebi ga, koliko?«

Starčić je skinuo cvikere i protrljao ih, lukavo se nasmešio i odvalio svotu:

»Pet dinara.«

Kao da je znao da je to sve što je rudaru ostalo od sedam dinara plate, ljubičasto zarađene.

»I to nije sve«, naceri se Sabahudin. »Moraš se zakleti da će ga posedovati samo jedno biće. Znaš, to je uslov!«

»Jebi ga, zakleću se.«

»Kaži: dabogda mi otpala muda ako zajebem!«

»Dabogda mi otpala muda ako zajebem!« naježi se Fehmi Gara od strašne zakletve. Nije mu ni na ćoše pameti padalo da prekrši reč.

Sabahudin je strpao lovu u kapu za koju je svuda ponosno pričao da je bila na glavi Svetislavove jedine žrtve, nekog uče koji je voleo noću da baza i recituje svicima glupe pesme o pozdravima dragim ljudima, pa isterao srebrnasti trkački točak sa deset brzina i dve kočnice.

»Ruljo!« arlauknuo je Fehmi Gara. »Moj sin se zove Fehmi Rama, i dobiće jedinstven poklon!«

»Ćuti«, odvrati mu grobni glas sa jednog od prozora. »Vikaće ko.«

Ujutro Fehmi Gara nije ustao na posao. Umalo uopšte da ne ustane. Sigurne smrti ga je spasao otac, Fehmi Ljulj, šezdesetogodišnjak koji je u poslednje vreme pomišljao da ga nebo i nije naročito usrećilo kada mu je posle pet kćeri podarilo sina Garu. Starac je šetao po dvorištu ograđenom debelim kamenim zidom i tražio jedinog petla u tom kraju države koji je pevao — ostali su bili rođeni u malim kavezima, jeli svoj izmet i iznošeni na trpezu a da nisu ni videli zemlju, a kamoli kljucali je — da mu nazdravi dobro jutro i prozbori koju, kad je začuo stenjanje iza oraha. Prišao je i ugledao sina kako leži ispružen kao mrtvac, sav bled i preznojen, stisnutih zuba kroz koje su izletali neki nezdravi zvuči.

»Dobro jutro, sine!« pozdravi ga otac. »Danas će, izgleda, biti lep dan.«

Fehmi Gara je s mukom otvorio oči i jedva rekao:

»Jebi ga.«

Onda su mu se oči prevrnule i telo opustilo, a kroz mahnitu glavu poletela bujica snova koji izazivaju znojenje.

Stari Ljulj je pogladio rukom bicikl oslonjen na orah, bez velikog čuđenja, a onda uzbunio žene.

Žena Azra, dovedena iz susednog rudarskog grada, bele kože i ubrađena maramom, i majka Nurija, koja je poslednjih godina išla po kući i dvorištu i radila a da je niko nije primećivao, istrčale su kao da su samo taj poziv očekivale. Prišle su hroptavom Fehmi Gari i za tren ga ponele, ne znajući koja bi trebalo da prihvati glavu. Ta čast je pripala Azri.

Fehmi Ljulj je u međuvremenu iskopao pre mnogo godina zakopanu flašu rakije, dao ženama da izmasiraju nesrećnika i povukao se u zgradicu od brvana da ispuši dobar duvan.

»Ako preživi«, rekao je, »možda ću ga ubiti.«

Azra i Nurija su prenele Garu u majčinu sobu. Na ormaru se nadimalo od izuzetnosti nekoliko žutih dunja, odgajenih u jednom od retkih dvorišta u kojima se voće još gajilo, baš pod ovim prozorom. Zavrnule su staru serdžadu i položile ga.

Ležao je tako pet dana, ni tamo ni ovamo, trljan rakijom šljivovicom sa lincurom unutra, hranjen čorbicom tajanstvenog sastava i čudesnog dejstva, a onda je Nurija najavila da će se podići iz kome tačno u sedam uveče. Azra je postavila sto, umila i počešljala decu i stala kraj šporeta. Ljulj je zauzeo svoje mesto u vrhu, savio cigaru od teško nabavljenog duvana »bajinovca« i zagledao se u malog Ramu.

»Dobro je«, pomislio je, »ni najmanje ne liči na oca.«

Fehmi Gara, rudar sa ljubičastim oreolom vidljivim samo istima, ustao je iz postelje tačno kada je majka prorekla, čvrstim korakom prešao do stola i seo desno od oca.

»Dobro veče, sine« rekao je Ljulj. »Jesi li gladan?«

Rudar je oćutao. Znao je da ga posle večere očekuje razgovor sa ocem, a pred celom porodicom, i da postoji šansa da stari Ljulj ne uvaži njegove motive za ćerdanje dragocene plate. Žene su prinele jelo, nasule svima, pa tek onda i same sele.

Kada je gazda domaćinstva spustio kašiku na drveni sto, sedam pari očiju zagledalo se u onoga što donosi novac svakog prvog u mesecu.

»Kupio sam bicikl« rekao je Fehmi Gara. »Jedini na svetu, za mog sina Ramu, koji je takođe jedinstven.«

»I za tebe su mi tako govorili« pogledao je Ljulj malog Ramu ispod oka. »A šta je to bicikl?«

»Rekli su mi da se pedale okreću nogama, da bicikl ide napred, a srce leti kao soko.«

Fehmi Ljulj je pripalio cigaru. Gledao je pušku postavljenu na zidu, zaostalu iz prethodnih vekova nesigurnosti i tmine, gledao je sina koji se vratio s one strane crte.

»Sećam se«, rekao je, »da je moj pradeda pred sam kraj života uzeo sve pare što su bile u ovoj kući, otišao u grad i kupio na crno ovu pušku. Moj otac i moj ded su ga grdili, čak su i žene gunđale, a on je rekao: 'Jednog dana će se pucati na imanju Fehmijevih'.«

Azra i Nurija su oborile glave, deca se odlučivala da zapište, a starinski sat smešten u kutiju od šperploče sa zamazanim staklom doživeo je svojih pet minuta: kucao je jako kao što pravednik kuca na vrata raja.

»Danas neće pucati« prekinuo je stravu Ljulj. »Ženo, idi u sobu i izmišljaj jela od projinog brašna i sira. Ovaj mesec će dugo trajati.«

Ustao je i otišao u svoju odaju u kojoj je bio smešten i bicikl, njegovom rukom očišćen i podmazan, spremljen da odstoji deceniju dok mali Fehmi Rama ne bude kadar da nogama dohvati pedale.

»Već sam star«, rekao je Fehmi Ljulj čudnoj spravi, »ali doživeću da vidim kako te moj unuk kroti.«

Nije ni čekao da vidi hoće li mu bicikl odgovoriti. Već vekovima ljudi se nisu obraćali stvarima i nisu ih gajili i negovali, tako da su i one prestale da uzvraćaju.

Raspremio se, legao, i nije zaspao.

Vetar je fijukao oko ušiju malog Fehmi Rame, povijajući unazad crnu kosu i isterujući suze iz plavih očiju, smeštenih pored malo povijenog nosa. Još više je stegao već očvrsle vilice i zavitlao pedale nogama.

»I-haj!« vrisnuo je.

Ispred njega se nalazio samo prav put, a iza njega naselje sa imanjem Fehmijevih, pijanim ocem spakovanim u prevremenu ljubičastu penziju, majkom izmoždenom od napornog rmbanja, babom koju su neki već smatrali mrtvom jer je retko izlazila iz sobice sa dunjama na ormaru, dedom koji će sedeti ispred brvnare i gledati kroz otvorenu kapiju na asfaltni put.

Stvarno, otac ga nije slagao — njegovo četrnaestogodišnje srce je letelo kao soko, a njegove oči su upijale prizore sa obe strane tamne trake.

I tek je tad shvatio koliko je mali i koliko su životi ljudi koje poznaje mali, jer oni su iz svojih udobnih i spravama za uživanje nabijenih domova izlazili da bi radili, eventualno da bi posetili nekog svog, i tada su sedali u brza vozila, grupna ili pojedinačna i stizali bez putovanja.

Između naselja carovale su razne vrste pustoši: od pogane, oko neke fabrike ili rudnika, do plemenite — neke beskrajne livade sa voćkama u sredini. Nigde ljudi. I drum je bio pust.

Biciklista je vozio i vozio, kliktao i divio se svemu oko sebe, tako da nije ni primetio plavi auto sa rotacionim svetlima koji mu se približavao sleda.

»Vidiš li ti ovo čudo?« zgranuto je upitao policajac Ćefo Muharem svog više nego druga Lenda Jasmina.

»Misterija!« zinuo je Lendo.

Uključili su jaučuću sirenu, pretekli mladog pustolova, i dali mu znak da stane.

Izašli su iz patrolnog automobila jednovremeno, popravili opasače s revolverima za onesvešćivanje, stavili šapke, pa tek onda prišli čudnoj spravi.

»Je li, mali, šta ti je to?« pitao je Lendo Jasmin, policajac iz ubedenja, ne zbog egzistencije.

»Dobar dan!« veselo je pozdravio prestupnik. Znate, on je bio starinski vaspitan. »Bicikl.«

»Dobar dan!« otelo se i Lendu. Kasnije će se često prisećati toga, i nikad mu neće biti jasno da li se to probudila kultura, ili je natrčao na »minu«.

»A zašta to služi?« uoštrio je Ćefo.

»Da se vozim i da mi srce leti kao soko.«

Onaj deo o letenju Ćefo je odmah odbacio, a što se tiče vožnje, tu je znao kako treba.

»Balavče, drum nije tvoja babovina da se voza na njemu ko stigne. Imaš li vozačku dozvolu?«

»Po zakonima iz prve polovine devetnaestog veka, sa četrnaest godina imam pravo da vozim bicikl.« samouvereno je rekao biciklista. Bio je ponosan na svoju upornost iz proteklih godina koje je proveo roveći po školskoj biblioteci i nalazeći tek poneki red o poklonu koji ga je čekao u odaji starog Ljulja.

»Do klinca...« počešao se Ćefo Muharem iza uveta. »Još to valja proveriti. ..«

»A ime«? gotovo je viknuo Lendo.

»Fehmi Rama, sin Fehmi Gare, a unuk Fehmi Ljulja.«

Policajcima nije bila prijatna spoznaja da su imali službeni kontakt sa nekim od Fehmijevih, iako je ta loza već generacijama polako propadala, gubila imanja, ugled i uticaj.

»Sad vozi« rekao je Lendo. »Doći ćemo jedan dan do starog Ljulja da popričamo o tom... biciklu.«

Lendo Jasmin i Ćefo Muharem, više nego drugovi, seli su u patrolni auto i za petnaestak minuta svi policajci, taksisti i radio-amateri su znali da najmlađi Fehmi vozi putevima dvotočkaš bez motora, polako i brzo, sa zaustavljanjem i okretanjem oko sebe, i ta vest je pukla svud naokolo navodeći emotivnije da pozovu telefonom nekog davno zaboravljenog i nategnuto popričaju.

Već je padalo veče kada je Fehmi Ljulj posle celodnevnog iščekivanja, upotpunjenog samo cigarama i ponekom čašom hladnog mleka, onemoćalim očima ugledao unuka kako se približava. Po načinu okretanja pedala i boji prednoćnog neba zaključio je da je Fehmi Rama srećan i da je bio u pravu što je svom sinu poklonio još jedan, kakav-takav život.

»Zdravo, deda!« veselo je kliknuo biciklista.

»Živ bio, sinko« pridigao se stari Ljulj. »Pričaj mi.«

Lavina reći je krenula opisujući starcu obe strane druma koji vodi ka zapadu, lica policajaca, poglede radnika na kombajnima, koji su obustavili rad iznenađeni što se neko zaustavio i pitao kako im ide, pa makar to bio momčić, pa makar na biciklu, i koji su ga zamolili da opet svrati ako bude na tu stranu išao. Pričao je o pustoj dolini kroz koju je prošao maksimalnom brzinom, u kojoj valjda već ni bakterija nema, samo otrov.

Poslasticu je ostavio za kraj:

»Deda«, rekao je, »na dvadesetom kilometru skrenuo sam s puta.«

Na licu Fehmi Ljulja ništa se nije pomerilo. Unutra jeste.

»Gurao sam bicikl pored sebe i išao kroz šumu. Kao da je nekad tuda vodio put... Ali nemoguće... Nema ni traga od asfalta.. .«

»Bilo je i zemljanih. Nastavi.«

»Posle nekoliko stotina metara došao sam do stene ispod koje izvire rečica. O, dede, kako tu vri, kako tu buja. Pastrmke se igraju sa zbunjenim majskim cvetovima i vilinskim konjicima, lokvanji dopuštaju žabama da osmatraju hoće li sa obale u vodu kliznuti belouška... Sav moj dosadašnji život nije vredan ovog dana!«

»Ne govori tako«, opomenuo ga je Ljulj. »Imaš pravo da to kažeš tek kad nanižeš preko petnaest hiljada dana. Idemo na večeru.«

Ostavili su bicikl u odaju, pažljivo, i pošli ka kući. Večeras su slagali, obojica po prvi put, i nekako su osećali da onaj drugi to zna.

Fehmi Ljulj je kao dečak, dok se još izlazilo, obrađivalo i posećivalo, sa svojim dedom Fehmi Enverom išao do tog izvora koji po predanju izvlači tugu iz kostiju i opušta vratove ukrućene od velikih želja, i često je mislio da je taj događaj sanjao, a taj događaj ili san je proglasio za vrhunac svog sećanja, i molio Boga da se to jednog dana, ili bar senovite noći, ponovi.

Fehmi Rama se dobro sećao da mu je otac pričao da je njemu njegov otac pričao o tom izvoru, i svesno ga je tražio i našao. Njegova laž je bila što je prećutao da se posle nekoliko krivina u rečicu survaju bele vode iz flotacije jednog od obližnjih rudnika, uništavajući sve nizvodno i izazivajući grč u srcu posmatrača.

Takvim lažovima i ja bih oprostio.

Sledeći dani su brzo prolazili, kao da se vreme odlučilo da zahukće svoje zupčanike. Biciklista je ustajao rano, stavljao hleb i sir u torbicu, vozio se ceo dan i čudio brojnosti ljudi u krajevima kroz koje je prolazio.

»Deda«, rekao je jednom, »dok nisam vozio, činilo mi se da na svetu ima strašno malo ljudi... Zašto gotovo niko ne dolazi i zašto mi nikom ne idemo?«

»Na to pitanje pamet ne ume da odgovori!« ispustio je Ljulj dim. »Biće da su se svi učaurili.«

»Ponekad mi izgleda da je sve mrtvo, da samo treba preko sveta prebaciti zemlju i proglasiti ga sahranjenim!«

I onda se desilo.

Vest se proširila po celoj oblasti, uvukla se u reči i snove stanovnika, izazivala razgovore između članova porodice, suseda, kolega sa posla. Pukla je sve do visova i udaljenih jezera, i niko nije ostao ravnodušan. Većina je zbunjeno ponavljala da to neće na dobro izaći, neki sumorni tipovi su čak napravili ekipu da sačeka mladog biciklistu, izudara ga i uništi bicikl, ali plan je pao u vodu čim su ugledali Fehmi Ramu kako zviždi pored njih i srdačno ih pozdravlja.

»Ajoj!« rekao je vođa. »Sve bih dao za jedan krug!«

Vršnjakinje podobne za ašik i udaju iznenada su počele da se druže i razmenjuju izmišljotine o lepoti i hrabrosti bicikliste, i napokon je zemljom protutnjao neki novi mit. I bez konja, i bez mača, a mnogi su samo njega čekali.

Moglo bi se reći da je sve počelo time što nijedne novine, nijedna TV-stanica, nijedan radio, nisu obelodanili da se nešto dešava. Ljudi su kupovali revolveraško-bulevarske listove, gledali trač emisije tipa »Biba kome struja ništa ne može i neće«, ali

o nečem neobičnom ni traga, ni glasa. U noćima punog meseca maštovitijima se činilo da su i zvezde promenile raspored i da tvore sazvežde 'Velikog Bicikla'.

I jedne zore petao je zakukurikao kao što nikad nije, ispustivši neki zvuk između straha i čuđenja, tako da je Fehmi Ljulj gotovo iskočio iz tople postelje i stao na prag. Ispred kapije su stajali neki ljudi, obučeni u starinska, trajna odela.

»Dobro jutro, ljudi!« pozdravio ih je domaćin. »Kojim dobrom?«

Crni, brkati muškarci su se razmakli i Ljulj je spazio starca čija je bela kosa blještala i oči bile ugasle.

»Dobro jutro, Fehmi Ljulje!« rekao je svečano. »Ja sam Rađen Kosjerović, unuk Svetislava Kosjerovića, poslednjeg srpskog vampira, prijatelj tvog dede i poglavar preostalih ovčara. Došli smo da vidimo tvog unuka Fehmi Ramu, malog čoveka koji mrda kroz ovu čamotinju.«

Ljulj je otvorio kapiju i dve sede glave su krenule jedna drugoj u susret — staračko grljenje.

»Dobro došli, ljudi!« rekao je Fehmi Ljulj.

»Bolje vas našli!« ozario se Rađen.

Ušli su u dvorište i domaćin je podviknuo, kao nekad, sinu i snahi da postave sofru za goste, a mali biciklista je otrčao na česmu, umio se i provozao krug dvorištem, praćen uzdasima i nejasnim prisećanjima na slobodne jahače.

Posadili su ga u gornji kraj, sa biciklom iza leđa, i Rađen ga je dugo ispitivao o pravcima i pojavama.

»Sine, ti si igla!« lupio ga je po plećima, zadovoljan. »Ako bog da, povezaćeš svojim tragom sve što se u ovim vremenima rešilo!«

Tek što je to rekao, na otvorenoj kapiji se ukazala dostojanstvena figura Ded Krasnićija, poglavara porodice koja je imala peh da su se u njoj rađali samo sinovi skloni razdeobi, na isti se način pozdravio sa Fehmi Ljuljom i Rađenom Kosjerovićem.

»Rađene, tvoj deda je uvredio moju prababu!« promrsio je. »Da smo se sreli u nekom drugom, ranijem dobu, pridružio bi se Svetislavu!«

»Ostavimo prošlo vreme prošlom vremenu.« stavio je Ljulj obojici ruku na rame. »Da bismo se ponovo svađali, moramo se ponovo upoznati i približiti.«

Time je bila zapečaćena vekovna kavga između albanske i srpske porodice, koja je imala uticaja na mnoge uticajima sklone, a to nikako nije išlo u glavu Lendu Jasminu i Ćefu Muharemu, više nego drugovima, koji su kao ukopani zastali, primetivši šta se zbilo.

I tako, ljudi su počeli da dolaze, upoznaju se i odlaze, obećavajući da će se vratiti i da će uzvratiti. Izronio je iz sećanja i Sabahudin Bećirević, antikvar, ponevši sa sobom gomilu delova za bicikl, koje je nabavio od gatare Husnije, takođe vrlo raspoložene da se pojavi, i noćnu kapu onog nesrećnog učitelja, vampirske žrtve, da je pokloni Rađenu Kosjeroviću i učini je porodičnom relikvijom. Pridržavajući se za kameni zid, prišuljali su se i rudari, kolege Fehmi Gare u radu, piću i ljubičastoj auri, nevidljivoj oku nevernika u postojanje aura, donoseći, jedva daske i grede iz rudnika da naprave još veću sofru. Stigli su i žeteoci koji su se oduševljavali brazdanjima bicikliste i toplim pričama, zadesili su se i rođaci i prijatelji. Sve je uzdrhtalo kad se pojavio Đoko Đokić, potegavši izdaleka sa vrećom punom pršute i kačicom kajmaka, i ruljom je prostrujala vest da ga ne treba pitati koliko ostaje, jer ponosni gazda na to pitanje ustaje i ćutke odlazi.

Dvorište je bilo prepuno, okolne ulice isto. Policajci Lendo i Ćefo su se uplašili mogućih tokova takvog okupljanja, a desilo se nešto nesanjano sa istoka je stigao legendarni rašljar Ivan, za koga se smatralo da je mrtav, gotovo zamrznut u pećini, i da ustaje samo kad su u pitanju preobratni procesi. Prošao je kroz utihlu gomilu sa

rašljama u ruci i pokazao dva mesta na kojima valja kopati.

U rukama nepoznatih ljudi stvorili su se, tajanstveno, budaci i lopate, i posle sat vremena su uspeli da otkopaju davno zakopano bure s rakijom na jednom, i ćup sa zlatom na drugom mestu.

»Obrene«, naredio je Ljulj auto-prevozniku, »uzmi zlato i kupi hrane za goste! I dosta čaša.«

Kao sa neba pali su Cigani, napustivši kuće, u kojima se nikad nisu preterano odomaćili, sa violinama i kontrabasom, sa prelepim ženama, i svetkovina je mogla da počne.

Usred najvećeg otkravljenja i haosa, neposredno posle penjanja muzike na orah, sečenja stabla i pada, čestitanja Caci Ciganinu što je sleteo držeći ćemane iznad sebe, da se ne polomi, a pre zaljubljivanja mlade Ciganke u krotitelja dvotočkaša, pojavio se snažan miris dunja, i svi su stali kao da nikad nisu mrdali. Iz kuće je, laka i vazdušasta, izašla Nurija, verovatno slepa, gotovo zaboravljena, prošla pored daski pretovarenih đakonijama, zagrljenih Srba i Albanaca, pored sina Gare koji je sijao ljubičasto i pokušavao da poleti odražavajući se sa sofre, pored uskukanog Cace, i stala pred kameni zid koji je vekovima štitio dom Fehmijevih.

»A taj narod napolju?« pitala je tiho. »Da prisluškuje i viri?«

»Ruši!« riknuo je Ljulj. »Do zadnjeg kamena!«

Tako je srušen prvi zid.

Kažu da je Fehmi Ljulj primetio i pravio se mutav kad je mali Rama napunio zeleni ranac hranom, poslao poljubac majci Azri, zagledanoj u vešni lonac sa kafom, i izvukao se iz opšteg veselja da se nikad ne vrati.

Lendo i Ćefo su tvrdili da je on osnivač i ideolog novog biciklističkog pokreta koji je duboko zabrinuo državnike i policijski aparat, i da će ga oni lično jednog dana uhvatiti i pitati ga kako se to tek tako putuje.

Devojke su naveliko pričale da se poveo za šarenom ciganskom suknjom i zapucao sa izabranicom, ne tako lepom, u potragu za slobodnim čoporom belih konja i četrdeset hajduka koji čekaju vođu, pa da preokrenu svet.

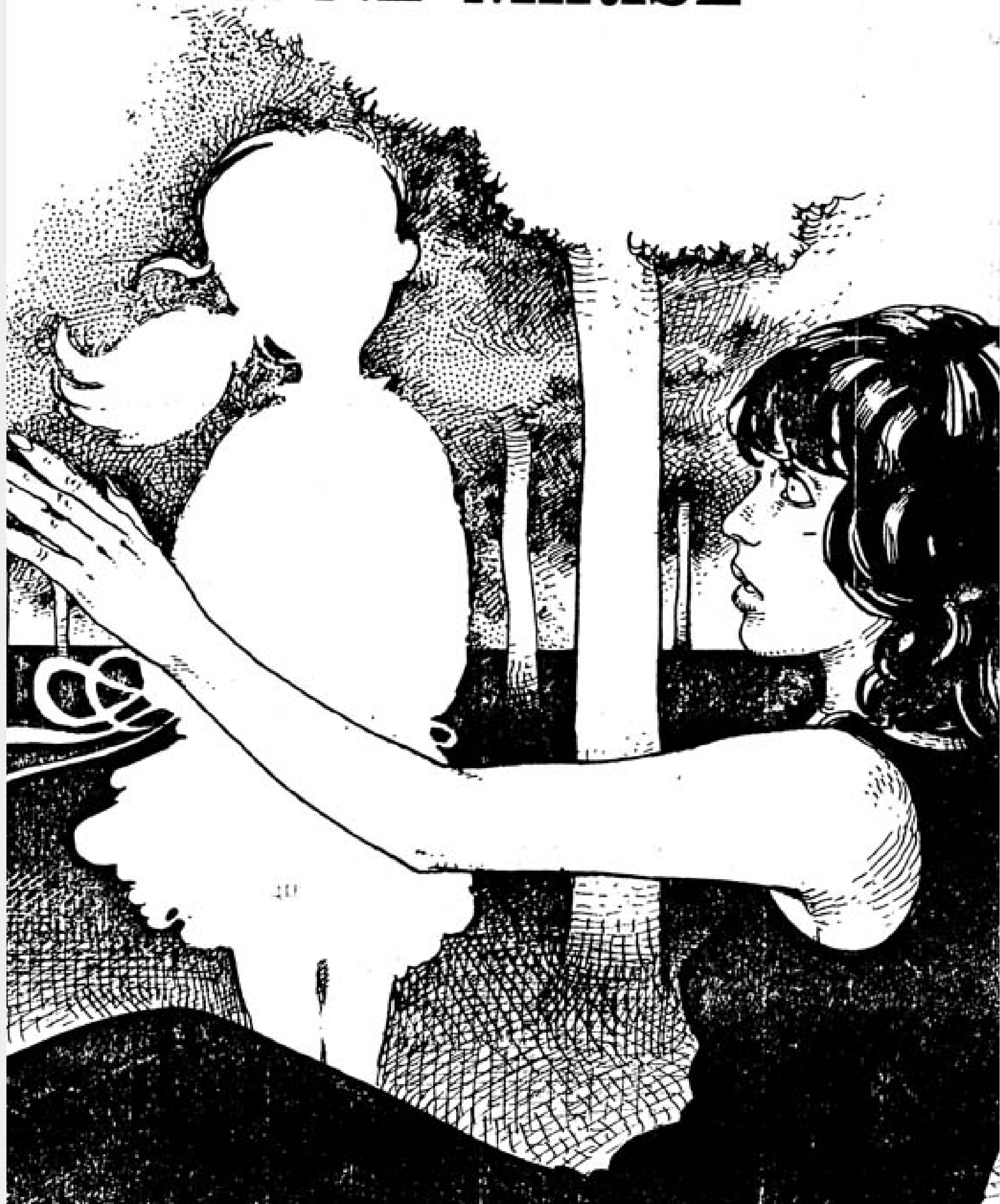
Fehmi Gara je torokao da je pojava bicikla naštimana iz dubokog svemira, možda ljubičastog, i da je Rama u prelaznom roku pristao da za planetu čudnog imena vozi na galaktičkoj olimpijadi, gde će raskrinkati prevaru i otkriti poreklo, uvodeći tako i Zemlju u registar zanimljivih svetova.

Štošta se pričalo, i negde mora da ima istine, a to i nije toliko važno: svaka od tih priča je nadživela pripovedača i ostala da živi stvarnije od stvarnosti u društvu koje je po ko zna koji put naučilo da se valja družiti, popiti s roditeljima kafu, s devojkom piće, s drugovima batine.

U svakom slučaju, sigurno je dobro putovao i na vreme stigao.

Ljiljana Praizović

ALISA VOLI HLADNE MIRISE



»Ja u onoj kući tamo nemam s kim da budem mala, i ja tamo više neću da budem!« bila je kategorična.

Srce mi se rastezalo i tanjilo, i kao prestajalo da radi.

»Opet te je neko naljutio?« upitah je.

»Ma, ne«, reče ona. »Ja sve njih znam napamet. I šta će i kako će da urade, samo oni mene ne znaju.«

»Je li?« rekoh smeškajući se.

»Nisi ni ti mnogo bolja«, ljutnula se ona, imitirajući me potom. »'Je li?' Naravno da jeste. I dosadni su. *Strašno!*"

Uzdahnuh najdublje što sam mogla.

»E, pa stvarno, ne znam kako neko iznad deset godina može da bude dosadan devojčici ispod osam godina!«

Rastužila se. »Ti sve pričaš zato što ne možeš da mi pomogneš, Ninja.«

»Zar ti treba nečija pomoć?« kao da me je zabrinula malo.

»Treba mi«, mirno reče ona.

»Kako to da izvedemo?« upitah rešena da je slušam.

»Mmm«, mazila se. »Hajde da budem tvoja«.

»A, ne može se tako. Znaš valjda i sama.«

»Ne znam«. Razmaženo jedno detence, pomislih, »I neću da znam!« završila je potpuno ubeđena u is-pravnost onoga što govori.

»Da nisi ipak razmažena?« upitah naglas.

Alisa je počela cvileći, ali je sada već vikala iz sveg glasa. A to je bio jedan veoma glasan glas. Da je duže vikala, ubila bi me na mestu.

»Što si takva, Ninja? Tamo je zaista grozno. Ja hoću da mi ona napravi haljinu, i ona kaže 'Dobro, ako mi iziecituješ tablicu množenja'. Koja glupost. Ninja! Ja znam matematiku, a ona meni 'tablicu množenja'. Tako ni majmune ne dresiraju više. Osim toga, i ako joj brojim, kod 'tri' mi se već smuči.«

»To su strašne stvari, Alisa«, rekoh uznemirena. »Možeš li to da oprostiš majci?«

»Mogu«, nestrpljivo će Alisa. »Mogu ja da joj oprostim i jednom, i deset puta, i stalno, ali će ona uvek tako. Dosadna je. Nikada neće ukapirati da tako ne treba. Jednostavno, ne treba tako.«

»Ne znam šta da ti kažem, zlato«, rekoh joj. »Tvoja mama te sigurno voli više nego iko na svetu. I ona ti misli dobro onako kako ume«.

»Ali, ne ume, Ninja.« Poćutala je malo »Hajde da probamo ovako: hajde da mi ti budeš mama. Samo malo. Ti nisi tako dosadna, znaš«, objasnila je.

»Nema šansi, devojčice«. Kako joj odoleti? »Odbijam da saradujem na tu temu«. Odolela sam joj.

»A da mi budeš rođena drugarica?« lukavo će Alisa.

»Mmm-hm«, kao, predomišljala sam se. Njena ručica lako dodirnu moju, i blagi trnci me prodoše. »Da razmislimo?« odgovorih mazeći se, jednako kao i ona.

Već je cvrkutala oko mene, ska-kućući, pretpostavljam, i lepršajući. »Ti možeš do sutra da razmišljaš, Ninja, ja znam da si moja, moja, *moja. Sasvim.*«

Ovo dete me je obaralo s nogu. Čitalo me, i obaralo.

»Jesam.« Rekoh joj. »I šta je u tome loše?«

»Ništa, Ninja.« Glasić joj se stišao i već je bio najmilija muzika. »Ništa loše, Ninja. Tu je sve najbolje.«

Okretala sam se pokušavajući da je pratim, ali se ona kao vrtuljak komešala svuda ukrug oko mene.

»Lakše malo, dete.« Smejale smo se, obe. »Na šta to mirišeš tako lepo?«

»Lavanda.« Reče mi važno. »Uzela sam maminu iz šifonjera. Sviđa ti se?«

»Sviđa mi se.«

»Meni nekako hladno miriše«, reče ona zamišljeno.

»Ja volim hladne mirise«, odgovorih joj. To je bila istina.

»Posebno kada je napolju vruće«, dodadoh, malo kasnije.

»I ja, i ja!«

Zaćutale smo obe. Alisa je prestala da

trčkara oko mene, i nešto se neprijatno uvlačilo u tišinu između nas dve.

»Smem li nešto da te pitam, a da se ne naljutiš?« reče ona.

»Nema toga što bi me pitala, a ja da se ljutim,« svečano izjavih.

»Je li istina da si živela sa mamom i tatom u velikoj kući dok se ja nisam rodila?« upitala me je bez oklevanja.

»Istina je. Ali pre njih, ne sa njima«, odgovorih joj.

»I onda si mogla da vidiš?«

»Mogla sam.«

»Da li si prestala da vidiš kada sam se ja rodila, ili posle?«

»Ne znam kada si se ti tačno rodila«, rekoh.

»Mislila sam da ti znaš«, reče malo razočarano.

Ako se uvredi? »Čuj, pa ja uopšte ne znam kada si se ti rodila!«

»Ma, bez veze.« Nije se uvredila. »Onda samo nosim bombone u školu i svi me vuku za uši, i sve mi pojedu. Ne volim rođendane. Pitaću mamu.«

»O čemu se radi, Alisa?« Imala je nešto na umu.

Ona uzdahnu duboko i predano.

»Ninja. Tako bih htela da budemo stalno zajedno, i da si me ti rodila.«

»Ali, zašto, srećice?«

»Ti se nikada ne ljutiš na mene, znaš li to?«

»I šta? Ja se jednom naljutim, i posle me odmah više ne voliš?« Sada sam je bila malo lukava.

»Pa«, reče ona, »volela bih te još malo, i zabranila bih ti da to još radiš.«

»Ma, hajde!« umela je da me zasmeje.

»Ne, stvarno! Što si luda«, objašnjavala je. »To je prosto. Ja ne bih radila ono što tebi smeta, ni ti ono što smeta meni. I sve bi bilo divno!«

»Bilo bi, zbilja, ali je to nemoguće«, priznala sam.

»Misliš?«

»Naravno.« Rekoh joj još i ovo: »To bi značilo da nikada ne radimo ono što mi hoćemo, nego samo ono što ona druga hoće.«

»A ako udesimo da hoćemo i ti i ja isto?« Imala je rešenje.

»Teško, mila.« Ja nisam imala rešenje.

Mudro je ćutala neko vreme. Zatim sam je čula iz same blizine.

»Pogodi kakvu haljinu imam.«

»Imaš haljinu?« Tražila sam da mi ostavi malo vremena.

»Da.« Nije ga ostavljala. »I šešir. Pogodi kakve.«

»Čekaj, da razmislim. Dođi malo ovamo«, zamolila sam je.

Alisa priđe. Pomilovala sam je po kosi.

»Hej! Kako možeš da pogodiš kakva mi je haljina ako mi diraš glavu?«

»Trik. Kosa ti je danas laka i svetla.«

»Jeste«, reče krotko. »Mama ju je oprala kamilicom«

»Vidiš«, bejah tužna nekako. »Ja ne bih mogla da ti je perem kamilicom.«

»Ma«, uteši me ona, »kakva kamilica. Ja to mogu i sama.«

»Mama ti je šila i haljinu?« upitah je.

»Jeste.«

»Pa, haljina ti je... bela. Ima volana, u njoj si kao pahulja... «

»E!« prekinula me je. »E, baš nije bela.«

»Pusti me da završim«, rekoh joj, i ona me pusti. »Ti si u njoj kao pahulja, ali, dakle, ali... kao jedna šarena pahulja sa plavim... «

Prekide me sva srećna: »Nije! Nije!« gotovo da je cičala.

»Dobro«, rekoh joj pomirljivo.

»Onda sa zelenim... «

»E-hej! Baš da ne budu zelene. Ha!« Rugala mi se. »Zelenim... «

»Svašta.« Konačno priznadoh u čemu sam grešila. »Pričam gluposti. Kakvu haljinicu devojčica može da ima osim belu sa ružičastim cvetićima?«

Tajac. Ćutala je, najpre, pa tek onda počela ispotiha pa sve glasnije: »A... ne! Neću tako. A-a! Neko ti je rekao! Virila si!« Optuživala me je na samoj granici suza, pa mi se obisnu oko vrata.

»Ninja. Kako me plašiš. Zašto bar jednom ne pogrešiš?«

Mirisala sam joj kosu i milovala onaj pregib na početku vrata.

»Kako, srećice, da pogrešim kada si ti u pitanju?«

»Uopšte nisam ja u pitanju, Ninja«, dahtala mi je u rame, »govorila si o mojoj haljini... «

»Dobro«, pristala sam da se popravim, »to je haljina. A šešir?«

»Bacila sam ga.«

»Nema veze«, čvrsto sam rešila da se popravim,«evo, šešir…«

»Neću uopšte da te slušam više. Ti sada možeš namerno da pogrešiš.«

»Alisa! Šta ja sada treba da radim?«

Uzdahnula je kao odrastao čovek koji ne zna šta će sa malim detetom.

»Samo me zagrli i ćuti.«

Zagrlila sam je i ćutale smo malo. Ona se promeškolji.

»Šta sada?« upitah je.

»Ahh. Ništa. Mama će me zvati uskoro. Približava se veće, znaš, a danas treba da me kupa. Znaš ono sa vrućom vodom i kada je sve toplo naokolo, pa se znojiš. . . Ono se vrbovim prućem!«

»Sauna? Zašto tebe tamo?«

»To moja mama tako misli. Kašljem, pa zato.«

»Ti si bolesna?« upitah je zabrinuto.

»Nemam pojma,« reče ona. »Vi
diš, sada ne kašljem.«

»Vidim, srećice«.

Stajale smo tako zagrljene neko vreme. Njene krhke kosti su imale poseban dar da me smalakšu kada bi se oslonila na mene. Ruke su joj lagano kliznule niz moja ramena.

»Vidimo se sutra, Ninja«, dahnula mi je uz samo uvo i otapkala.

Veče je prošlo tiho i mirno, kao i mnoge večeri pre njega.

Nije se predomislila i došla mi ponovo, i ja sam se zavukla u čaršave i provela još jednu dugu i toplu noć bez sna. Dugo sam već tako bez sna. Sve slike koje su iz moje glave izlazile vraćale su se da skončaju u njoj. Nisam ih više puštala od sebe.

Jedina stvarnost oko mene bila je Alisa, staza preko travnjaka koja je vodila od velike kuće sa francuskim prozorima do moje kuće, male, u vrtu iza velike.

U velikoj smo živeli nekada Oliver i ja, sve dok nije izgorela, i dok se nismo rastali konačno, moj jedini dragi i ja.

Zajedno sa njim sam izgubila i oči, ali je to već manje bolelo.

Doktor je tvrdio da ću, verovatno, jednom progledati, i ja sam se povukla u malu kuću i čekala. I dočekala sam Alisu.

Oduvek sam želela da imam takvu devojčicu. Sve što sam mogla poželeti za svoje dete ona je donosila na dlanovima i širila ih i slala sa njih svoje srce i strelice sitne i slatke pravo u mene. U međuvremenu, dok sam ja provodila dane i samo ih, tako, provodila, njen otac Oliver i majka Aneta i moje drago dete Alisa doselili su se u kuću sa francuskim prozorima.

Sve u svemu, nema više od dve-tri godine kako su tu.

Natrčala je na mene u vrtu, jednog sparnog letnjeg popodneva.

Hodala sam Stazom vetrova, prepoznajući kamenje kojim je popločana i pamteći nove pukotine u njoj za neku drugu šetnju (ukoliko se ne pojave nove pukotine), i na mene je naskočilo nešto zujavo, toplo, vlažno, usopljena daha i meka mirisa.

Dete, odmah sam pomislila.

Ošamutilo me to saznanje.

Ostala sam u pola pokreta, ne znajući na kojoj je strani, ne znajući koliko je veliko ili malo, plašeći se da ću je povrediti pokrenem li se. Nekako sam znala da je devojčica. Oduvek sam želela da imam devojčicu.

»O, gospođo. Izvinjavam se. Jesam li vas udarila?«

Glas. Svila od glasa. Ona brine da li me je udarila?

»Nisi, dete«.

»Mogu li nekako popraviti utisak?«

Gospode, popraviti utisak. Da ja to, ipak, nisam dobro čula?

»Možeš. Odvedi me mojoj kući, skuvaj

mi čaj i reci ko ti je rekao da se igranjem stvaraju loši utisci, koje treba popravljati«.

»Mama«, odmah mi je odgovorila, i pristala. »Neću da vam skuvam čaj. Prokuvaćete. Napraviću vam li-munadu«.

I tako smo krenule

Čavrljala je usput kao ptičica kojoj su kompasi pobrkani pa traži odziva na sve strane.

I zvala se Alisa. A kako sam samo volela to ime. Da smo ikada imali ćerku, Oliver i ja, zvali bismo je Alisa.

Oči su joj, naravno, bile različak u polju, a kosa talas žita. Nije trebalo ni da pogađam. Obrazi su joj bili breskve, a usne neotvoreni cvet. Glava puna bubica i pitanja na koja nisam umela da odgovorim drugačije nego onako kako se mora odgovoriti, i puna strašnih odgovora na moja pitanja.

Tog je jutra rano došla.

»Pobegla sam odande«.

»Zašto?« upitah je.

»Mama sprema veliki ručak. Danas imamo goste«, reče.

»Nešto slavite?«

»Aha, rođendan mi je«, odgovori, sva važna.

»O«, rekoh ja. »Pa nisam pripremljena«. Razmišljala sam šta bih joj mogla pokloniti.

»Ti sada misliš na poklon«, kao optužujući me, reče ona.

»Baš pogađaš misli?« upitah je.

»Nije teško«, mirno mi odgovori.

»Naći će se već nešto«, rekoh tešeći se.

»Znam da ćeš naći nešto za mene«, i dalje je bila mirna. »Ima jedna druga stvar koja me brine«.

»Šta to?«

»Mama mi više ne dozvoljava da dolazim kod tebe«.

»Zašto?« Nije mi bila jasna njena majka.

»Ona kaže da... Ona mi ne da jer...« zastala je, pa odsečno završi: »Ma, ostavi to. Nije trebalo ni da ti kažem«.

»Kako sada«, bila sam malo zabrinuta. »Hoćeš li mi reći ili nećeš?«

»Neću, naravno. Najvažnije je da se mi volimo«.

Zastala je, za tren samo, tek koliko da mi pokaže da treba da učestvujem u tome. Kao da nije baš bila uverena u ono što je rekla.

»Volimo se, Alisa«, odgovorih joj, »to te brine?«

»Mmmm... « otezala je. »Ne. Ima li nešto više od voljenja?«

»Ljubavi«, ispravih je. »Mislim da nema«.

Pogledala me je očima koje znaju da ima još nešto više.

»Meni to nije dovoljno, Ninja«, reče mi potom.

Dah mi zastade u grlu. Ona je, bojim se, znala šta govori.

»Nije ti dovoljno?«

»Nije«.

»Kako 'nije'?«

»Ne znam. Kao mama što me voli — nije.«

»A...« oklevala sam očekujući da nastavi. Nastavila je. »A ti? Mislim da ne znam. Mislim da jeste. Valjda. Ne znam, nije mi jasno«.

Ućutala sam se. Ni meni to nije bilo baš najjasnije. »Znaš šta? Odoh ja unutra da nađem nešto za izvesnu Princezu koja danas puni osam godina, a ti joj reci neka bude strpljiva i neka me sačeka, i neka ni o čemu ne brine. Važi?«

»Važi, drugarice«.

Nisam se dugo motala po kući. Samo je jedna stvar mogla nekome pričiniti radost, makar kratku. Izašla sam.

»Bila sam dobra«, dočekala me je.

»Imam iznenađenje za tebe«, rekoh joj. Ruke su mi se znojile. Želela sam da je obrađujem, da mi bude srećna.

»Zatvori oči«, naredila sam joj. Ruke su mi drhtale. Svilena ruža, koju sam sačuvala, konačno će se smiriti.

»Sad!«

Ona sitno kriknu. »Pa šta će mi to? Šta je to?«

»To je ruža koja peva«, objasnih joj. »Otkini joj jedan list«.

»Neću«, odbi me kratko.
»Molim te«.
»Neću. Onda neću imati ružu«.
»Ali ja sam htela da ti ona otpeva svoju pesmu. Ne možeš je čuti ako ne otkineš list«, objašnjavala sam joj.
»Dobro«, pristade ona. »Samo da znaš, biću tužna«.
Ona će, znači, biti tužna.
Otkidala je latice jednu za drugom i ruža je pevala.
»Nemoj da plačeš, Ninja. Sviđa mi se tvoj poklon«, reče mi.
»Ali ti si tužna«.
»Pa, jesam, malo. Ali kada si i ti, onda sam još više«.
»Šta da radimo, Alisa?«
Kapci su mi bili čvrsto stisnuti.
»Imam i ja za tebe jedno iznenađenje«, reče ona.
»Za mene?«
»Da. Ja za tebe«.
»Ali, meni nije rođendan!«
»Znam. Meni je. Valjda danas mogu da radim šta hoću. Čuj, kada izbrojim do tri, ti otvori oči, hoćeš?«
»Hoću«.
Činilo mi se da prede od zadovo1jstva. »Pripremi se«.
»Dobro«, rekoh kao bajagi se pripremajući
»Jesi li spremna?« sasvim ozbiljno me upita zatim.
»Valjda jesam, Alisa«.
»Drz se! Jedan. Dva. Tri. SAD!«
Otvorila sam oči.
Puno zelenila kakvog ne pamtim. Kao u priči o Trnoružici.
Kuća sa francuskim prozorima stajala je tamo gde je i bila, urušena i siva. U takvoj kući, sasvim izvesno, niko nije mogao stanovati.
Zvala sam je dugo. Zagledala svaku senku i utočište u parku. Nigde je nisam videla.
Već sam pomislila da je sve ovo samo ružno buđenje, i da od ljubavi, ipak, nema ničeg više.
Zatvorih oči.
»Ninja«, dotače mi lagano ruku. »Tu sam ja, Ninja. Kako se tebi sviđa moj poklon?«
Pronađoh joj prstiće i stisnuh čvrsto.



PONOSIM SE SIRENAMA TITANA

Tokom više od petnaest godina, Kurt Vonegat je bio žrtva žanrovskog sistema u modernom izdavaštvu. Njegove knjige dobile su etiketu »naučna fantastika« i distribuisane su kao naučna fantastika. Knjižare su ih izlagale samo na SF policama, tamo gde čitaoci od ugleda retko zalaze. Tokom ovog perioda, koji mu je morao izgledati beskonačan i užasno neis-plativ, Vonegatovi romani (uključujući *Mehanički klavir. Sirene sa Titana i Kolevku za macu*) bili su poznati isljučivo SF fanovima — ali čak i među njima prijem je bio mlak, jer su podozrevali da se taj Vonegat zavitlava sa nekim aspektima njihovog žanra (naročito žargonom).

Onda se roman *Klanica 5* pojavio krajem šezdesetih. Odjednom je svako znao Kurta Vonegata. Njegovi rani radovi su doštampani i opet izneti na tržište, sva njegova dela su se preselila sa SF polica na police za »savremenu literaturu« — gde su ih otkrili apostoli kontrakulture, koji su usvojili Vonegata kao novog, stidljivog narodnog heroja. Njegova dela postala su obavezna lektira na koledžima od istočne do zapadne obale SAD. Vonegat je išao na turneje sa predavanjima, odrekao se SF žanra koji ga je bio osudio na tamu. Po Klanici 5 snimljen je film, a Vonegat je dobio bar deo one kritičarske pažnje koja je tako dugo izostajala.

Danas kritičari nisu uvek jako fini prema njegovim novim delima, ali Vonegat više ne mora da brine. Svakoj novoj knjizi, kaže on, prodaja je obezbeđena, bez obzira šta će u prikazima biti rečeno, a stari romani nastavljaju da donose prihode. Više ne mora da zarađuje za život pisanjem kratkih priča — zapravo, on odbija da ih dalje piše. Slobodan je da stvara po jedan novi roman u svakih, približno, osamnaest meseci; svoje vreme deli između rezidencije na rtu Kejp Kod i vile u Menhetnu koja mu je zajednička sa umetnicom fotografije Džil Kremenc.

Tamo odoh da ga posetim: fina je to, impozantna kuća u istočnim 40-tim ulicama, renovirana i prepravljena u znaku besprekornog ukusa (dekor krem i bež boje, bez ikakve mrljice, orijentalni tepisi, moderan ali nenametljiv nameštaj, baš kao u reklamama u Njujorkeru). A Vonegat sam izgleda kao da mu baš i nije mesto ovde — kao da bi i njemu dobro došlo malo renoviranja i prepravki — ali to je njegov imidž za javnost, naravno, ajnštajnovska slika rasejanog literate, u odeći sa rasprodaje, za garažu, za sredovečne ljude, i taman toliko staroj; mornarsko plavi džemper bez rukava, dronjave bezoblične sivkasto-smeđe pantalone sa manžetnama, i sportske patike u stanju raspadanja.

On se udobno smešta na kauč u jednoj od prostorija na spratu, u sobi gde se nalazi i veliki televizor, video-rikorder, nekoliko prostranih fotelja, i mnogo polica sa knjigama. Nema luksuznih kolekcionarskih, u kožu povezanih izdanja knjiga, nema prastarih bibliotečkih lestvica, niti uljanih slika upozlaćenim ramovima, niti drugih pretencioznih uzgrednosti; sve je funkcionalno; ovo je Njujork u svom najcivilizovanijem izdanju.

Jedan mali čupavi pas smešta se pored Vonegatovog kolena, proteže se i »pada u komu«. Mi počinjemo da pričamo. Njegov razgovor je prošaran literarnim referencama (to vam je eruditsko nabacivanje važnih imena); govori vrlo polako, sa dugim pauzama, puši mnogo, i često se češka po kovrdžavoj razbarušenoj kosi. Glas mu je suv, njegov humor takođe, ponekad je nemoguće oceniti u kojoj meri je ozbiljan. Kaže da je ovo verovatno jedini intervju koji će dati ove godine. Ali u prošlosti je bilo mnogo intervjua — možda i previše — i mora biti da je za njega primamljiva ova šansa da izmisli neke nove odgovore na stara pitanja, da učini stvari zanimljivijim, ili jednostavno, da se poigra. Osećam mešavinu peckanja, crnog humora (on se najglasnije smeje kad pominje smrt),

ćudljivosti, i luckastosti; ali sve to je plasirano tako divno uozbiljenim načinom, i sa takvim šarmom, da je nemoguće reći gde prestaje stvarnost i gde počinje igra.

Na primer, pitao sam ga kakva su njegova osećanja prema naučnoj fantastici:

»To je jedan socijalni milje. Otišao sam na konferenciju pisaca u Pensilvaniju pre mnogo godina; pozvali su me, i bilo im je drago što sam došao. Dobro smo se slagali kao ljudi, ali nisam pripadao njihovoj profesiji, jer nisam mogao da pričam o njoj. Problem je bio u tome što nisam uradio svoj domaći zadatak. Nisam pročitao sve ono što su oni pročitali. Kao klinac, vrzmao sam se po prodavnicama kao i svako drugi, i uvek sam bio svestan prisutnosti SF magazina na štandu, ali to me nikad nije mnogo zanimalo. Vidite, jedna stvar me je sprečavala da čitam te magazine. Bila je to hartija, tako neprijatna na dodir.« Zastao je zamišljeno. »Bila je puna smeđih mrljica. Vrlo odbojno.«Pa se tiho smejao, kao da uživa u zbunjujućem odgovoru koji mi je upravo dao.

Pitao sam da li smatra da je neka od njegovih knjiga trebalo da dobije koju od SF nagrada što se izglasavaju svake godine. »Nekoliko puta smatrao sam da je trebalo da pobedim«, rekao je, sad mnogo ozbiljnije. »Ponosim se Sirenama Titana, i mislio sam, da je te godine, trebalo da pobedim. Nominovane su. Ali Harlan Elison je rekao: 'Nikad nećeš pobediti; jedini način da pobediš jeste da ti knjiga izađe u nastavcima u nekom magazinu, elem, zaboravi to.'« Zatim sleže ramenima.

Zanimao sam se da li smatra da neprihvatanje njegovih dela od strane SF zajednice ima neke veze sa neobičnom temom njegovih knjiga, koje ostavljaju utisak da su, maltene, satira uperena protiv naučne fantastike?

»Meni je nezamislivo kako biste mogli napisati satiru na naučnu fantastiku«, rekao je zbunjeno. »Sem ako biste hteli da ukažete na to, kako je, uglavnom, naučna fantastika loše pisana.« Zastao je, onda je njegov um nastavio. »Ima neki dasa po imenu Filip Hose Farmer — nikad ga nisam sreo, al' to je pravi pravcijati SF pisac, po svim izveštajima je vrlo fini čova, i plodan kao pisac. E, pa taj me je pitao mnogo puta, poštom i preko mog izdavača, da li bi smeo, molim lepo, napisati roman 'Kilgora Trauta'.«

(Kilgor Traut — *Kilgore Trout* — je imaginarni lik koji se pojavio u nekoliko Vonegatovih knjiga. Traut je jadni, propali provincijski novinarčić koji u slobodnom vremenu piše hrpe naučnofantastičnih tekstova i ostaje nepoznat, delimično i zbog toga što su njegova dela očajno loše napisa-na, ali i zato što se prodaju isključivo u pornografskim knjižarama. Farmer je hteo da uzme ime tog »Kilgora Trauta« kao pseudonim i da oživi jedan od tih zamišljenih Trautovih romana.)

»Ja mu najzad reko' da može. Nije bilo nikakvog dogovora o deljenju prihoda, ničeg. Zanosio sam se sanjarijom da dozvolim gomili ljudi da pišu romane 'Kilgora Trauta' tako da u knjižarama, i na crkvenim rasprodajama, i svugde, budu prave hrpe tog smeća unaokolo.« Nasmejao se. »Bilo kako bilo, tek, knjiga se pojavi, proda se izuzetno dobro, ali nigde nikakvog dokaza da to nisam pisao ja. Opako me iskasape u prikazu u jednom SF časopisu, kao da sam ja napisao tu prokletinju od romana; stizala su mi i gadna pisma u smislu: pa vi biste sve učinili za novac, vi ste ovako opelješili svoje fanove. Farmer je odbio da otkrije tajnu i prizna da je on napisao tu knjigu; ta tajnost mi je nanela og-romnu štetu.«

A šta je sa periodom kad je Vonegat još bio relativno nepoznat izvan SF polja? Kolevka za macu je, na primer, morala da čeka desetak godina da bude priznata od strane literarnog establišmenta.

»Da, nikad nije imala prikaz. Kad je štampana, bio je neki štrajk u novinskim kućama... ali ima mnogo mojih knjiga koje nikad nisu imale prikaz. Pre koju godinu bio sam na nekoj zabavi kod Doris Lesing, pričali smo o mojoj knjizi *Majka Noć* i, onako uzgred, kažem joj da knjiga nikad nije imala prikaz. Zato ga je ona odmah napisala za Njujork Tajms, nekih dvanaest godina posle izlaska iz štampe.«

Kažem da zvuči čudnovato nezainteresovano kad govori o dugotrajnom ignorisanju njegovih dela. O ovome razmišlja pažljivo.

»Računao sam da knjiga, verovatno nije bila mnogo dobra«, rekao je sa ironičnim smeškom. »Sreo sam toliko ljudi koji su mi se dopadali, koji se veoma trude, ali koji zaista nisu previše dobri u

poslu. Zato sam sklon da verujem da sam i ja takva osoba. Bio sam sklon — sad sam manje sklon. Ali mislim, ako bi se o tome radilo, bio bi to, prosto, život. Oduvek sam bio veoma zreo, ili se trudio da budem takav, kad su u pitanju neuspesi ili slaba isplativost ovog biznisa. Prihvatao sam to kao neminovnost. Imao sam izuzetnu sreću da se povezem sa izdavačem Sem Lorensom, čija politika je bila da zadržava na tržištu sva dela svih autora koja su kod njega. Tako je postupio sa Ričardom Brautiganom, i sa Dž. P. Donlivijem. Jednim jedinim potezom povezao se sa kućom »Del Buks«; jednostavno ih je ubedio da ga finansiraju. Divna je ta njegova politika da sve svoje autore doštampava. U ovoj zemlji ima prokleto malo autora čija se dela u celosti mogu nabaviti na tržištu. Ako bih želeo da nabavim sva dela Normana Majlera, na primer, morao bih da pretražim ceo grad da bih pronašao neke od njegovih knjiga a to možda, važi i za Filipa Rota.«

Pitao sam da li je Vonegatovo stvaralaštvo usmereno u nekom određenom pravcu, i da li on uvek planira svoja buduća dela.

»Poznavao sam ljude koji žive do te mere sistematično i racionalno. Herman Vouk (Wouk) mi je prijatelj; on je još od završetka drugog svetskog rata znao kakve knjige želi da napiše, i medu svim njegovim dosadašnjim knjigama samo jedna znači kršenje tog plana, a to je vrlo kratak roman koji je Vouku bio tako zanimljiv da ga je morao uraditi. A ja sam, evo, upravo završio jednu knjigu, i pojma nemam šta sledeće da činim.«

Onda *Klanica 5* sigurno mora da je izuzetak, naime, morala je biti planirana mnogo godina?

»Bilo je to nešto neminovno. Kad sam saznao da je to, to uništenje Drezdena, bilo najveći pokolj u ljudskoj istoriji, rekao sam, Bože moj, moram nekako da prokomentarišem ovo. Bio je to prvi istinski divan grad što sam ja u životu video. Dotad pojma nisam imao da takvi gradovi postoje. I tek što sam ga video, uništen je. Nemci, uzgred rečeno, uopšte ne mare za uništenje Drezdena, boli njih dupe za uništenje ma čega. Malo je čudno da sam ja bio dirnut a njima savršeno svejedno. Mislim da su savršeno voljni da iznova sazidaju bilo šta.« Smeje se.

Meni se čini da je glavna poruka u *Klanici 5* ona o uzaludnosti ljudskog života — poruka koju nalazim, više ili manje ublaženu, i u drugim Vonegatovim delima. Pitam ga kako uzvraća kad mu ljudi kažu da su njegova dela suviše deprimirajuća.

Odmahuje glavom. »Ali ne kažu to.« Osmehuje se, a meni ostaje utisak da moje pitanje nije toliko izbegnuto koliko zaustavljeno u mestu. Zaustili da se pobunim da je nemoguće da sam jedini koji je ikad našao duh uzaludnosti u Vonegatovim romanima, ali on se udaljava od teme. »Svojevremeno sam puno govorio za pare. Prestao sam posle onog govora — koji je američki ekvivalent počasnog govora pred kraljicom — kad su me izveli da govorim u Kongresnoj biblioteci. Imao sam tada ono držanje nevinog seoskog momčića, i govor u tom fazonu, koji je uspevao iznova i iznova. A onda, otprilike na pola mog govora tamo, ustaje neki tip, neki koji je nedavno došao iz neke socijalističke zemlje, Mađarske ili Bugarske, nikad to nisam saznao. I kaže on: 'Kakvo pravo imate vi, kao vođa američke omladine, da ulivate toliki pesimizam u mlade ljude ove zemlje?' Na to nisam imao nikakav odgovor; bilo je to tako zapanjujuće pitanje, i toliko postiđujuće, da se moj govor tog trenutka završio. Te knjige svakako jesu pesimistične... ali tako veliki deo onih stvari koje mene deprimiraju mogao bi biti izbegnut. Ne nekim genijalnim potezima, nego običnim uzdržavanjem. Eto, samo mogućnost da opustošimo celu istočnu obalu putem tog zakarabudženog načina proizvodnje elektriciteta, tog ludačkog načina da se izaziva ključanje vode... pa onda, oružja koja smo napravili, i sve to... kad samo ne bismo *radili* izvesne stvari, bilo bi nam mnogo bolje.«

Ovo me navodi da postavim pitanje o njegovom naučnom obrazovanju, koje je očigledno u mnogim njegovim romanima a najvidljivije u Kolevci za macu, gde je jedan od glavnih junaka fizičar, očigledno slika iz stvarnog života.

»Da, tip koji je u toj knjizi Dr Feliks Heniker načinjen je prema liku Dr Irvinga Lengmjuira, jednog od malobrojnih zaposlenih privatne industrije koji su dobili Nobelovu nagradu. Bio je hemičar; moj brat, istaknuti naučnik, radio je sa njim.

Ali Lengmjuir je bio uporan u svojoj rasejanosti, uporan u ravnodušnosti prema svetovnim stvarima, a to je bila samo njegova poza. Ljudi se više ne ponašaju tako, jer to više nije u modi. U pogledu ponašanja naučnika, moda se menja. Kad sam radio za »Dženeral ilektrik« i izveštavao o aktivnostima tamošnjih naučnika, bilo je u modi da oni budu slatko rasejani, i da nemaju nikakve predstave o posledicama koje bi mogle proisteći iz raznih saznanja koja oni saopšte kompaniji.«

Ima li izuzetaka kojima se on divi?

»Pa, naučnik, te iste generacije, kome se mnogo divim, je Norbert Viner. Na kraju drugog svetskog rata napisao je jedan tekst za »Atlantik mantli« gde kaže da svojoj vladi više ništa neće govoriti, jer ko zna šta bi sve ta vlada mogla učiniti sa silom koju od njega dobije. Mislim da je to ono pravo, naučnik treba uvek da spreči vladu da sazna neke stvari.«

Pitam ga kako to da se on, pisac, uopšte povezao sa naukom.

»Moj otac je insistirao da se ozbiljno posvetim školovanju, a imao je i neku ideju o tome koji predmeti su ozbiljni. Moj otac i moj deda bili su arhitekte u Indijani; znači mogao sam biti treća generacija, što bi bilo straobalno ugledno, u jednoj arhitektonskoj firmi u Indijanapolisu, i ne bi mi to uopšte bilo neprijatno. Međutim moj otac se osećao prilično žalosno što, zbog velike ekonomske krize, deset godina uzastopce nije uradio ništa na polju arhitekture, pa mi je rekao da postanem hemičar.«

»Otišao sam na Kornel i planirao da budem biohemičar. Upisao sam se na ne-daj-Bože kurseve i bio najgori u razredu, uvek. U to vreme su bile te dnevne novine u Kornelu, a tamo mi je bilo lako da postanem veliki drmadžija. Pisao sam za njih članke i fantazije, svakojake neodgovorne tekstove. Pisanje je bilo nešto u čemu sam uvek mogao nadmašiti većinu mojih drugova, i zato, kasnije, kad sam ra-dio za »Dženeral ilektrik« i imao dvoje dece, i kad je kompanija odbila da mi da povišicu, činilo mi se da verovatno mogu više da zaradim kao slobodni umetnik, i pokazalo se da je to tačno. Tih dana, ko god je umeo da ispriča priču bio je budala ako ostane na redovnom radnom mestu. Tad su neki magazini to plaćali tako dobro.«



Tako je on, tokom izvesnog broja godina, zarađivao za život pišući kratke priče, a posvećivao se pisanju romana samo kad bi uštedeo dovoljno para od honorara iz magazina. Da li sad žali što je morao toliko da piše za novac da bi mogao finansirati svoju ozbiljnu literaturu?

»Razbešnjuje me što nisam imao više para kad sam bio mlađi, jer mogao sam se mnogo više zabavljati, moja deca takođe. Ta vrsta žaljenja postoji. Da sam imao bogatu ženu, ili tako nešto, napisao bih više romana; ali ne verujem da sam išta izgubio, a sem toga, kad god radite u nekoj ograničenoj formi, prinudićete sebe da budete inteligentniji nego što biste inače bili. Jedna od divnih osobina strukturalnog prilaza poeziji je ta što, da bi vam uspela rima ili metrika, upotrebite ovu ili onu divnu reč koju normalno ne biste, samo da bi vam ta skalamerija uspela, i odjednom rezultat bude prosto čudesan. Mislim da je pisanje konvencionalnih kratkih priča za magazin za srednju klasu zanimljiv izazov. Sve te priče su morale da glorifikuju srednju klasu, jer ne bih uspeo da ih prodam. Ali ne smeta mi mnogo što slavim srednju klasu. Mislim, oni su ti koji moraju spasti ovu zemlju; niko drugi je neće spasti.«

Pominjem da mnogi pisci sa kojima sam pričao poklanjaju svoje poverenje nauci, a ne srednjoj klasi, kad je reč o tome kako da se spasemo od budućnosti. Vonegatu ovo kao da je malo zasmetalo.

»Čisto je sujeverje verovati da nauka može da spase sve nas. Apsurd. To je nešto mladalačko, rekao bih. Kao naučna sekcija u visokoj školi — uzbude se — oni će da krenu da hvataju asteroide — a to je možda i moguće, ali oni tamo nisu baš, sazreli, bar većina njih nije.«

»Mi sada počinjemo da uzmičemo od velikog dela naše tehnologije. Mislim da će čitava ova zemlja početi da preispituje tehnologiju koju imamo i da odlučuje šta je stvarno dobro za nas a šta nije. To je tačka do koje je veoma zanimljivo stići.

U vreme ovog intervjua Vonegat se sprema za put u Vašington gde će držati govor na mitingu protiv nuklearne energije. Pitam ga kakva su njegova gledišta o politici i ekonomiji uopšte.

»O ovom našem ne-sistemu?« Zastaje. »Naravno, ne može da obezbedi ni približno dovoljno radnih mesta za narod.« Još jedna pauza. »Ali zaista imamo, u privatnom preduzetništvu, te divno motivisane manijake koji će se upustiti, recimo, u biznis sa auto-gumama, i koji će postizati divne stvari sa auto-gumama, koji će jesti gume. Ili će to biti u popravljanju televizora. Ili u održavanju liftova. Veoma je korisna ta vrsta zvrcnutih tipova. Socijalizam nije uspeo da proizvede taj tip ličnosti. Zato verujem u mešovitu ekonomiju, gde ohrabrite takve zvrcnute da postoje i da zarađuju po koju rublju više nego njihove komšije. Mora im se plaćati, mada im se ne mora plaćati toliko kao sada — ti momci, kad se stvarno razmahnu, razrade i izuzetne ucenjivačke sisteme da budu fenomenalno plaćeni za to što rade.«

Pominjanje socijalizma me podseća na mišljenje koje sam nedavno čuo od Bena Bove (u vreme ovog intervjua Ben Bova bio je izvršni urednik časopisa »Omni«). Pominjem Bovu, a Vonegat me zaustavlja, pokušava da se seti ko je to. O tome razmišlja dugo. Posle mnogo ceškanja po glavi, priseća se da ga je Bova vodio na neki »Omnijev« ručak pre samo sedam dana nadajući se, nesumnjivo, da bi Vonegat mogao da napiše priču za »Omni«. U svakom slučaju, nastojeći da se vratim temi, opisujem Bovino uverenje da je socijalizmu »ponestalo benzina« i da će socijalističke zemlje uskoro biti prinuđene da prihvate neki oblik kapitalizma, da bi ekonomski preživele.

Vonegat se smeje. »To je magareća glupost. Smešno je, ne, pa vidi se da je ovde kolaps, i ovde na to niko čak i ne obraća pažnju, niko nije ni pokušao da skicira mehanizam o kome se radi. Mislim da su socijalističke zemlje baš zanimljive.«

Nastavio je da priča o tim raznim temama, istim olakim i lakonskim stilom, ironično udaljen od tema. To me podseća na razonodeni fatalizam koji se može naći u njegovim delima, iskazan možda najjasnije u Sirenama Titana, gde je prikazao ljudski rod kao slepu gomilu koja ide za višim ci-ljevima — a ti viši ciljevi su zapravo proizvoljno manipulisani od strane viših sila koje na taj način zadovoljavaju svoje trivijalne ćefove. Do koje mere ta knjiga odražava Vonegatovo shvatanje stvarnosti?

»Ma, to je samo knjiga, ljudi se smeju nekim njenim delovima, ima šala u njoj«, kaže on neozbiljno ali ipak smrtno ozbiljnim tonom. »Vidite, zainteresovalo me je pitanje — šta ako postoji Bog koji je zaista zainteresovan i ima u vidu izvesne poslove za koje želi da budu urađeni." Iz nekog razloga ova ideja se njemu čini silno smešnom; njegov smeh ovog puta je pravi dugotrajni napad. »A kako bi to nezgodno bilo. Mislim da je čitava ta ideja o 'bogu,' koji ima neku nameru komična. Znate, šta li bi za ime sveta mogao on hteti, zašto bi on sve vreme gurkao stvari tamo-amo, i davao ih nama?«

Da li je još uvek zadovoljan tom knjigom kad je pogleda danas?

»Puna je štamparskih grešaka«, kaže on neodređeno. »Krenula je kao jeftini pejperbek (meko ukoričeno izdanje malog formata, prim. prev.) i ljudi je uvek slažu za štampu na osnovu te prve verzije. Nikad nijednu grešku nisam ispravio, mada bi se za jedan sat rada moglo dobiti čisto iz-danje.« Razmišlja trenutak, i to, čini se, o greškama u drugim knjigama. »U Klanici 5 osobu otrovanu ugljen-monoksidom opisujem kao žutu. Uistinu, onaj ko umre od trovanja ugljen-monoksidom ima divnu zlatno-ružičastu boju.« Na ovo se smeje.

»Ljudi obično kažu da ga nikad nisu videli da izgleda bolje.« Sad se već sav iskrivio od kikotanja.

Kad je ova veselost zamrla, pokušavam da postavim sledeće ozbiljno pitanje. Ima li Vonegat neku jasnu ideju o svojoj publici? Na koga u idealnom slučaju, ciljaju njegove knjige?

»Jedan moj prijatelj, Hans Kenig, holandski radikal, živeo je ovde i u Londonu, pitao me je za kakve ljude pišem. Za one koji su inteligentniji nego što bi se po njihovom mestu u društvu moglo suditi. Idealno, to su oni zbog kojih bih se ponosio ako me čitaju.«

Ali da li je to ona publika do koje se probio u poznim šezdesetim i ranim sedamdesetim, kad je bio jedan od manjih heroja kontrakulture?

»Ne, ti ljudi većinom nisu čitali. Moje knjige, i Tolkinove, i Hajnlajnov Stranac u stranoj zemlji bile su nameštaj, uđete kod nekoga u stan i vidite da te knjige leže unaokolo i odmah znate kakva je to osoba.«

Vraćajući se onim čitaocima do kojih bi Vonegat želeo da dospe — da li Vonegat piše romane nadajući se da će bar malo izmeniti pogled toga čitaoca na svet?

»Ama naravno«. Posle ovoga pauza, vrlo, vrlo duga. »Voleo bih da oni vedrije nego sad prihvataju razočaranje.« Ovo izgovara pažljivo i tonom konačnosti. »Mislim da se ljudi u ovom životu neizbežno moraju razočaravati. Mislim da je komično biti takva životinja, koja želi sad ovo, sad ono... nije to stvarno krivica životinje, takva je priroda ove planete, većina takvih životinja preživljava razočaranja. Mislim da je to smešno i da je to nešto sa čim moramo naučiti da živimo. Od toga se ne mora obavezno umreti.« Smeje se. »Šarmantna je takva životinja koja bi htela sve to. Slatka.«

Čini se da pokušava da doda vedru notu. Kažem mu da mi se još uvek čini da je to deprimirajući pogled na svet.

»Pa, dobro.« Izgleda da je odlučio da ponovi, umorno, jedno objašnjenje koje je već davao češće nego što je želeo. Počinje da odbrojava na prstima. »Moja majka je počinila samoubistvo. Tri meseca kasnije poslali su me preko mora. Pet-šest meseci posle samoubistva moje majke, bio sam vojnik u bitki u Ardenima, koja je bila najveći pojedinačni poraz američke vojske u čitavoj istoriji. Tri cele divizije sa svakojakim pomoćnim sranjima, sve izgubljeno. Gledao sam to, i znam kako je kad si tamo. Nisam mogao ništa sem da trpim, i da nastojim da objedinim tu vrstu katastrofe u svoje shvatanje života. I dospem u Drezden i eto grada na kome nijedan prozor nije razbijen, a onda Drezden bude uništen, i vidim razaranje ogromnog umetničkog blaga. A posle toga gledam nadiranje ruske armije u Nemačku, taj nezadrživi talas. Ljudski duh mora biti pripravan da preživi ogromne katastrofe te vrste i da ne smatramo sebe odgovornim za to. Šta je kog vraga trebalo da učinim u ardenskoj bitki — da se razbesnelo popnem iz svoje rupe pucajući rafalno sa kuka i frljajući ručne bombe u svim pravcima? Ta ideja da, ako si sasvim na dnu svog društva, da mora biti da je to tvoja prokleta krivica, ta ideja mi je nepodnošljiva. Bez kinte, bolestan, nesrećan — vrlo često to nije tvoja krivica.« Zastaje radi metafore. »Oko ove planete se kovitlaju senzacionalni vremenski sistemi nad kojima nemaš kontrole.«

(Prevod: A. B. Nedeljković).

Ursula K. Legvin

STALJIN U DUŠI

Skica za naučno fantastični roman

Naš junak J. mornarički inžinjer, nalazi se u inostranstvu kada u domovini, najzad, izbija Revolucija. Budući da je oduvek bio radikal, koji je dogurao i do nekoliko hapšenja, ispitivanja, kazni zatvora i kućnih pritvora, on hita u domovinu da pozdravi zoru novoga dana.

Pošto je nadaren pisac, pridružuje se grupi mladih stvaralaca koji, oslobođeni stare cenzure, eksperimentišu sa životom, ikonoklastičnom umetnošću. Uskoro postaje veoma cenjen pisac. Međutim, razdoblje slobode traje samo nekoliko godina. I dok Revolucija učvršćava teško stečenu pobedu, on joj se ne pridružuje; on ostaje jeretik. Njegov pogled na svet je nezavisan, ironičan i kritičan. On ne prihvata pohvale i priznanja bez pitanja. Zbog toga nova vlada vidi u njemu nepatriotu, destruktivni element, opasnost — baš kao i prethodna. J. mnogo ne brine; on uživa u opasnosti. Nastavlja da piše. Na vrhuncu stvaralačkih moći završava roman. To je naučnofantastični roman, negativna utopija. Roman je briljantno svedočanstvo upereno protiv rastuće strogosti i autoritatizma njegove države i strasna povelja slobodi. To je romantična, maštovita, pametna, snažna i predivna knjiga — možda najbolji naučnofantastični roman ikada napisan.

Tri godine kasnije, prokrijumčarena kopija rukopisa štampa se u inostranstvu. Knjiga se prevodi i objavljuje na mnogo jezika — ali ne i u domovini, na maternjem jeziku.

Deset godina kasnije, iscrpljen neprekidnom kampanjom koju birokrate i drugovi pisci vode protiv njega, on moli šefa države da mu dozvoli da napusti zemlju. »Molim da mi se dozvoli odlazak u inostranstvo«, piše on, »s pravom da se vratim onog trenutka kada u našoj zemlji postane moguće služiti velikim književnim idejama ne podvijajući rep pred malim čovekom.« Pismo bi se veoma teško moglo nazvati smernim, ali njegovom zahtevu je udovoljeno. On odlazi u Pariz. Njegovi prijatelji koji su ostali u zemlji su, jedan po jedan, ućutkani bilo cenzurom, bilo hapšenjem i zatvorom, a neki su i smaknuti. J-ev spas je samo prividan; on je tih isto koliko i njegovi prijatelji po zatvoreničkim logorima ili grob-ljima. Pokušava da zarađuje za život pišući filmske scenarije, ali ne stvara ništa od bilo kakve važnosti. Posle sedam godina života u izgnanstvu, umire.

Sada, 1973. godine, trideset godina kasnije, pedeset dve godine pošto je napisan, njegov veliki roman još nije štampan u njegovoj zemlji.

Ovo je, naravno, skica za istinski roman-biografiju. J. je Jevgenij Ivanovič Zamjatin; njegov roman za koga mislim da je najbolje naučnofantastično delo ikada napisano, zove se Mi. U Rusiji, kao da nema imena. On ne postoji. Cenzurisan je.

O cenzuri tržištem

Zamjatinov život bio je tragedija; bio je i trijumf jer on nikada nije koristio silu protiv svojih neprijatelja; nije ih napadao, nije se čak ni branio. Govorio je, glasno i jasno, pametno i hrabro, sve dok je mogao da govori a da ne izda ono što je voleo; kad to kao izbeglica više nije mogao, zaćutao je.

Bilo bi korisno češće ga se prisećati, jer kad se u Americi govori o cenzuri često se gunđa. Radikali gunđaju Establišmentu, Bela kuća gunđa štampi — niste fer, imate predubeđenja, prikrivate istinu — samo čekajte, imaću vas već.

Jedini način da pobedite zabrane, pritiske i cenzuru — a tamo gde ima institucionalizovane moći ima i cenzure — jeste da je odbacite. Ne da joj odgovarate u stilu — ako pokušate da me ućutkate ja ću pokušati da ućutkam vas — već da

odbacite njeno značenje i njene ciljeve. Da je potpuno zaobiđete. Da budete veći od nje. To je ono što je Zamjatin uradio. Imao je veći duh od svojih neprijatelja i svesno je odbio da dopusti da ga njihova niskost zarazi i smanji njegovu veličinu. On nije želeo da igra prljave male igre. Nije dopustio Staljina u duši.

Da bi došao do nečega takvog kakvo je to svesno odbacivanje, čovek mora sa svih strana da potpuno ozbiljno razmotri pitanje cenzure. Zabrana rasturanja takozvanog pornografskog materijala samo je jedan aspekt ovog predmeta rasprave i, po mom mišljenju ne glavni; iako je skorašnja odluka Višeg suda ponovo rasplamsala bitku na tom polju. Ponavljam, direktna politička cenzura je, u SAD, samo jedan aspekt problema. Hitan je, jer vlada može da što god hoće nazove »strogo poverljivo« i zakopa, jer se policija i poresko koriste za maltretiranje poznatih pisaca marksista, ali, po-navljam, nije — još — glavni predmet. On se tiče samo nekih od nas. Ono što utiče na svakoga pisca, svaku knjigu izdatu u SAD, jeste cenzura tržišta.

Mi nismo totalitarna država; i dalje smo demokratska zemlja i to ne samo po imenu — ali demokratija je kapitalistička, korporacijska. Naša vrsta cenzure proističe iz prirode našega sistema. Naši cenzori su idoli težišta.

Zato je naša cenzura fluidna i promenljiva. Teško ju je definisati. Zabrana se vrši a čovek je nije ni svestan; ona se odigrava van njegovog vidnog polja.

Mi nemamo Ždanova da nam kaže: »Ne smete kritikovati vladu, ne smete pisati o teškim stvarima. Morate da pišete o hrabrim vojnicima Otadžbine i srećnim radnicima na hidroelektranama. Morate biti socijalistički realisti i morate se smešiti.« Nema takvih naređenja, nema apsolutnih normi, bilo pozitivnih bilo negativnih. Jedina norma koja vlada na tržištu je: Hoće li se prodati? A ta norma je vrlo širok i promenljiv pojam.

Tamo gde vlada tržište, vlada moda. Lepe umetnosti, kao umetnost oblačenja, kuvanja ili opremanja stana postaju predmet stalnih promena jer je novitet, bez obzira na kvalitet, vrednost podložna zahtevima tržišta, reklami. Ti noviteti su, naravno, ograničeni. Suknja kraća ili duža nekoliko centimetara, rever centimetar širi; ove godine roman je propao, ali je fiktivno novinarstvo prava stvar; u naučnoj fantastici vreme Holokausta je prošlo, ali je Prirodna sredina u centru pažnje. Takozvani pop-art predstavljao je čistu srž umetnosti kao robe široke potrošnje, konzerve supe. Istinska novost, istinska originalnost je sumnjiva. Sve dok ona nije tek nešto već poznato a prepravljeno, ili nešto eksperimentalno po formi, ali nesumnjivo trivijalnog ili ciničnog značenja, nesigurna je. A mora biti sigurna. Ne sme promeniti potrošača. Šokiraj ga, erater ce bougeois, naravno; već sto pedeset godina to se radi; najstarija igra se nastavlja. Šokiraj ga, protresi, zagolicaj, kinji i muči — ali mu ne dopusti da razmišlja. Ako razmisli, možda se neće vratiti da kupi sledeću konzervu supe.

Skoro beskrajna sloboda forme dostupna modernom umetniku je, po mom mišljenju, proizvod trivijalizacije umetnosti. Ako umetnost njeni stvaraoci i potrošači ozbiljno shvataju, onda potpuna sloboda nestaje i mogućnost pravog revolucionalizma se ponovo pojavljuje. Ako se umetnost shvati kao sport, kao pojam bez moralnog značenja ili kao samoizražavanje bez racionalnog značenja ili kao roba široke potrošnje namenjena tržištu, bez društvenog značenja, sve pada u vodu. Pokriti stenu sa šest akri plastičnog pokrova nije ni manje ni više »kreativno« nego naslikati Stvaranje Adama na Sikstinskoj kapeli. Ali ako se umetnosti prizna moralno, intelektualno i društveno značenje, ako su prava tvrđenja moguća, onda kod umetnika samodisciplina postaje osnovni element stvaralaštva. A publiku posredništvo počinje da uznemirava. Izdavači, vlasnici galerija, menadžeri, producenti i trgovci postaju nemirni. Sve dok se poslom bave zbog novca, srećniji su ako se umetnost ne shvata ozbiljno. Konzerve supe su daleko mirnije. Oni žele proizvod koji će se prodati, brz obrt kapitala, ugrađeno za starevanje. Oni neće velike, trajne, stvarne, zastrašujuće stvari.

Ponekad shvatam da je najzastrašujućiji živ čovek Aleksandar Solženjicin. Živela sam u istom svetu sa Staljinom i Hitle-

rom, a u istoj zemlji sa Džo Mek-Kartijem i G. Gordonom Lidijem, i svi su me oni plašili. Ali niko toliko koliko Solženjicin, jer niko od njih ne poseduje njegovu moć; moć da me natera da se zapitam: Činim li pravo?

Pitam se da li je razlog zbog koga u ovoj zemlji nema Solženjicina (i nema Pasternaka, nema Zamjatina, nema Tolstoja) taj što mi ne verujemo da možemo da ga imamo. Jer ne verujemo u stvarnost umetnosti. Ono čudno u Rusima je da zaista veruju u umetnost, u moć umetnosti da menja umove ljudi. Zato je i cenzurišu. Zato i imaju Solženjicina. Rečeno je da svaka zemlja ima vladu kakvu zaslužuje. Dodala bih da svaka nacija ima umetnike kakve zaslužuje.

Skica za naturalistički roman

Naš junak X profesor je matematike u srednjoj školi i, uzgred, piše priče. Neke od njih šalje časopisima za naučnu fantastiku; prodaje ih i počinje da se sastaje sa nekim SF fanovima. Što više ulazi u život pisca, on mu se sve više dopada. Tako da odlučuje: dosta je matematike, ja sam pisac, sa velikim P.

Ali on mora da jede.

I tako, pre nego što počne da radi na planiranom velikom romanu, na brzinu nažvrlja roman mača-i-mađije Vulg Vizigot, koji će sigurno prodati. Postiže uspeh i izdavač traži serijalizaciju. On to i čini. Osam godina kasnije on i dalje piše o Vulgu Vizigotu. Poslednji nastavak = 14, zove se *Otmica Eldriča Ičora*.

Promenjen kraj. On počinje da piše veliki roman, ali mu prijatelj kazuje kako je bum pornića još u toku i da tamo leži lova i agentu umesto njega nudi budalaštine. Osam godina kasnije on i dalje piše porniće. Poslednji se zove *Duboko pazuho*.

Promenjen kraj = 2. On ne piše porniće, već stripove. Ili ljubiće? Ili međunarodne špijunske romane? Međutim, on će ipak napisati taj ozbiljan roman čim otplati erkondišn i električni otvarač konzervi.

Promenjen kraj = 3. On ipak napiše roman. Dobar je i dobro se prodaje. Ali kad ga odštampanog pročita shvata da to nije roman kakav je želeo. To mu je prvi roman i on uviđa da još puno toga ima da nauči; ali zna da će već sledeći biti bolji, a onaj posle njega, ako nauči zanat, biće najbolji naučnofantastični roman ikada napisan. Međutim, ovaj prvi otkupljuje filmski studio. Nude mu 50.000 dolara za prava. Kada dođe vreme, pakuje se i odlazi u Holivud. I sada, osam godina kasnije, uspešan je filmski i TV scenarista. Ono što napiše dobrano izmene, može se reći, prosto kastriraju, pre nego što dođe u produkciju, ali šta to briga čoveka koji zarađuje 60.000 dolara godišnje? Nikada nije seo da napiše sledeći roman, ali hoće, čim otplati bazen sa toplom vodom i devetu ženu.

I tako, nakon života punog slave i sreće, on umire.

Trideset šest godina kasnije, pedeset dve godine kasnije, njegov veliki roman nikada nije objavljen u njegovoj zemlji. Niti u bilo kojoj drugoj zemlji. Nikada neće ni biti. Nikada ga nije ni napisao. Prihvatio je sud cenzora. Prihvatio je bez pogovora vrednosti ustaljene u njegovom društvu. A cena prihvatanja bez pitanja je tišina.

Privilegija, paranoja, pasivnost

Najtužnija stvar u toj priči o gospodinu X-u je ta da je on slobodan čovek. Svi smo mi slobodni. Slobodni smo da pišemo pizdarije i govnarije; da Amerika pišemo America; slobodni smo da pišemo ono što želimo. Tu slobodu stvorili su nam umetnici, pravnici i vlada tokom prve polovine ovoga veka i to u tolikoj meri koja nije uspostavljena ni Ustavom iz 1783. Ona postoji. Slobodni smo, možda slobodniji nego što su bilo koji pisci ili javnost ikada bili.

Skoro sam u predivnoj knjizi Đovanija Gracinija o Solženjicinu pročitala sledeći pasus:

»Kulturna industrija, sujeta i bes koji osećaju intelektualci kad vide da moć klizi iz njihovih ruku tako su zamaglili poglede zapadnih pisaca, da su ih naterali da poveruju da je to što nisu proganjani od strane policije njihova privilegija.«

Ja sam zaista veoma spora. Tri dana mozgala sam nad ovom rečenicom sve

dok nisam shvatila šta je Gracini hteo da kaže. Naravno, hteo je da kaže da to nije njihova privilegija već pravo.

Ustav, koji je revolucionaran dokument, veoma je jasan po tom pitanju. On nam ne garantuje, dozvoljava, dopušta slobodu govora. On ne daje vladi takav autoritet. On postavlja slobodu govora kao pravo — kao činjenicu.

Vlada ne može garantovati to pravo. Ona ga može samo prihvatiti ili ga pobiti i sprečiti silom.

Naša vlada ga, uglavnom, prihvata; ruska uglavnom odbija. Ali to ne znači da mi nemamo nijednu privilegiju koju Zamjatin nije imao, ili koju Solženjicin nije imao. Mi imamo, prosto, isto neotuđivo pravo.

Ali oni su svoje koristili. Oni su radili. Jesmo li mi?

Moja se priča jednom pojavila u Plejboju sa potpisom »U. K. Le Gvin«. Ovo se desilo zato što je u trenutku kada je urednik književne rubrike već prihvatio priču, neko drugi iz firme seo i napisao pismo pitajući me da li mogu da koriste samo inicijal mog imena dirljivo objašnjavajući »mnogi naši čitaoci zaplašeni su pričama koje su napisale žene«. U to vreme sve sam primila kao šalu i složila sam se čak produbljujući njihovo prikrivanje time što sam napisala u onome što su tražili od mene za stranu posvećenu biografiji autora: »Priče U. K. Le Gvin nisu napisane od strane U. K. Le Gvin već od druge ličnosti istog imena«. Mislim da sam vrlo malo razmišljala o tome osim što sam sve to primila pomalo zbunjeno i neznatno podrugljivo i da sam neodređeno prihvatila da, pošto tako dobro plaćaju pisce, imaju pravo i na svoje sitne kaprice. Tako se moje delo pojavilo cenzurisano. To jest, moje ime, drugim rečima, moj pol, bio je zabranjen. Zabrana te jedne, mada značajne, reči, jedini je slučaj direktne tržišne cenzure u mojim delima. Naravno, u njima postoje i drugi njeni uticaji, ali se ne mogu setiti nijednog tako očitog. Zato sam ovaj i pomenula. To je bilo tako očito. A ipak sam ga prihvatila. Da se zna, stvari su danas mnogo jasnije; naša se svest podigla. Ali 1968. ja sam bila feministkinja...

Zašto nisam uspela da primetim da se prodajem?

Kada nema utvrđenih pravila, nema »ti smeš« i »ti ne smeš«, teško je čak i primetiti da si cenzurisan. Sve se odigrava tako bezbolno. Još je teže shvatiti da sam sebe možeš cenzurisati, opsežno, nemilosrdno — jer taj čin cenzure, s punim društvenim odobravanjem, zove se »pisanje za tržište« i čak ga neki pisci koriste za proveru najcenjenijeg oblika postojanja, profesionalizma.

Zaista, razlikovanje slobodnog pregalaštva od samocenzure zahteva naj neprijatniji stepen budnosti koji često prelazi u paranoju.

Napokon, knjiga može da bude odbijena prosto zbog toga što je loše napisana. Izdavači poseduju ukus, kvalifikaciju i norme. Potpuno nesposobni pisci brane se; »Oni se plaše da štampaju moje delo«. Zaista, veoma je lako pridružiti se toj rulji i uviđati zaveru u svakom odbijenom delu. Kako neko može da bude siguran?

Znam za mnoge glasine o knjigama koje izdavač za izdavačem odbija jer smatra da je tema opasna, ali dokaza nemam. Sve dok ih ne dobijem ne mogu da raspravljam o tim slučajevima. Mogu samo da nagađam uzimajući u obzir nekoliko takvih slučajeva unutar polja naučne fantastike: da knjige nisu bile »subverzivne« ili »šokantne« — ma šta to danas značilo — već da su to bile ozbiljne, moralno, društveno i etički ozbiljne knjige i da se ta osobina ozbiljnosti učinila izdavačima kao veoma nesigurna investicija.

»Ozbiljan« je neodgovarajuća reč. Želela bih da mogu da pronađem drugu, ali predsednik Nikson je usmrtio reč »iskren«, pomodni kritičari »autentičan«, a engleski jezik nema pridevski oblik reči »celovitost«, što je ono o čemu govorim. Celovitost plus inteligentnost. Pisac koji veliku temu potpuno sagleda, koji snažno oseća svoju temu i koji jasno o njoj govori, to je ono na šta sam mislila. Reč »jasno«, naravno ne podrazumeva opisnu prozu, naturalizam ili bilo koje drugo posebno obeležje; jasnost u umetnosti postiže se na taj način da se služi cilju, a taj način može biti izuzetno suptilan, kompeksan i nejasan. U veštoj upotrebi tog načina leži umetnikova umetnost. A

njegovo korišćenje izaziva znatan bol.

Skorašnji bestseler iz oblasti fantastike *Galeb Džonatan Livingston* je ozbiljna knjiga, nesumnjivo iskrena. Takođe je intelektualno, etički i emocionalno trivijalna. Autor nije dovoljno razmišljao o stvarima. On nameće jedan od onih divno upakovanih instant odgovora za koje smo se u ovoj zemlji specijalizovali. On kaže da ako misliš da možeš da letiš veoma brzo, zašto ne, onda možeš da leliš veoma brzo. I da je sve u redu ako se smeješ. Ceo svet je u redu. Kad se smeješ, iako znaš da čovek u Kambodži umire od gangrene i da četvorogodišnji dečak gladuje u Bangladešu i da se susetka koja boluje od raka neće oporaviti, i oni će se smejati. Ovo željno razmišljanje, ovo bezosećajno odbijanje da se prizna postojanje bola, poraza i smrti nije tipično samo za veoma popularne američke pisce, već i za sovjetske koji su uspeli tamo gde je Zamjatin »zakazao« — dobitnici Staljinove nagrade sa svojim zastrašujućim optimizmom. Kada jednom prestaneš da postavljaš pitanja, kada pustiš Staljina u svoju dušu, ostaje ti jedino da se smeješ i smeješ i smeješ.

Naravno smeh može postati kiseo. Na primer, današnja naučna fantastika je puna poučnih i odvratnih slika strašnih budućnosti — prenaseljenih svetova u kojima ljudi jedu jedni druge u obliku zelenih kolačića; postkatastrofskih mutanata koji se ponašaju sociodarvinistički; devet milijardi ljudi umire na razne grozne načine u svakoj glavi romana, itd. I ja sam to činila, priznajem krivicu. I osećam se krivom. Jer ništa od ovoga ne podrazumeva pravo razmišljanje i pravu osudu. Smrt civilizacije, uništenje vrste, koriste se na način na koji se smrt pojedinca koristi u krimićima — pružiti čitaocima jeftino uzbuđenje. Pisac daje sliku prenaseljenosti ili sveopšteg zagađenja ili atomskog rata i svi govore Uh! Ah! Ijao! To je »intuitivna reakcija«, savršeno iskrena. Ali nije posledica niti inteligencije, niti moralnosti.

Čovek ne živi samo od intuicije. Reakcija nije akcija.

Romani očaja su, najčešće, napisani sa željom da opomenu, ali mislim da su, kao i pornografija, najčešće eskapistički, jer obezbeđuju snižavanje napetosti. Zato se i dobro prodaju. Oni piscima i čitaocima obezbeđuju izgovor za krik. Intuitivnu reakciju, ništa drugo. Automatski odgovor na nasilje — bezumni odgovor. Kad počneš da vrištiš, prestao si da postavljaš pitanja.

Uprkos svim poricanjima, nauka jedino kada se pita zašto, umesto da samo opisuje kako, postaje nešto više od tehnologije. Kada se pita zašto, otkriva relativitet. Kada samo pokazuje kako, pronalazi atomsku bombu i onda rukama prekriva oči i kaže:

Bože moj, šta sam učinila?

Kad umetnost samo pokazuje kako i šta, ona je puka zabava, bilo optimistička, bilo očajna. Kada se upita zašto, uzdiže se od proste emocionalne reakcije do stvarnog iskaza i do inteligentnog etičkog izbora. Ona prestaje da bude pasivan odraz i postaje čin.

A to je onda kada se svi cenzori, vladini i tržišni, počinju plašiti.

Ali naši cenzori nisu samo izdavači, urednici, distributeri, publicisti, klubovi čitalaca i sindikalni književni kritičari. To su pisci i čitaoci. To smo vi i ja. Mi sebe cenzurišemo. Mi pisci ne uspevamo da ozbiljno pišemo jer se plašimo — za dobrobit — da se neće prodati. A kao čitaoci ne uspevamo da diskriminišemo; pasivno prihvatamo ono što se prodaje na tržištu; kupujemo, čitamo i zaboravljamo. Više smo »gledaoci« i »konzumatori« nego »čitaoci«. Čitanje nije pasivna reakcija već akcija koja uključuje um, osećanja i želju. Prihvatiti bezvredne knjige samo zbog toga što su »bestseleri« isto je što i prihvatiti veštačku hranu, loše napravljene mašine, korumpiranu vladu i vojnu i korporacijsku diktaturu i hvaliti ih i zvati Američki Način Života i Američki San. To je izdaja stvarnosti. Svaka izdaja, svaka prihvaćena laž vodi do sledeće izdaje i sledeće laži. Dopustimo Jevgeniju Zamjatinu, koji je razumeo nešto o istini, poslednju reč:

Živa književnost ne živi po jučerašnjem, ni po današnjem, već po satu sutrašnjice. Ona je mornar poslan u visine; sa vrha jarbola ona može da vidi potonule brodove, ledene bregove i vrtloge koji se još ne vide sa palube.

U oluji moraš imati čoveka na jarbolu. Danas smo u središtu oluje i SOS signali stižu sa svih strana. Još juče pisac je mogao da mirno šeta palubom i škljoca svojim kodakom; ali ko želi da gleda pejsaže i žanrovske scene kada se svet naginje pod uglom od četrdeset pet stepeni, zelena ždrela zjape a trup se lomi?

Danas možemo gledati i razmišljati samo onako kao što čovek čini licem u lice sa smrću; umrećemo i čemu sve to? Kako smo živeli? Kad bismo ponovo mogli početi od samog početka, od čega bismo živeli? I zašto? danas su nam u književnosti potrebni beskrajni filozofski horizonti, horizonti viđeni s vrha jarbola, iz aviona; potrebno nam je najkonačnije, najstrašnije, najodvažnije »Zašto?« i »Šta dalje«. Ono što je istinski živo ne zaustavlja se ni ispred čega i neprekidno traga za odgovorima na apsurdna, dečja pitanja, Neka odgovori budu netačni, neka filozofija bude pogrešna — greške su vrednije od istine. Istina je mašina, greška je živa; istina uverava, greška uznemirava. A ako odgovori budu nedostupni, još bolje! Rad sa odgovorenim pitanjima je privilegija mozgova konstruisanih nalik kravljem želucu koji je, kao što znamo, sazdan da preživa.

Ako postoji išta fiksno u prirodi, ako postoje istine, sve ovo je pogrešno, Ali, srećom, sve su istine pogrešne. Ovo je sama srž dijalektičkog procesa, današnje istine postaju greške u budućnosti, nema konačnog broja.

Revolucija je svuda, u svemu. Beskonačna je. Nema konačne revolucije. Nema konačnog broja.

S engleskog preveo
Miodrag Milovanović



BOB ŽIVKOVIĆ

PRINC TAME

(The Prince of Darkness)
Režija Džon Karpenter
USA, 1987.

Imam poruku za vas i ona vam se neće svideti... Neće vas spasti Sveti duh, neće vas spasti bog Plutonijum, u stvari, uopšte nećete biti spašeni...

Postoji samo jedan Bog... on je svemoćan, ogroman, vladar univerzuma i pre svega stravično zao!!!

Postoje vremena kad interesovanja za okultno drastično rastu i kad počinju da cvetaju razne sekte. Zahvaljujući verskim slobodama razna udruženja (počevši od kojekakvih »Hari-Krišna« i istočnjačkih komuna, pa do nekih bože-me-prosti, masonskih ili ko-zna-kakvih hrišćanskih loža), vrbuju svoje članove. Naravno, ako ste u trendu, ako pratite modu, ako želite da spadate u mondenske krem-krugove, ponuđene su vam i razne demon-sekte. Ako ste slabi, neurotični, rešenje je prosto. Stupite u sektu sa ljudima još slabijim i neurotičnijim od vas samih. To je što se tiče mode... E sada da vidimo kako to iskoristiti.

Karpenter je opet napravio hit-film, pompezno najavljivan u našim videotekama kao film na prvim mestima liste za sledeći (?) FEST (šta ćete, prekognicija). Nije Karpenter amater u svom poslu pa da uradi film usko određenog žanra i tako izgubi ljubitelje neke druge vrste. Samim tim (uostalom kao i Aliens, Predator i sl.) on meša u horror gomilu SF elemenata i obrnuto. Ipak film, iako ima SF komponentu u samoj postavci, obiluje onim Karpenterskim »strava i užas« elementima.

Ovoga puta za razliku od »THING-a« sluz i pipci, monstrumi i očnjaci su smanjeni na najmanju moguću meru, ustupivši tako mesto buljucima skloni-nogu-u-zadnji-čas scenama. Karpenter je majstor svog zanata i znalački barata čak i Romerovim zombi scenama, praveći onu napetost koju smo sreli u Noći veštica (naravno prvom filmu iz pomenutog serijala) i držeći nas u atmosferi iščekivanja nečega stravičnog i nepoznatog kao iz Magle. Uostalom čujte:

Isus je živeo. On je bio glasnik sa druge planete, pripadnik humanoidne rase vanzemaljaca koji je trebalo da upozori ljude da je njihov bog — bog zla. Naravno, u tome nije uspeo. Sada nastupa božansko vreme. Nađeni su spisi u kojima su zapisana Isusova kazivanja i upozorenja, a sam Demon-bog stiže na Zemlju. Princ tame će opet koračati zemaljskim tlom. U crkvu, ispod čijih temelja se nalazila knjiga koja otkriva istinu o pravom bogu i gde je u katakombama podruma bilo svetilište sa relikvijom kulta spavača, stiže profesor teologije, fantastične nauke, vremenskih paradoksa (???) i si. sa svojim studentima. Počinje prevođenje prastarih spisa i kojekakva ispitivanja oko predmeta prastarog kulta. Naravno na drugoj strani počinje da deluje i samo Zlo. Zlo počinje sa malim stvarima kao što su insekti (u jatima, u rojevima, u gomilama, tonama). Atmosfera je preteća, u vazduhu je nešto što nagoveštava promene, velike i preteće. Oko crkve počinje okupljanje figura u stilu Romerovih zombija. Budi se kult spavača. Plazma iz cilindra-relikvije kreće u napad puneći usta nevinih tehničarki (?) i šaljući ih da štrckaju te bale svojim sadruzima u usta (perverzno). Boga iz opkoljene crkve nema jer ih na ulicama sačekuju zombi-spavači koljući begunce biciklima (ne verujete?). Za to vreme jedna od studentkinja biva odabrana te počinje da dehidrira, da se nadima, truli i sl. transformišući se u dostojan doček za princa tame. Tajanstveni cilindar vri i izbacuje svoju sadržinu u vazduh, bivši tehničari štrcaju mlazeve plazme jedan drugom u ždrela, mahniti, bivši, studenti jurcaju hodnicima razdranih vratova, poluproždrani leševi prepuni bubašvaba keze se po ulicama, popovi se mole bogovima (?), preživeli sanjaju san koji to nije... Jah! Možete verovati Karpenteru. Uvešće vas u film kroz ritam nadiruće strave sitnicama, pretećim detaljima, muzikom koja nagoveštava, ubrzavajući tempo do euforične završnice. Čak i tada ako

mu poverujete da je zaista gotovo vi očigledno niste gledali nijedan njegov film.

U svakom slučaju muzika je divna, film poštuje sve komercionalne zakone jednog aktuelnog bioskopskog hita, kompoziciju sastavljenu od elemenata koje ste možda već videli, ali su vam se bar sviđali. Nećete zevati za vreme filma. Karpenter je ipak Karpenter!

IZGUBLJENI DEČACI

(The Lost Boys)
Režija Džon Šumaher
USA, 1987.

Nikad nećeš ostariti i nikad nećeš umreti... ali moraš da se hraniš.

Opet horor! Teško je izdvojiti horor koji se po nečemu razlikuje od ostalih iz svoje branše, a da ta promena bude na bolje. Horor kao žanr ima neke svoje zakone koji bi se morali poštovati, inače sve to gubi svoju svrhu i smisao. Horor treba da nas plaši, zar ne? Karpenteru to još uvek uspeva, nekima drugima baš i ne.

Šumaherova ideja da se strava i užas oplemene nečim, sama po sebi i nije loša, ali ako toga ima toliko da film više nema veze sa hororom.. čemu to?

Iznesimo činjenice: Tinejdžeri vole horor i naravno čine većinu gledalaca! Šta ono još vole? Oni vole... rok (ubaci muziku), pank (pazi na zihernadlu), dobre ribe (trpaj, čoveče). Tinejdžerke vole kovrdžave, zelenooke, slatke muškarčiće (ali on ne zna da glumi... ko te pita za to?), one vole Morisona i Dorse (ali kakve to ima veze... ma bez veze)... daj, daj još malo brzih motora (ha!), malo mode (evo!)... strpaj još i stripčiće (drži!), prskaće pištolje (?)... vrteške (dosta, bre!).

Sad iz te »klin čorbe« izvadite vampire (baš su slatki) i gle! Nema promena. Zar je i bilo ikakvih vampira? Pogledajmo kakav ukus ima ovakav čorbuljak.

Scenografija je klasična. Jedno, slatko, malo provincijsko mesto (Santa Klara) izolovano od ostatka sveta, sa ogromnim zabavnim parkom uvek prepunim ljudi (mladih, prelepih, razigranih). U to mesto stiže mlada (samohrana) razvedena majka sa svoja dva sina (jedan je otprilike njenog godišta) kod svog oca. Stariji sin je presladak i, naravno, preglup. Odmah odlazi u zabavni park i zaljubljuje se u lokalnu lepoticu (njen status lokalna vampirska konkubina) i time dolazi u sukob sa seoskim pank-rokerima (lokalni vampiri). Tako on jurca za njom, pa tako i za njima, te ga društvo (nevaljalo navlači da jede crve-rižu, gliste-rezance i vino-krv, te da postane i on sam vampir (bezopasan poluvampir, za početak, sa grizom savesti).

Njegova majka za to vreme mazi dečicu (tuđu) po gradiću te lovi za muža glavnog... (ops, zamalo da otkrijem poentu). Naravno, mlađi brat sve razume (pa on uostalom čita stripove!), te se povezuje sa dvojicom (jednoipogodišnjih) lovaca na vampire. Eh, ti vampiri. Oni slušaju rok (valjda ih to čini takvim) i napadaju neke svoje žrtve, ali napadi i krv se ne vide (valjda da se gledaoci ne bi uplašili). Trikova u filmu (umalo da) nema, osim što vampiri non-stop vise o nekim motkama i prete da će biti nevaljali.

Film se, najblaže rečeno, ogrešio o sve legende o vampirima, napravivši od njih najobičnije pripadnike dekadentne koka-kola generacije sa kojima dolazeća »čip« generacija radi šta im padne na pamet. Prskaju ih vodenim pištoljima, bodu nekakvim drenovim čačkalicama, potapaju u kade, čak ih polouludi starac natakne na kolčeve svog specijalno oklopljenog kamiona.

U filmu imamo: vrhunskog vampira-knjigovođu sa cvikerima (e moj grofe Drakula!), nepopravljive poluvampire, popravljive poluvampire, vampirske konkubine, vampirski podmladak... sve po legendi. Samo nema strave.

Gledajte ovaj film ako NE volite horor. Bićete zadovoljni.



KNJIGE

JOŠ DVA POLA

»Pijančeva šetnja« — »Narodna knjiga«, Beograd, 1987.
»Anali Hičija« — »Polaris«, Beograd, 1987.

Pored Ursule Legvin, prošle godine skoro da smo dobili izabrana dela još jednog SF pisca. Nakon *Rata trgovaca* i *Gema* u roku od mesec dana pojavila su se dva romana Frederika Pola. Jedan od njih, Pijančeva šetnja, nastao je na početku njegove karijere, davne 1960. godine, a drugi, *Anali Hičija*, četvrti deo ciklusa o Robinetu Brodhedu, svež je da svežiji ne može biti.

Pijančeva šetnja je nastala dve godine nakon smrti Sirila Kornblata, pisca sa kojim je Frederik Pol saradivao od početka svoje spisateljske karijere i uz čiju je pomoć svoje dosta zanimljive i specifične ideje uobličavao u dorađene celine od kojih se izdvaja briljantna *Reklamokratija.* Ostavši sam, Pol nastavlja da piše, međutim, u početku ne uspeva da postigne lakoću Kornblatovog stila i proizvodi nekoliko romana prilično nesigurnih u izrazu, sa velikim manjkavostima u samoj konstrukciji romana. Kad se tome doda upravo katastrofalan prevod, situacija nije nimalo blistava.

Pijančeva šetnja nam dočarava dosta neubedljiv svet budućnosti, naseljen simpatičnim, ali krajnje šabloniziranim likovima koje Pol pomiče po stranicama ove knjige, često menjajući tačku gledišta, puštajući ih da nedovoljno motivisani čine krupna dela od kojih zavisi sudbina celog čovečanstva. Posredi je Polov omiljeni motiv iz tog doba: grupa telepata drži ljude u blaženom neznanju da i kod njih postoji telepatski potencijal, samoubijajući ih.

Glavni junak, profesor matematike, otkriva način da im se suprotstavi i uskoro dolazi do konačnog obračuna. Mislim da vam ništa neću uskratiti ako vam dočaram sam kraj:

»Znala sam da ćeš se vratiti«, prošapta ona ponovo.

»Obećao sam ti da hoću«, reče on. »I uvek ću ti se vraćati...«

Srećom, iako ima običaj, Pol se nije vratio ovom romanu da piše nastavak. Umesto toga, izabrao je da završi (?!) serijal započet Kapijom. Mislim da nije pogrešio, iako čisto sumnjam da će se Pol tako lako odreći jednog jako zahvalnog svemira.

Dvadeset sedam godina nakon *Pijančeve šetnje*, Pol je već jako spretan pisac, sposoban da nekoliko paralelnih priča uzbudljivo vodi ka neočekivanom završetku. Polu čak uspeva, iako ne u potpunosti, da dosta zanimljivo predstavi sadržaj prethodnih knjiga tako da čitalac kome u ruke padne ova knjiga ne oseti da je uskraćen za nešto što bi mu pomoglo u praćenju radnje.

Po meni, uspeh celog ovog ciklusa, pa i ove knjige, leži u glavnom junaku, jednoj antiherojskoj ličnosti koja pre liči na nekog junaka filmova Vudi Alena, nego na glavnu ličnost jednog skoro klasičnog svemirsko-futurističkog SF ostvarenja.

Robinet Brodhed, sa svim svojim frustracijama i nedaćama daleko je stvarniji i dopadljiviji od bilo kog junaka prisutnog u takvim romanima.

Pored toga, smeštajući svoje junake posle smrti u memorije kompjutera, Pol je sebi ostavio širok prostor za najrazličitije egzibicije egzistencijalističko-metafizičke prirode koje se lepo nadopunjuju sa kosmogenetskim problemima koji čine osnovu knjige. Duhovitim dijalozima nastalim uvođenjem simpatičnog kompjuterskog programa Albert Ajnštajn, Pol uspeva da suštinu tih problema dočara na jedan prijemčiv i jednostavan (ali ne i prost) način, pri tom ne gubeći ništa od svojih zamisli. Iako se one ponekad čine prilično grandomanskim, ne može se poreći da sve ono što nam Pol prikazuje ne deluje ubedljivo.

Na kraju ove četvrte knjige, zahvaljujući kome drugom nego Albertu Ajnštajnu, konačno rešenje tajne univerzuma već počinje da se naslućuje, ali mi se čini da tu ima još dosta mesta za novi nastavak koga ću sa zanimanjem iščekivati.

Miodrag Milovanović

U ZNAKU MONOLITA

MONOLIT 4, Samostalno autorsko prevodilačko izdanje, Beograd, 1987.

Postoje dva datuma vrlo bitna za razvoj modernog SF-a u Jugoslaviji. Prvi je godina 1976, koja je značajna po velikom preokretu u SF izdavaštvu kod nas i, samim tim, početku formiranja SF svesti kod čitalaca. Mnogo toga se pojavilo 1976. Prisetimo se, te godine krenuo je prvi specijalizovani SF časopis u Jugoslaviji (Sirius), dobili smo prvi broj almanaha Andromeda, vrlo značajnog po teorijskim radovima, dobili smo knjigu Naučna fantastika sa odabranim savremenim teorijskim radovima, edicija Kentaur krenula je u svoj drugi život i najavila seriju kapitalnih SF romana. Događaji sa kraja sedamdesetih godina podigli su interesovanje prosečne čitalačke publike na visok nivo, ali tu ga ostavili. Ljudi su bili naviknuti na određeni krug pisaca i određeni pristup SF-u i od strane nesavesnih, nestručnih i nemarnih izdavača SF knjiga održavani u tom stanju.

Vreme zablude, srećom, nije trajalo dugo. Orvelova 1984. godina donela je strahoviti bum SF-a kod nas, koji je udario direktno na svest i navike prosečnog jugoslovenskog čitaoca, rušeći s prestola dotad neprikosnovene pisce-bardove... Među nekoliko tada pokrenutih SF edicija, daleko najznačajnije mesto pripada SF almanahu Monolit.

Monolit je banuo na naše tržište kao A-bomba i svojom snagom i svežinom ne samo obezbedio mesto za sebe, već trajno prokrčio put kroz žabokrečinu jugoslovenskog SF izdavaštva za sve slične pokušaje — edicijama »Znak sagite«, »Zoroaster«, a u novije vreme »Delta pres« i časopisu Alef ostaje samo da mirno šetkaju stazama koje na sve strane utire Monolit. Sada, kada je pred nama i četvrti broj ove ogromne knjižurine, sasvim je jasno da je Monolit mnogo više od najobimnije i najkvalitetnije serije SF antologija kod nas. Monolit je pokret u jugoslovenskom SF izdavaštvu, pristup, etalon za sva buduća izdanja, knjiga posle koje ništa više nije isto.

Monolit 4 ni u čemu nije odstupio od prethodna tri broja: roman je od pisca koji je malo ili nimalo poznat najširoj jugoslovenskoj publici (»Peta glava Kerbera« Džina Vulfa), novele sveže i uglavnom dobre. O svakoj priči bi se ponešto moglo reći, ipak ukazaćemo na neke najznačajnije:

»Odsustvo« Lusijusa Šeparda, novela koja je u prošloj godini, dakle, u godini izlaska Monolita 4 dobila nagrade HUGO i LOCUS... Reagovanje kakvo nije uobičajeno za domaće izdavačke prilike. »Odsustvo« nam predstavlja najboljeg od nekolicine pisaca koji poslednjih godina pišu o temi rata u centralnoj Americi, temi toliko rasprostranjenoj kod Amerikanaca. Priča uspeva da nadgradi milje u kome se odigrava i postaje vrlo zanimljiva i privlačna i za čitaoce koji nisu baš opsednuti tom temom.

»Veiranska potraga« od En Mekkafri predstavlja nam jedan više fantazijski vid SF-a, vrlo zastupljen i popularan u Zapadnom svetu, a kod nas gotovo potpuno zapostavljen. Vreme zmajeva dolazi i za jugoslovenske čitaoce, ova priča to jasno predskazuje.

»Večera u Audogastu« Brusa Sterlinga, takođe vrlo mladog autora, briljantna pričica o relativnosti tačke gledišta i prolaznosti vremena. Pričica koju pročitate i ne zapazite ništa osobito, a onda, nekoliko sati ili dana kasnije, spoznaja vam samo pljusne u lice. Mini remek-delo.

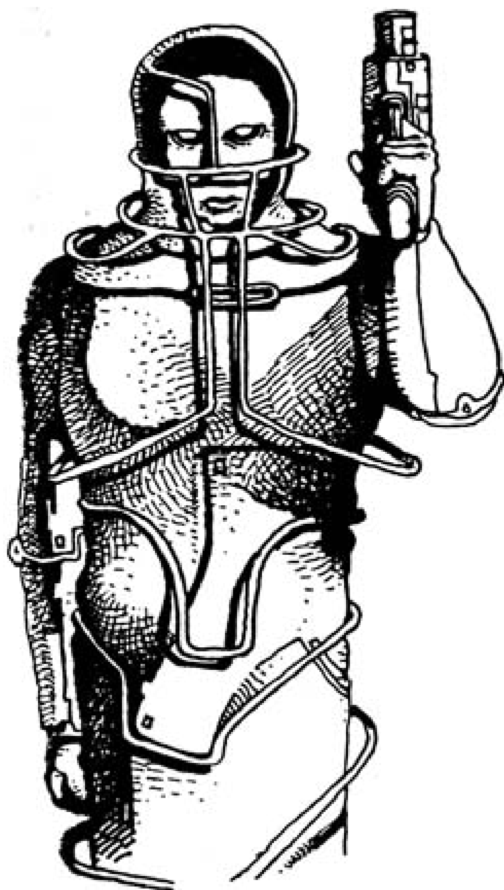
»OFF« Serža Brisoloa, koga pamtimo po sjajnoj noveli »Putevi zaborava« iz Monolita 2, u pravom svetlu reprezentuje francusku fantastiku: nadrealističku i fantazmagoričnu.

Iz Monolita 4 treba istaći i teorijski rad Milorada Jankovića, profesora sa PMF-a, »Naučna fantastika i fantazija u nauci« u kome se na precizan i originalan način ukazuje na osnovne razlike između SF stvaralaštva i nauke.

Najveći nedostatak Monolita 4 je način njegove prodaje. Naime, ovaj broj kao i prethodni, mogao se nabaviti isključivo u pretplati, tako da su mnogi potencijalni kupci ostali bez mogućnosti da dođu do knjige. Izdavač mora da shvati da priređujući ovako dobre i značajne knjige, ima

obavezu da ih učini dostupnim najširem krugu čitateljstva, a ne samo da se ograniči na pretplatu, koja jeste najjeftiniji ali ne i najpopularniji oblik kupovine knjiga. Izdavač to mora da shvati na vreme, ili će se pad tiraža nastaviti do potpunog gašenja, a to bi bila izuzetna šteta za sve ljubitelje SF-a u Jugoslaviji.

Nebojša Majstorović



ČETIRI ROMANA »DNEVNIKOVE« EDICIJE »SCIENCE FICTION«

Loganov svet

Vilijem F. Nolan, 30/1987, prevod Milan Šolaja i Vesna Sljukić

Logan, taj anti-heroj koji na kraju postaje pozitivac, već nam je poznat iz romana »Loganov beg«. Uostalom, snimljen je i film. I, još jednom, pokazuje se da SF sa svojim tradicionalnim načinom pripovedanja, sa linearnom pričom i izdvajanjem jednog junaka, sa svim njegovim pozitivnim i negativnim stranama, podosta toga duguje arhetipskim obrascima bajke. Osvešćeni junak koji, rađajući se u jednom pomerenom svetu kojim upravlja Mašina (određujući granicu života i smrti) uspeva da iz njega pobegne, da zadobije (nikad ponuđeno) pravo na normalno biološko ljudsko življenje, "vraća se nazad i, posle bezbroj peripetija, nevolja i žestokih borbi, u ime čovečanstva vodi, a na kraju se i izbori, za pravo čoveka na normalan, ničim veštačkim uslovljen život.

Imamo dakle junaka, prepreke na njegovom putu, čak i motiv razdvajanja sa »princezom« (Džesikom) do koje, opet, junak mora stići posle bezbroj zapreka »na putu«. A sve to u formi uzbudljivog pustolovnog romana.

Normalno, treba znati da sve vreme (ipak) govorimo o romanu koji ne pripada vrhu SF ostvarenja.

Hrim, ratnik

Valdemar Lejzi, 26/1987.

Tipičan roman fantazije, rekli bismo. Dosledno u konceptu »priča mača i magije«. Čak bi se vreme u kojem se odvija radnja romana moglo nazvati »vreme sekira, vreme mača, vreme magije«. Okvir koji ga čini SF leluja iznad same radnje; samo su zamenjene neke granične koordinate. Opasnost koja preti zemlji u postapokaliptičkim vremenima,

prepunim mutanata i čarobnjaka, prikazana je kao vanzemaljska, ali je u suštini samo oličenje »uobičajenog« Mračnog Zla koje ljudskoj — i ne samo ljudskoj — rasi oduvek preti.

Stil kojim je pisan roman odaje, u ovom slučaju, dobre uticaje nordijske mitologije. Dosledno sproveden u granicama odabranog, čistog jezika i uzbudljive radnje o herojskim vremenima, roman još više dobija na značaju kada se zna da se iza imena Valdemar Lejzi krije domaći autor kome je ovo prvenac.

Posle svega heroj

Kit Lomer, 31/1987,
prevod Zoran Jakšić

Jedna zaista vedra priča, tačno ispričana, o susretu Čoveka sa vanzemaljskom inteligencijom, neprijateljski raspoloženom, bar kada se gleda iz pozicije ljudskog roda. »Stvar« je moćna i može da ugrozi (proguta) ljudsku vrstu delovanjem na njegovu psihu; nešto slično poput onoga što se dešavalo u Lemovom »Solarisu«. Čak se događaji manifestuju skoro na isti način kao kod Lema. Halucinacije posade svemirskog broda, me-đusobne borbe, ubijanje. Normalno, nije u pitanju ista estetska razina.

Kao što se to obično dešava u ovakvoj vrsti SF proza koja se odlikuje izrazitim favorizovanjem ljudske rase u odnosu na SVE što (možda) postoji u svim galaksijama, čovek pobeduje, i to, da bismo ostali dosledni žanru, pobeduje jedan junak neverovatnih parapsiholoških moći, a najveći protivnik nije mu »Stvar«, nego drugi ljudi koji ga sprečavaju da se bori za njih.

Ovaj zabavni roman, normalno, završava se hepiendom u kojem je čitaocima pružena šansa da se, »na prvu loptu«, jednostavno poistovete sa junakom i da u tom uživaju; on, naime, uništivši moćno inteligentno Čudovište, zadobija sve njegove moći. A time i vlast — ali na jedan vedar i bezbrižan način — da na kugli zemaljskoj radi šta hoće. Volja za moć pisca, rekli bismo, našla je svoje otelotvorenje u kreaciji pisca koji je sopstvene snove zamenio za fikciju koja mu očigledno, istovremeno, zamenjuje stvarnost.

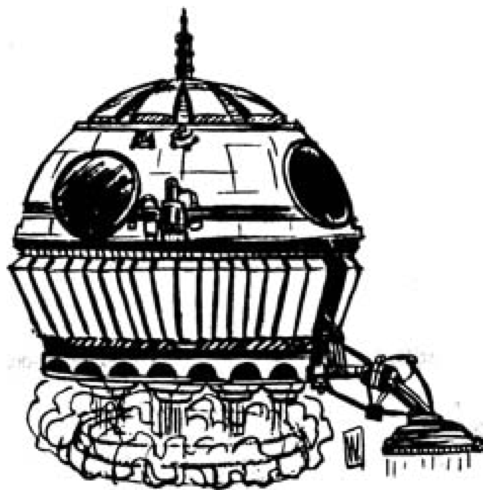
Grabljive stvari stoleća

Arkadije i Boris Strugacki, 29/1987,
prevod Milan Čolić

Verovatno jedan od slabijih romana iz velikog opusa ovih klasika SF. Blaga detektivska priča o svetu koji je došao do kraja obezbedivši SVE što mu treba. Pa i više. A iza toga krije se beskrajna i neizlečiva dosada. Zadovoljivši sve svoje prohteve, čovek je, čini se, izgubio sve motive (i razloge) da živi.

Pravi trenutak za »tajanstvenu« drogu koja nudi idealnu zamenu za stvarnost. Bekstvo od stvarnosti postaje pošast, nova vrsta kuge, koja preti da od ljudskog soja načini idiote i mrtvace. Koja preti da isprazni planetu baš kao što se to desilo u veličanstvenom »gradu« Kliforda Simaka. Ipak je sve prilično »tanko«. Čak nas i ne interesuje šta će uraditi glavni junak, jedno od retkih svesnih bića, na polju iskorenjivanja ove »strašne« opasnosti.

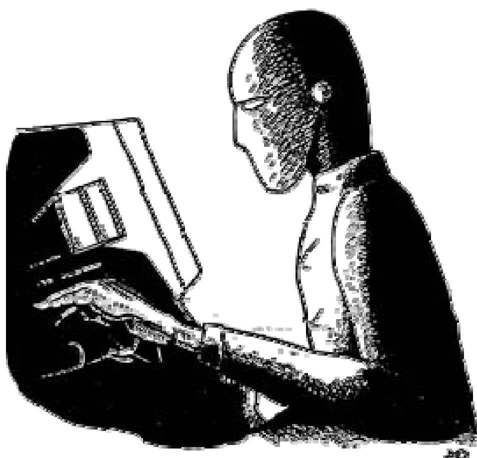
Đorde Pisarev



VESTI

RASPRODAJA SNOVA

Šta je potrebno da biste postali član redakcije Lokusa, najboljeg fanzina na svetu? Evo šta o tome kaže urednik (i vlasnik) Čarls Braun, u broju od decembra 1987: »Treba nam neko ko ima izvrsnu memoriju, može da komunicira uspešno sa ljudima, i može da živi u neprekidnoj krizi zbog primicanja rokova za štampanje. A treba, dabome, i da volite naučnu fantastiku. U smislu prakse, to vam je radno mesto urednika-pripravnika u Ouklendu, Kalifornija. Treba nam neko ko ume da vozi kola sa menjačem sa polugom, da kuca na pisaćoj mašini, koristi kompjuter, i da telefonira nepoznatim osobama, a pri tom bude prijatan — i sve ovo za pet dolara na sat, tokom tromesečnog probnog rada.« Pošto prosečni industrijski radnik (koji radi, koliko vidimo, lakše od toga) dobija preko 12 dolara na sat, ne začuđuje nas činjenica da se Čarliju Braunu nije javio niko odgovarajući.



LOKUS TRAŽI SARADNIKE

Forest Dž. Akerman, jedan od najslavnijih starih fanova, pre nekog vremena je zapao u velike finansijske teškoće. Odlučio je da rasproda deo svoje gigantske kolekcije SF slika, časopisa, knjiga, fanzina i »predmeta« u nekoj vezi sa SF. Aukcija je održana 12. i 13. decembra 1987. Prodato je raznih eksponata u ukupnoj vrednosti od milion dolara, ali u to ulaze i stvari koje su prodavali, na istoj aukciji, neki drugi prodavci (na primer slikar Frenk Frazeta), a za stvari iz Akermanove kolekcije dali su »samo« 550.000 dolara. Od tog iznosa, organizatori aukcije (firma Gernziz u Njujorku) uzimaju 20% za sebe, tako da će jadnom Akermanu, koji je celog veka skupljao tu kolekciju, ostati samo 440.000 dolara. Zatim će on na to platiti i porezu, koja može izneti, na primer, jednu trećinu tog čistog dohotka... Sve u svemu, nije previše »u džepu«, kad čovek zbog siromaštva rasprodaje sve snove svog života.

Na Akermanovoj aukciji slikaru Frenku Frazeti ponuđeno je preko 42.000 dolara za jednu od prvih slika o Konanu, ali je on to odbio jer je smatrao da nije dovoljno. Neko je dao 18.000 dolara za original kostima u kome je Boris Karlof igrao Frankenštajnovog monstruma. Neki stari magazini su se, međutim, prodavali bukvalno za bagatelu. Dakle, i prodavci i kupci su prošli — kako ko..

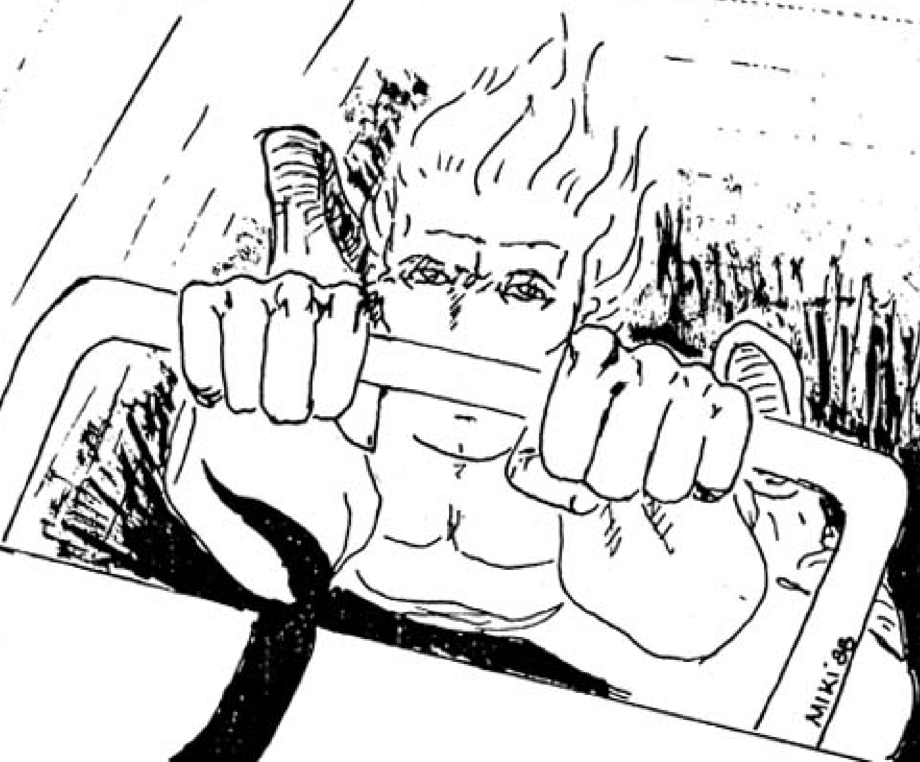
Filip Hose Farmer

IDITE SVOJIM RASUTIM TELIMA

Philip José Farmer
TO YOUR SCATTERED
BODIES GO, 1971

Prevod sa engleskog: Mirjana Bulatov

TREĆI OD ČETIRI NASTAVK



14

Najzad, on je znao da je voleo Špika, i istovremeno ga mrzeo, s razlogom ga mrzeo. Ali poimanje te ljubavi bilo je vrlo nestalno i retko, tako da ga nije uznemiravalo. U toku košmara izazvanog gumom snova, bio je tako užasnut saznanjem da je ljubav duboko u osnovi njegove mržnje, da je vrisnuo. Kad se probudio, Vilfreda ga je drmusala, zahtevajući da sazna šta se dogodilo. Vilfreda je pušila opijum ili ga pila s pivom dok je bila na Zemlji, ali se ovde, nakon jednog pokušaja, plašila da opet žvaće gumu snova.Užasnuio ju je oživlja-vanje prizora umiranja mlađe sestre od tuberkuloze, i istovremeno, prvog doživljaja sebe kao bludnice.

»Neobično halucinogeno sredstvo«, Ruač beše rekao Bartonu. Objasnio je šta znači ta reč. Diskusija o ovom dugo je potrajala. »Izgleda da podstiče traumatične događaje, u mešavini stvarnosti i simbolike. Ne uvek. Katkad ima svojstvo afrodizijaka. Ponekad, kako kažu, izaziva prijatne halucinacije. Ali rekao bih da nam je guma snova obezbeđena u terapeutske, ako ne u svrhe čišćenja organizma. Na nama je samo da otkrijemo kako da je koristimo«.

»Zašto je češće ne žvačeš?« pitao ga je Frigit.

»Iz istog razloga iz kog neki ljudi odbijaju da idu na psihoterapiju, ili odustanu pre kraja, strah me je.

»Da, i mene«, reče Frigit. »Ali, kad se jednom negde duže zadržimo, nameravam da svake noći žvačem štapić, tako mi svega. Iako me nasmrt plaši. Naravno, to je sada lako reći.«

Piter Džejrz Frigit bio je rođen svega dvadeset osam godina posle Bartonove smrti, ali je jaz između njih bio dubok. Imali su različite poglede na mnoge stvari; žučno bi raspravljali, da je Frigit bio sposoban za žučnu raspravu, ne u vezi sa disciplinom u grupi ili plovidbom čamca već u mnogim pogledima na svet. K tome, Frigit je imao štošta zajedničkog sa Bartonom, i možda je zato bio tako fasciniran Bartonom na zemlji. Frigit je slučajno, 1938. godine, imao u rukama knjigu Fearfeksa Dounija u mekom povezu pod naslovom **Barton: Arabljanski noćni pustolov**. Naslovna strana bila je ilustrovana fotografijom Bartona u pedesetoj. Surovo lice, prefinjeni i naglašeni luk veđa, guste crne obrve, prav ali jak nos, veliki ožiljak preko obraza, pune »senzualne« usne, gusti opušteni brkovi, bujna račvasta brada, istinski misaon i prodorni izraz lica, podstakli su ga da kupi knjigu.

»Nikad pre nisam bio čuo o tebi, Dik«, reče Frigit. Ali knjigu sam odmah pročitao i oduševio se. Postojalo je nešto s tobom u vezi, mimo tvoje nesumnjive životne odvažnosti, tvog mačevanja, vladanja mnogim jezicima, prerušavanja u urođeničkog lekara, urodeničkog trgovca, mimo toga što si prvi Evropljanin koji se živ izvukao iz svetog grada Harara, pronalazač jezera Tanganjike, i bezmalo, pronalazač izvora Nila, suosnivač Kraljevske antropološke akademije nauka, pronalazač izraza ESP, prevodilac »Priča iz hiljadu i jedne noći«, znalac istočnjačkih seksualnih vežbi, i tako dalje...

»Osim svega ovog, po sebi dovoljno očaravajućeg, prema tebi sam osećao nekakvu naročitu naklonost. Otišao sam u javnu biblioteku — Peorija je bila malo mesto, ali se tamo nalazilo mnogo knjiga, tvojih i o tebi, što im ih je darovao neki tvoj obožavalac — i pročitao sam ih. Potom sam počeo da skupljam prva izdanja, tvoja i o tebi. Najzad sam i sam postao prozni pisac, ali sam planirao da napišem tvoju konačnu opsežnu biografiju, da putujem svugde gde si ti bio, saberem snimke i beleške iz tih mesta, osnujem društvo i fondove za očuvanje tvog groba...«

Frigit je sada prvi put spomenuo njegov grob. Barton, iznenađen, reče: »Gde?«. Potom dodade: »Naravno! Mortlejk. Bio sam zaboravio. Da li je grob stvarno bio u obliku arapskog šatora, kako smo Izabela i ja planirali?«

»Da. Ali groblje je bilo zapušteno, grob su oštetili vandali, zarastao je u korov a pričalo se o prenošenju kostiju u zabačeniji deo Engleske, mada je tada bilo teško naći stvarno zabačen deo.«

»Pa, osnova li to tvoje društvo za očuvanje mog groba?« upita Barton.

Dotad beše svikao na ideju o sopstvenoj smrti, ali od razgovora sa nekim ko je video njegov grob, podišla ga je jeza.

Frigit duboko uzdahnu. Pomirljivo kaza: »Ne. U doba kad sam bio u mogućnosti da to učinim, osećao bih krivicu zbog trošenja vremena i novca na mrtve. Svet je bio u prevelikom škripcu. Živima je bila neophodna sva moguća pažnja. Zagađenost, siromaštvo, ugnjetavanje, i tako dalje. Bile su to važne stvari.«

»A ta konačna opsežna biografija?«

Frigit je opet zborio pomirljivo. »Kad sam prvi put čitao o tebi, mislio sam da sam jedini duboko zainteresovan za tebe, odnosno svestan tvoje važnosti. Ali interesovanje za tebe je poraslo šezdesetih godina. Mnoge su knjige o tebi napisane, jedna čak i o tvojoj ženi.«

»Izabeli? Neko je napisao knjigu o njoj? Zašto?«

Frigit se nasmešio. »Bila je to prilično zanimljiva žena. Vrlo teška, rekao bih, žalosno sujeverna, shizofrenična, i sklona da pravi budalu od sebe. Malo će joj njih ikad oprostiti spaljivanje tvojih rukopisa i dnevnika...«

»Šta?« urliknu Barton. »Spa...?«

Frigit klimnu glavom i reče, »To je tvoj lekar, Grenfel Bejker, opisao kao 'nemilosrdno uništenje koje je usledilo za njegovom oplakanom smrću'. Spalila je tvoj prevod Mirisnog vrta, tvrdeći da bi želeo da ga objaviš jedino kad bi ti trebale pare, a ne trebaju ti, razumljivo, jer si sada mrtav.

Barton je ostao bez reči što mu nije bilo svojstveno.

Frigit je posmatrao Bartona iskosa i cerio se. Kao da je uživao u Bartonovom jadu.

»Spaljivanje *Mirisnog vrta* nije bilo tako strašno, premda dovoljno. Ali da spali oba kompleta tvojih dnevnika, ličnih, u kojima si, kako se pretpostavlja, oslobodio sve svoje najdublje misli i većinu neobuzdanih mržnji, pa čak i javne, dnevnike svakidašnjih događaja, e, to joj nikada nisam oprostio. Niti većina ljudi. To je bio veliki gubitak; samo je jedna od tvojih beležnica preostala, neka mala, a i ona je izgorela za vreme bombardovanja Londona u II svetskom ratu.«

On zastade, pa upita: »Je li istina da si na samrtničkoj postelji prišao katoličkoj crkvi, kako je tvrdila tvoja žena?«

»Može biti«, kaza Barton. »Izabel je godinama htela da se preobratim, iako nikada nije smela da se direktno za to zalaže. U bolesti, najzad, možda sam se složio, da bih je odobrovoljio. Bila je tako obuzeta žalošću, tako zabrinuta, tako uplašena da će mi duša izgoreti u paklu.«

»Pa ti si je voleo?« reče Frigit.

»Učinio bih toliko za svakoga«, odgovori Barton.

»Za nekog, ko je tako potresno iskren i neposredan, možeš biti vrlo dvosmislen, katkad.«

Ovaj razgovor se odvijao oko dva meseca nakon Prvog dana P. U. 1. Posledice su bile poput onog osećanja koje bi obuzelo doktora Džonsona pri ponovnom susretu s Bosvelom.

Beše to druga etapa u razvoju njihovog neobičnog odnosa. Frigit je postao prisniji, ali i dosadniji. Amerikanac se neprestano uzdržavao od komentarisanja Bartonovih stavova, nesumnjivo zato što nije želeo da ga naljuti. Frigit se upinjao da nikog ne naljuti. Ali istovremeno se upinjao da se svima protivi. Odbojnost je izbijala iz mnogih njegovih finih, i ponekih ne baš finih, dela i reči. Bartonu se ovo nije dopadalo. On je bio neposredan, uz ljutnju, ako treba. Možda je, kako je Frigit primetio, bio suviše željan sukobljavanja.

Jedne noći, dok su sedeli oko vatre u podnožju kamene zdele, Frigit se raspričao o Karačiju. Ovo selo, koje je kasnije postalo prestonica Pakistana, države stvorene 1947, imalo je, u Bartonovo doba, samo 2.000 stanovnika. Do 1970, broj stanovnika porastao je na oko 2.000.000 To je izazvalo Frigitova zapitkivanja, više okolišna, o izveštaju koji je ovaj podneo svom generalu, gospodinu Robertu Nejpiru, o javnim kućama muške prostitucije u Karačiju. Izveštaj je trebalo da se čuva u tajnim arhivima istočnoindijske armije, ali ga je pronašao jedan od mnogih Bartonovih protivnika. Iako izveštaj nikada nije bio javno spomenut, korišćen je protiv njega celog njegovog života. Barton se prerušio u domoroca, da bi dospeo u javnu kuću i video ono što nijedan Evropljanin nije. Ponosio se što je promakao neopažen, a ovaj neprijatan posao beše prihvatio jer je jedini za njega bio sposoban, i zato što je to njegov dragi vođ Nejpir od njega tražio. Barton je na Frigitova pitanja odgovarao pomalo mrzovoljno. Alisa ga ja naljutila ranije toga dana — činilo se da joj je to vrlo lako polazilo za rukom u poslednje vreme — i on je razmišljao kako da joj uzvrati. Ugrabio je priliku koju mu je pružio Frigit. Upustio se u slobodno opisivanje onog što se događalo u tim kućama u Karačiju. Ruač najzad ustade i ode. Frigit je izgledao kao bolestan, ali je ostao. Vilfreda se smejala dok se nije svalila na zemlju. Kaz i Monat zadržali su ravnodušan izraz. Gvenafra je spavala u čamcu, pa Barton o njoj nije morao da vodi računa. Lodi je izgledala opčinjena, ali i pomalo zgađena.

Alisa, njegova glavna meta, prvo je pobledela, pa pocrvenela. Konačno je ustala i rekla: »Stvarno, gospodine Barton, mislila sam i pre da si prost. Ali, razmetati

se ovim... ovim... ti si sasvim bestidan izopačen i odvratan. Nije da sam poverovala ijednu reč od onog što si govorio. Jednostavno, ne mogu verovati da se neko može ponašati kako ti tvrdiš da jesi, i potom se time hvalisati. Ti zaboravljaš da uživaš glas čoveka koji voli da šokira druge, bez obzira koliko to šteti njegovoj reputaciji.«

Udaljila se u tami.

Frigit reče: »Jednom ćeš mi, možda, reći koliko je u ovom istine. I ja sam nekad mislio kao ona. Ali, kako su prošle godine, pojavilo se još podataka o tebi i jedan biograf načinio je psihoanalizu na osnovu tvog rukopisa i različitih dokumentarnih izvora.«

»Zaključci?« rekao je podrugljivo Barton.

»Kasnije, Dik«; odvratio je Frigit. »Dik, siledžijo«, dodao je, pa i sam otišao.

Sada, stojeći uz držak kormila, gledajući kako sunce bije u grupu, slušajući šum vode što su je sekla dva oštra pramca, i škripu brodske opreme, pitao se šta li je ispred na drugoj strani kanala nalik kanjonu. Sigurno ne kraj Reke. Ona, verovatno, teče beskrajno. Ali kraj grupe mora da je blizu. Predugo su bili zajedno. Previše dana su proveli na uzanoj palubi, sa premalo onog čime bi se zanimali, izuzev razgovora, ili kretanja čamca. Vređali su jedni druge do krvi i to je predugo trajalo. Čak je Vilfreda postala tiha i ravnodušna u poslednje vreme. Nije ni on bio previše podsticajan. Ruku na srce, bio je umoran od nje. Nije je mrzeo, nito joj želeo zlo. Samo je bio umoran od nje, a činjenica da je nju mogao imati, a Alisu Hergrejvz ne, činila ga je još umornijim.

Lev Ruač se držao podalje od njega i govorio koliko je bilo neophodno, a čak se prepirao sa Ester oko svoje ishrane, sanjarenja, i zašto on nikad s njom ne razgovara.

Frigit je iz nekog razloga bio besan na njega. Ali Frigit nikada ne bi istupio i išta rekao, kukavica, dok nije sateran u ćorsokak i izbezumljen od besa. Lodi je bila ljuta i prezirna prema Frigitu jer je prema njoj ispoljavao jednaku zlovolju kao prema ostalima. Lodi je bila ljuta i na njega, Bartona, jer ju je odbio kad su sami skupljali bambuse u brdima, nekoliko nedelja ranije. Rekao joj je ne, dodajući da ga ne sprečavaju moralne skrupule da s njom vodi ljubav, ali da ne bi izdao Frigita, niti ijednog člana posade. Lodi je objasnila da to ne znači da ona ne voli Frigita; tek, povremeno joj je potrebna promena. Baš kao i Frigitu.

Alisa je izjavila da je napušta nada da će ikada sresti nekog poznatog. Mora biti da su prošli po proračunu, mimo najmanje 44.370.000 ljudi, i još ne beše videla nikog kog je poznavala na Zemlji. Videla je neke koje je zamenila za stare poznanike. A morala je da prizna da je mali postotak od 44.370.000, videla izbliza, ili čak izdaleka. Ali nije u tome bio problem. Bivala je sve potištenija i iznurenija celodnevnim sedenjem na teskobnom, prednjem delu palube, uz jedino kretanje prilikom rukovanja kormilom ili jed-rima, odnosno otvaranja i zatvaranja usta u razgovoru, uglavnom bespredmetnom.

Barton nije želeo da prizna, ali se plašio da će ona otići. Možda će baš na sledećoj stanici, sići na obalu sa svojom zdelom i nekoliko stvari, i reći zbogom. Vidimo se za sto godina, ili slično. Možda. Glavno što ju je dosad zadržavalo na čamcu, bila je Gvenafra. Podizala je malu drevnu Britonku kao dete viktorijanske dame po običajima posle Uskrsnuća. Bila je to najčudesnija mešavina, taman toliko čudna, koliko i sve duž Reke.

Sam Barton beše iznuren večnim putovanjem malim brodom. Želeo je da nađe neku gostoljubivu oblast i da se tu smesti, predahne, uči, učestvuje u mesnim delatnostima, da se opet privikne na život na kopnu i skrasi. Ali želeo je da to učini zajedno sa Alisom.

»Sreći treba ići u susret«, promrmlja. Morao bi nešto preduzeti u vezi sa Alisom; dovoljno je dugo bio džentlmen. Udvarao bi joj se; osvojio je na juriš. Kao mlad bio je agresivan ljubavnik, no posle ženidbe je navikao da bude predmet ljubavi, a ne onaj koji ljubi. A njegove stare navike, stari nervni sistem, još su postojali u njemu. Bio je starac u novom telu.

Hadžija je uplovio u mračni, uzburkani kanal. Plavo-crne stene dizale su se sa obeju strana, i čamac prođe jedan zavoj, te široko jezero osta za njima. Svi su tada bili u poslu, skačući oko jedara, dok je Barton terao *Hadžiju* natrag i napred po četvrt milje širokoj reci i protiv struje koja je podizala visoke talase. Čamac se naglo podiže i spusti, i opasno se naže, kada najednom promeniše kurs. Često se primicao na pet stopa od zidova kanjona, tamo gde su veliki talasi zapljuskivali stene. Ali, tako je dugo upravljao čam-

cem, da je postao deo njega, a njegova posada je tako dugo radila sa njim da je mogla predviđati njegova naređenja, premda ih nije unapred izvršavala.

Prolazak je trajao oko pola sata. Neke je uznemirio — bez sumnje su se Frigit i Ruač bili zabrinuli — ali ih je i sve razveselio. Dosada i zlovolja behu privremeno nestale.

Hadžija je uplovio u suncem obasjano drugo jezero. Bilo je široko oko četiri milje i pružalo se na sever dokle im je dopirao pogled. Planine su se naglo razmakle; poljane s obeju strana prostirale su se kao i ranije na milju u širinu. Na vidiku je bilo oko pedeset brodova, od borovih čunova do bambusovih čamaca sa dva jarbola. Većinom kao da su ribarili. Na levoj strani, na milju udaljenosti, behu neizbežna kamena zdela i tamne figure duž obale. Iza njih, po poljani i brdima, nazirale su se kolibe u uobičajenom stilu, koji je Frigit zvao neo-polinežanski, ili, katkad, posmrtna obalska arhitektura.

Nadesno, oko pola milje od izlaza iz kanjona, beše velika tvrđava od brvana. Pred njom, uz deset masivnih dokova od brvana, stajahu čamci raznih veličina. Nekoliko minuta pošto se *Hadžija* pojavio, zalupaše bubnjevi. Mogle su to biti šuplje cepanice, ili doboši načinjeni od stavljene riblje ili ljudske kože. Ispred tvrđave već beše gužva, ali je mnoštvo vrvelo iz nje i obližnjih koliba. Trpali su se u čamce, koji se otiskivahu.

Na levoj obali tamne figure gurahu u vodu čunove, kanue, i čamce s jednim jarbolom. Izgledalo je kao da se s obe obale šalju čamci i počinje nadmetanje u hvatanju *Hadžije*.

Barton je manevrisao čamcem, provlačeći se nekoliko puta između drugih. Ljudi zdesna bili su bliži; behu beli i dobro naoružani, ali nije izgledalo da žele da upotrebe lukove. Jedan čovek, koji je stajao na pramcu ratnog kanua sa trideset veslača, dovikivao im je, na nemačkom, da se predaju.

»Ništa vam se neće dogoditi!«

»Mi ne želimo sukob!« prodera se Frigit.

»On to zna« reče Barton. Očito je da šačica nas ne namerava da ih napadne.«

Sada su bubnjevi lupali s obeju strana Reke. Zvučalo je kao da su obale jezera vrvele bubnjevima. A obale su, izvesno, vrvele od ljudi, naoružanih ljudi. Ostali čamci su isplovljavali da ih presretnu. Iza njih, čamci koji su prvi isplovili, gonili su ih, smanjujući odstojanje.

Barton se kolebao. Treba li da okrene *Hadžiju* i vrati se u kanal i noć? Bio bi to opasan manevar, jer će 20.000 stopa visoke stene zakloniti svetlost bleštavih zvezda i plinskih sevalica. Bili bi gotovo slepi.

A brod je, izgleda, bio brži od ijednog neprijateljskog. Dosad jeste. Izdaleka su im visoka jedra hitro dolazila u susret. Još, imali su povoljan vetar i struju, i ako ih izbegne, bi li ga mogli prestići i kad budu morali jedriti protiv vetra?

Svi brodovi koje je dotad video, bili su krcati ljudima, što ih je, naravno, usporavalo. Čak ni čamac sa jednakim mogućnostima kao *Hadžija*, ne bi se mogao s njim meriti, sve i da je ovaj krcat ratnicima.

Odlučio je da nastavi uzvodno.

Nakon desetominutnog neznatnog napredovanja, drugi veliki ratni čamac preseče mu put. Imao je po šesnaest veslača s obeju strana, malu palubu na pramcu i krmu. Dva čoveka stajahu na palubi, sa strana jednog katapulta, postavljenog na drvenom postolju. Dvojica na pramcu stavljali su okrugli, pucketajući, zadimljeni predmet u otvor katapulta. Jedan povuče polugu i okidač naprave udari u poprečnu gredu. Kanu se protrese i dođe do kratkotrajnog zastoja u dubokom, ritmičnom stenjanju veslača. Dimljivi predmet leteo je u visokom luku dok se nije našao na oko dvadeset stopa od *Hadžije* i deset iznad vode. Tada je gromko ekplodirao, uz mnogo crnog dima, koji brzo raznese povetarac.

Neke od žena vrisnuše, a jedan muškarac uzviknu. Primeti da u ovoj oblasti mora biti sumpora. Inače, ne bi mogli napraviti barut.

Pozva Lodi i Ester Rodrigez da preuzmu kormilo. Obe žene behu blede, ali delovahu dovoljno mirne, s obzirom da nisu znale za bombu.

Gvanafru su sklonili u zaklon na pramcu. Alisa je imala tisov luk u ruci, a na leđima tobolac sa strelama, privezan kaišem. Njena bleda koža šokantno je odudarala od crvenog ruža i zelene senke za oči. Ali oborila je u vodu najmanje deset boraca, a živci su joj bili čvrsti kao kredaste litice Dovera. Štaviše, bila je najbolji strelac od svih. Barton je bio izvanredan strelac iz vatrenog oružja, ali za luk mu je nedostajala rutina. Kaz je mogao istegnuti luk od roga rečne aždaje više nego Barton, ali su mu nišanske sposobnosti bile loše.

Frigit je tvrdio da kod njega nikada neće biti naročite; kao većina priučenih, imao je nerazvijen smisao za perspektivu.

Čovek zadužen za katapult, nije stavljao drugu bombu u napravu. Očito je prva bomba bila upozorenje da stanu. Barton bi stao i bez nje. Gonioci su ih mogli napuniti strelama više puta. To što su se uzdržavali, značilo je da posadu *Hadžije* žele živu.

Kanu, sa vodom što je ključala iz pramca, veslima što su sevala na suncu, i veslačima koji su stenjali uglas, prođe tik uz *Hadžijinu* krmu. Dva čoveka na prednjem delu palube iskočiše i kanu se zaljulja. Jedan pljusnu u vodu, pokušavajući da se uhvati za ivicu palube. Drugi se nađe kolenima na njoj. U zubima je držao bambusov nož; o pojasu mu behu dvoje korica, jedne sa kamenom sekiricom i druge sa malim bodežom sabljarke.Za časak, pokušavajući da se dočepa vlažne daske i uspravi se, zagleda se u Bartonove oči. Kosa mu je bila jarkožuta, oči bledoplave, a lice klasično lepo. Verovatno je nameravao da rani jednog ili dva člana posade, a potom da iskoči, možda sa ženom u naručju. Dok on zaokuplja pažnju posade, njegovi momci bi dojedrili i zauzeli *Hadžiju*, navalili na brod, i to bi bilo to.

Nije imao mnogo šanse da ostvari svoj plan i, verovatno, svestan toga, nije mario. Većinom, ljudi su se još plašili smrti, jer im je strah bio u telesnim ćelijama i reagovali su instinktivno. Neki su nadvladali svoj strah, a drugi ga nikad stvarno nisu ni osetili.

Barton koraknu i udari čoveka sekirom po glavi. Njegova se usta otvoriše; ispade mu bambusov nož; on pade ničice na palubu. Barton podiže nož, otkopča mu pojas i gurnu ga nogom u vodu. Sa ratnog kanua, koji se okretao okolo, u tom času se začu urlik. Barton vide da se brzo primiču obali i naredi da promene pravac. Brod se zaljulja u okretu i velika motka sa jedrima, njišući se, uzmače. Zatim navališe preko Reke dok je desetina čamaca jurila ka njima. Tri su bili čunovi-četverci, četiri veliki ratni kanui, a pet brodovi sa dva jarbola. Na poslednjim je bilo nekoliko katapultova i mnoštvo ljudi na palubama.

Nasred Reke Barton naredi da se *Hadžija* ponovo okrene. Manevar je učinio da jedrenjaci priđu mnogo bliže, ali je on s tim računao. Sada, ponovo jedreći na malom odstojanju, *Hadžija* preseče vodu između dva broda. Behu tako blizu da je jasno mogao razaznati crte lica svih ljudi na njima. Mahom su bili belci, premda ih je bilo od vrlo tamnoputih do nordijsko bledih. Kapetan broda sa strane na kojoj se nalazila luka, doviknuo je Bartonu na nemačkom, zahtevajući da se preda.

»Ako prekinete, nećemo vam ništa, ali ako nastavite borbu, stavićemo vas na muke!«

Govorio je nemački sa akcentom koji je zvučao mađarski.

Umesto odgovora, Barton i Alisa odapeše strele. Alisina promaši kapetana, ali pogodi kormilara i on se zatetura i pade preko ograde. Brod istog časa skrenu. Kapetan skoči na kormilo i Bartonova sledeća strela zari mu se, otpozadi, u pregib kolena.

Brodovi se sudariše iskosa, uz gromki tresak i odbiše se, uz veliku lomljavu greda, dok su ljudi vrištali i padali po palubama i u vodu. Sve i da nisu tonuli, brodovi behu izbačeni iz stroja.

Ali, malo pre sudara, njihovi strelci pogodili su bambusova jedra *Hadžije* tucetom plamenih strela. Suva trava na njihovim vrhovima bila je natopljena terpentinom načinjenim od borove smole, pa su strele, raspaljene vetrom, brzo proširile vatru.

Barton je ponovo preuzeo kormilo od žena i izdao naređenja. Posada je spuštala u Reku posude od pečene gline i svoje otvorene zdele, i polivala vodom plamen. Lođi, koja se verala kao majmun, popela se na jarbol sa uzetom preko ramena. Spustila je konopac i povukla gore posude s vodom.

Ovo je ostalim brodovima i nekolicini kanua omogućilo da se približe. Jedan beše na kursu koji će ga odvesti direktno na *Hadžiju*. Barton ponovo okrenu čamac, ali sporo, zbog opterećenja jarbola Lođinom težinom. On se obrnu, poluga se iskrenu nasumice, kako ljudi nisu uspeli da održe kontrolu nad konopcima, i još nekoliko strela pogodi jedro i podstače vatru. Nekoliko ih pade na palubu. Za trenutak, Barton pomisli da se neprijatelj predomislio i sada pokušava da ih potopi. Ali strele behu samo pogrešno upućene.

Hadžija ponovo kliznu između dva broda. Njihovi kapeteni i posada su se cerili. Možda su se dugo dosađivali, pa im je sada godila hajka. Čak su se posade sagle iza ograde, pustivši oficire, kormilare i strelce da dočekuju vatru s *Hadžije*. Nadirali su crni štapovi s crvenim glavama

i plavim repovima i ustremljivali se na jedra, u dve grupe: tuce njih se zari u jarbol ili motku, s jedrima a drugo šišteći završi u vodi, a među njima beše i jedan što ga je odbio Barton nekoliko inča iznad svoje glave.

Alisa, Ruač, Kaz, de Grejstok, Vilfreda i on, odapinjali su strele, dok je Ester upravljala kormilom. Lođi beše prikovana za sredinu jarbola, gde je čekala da prestane paljba. Pet strela pogodiše tri žive mete, kapetana, kormilara i mornara koji beše podigao glavu u, za njega, pogrešno vreme.

Ester vrisnu i Barton se okrenu. Ratni kanu, koji se beše pojavio iza broda, našao se na nekoliko stopa od *Hadžijinog* pramca. Nije bilo načina da se izbegne sudar. Dva čoveka na platformi baciše se u stranu, dok su veslači ustajali ili pokušavali da ustanu, kako bi mogli iskočiti s broda. Onda *Hadžija* udari u njegovu levu stranu blizu pramca, razlupa ga, prevrnu, i rasu mu posadu po Reci. Ovi na *Hadžiji* behu odbačeni napred, a de Grejstok upade u vodu. Barton beše pao okliznuvši se i ogulio lice, grudi i kolena.

Ester beše odbačena od drške kormila, kotrljala se po palubi dok nije lupila o ivicu pramca. Sada je ležala tamo, nepokretna.

Barton podiže pogled. Jedro je plamtelo bez nade da može biti spašeno. Lođi beše nestala, mora da je bila odbačena u trenutku sudara. Potom, podigavši se, spazi nju i Grejstoka kako plivaju prema *Hadžiji*. Voda oko njih ključala je od pljuskanja izgubljene posade kanua, od kojih mnogi, sudeći po kricima, nisu znali da plivaju.

Barton naredi ljudima da pomognu ovim dvoma da se ukrcaju, dok on utvrdi štetu. Oba pramca vrlo tankog, dvostrukog trupa broda, bila su slupana. Voda je prodirala unutra. A dim od zapaljenog jedra i jarbola kovitlao se oko njih terajući Alisu i Gvenafru na kašalj.

Sa severa im se brzo približavao drugi ratni kanu; dva združena broda jedrila su ka njima.

Mogli su se boriti i pustiti malo krvi svojim protivnicima, koji bi se uzdržavali od ubijanja. Ili su mogli plivati. Kakogod, bili bi zarobljeni.

Lođi i de Grejstok se ukrcaše. Frigit objavi da je Ester nemoguće osvestiti. Ruač joj je opipao puls i otvorio oči, a potom se vratio Bartonu.

»Živa je, ali u dubokoj nesvesti«.

Barton kaza: »Vi, žene, znate šta će vam se desiti. Na vama je, naravno, da odlučite, ali, ja vam predlažem da zaronite što dublje možete i udahnete vodu punim plućima. Probudićete se sutra, kao nove«.

Gvenafra bese izišla iz zaklona na pramcu. Obavi mu ruke oko pojasa i podiže pogled, bez suza, premda uplašen. On je obgrli rukom i reče: »Alisa! Povedi je sa sobom«

»Kuda?« upita Alisa. Pogleda kanu, a potom opet njega. Ponovo se zakašlja, jer je obavi još dima, a onda se pomeri napred, nasuprot vetru.

»Kad budeš silazila dole«.

Pokaza na Reku.

»Ne mogu to da učinim«, kaza ona.

»Ne bi želela da i nju ovi ljudi uhvate. Tek je devojčica, ali oni neće mariti«.

Alisa pogleda kao da će briznuti u plač. Ali nije bilo suza.

Reče: »Vrlo dobro. Sada samoubistvo nije greh. Ja se samo nadam...«

»Da«, kaza on.

Nije otegao tu reč, nije bilo vremena da se išta oteže. Kanu se nalazio na četrdeset stopa od njih.

»Sledeće mesto može biti taman ovako loše, ili čak gore«, reče Alisa. »A Gvenafra će se probuditi sama samcita. Znaš da su male šanse da uskrsnemo na istom mestu«.

»Tu ne možemo ništa«, odvrati on.

Ona stisnu usne, a potom ih otvori i reče: »Boriću se do poslednjeg časa. Onda. ..«

»Može biti prekasno«, kaza on. Podiže svoj luk i izvuče strelu iz tobolca. De Grejstok beše izgubio svoj luk, pa je uzeo Kazov. Neandertalac namesti kamen u remenik i poče da ga obrće. Lev uze svoj remenik i odabra kamen. Monat upotrebi Esterin luk, pošto je i on svoj izgubio.

Kapetan kanua vikao je na nemačkom; »Položite oružje! Nećemo vam ništa«.

Pade sa platforme na jednog veslača, sekund pošto mu je Alisina strela probola grudi. Još jedna strela, verovatno de Grejstokova, skide i drugog čoveka s platforme u vodu. Kamen pogodi jednog veslača u rame i on, vrisnuvši, pade. Još jedan kamen lako udari u glavu drugog veslača, kojem ispade veslo.

Kanu je dolazio. Dva čoveka na platformi krme terali su posadu da nastavi vožnju prema *Hadžiji*. Potom su pali, probodeni strelama.

Barton pogleda za sobom. Dva broda su sada imala spuštena jedra. Očito će nastaviti da klize prema *Hadžiji* do mesta odakle će mornari na njega baciti kuke za hvatanje. Ali, ako se previše približe, može ih zahvatiti plamen.

Kanu je udario u *Hadžiju* i bilo je još četrnaest mrtvih, ili preteško ranjenih da se bore. Malo pre nego je pramac kanua naleteo, preživeli su bacili vesla i podigli male, okrugle, kožne štitove. Čak su dve strele probole štitove i žarile se u ruke ljudi koji su ih držali. Još je, nakon toga, ostalo dvadeset ljudi, protiv šest muškaraca, pet žena i jednog deteta.

Ali jedan od njih bio je pet stopa visok, dlakav čovek, izuzetne snage, sa velikom kamenom sekirom. Kaz se odrazio upravo u trenutku kad je kanu udario u desni bok broda i uskočio u njega sekund pošto se zaustavio. Njegova sekira smrskala je dve lobanje i potom probila dno kanua. Voda je nadirala unutra, i de Grejstok, izvikujući nešto na svom kam-berlandskom srednjoengleskom, skoči dole, do Kaza. U jednoj ruci držao je mali bodež, a u drugoj veliku hrastovu batinu sa šiljcima od kamena.

Ostali u *Hadžiji* nastavili su da odapinju strele. Iznenada, Kaz i de Grejstok uzveraše se natrag na katamaran, dok je kanu tonuo zajedno sa mrtvima, umirućima i prestrašenim nepovređenima. Jedan broj ih se utopio; ostali su ili plivali, ili pokušavali da se ukrcaju na *Hadžiju*. Padali su natrag, odsečenih, ili zgnječenih prstiju.

Nešto udari o palubu u Bartonovoj blizini, a potom se još nešto obmota oko njega. On se okrenu i prereza kožni konopac, koji mu se našao oko vrata. Skoči u stranu da izbegne drugi, i trgnu se jarosno na treći konopac, pa povuče čoveka s onog kraja, preko ograde. Čovek, uz vrisak, bi izbačen van i udari ramenom o palubu *Hadžije*. Barton mu unakazi lice sekirom.

Ali već su uskakali ljudi sa paluba oba broda i konopci padahu svud uokolo. Dim i vatra doprinosili su pometnji, premda je posada *Hadžije* od njih mogla imati više koristi nego gosti.

Barton doviknu Alisi da uzme Gvenaf-ru i skoči u Reku. Nije je mogao dozvati, a potom morade da odgovori napadu krupnog crnca s kopljem. Činilo se da je čovek zaboravio naređenje da zarobi Bartona; kao da je hteo da ga ubije. Barton odbaci kratko koplje u stranu, munjevito se okrenu i dograbi crnca za vrat. Nastavi da se vrti, osetivši oštar bol u rebrima i ramenu, ali obori dvojicu ljudi i onda se nađe u vodi. Pao je između broda i *Hadžije* i zaronio, oslobodivši se sekire i malog bodeža iz korica. Kada je izronio, vide visokog, koščatog, riđokosog čoveka, kako podiže uplakanu Gvenafru iznad sebe obema rukama. Čovek je baci daleko u vodu.

Barton ponovo zaroni i izroni samo nekoliko stopa ispred Gvenafrinog lica. Bilo je sivo, a oči joj behu mutne. Potom spazi kako krv zatamnjuje vodu oko nje. Iščezla je pre nego što je stigao da joj se približi. Zaroni sa njom, uhvati je, i izvuče na površinu. Šiljak sabljarke zabo joj se u leđa.

Pusti joj telo. Nije znao zašto ju je taj čovek ubio kada ju je lako mogao zarobiti. Možda ju je Alisa ubola bodežom a čovek misleći da je gotovo mrtva bacio je ribama.

Jedno telo izbi iz dima, sa drugim za sobom. Čovek slomljenog vrata beše mrtav; drugi je bio živ. Barton mu obavi ruku oko vrata i ubode ga između vilice i uha. Čovek prestade da se koprca i kliznu u dubine.

Frigit iskoči iz dima okrvavljenog lica i ramena. Pljusnu u vodu iskosa i zaroni u dubinu. Barton zapliva ka njemu da mu pomogne. Uzaludno je bilo pokušavati da se vrate na brod. Bio je krcat borcima, a i drugi kanui i čunovi su mu se približavali.

Frigitova. glava izroni iz vode. Koža mu je bila bela na mestima gde nije tekla krv. Barton dopliva do njega i upita: »Jesu li žene umakle?«.

Frigit zavrte glavom i potom reče: »Pazi!«

Barton se ispravi pri zaranjanju. Nešto ga udari u noge; nastavio je da roni, ali nije mogao da ostvari svoju nameru i udahne vodu. Boriće se dok ne budu morali da ga ubiju.

Pri povratku na površinu, zapazi da je voda puna ljudi koji su skočili za njim i Frigitom. Amerikanac je, poluonesvešćen, izvučen na jedan kanu. Tri čoveka pritesniše Bartona, i on ubi dvojicu, a potom jedan čovek sa čuna spusti batinu i lupi ga po glavi.

15

Poveli su ih na obalu, blizu velike zgrade, iza jednog zida od borovih klada. Barton je, sa svakim korakom, osećao

bolno kuckanje u glavi. Duboke rane u ramenu i rebrima bolele su ga, ali je krvarenje prestalo. Utvrđenje je bilo izgrađeno od borovih klada i imalo je još jedan sprat i mnogo stražara. Zarobljenici su umarširali kroz ulaz koji se zatvarao velikom kapijom od klada. Išli su, šezdeset stopa dugim, travnatim dvorištem, pa, kroz drugu široku kapiju, u hodnik, oko pedeset stopa dugačak i trideset širok. Svi, izuzev Frigita, koji bese preslab, stadoše ispred jednog velikog, okruglog, hrastovog stola. Treptali su u mračnoj i hladnoj unutrašnjosti, pre nego su jasno mogli videti dva čoveka za stolom.

Svuda behu stražari sa kopljima, batinama i kamenim sekirama. Jedno drveno stepenište na kraju hodnika vodilo je do platforme sa visokim ogradama. Žene ih posmatrahu preko ograda.

Jedan od dvojice za stolom bio je nizak i mišićav. Telo mu beše maljavo, kosa crna i kovrdžava, nos kao sokolov kljun, a oči smeđe i svirepe, takođe kao u sokola. Drugi čovek beše viši, plavokos, sa očima čiju je pravu boju bilo teško odrediti pri prigušenom svetlu, ali su verovatno bile plave, i sa širokim tevtonskim licem. Trbuh i podvoljak u začetku, govorili su da je uzimao od robova jelo i piće iz zdela.

Frigit beše seo na travu, ali su ga digli na noge kad je plavokosi dao znak. Frigit pogleda plavokosog i reče: »Ličiš na Hermana Geringa kad je bio mlad.«

Potom pade na kolena, vrisnuvši od bola koji mu je zadao udar drška koplja u bubrege.

Plavokosi je govorio engleski, sa jakim nemačkim naglaskom. »Prestanite s tim dok ne naredim. Pustite ih da govore.«

Oštro ih je posmatrao nekoliko minuta, a potom rekao: »Da, ja sam Herman Gering.«

»Ko je Gering?« upita Barton.

»Tvoj prijatelj ti to može kasnije objasniti«, kaza Nemac. »Ako kasnije bude za vas postojalo. Nisam ljut zbog sjajnog otpora koji ste pružili. Obožavam ljude koji se dobro tuku. Uvek mi treba još vojnika, naročito otkad ste pobili tolike. Ponudiću vam izbor. Muškarcima, to jest. Pridružite mi se i živite ugodno, sa svom hranom, piće, duvanom i ženama koje poželite. Ili radite za mene, kao robovi.«

»Za nas«, reče drugi čovek na engleskom. »Zaboravljaš, Hermane, da ja imam da kašem o ofome uprafo koliko i ti.«

Gering se nasmeši, potapša se ispod brade i reče: »Naravno! Samo sam upotrebio kraljevsko ja, može se reći. Vrlo dobro, mi. Ako se zakunete. da ćete nam služiti, što bi bilo kudikamo bolje po vas, onda ćete se zakleti na vernost meni, Hermanu Geringu, i nekadašnjem kralju starog Rima, Tuliju Hostiliju.«

Barton se zagleda u čoveka. Može li on stvarno biti legendarni kralj starog Rima? Rima, kada je bio seoce, koje su ugrožavala ostala italska plemena, Sabinjani, Ekvi i Volsci. Na koji su listom nasrtali Umbri, i sami potisnuti moćnim Etrurcima? Je li ovo zaista Tulije Hostilije, ratoborni naslednik miroljubivog Nume Pompilija? Ni po čemu se nije razlikovao od hiljada ljudi koje je Barton video na ulicama Sijene. K tome, ako je stvarno onaj koji tvrdi da jeste, on može biti veliko otkriće, u istorijskom i lingvističkom smislu. Pošto je, verovatno, Etrurac, zna taj jezik, pored pretklasičnog latinskog, sabinjanskog i, možda korintskog grčkog. Možda je, čak, poznavao Romula, navodnog osnivača Rima. Kakve sve priče taj čovek može ispričati.

»Pa?« kaza Gering.

»Šta smo dužni da učinimo da vam pristupimo?« upita Barton.

»Prvo, ja... mi, treba da se uverimo da si kalibar koji želimo. Drugim rečima, čovek koji će odlučno i odmah da izvrši naše naređenje. Stavićemo te na malu probu.«

On izdade nekakvo naređenje i ubrzo dovedoše grupu ljudi. Svi behu mršavi i obogaljeni.

»Ozledili su se dok su vadili kamen u kamenolomu ili podizali ove zidove«, reče Gering. »Izuzev dvojice, uhvaćenih u bekstvu. Moraće da budu kažnjeni. Sve ćemo ih pobiti, jer su sada beskorisni. Tako, ne treba da oklevaš da ih ubiješ i dokažeš odlučnost da nam služiš.«

Potom dodade: »Uzgred, svi su Jevreji. Nikakva šteta.«

Kambel, ridokosi koji je bacio Gvenafru u Reku, ustremi se na Bartona velikom batinom sa kremenom oštricom. Dva stražara zgrabiše jednog roba i nateraše ga da klekne. Bio je krupan i plavokos, sa plavim očima i grčkim profilom; besno pogleda Geringa i potom ga pijunu.

Gering se nasmeja: »On poseduje svu aroganciju svog soja. Mogao sam ga svesti na dršćuću, vrišteću masu koja moli za smrt, da sam hteo. Ali stvarno nisam za mučenje. Moj zemljak bi želeo da mu pruži predstavu o vatri, ali ja sam u biti humanista.

»Ubio bih u samoodbrani ili u odbrani

onih kojima je potrebna zaštita«, reče Barton. »Ali ja nisam ubica.«

»Ubijanje ovog Jevrejina bilo bi akt samodobrane, što se tvog života tiče«, odgovori Gering. »Ako nećeš, umrećeš. Ali lagano.«

»Neću«, kaza Barton. Gering uzdahnu. »Ti, Englezu! Dobro, radije bih te imao uza se. Ali, ako ne želiš da učiniš nešto tako razumno, neka ti bude. »A ti?« obrati se Frigitu.

Frigit, koji još beše u agoniji, reče: »Tvoji posmrtni ostaci završili su na gomili smeća u Dahauu, zbog onog što si učinio i što si bio. Nameravaš li da ista zlodela ponoviš i na ovom svetu?«

Gering se nasmeja i reče; »Znam šta se dogodilo sa mnom. Dovoljno sam čuo od svojih jevrejskih robova.«

Pokaza na Monata. »Kakva je ovo nakaza?«

Barton objasni. Gering se uozbilji i reče: »Ne mogu mu verovati. Ide u moj robovski logor. Ti, tamo, majmunoliki. Šta kažeš?«

Kaz, na Bartonovo iznenađenje, istupi. »Ubijaću za tebe. Ne želim da budem rob.«

On uze batinu, dok su stražari držali koplja spremna da ga probodu, ako bi imao ideju da je drugačije upotrebi. Besno ih pogleda ispod kosih obrva, a potom podiže batinu. Udari, i rob se sruči na zemlju. Kaz vrati batinu Kambelu i koraknu u stranu. Nije gledao Bartona.

Gering reče: »Svi robovi da se sakupe noćas i da im se pokaže šta će im se desiti ako pokušaju bekstvo. Begunce ćemo malo peći, a potom ih spasiti muka. Moj slavni kolega lično će držati batinu. Takve mu se stvari dopadaju.«

Pokaza na Alisu. »Ovu. Sviđa mi se.«

Tulije ustade. »Ne, ne. Meni se sviđa. Ti uzmi truge, Hermane. Tam ti obe. Ali nju frlo želim. Izgleda, kako vi kažete, aristokratski. Kao... kraljica?«

Barton urliknu, istrže batinu iz Kambelove ruke i skoči na sto. Gering pade natraške i umalo ga batina zviznu po nosu. Istovremeno, Rimljanin zari koplje u Bartona i rani ga u rame. Barton je držao batinu, zavrteo se i izbacio oružje iz Tulijeve ruke.

Robovi se, vičući, baciše na stražare. Frigit ote jedno koplje i udari drškom Kaza po glavi. Kaz se zgrči. Monat šutnu jednog stražara u prepone i uze njegovo koplje.

Barton se više ničega nije sećao. Probudio se nekoliko sati pre sumraka. Glava ga je još više bolela. Rebra i oba ramena behu mu ukočeni od bola. Ležao je na travi ograđenoj borovim kladama, oko pedeset jardi u prečniku. Petnaest stopa iznad trave, uz unutrašnju stranu zida, bilo je kružno drveno šetalište, po k'om su hodali naoružani stražari.

Zastenja kada se uspravi. Frigit, čučeći uz njega, reče: »Plašio sam se da se nećeš povratiti.«

»Gde su žene?« upita Barton.

Frigit zaplaka. Barton mu prodrma glavu i reče: »Ne jecaj. Gde su?«

»Gde, do đavola, misliš da su?« odvrati Frigit. »O, gospode!«

»Ne misli na žene. Ne možeš im pomoći. Bar ne sada. Zašto me nisu ubili pošto sam napao Geringa?«

Frigit obrisa suze i reče: »Ne znam. Možda nas čuvaju za vatru. Kao pouku drugima. Bolje da su nas ubili«.

»Šta samo što si se domogao raja i već želiš da ga izgubiš?« rele Barton. Zasmeja se, ali prestade, jer mu bol prostreli glavu.

Barton popriča sa Robertom Sprusom, Englezom rođenim 1945. godine u Kensingtonu. Sprus je rekao da nema ni mesec dana otkad su Gering i Tulije ugrabili vlast. Zasad, ostavljaju susede na miru. U svakom slučaju, pokušali bi da osvoje okolne teritorije, uključujući i onu Onondaga Indijanca preko Reke. Dosad nijedan rob nije umakao da pronese glas o Geringovim namerama.

»Ali ljudi uz granice mogli su i sami videti da su zidine podigli robovi«, reče Barton.

Sprus se kiselo nasmeši i reče: »Gering je proneo glas da su ovo sve Jevreji i da ga jedino zanima porobljavanje Jevreja. Onda, što bi brinuli? A, kako i sam možeš da vidiš, to nije istina. Polovina robova su drugi«.

U sumrak su Barton, Frigit, Ruač, de Grejstok i Monat odvedeni iz zatvora prema kamenoj zdeli. Tamo je bilo oko dvesta robova, koje je čuvalo sedamdeset geringovaca. Zdele su im bile položene na stenu i čekali su. Pošto je sunuo plavi plamen, zdele su skinute. Svaki je rob otvorio svoju i stražari izvadiše duvan, piće i pola hrane.

Frigit je imao duboke posekotine na glavi i ramenu, koje je trebalo ušiti, iako je krv stala. Boja mu se povratila, premda su ga bolela leđa i bubrezi.

»Eto, sada smo robovi«, reče Frigit.

»Dik, mnogo si razmišljao o robovskom uređenju. Kako ti se sada čini?«

»To je bilo istočnjačko ropstvo«, kaza Barton. U ovakvoj vrsti ropstva, rob nema šanse da se izbori za svoju slobodu. Niti tu ima kakvog ličnog osećanja između roba i posednika, izuzev mržnje. Na istoku je bilo drugačije. Naravno, kao u svim ljudskim uređenjima, i tamo je bilo zlostavljanja«.

»Tvrdoglav si čovek«, reče Frigit. »Jesi li zapazio da su, najmanje polovina robova, Jevreji? Većinom, Izraelci, s kraja dvadesetog veka. Ona devojka tamo rekla mi je da je Gering uspeo da uspostavi ropstvo zdela zapodevanjem antisemitizma u ovoj oblasti. Naravno, on je morao već postojati, da bi se mogao probuditi. Kada se, uz Tulijevu pomoć, domogao vlasti, porobio je mnoge od svojih bivših pristaša«.

Potom nastavi: »Zlo je u tome što Gering nije, uslovno rečeno, istinski antisemita. Lično je intervenisao, sa Himlerom i ostalima, da spase Jevreje. Ali, on je čak gori nego da samo uistinu mrzi Jevreje. On je oportunist. Antisemitizam je bio talas plime u Nemačkoj; da bi zauzeo ikakav položaj, morao si da jašeš na talasu. Tako, Gering je jahao tamo, kao što je jahao ovde. Jedan antisemita, poput Gebelsa ili Franka, veruje u principe koje javno zastupa. Istina »principe izopačene i pune mržnje, ali još uvek principe. A visokog, debelog, bezbrižnog Geringa, nije, u stvari, bilo briga za Jevreje. Jedino je želeo da ih iskoristi«.

»Bravo«, reče Barton, »ali, kakve to veze treba da ima sa mnom? Ah, da. Taj pogled. Pripremaš se da mi održiš predavanje«.

»Dik, ja se tebi divim, kako sam se retko kome divio. Volim te, kao što čovek voli čoveka. Srećan sam i ushićen što mi je ukazana posebna milost da ti se pridružim, kao što bi, recimo, i Plutarh bio, da je sreo Alkibijada ili Tezeja. Ali nisam zaslepljen. Znam tvoje mane, kojih nije malo, i žalim zbog njih«.

»Koja je, ovog puta?«

»Ta knjiga. *Jevrejin, Ciganin i islamist*. Kako si mogao napisati tako nešto? Dokument mržnje, pun svadljivih koještarija, narodnih priča, praznoverica. Ritualna ubistva, zaista«.

»Još sam bio ljut zbog nepravdi koje sam trpeo u Damasku. Da budem isteran iz konzulata, zbog laži svojih protivnika, među kojima...«

»To ne opravdava što si pisao laži o celoj grupi«, reče Frigit.

»Laži. Pisao sam istinu!«

»Možda si mislio da su one istina. Ali ja pripadam dobu u kom se nedvojbeno znalo da nisu. Čak niko, pri zdravoj pameti, iz tvog vremena, ne bi trebalo da veruje u takvu besmislicu«.

»Činjenice su«, reče Barton, »da su jevrejski zajmodavci u Damasku naplaćivali siromasima hiljadu posto kamate na pozajmicu. Činjenice su da su ovo čudovišno zelenaštvo sprovodili, ne samo kad su u pitanju Muslimani i hrišćani, već i njihov rođeni narod. Činjenice su da su, dok su me moji protivnici u Engleskoj optuživali za antisemitizam, mnogi Jevreji u Damasku stali u moju odbranu. Činjenica je da sam protestovao protiv Turaka, koji su jevrejsku sinagogu u Damasku prodali grčkom pravoslavnom episkopu da je preobrazi u crkvu. Činjenica je da sam pokupio osamnaest Muslimana da svedoče u korist Jevreja. Činjenica je da sam zaštitio hrišćanske misionare od Druza. Činjenica je da sam upozorio Druze da ta debela, masna, turska svinja, Rašid-paša, pokušava da ih podstakne na pobunu, kako bi ih mogao masakrirati. Činjenica je da su se, kad sam opozvan sa dužnosti konzula, zbog laži hrišćanskih misionara i sveštenika, Rašid-paše i jevrejskih lihvara, hiljade hrišćana, Muslimana i Jevreja okupili da protestuju, premda je već bilo kasno«.

»Takođe je činjenica da, ni tebi, ni ikom drugom, nisam dužan da odgovaram za svoje postupke«

Zašto je Frigit izneo tako nebitnu stvar, u tako neprikladnom času? Možda je pokušavao da se spase samooptuživanja, iskaljivanjem straha i ljutnje na Bartonu. Ili je stvarno osećao da je njegov heroj podbacio.

Lev Ruač je sedeo sa glavom u šakama. Podiže glavu i reče suvo: »Dobrodošao u koncentraconi logor, Bartone. Prvi ti je put. Za mene je to stara priča, čije me ponovno slušanje zamaralo. Bio sam u nacističkom logoru, i umakao. Bio u ruskom, i umakao. U Izraelu sam, zarobljen od Arapa, umakao«.

»Tako, možda mogu i sada umaći. Ali, kuda? U drugi logor? Izgleda da im nema kraja. Čovek ih večno gradi i stavlja u njih večitog zatvorenika, Jevrejina, ili kojeg god. Čak se i ovde, gde smo počeli iznova, gde sve veroispovesti i sve predrasude treba da budu razbijene na nakovnju

uskrsnuća, malo šta izmenilo«.

»Zaveži«, reče čovek do Ruača. Imao je riđu kosu, jako ukovrdžanu, plave oči, i lice, koje je moglo biti lepo, da mu nos nije bio slomljen. Bio je visok šest stopa, i imao telo rvača.

»Dav Targof ovde«, reče čvrstim oksfordskim naglaskom. »Bivši komandant u izraelskoj ratnoj mornarici. Ne obraćajte pažnju na ovog čoveka. On je jedan od starovremskih Jevreja, pesimist, kukavica. Pre bi cvileo uza zid, nego ustao i borio se kao čovek«.

Ruaču zastade reč u grlu, a onda izusti: »Ti, arogantni Izraelče! Borio sam se, ubijao. I, nisam kukavica. Šta ti sada radiš, hrabri ratniče? Zar nisi rob, koliko i mi ostali?«

»Stara je to priča«, kaza jedna žena. Bila je visoka, crnokosa i, sigurno bi bila lepa, da nije bila tako mršava. »Stara priča. Borimo se međusobno, dok naši neprijatelji pobeđuju. Baš kako smo se bili, kad je Tit opseo Jerusalim, i ubili više svojih, nego Rimljana. Baš kako...«

Dvojica ljudi joj se okrenuše i sve troje glasno raspravljahu dok ih stražar ne poče udarati stapom.

Kasnije, kroz natečene usne, Targof saopšti. »Ne mogu ovo da trpim, ne dugo, Uskoro... dobro, moje je da smaknem tog stražara.«

»Imaš plan?« upita željno Frigit, ali Targof ne htede da odgovori.

U cik zore robovi behu probuđeni i odmarširali su ka zdeli. Ponovo su dobili malo hrane. Posle jela, podeljeni su u grupe i odvedeni na odredišta. Barton i Frigit, na severnu granicu. Morali su da rade teško, sa hiljadu drugih robova, po ceo dan goli na suncu. Jedini im je odmor bio kad su, u podne, nosili zdele na stenu i jeli.

Gering je nameravao da izgradi zid između planine i Reke; takođe je hteo da podigne drugi zid, koji bi se protezao obalom jezera punih deset milja, i treći, na severnoj strani.

Barton i ostali morali su da iskopaju dubok rov, a potom da gomilu izvađene zemlje ugrade u zid. Bio je to težak posao, jer su imali samo kamene motike, kojima su udarali po tlu. Kako je korenje trave obrazovalo gusto zamršenu, žilavu masu, moglo je biti posečeno jedino u više pokušaja. Zemlju i korenje skupljali bi drvenim lopatama i bacali na velike bambusove sanke. Njih su grupe vukle na vrh zida, gde je zemlja istovarana, da bi se načinio još viši i deblji zid.

Uveče su robovi odvedeni natrag u zatvor. Tu su, većinom, gotovo smesta zaspali. Ali Targof, riđi Izraelac, čučnu uz Bartona.

»S vremena na vreme dopre ponešto do ušiju«, reče. »Čuo sam za borbu, tvoju i tvoje posade. Takođe sam čuo da si odbio da se pridružiš Geringu i njegovoj svinji.«

»A šta si čuo o mojoj ozloglašenoj knjizi?« upita Barton.

Targof se osmehnu i reče: »Nisam bio čuo za nju, dok mi Ruač nije skrenuo pažnju. Tvoji postupci dovoljno govore. Uostalom, Ruač je vrlo osetljiv na takve stvari. Ne možeš ga ozbiljno optužiti, zbog svega kroz šta je prošao. Ali ja ne mislim da bi se ponašao kako jesi da si onakav, kakav on tvrdi da jesi. Mislim, ipak, da si dobar čovek, tip kakav nam treba. Pa...«

Usledili su dani i noći teškog rada i mršavih obroka. Barton je iz nezvaničnih izvora saznao o ženama. Vilfreda i Fatima bile su u Kambelovom stanu. Lođi je bila s Tulijem. Alisa je držana uz Geringa nedelju dana, a zatim predata poručniku Manfredu fon Krišarftu. Pričalo se da se Gering žalio na njenu hladnoću i hteo da je da svojim telohraniteljima da čine s njom što im je volja. Ali fon Krišarft ju je tražio.

Barton je bio u agoniji. Nije mogao da podnese da je zamisli sa Geringom i fon Krišarftom. Mora zaustaviti te zveri, ili bar umreti u pokušaju da to učini. Kasno, iste večeri, iz velike kolibe, koju je delio sa dvadeset pet ljudi, otpuzao je u Targof ovu i probudio ga.«

»Rekao si da znaš da ja moram biti na tvojoj strani«, šapnuo je. »Kada ću zadobiti tvoje poverenje? Sada ti mogu reći i da, ako to sam odmah ne učiniš, nameravam da podstaknem bekstvo moje grupe i svih koji hoće sa nama«.

»Ruač mi je rekao još nešto o tebi«, odvrati Targof. Stvarno nisam razumeo o čemu priča. Može li Jevrejin verovati nekom ko je napisao takvu knjigu? Ili, može li se takvom čoveku verovati da neće nasrnuti na saborce, kad zajednički neprijatelj bude potučen?«

Barton zausti da izgovori nešto ljutito, ali stade. Zanemeo je za trenutak. Zatim mirno reče: »Pre svega, moji postupci na Zemlji govore glasnije od ijedne moje štampane reči. Bio sam prijatelj i zaštitnik mnogih Jevreja; imao sam mnogo jev-

rejskih prijatelja.«

»Ta poslednja izjava je uvek uvod za napad na Jevreje«, kaza Targof.

»Moguće. Bilo kako bilo, čak i da su Ruačeve tvrdnje tačne, Ričard Barton, kojeg vidiš pred sobom u ovoj dolini, nije Barton koji je živeo na Zemlji. Mislim da je svaki čovek nešto drugačiji, zbog svog iskustva ovde. Ako nije, nesposoban je da se promeni. Bilo bi bolje da je mrtav.«

»U toku četiristo sedamdeset i šest dana, koliko sam živeo na ovoj Reci, naučio sam mnogo. Ja nisam nesposoban da menjam mišljenje. Slušao sam Ruača i Frigita. Često i strasno sam sa njima raspravljao. I, ako to tada nisam želeo da priznam, mnogo sam razmišljao o onom što su govorili«.

»Mržnja prema Jevrejima je nešto usađeno u detetu«, kaza Targof. »To postaje deo nerva. Ne možeš je se osloboditi snagom volje, osim ako još nije pustila koren, ili je volja neobično jaka. Zvonce zvoni, i Pavlovljevom psu ide voda na usta. Spomeni reč Jevrejin i nervni sistem jurne na tvrđavu nejevrejskog uma. Kao što, pri pomenu Arapa jurne na moj. Ali ja imam realne osnove za mržnju prema svim Arapima.«

»Dovoljno sam se pravdao«, reče Barton. »Ili ćeš me prihvatiti ili odbiti. Znaš šta ću da uradim.«

»Prihvatam«, odobri Targof. »Ako ti možeš da promeniš mišljenje, mogu i ja. Radim s tobom, hleb jedem s tobom. Dopada mi se da verujem kako sam dobar poznavalac karaktera. Reci mi, da si ti ovo planirao, šta bi radio?«

Targof pažljivo slušaše. Nakon Bartonovog objašnjenja, Targof klimnu glavom. »Veoma nalik mom planu. Sada. ..«

16

Sledećeg dana, malo posle doručka, nekoliko stražara dođoše po Bartona i Frigita. Targof je prodorno gledao Bartona, koji je znao šta ovaj misli. Ništa nije moglo da se učini, osim da se odmaršira u Geringovu »palatu«. On je sedeo u velikoj drvenoj stolici i pušio lulu. Zamolio ih je da sednu, i ponudio im cigare i vino.

»Povremeno«, reče, »volim da se opustim i razgovaram sa nekim, mimo mojih kolega, koji nisu preterano bistri. Naročito volim da pričam s nekim ko je živeo posle moje smrti. I sa ljudima koji su bili poznati u svoje vreme. Imam po nekoliko od obe vrste, dosad.«

»Mnogi od tvojih izraelskih zatvorenika živeli su posle tebe«, reče Frigit.

»A, Jevreji!« Gering odmahnu lulom. »U tome je nevolja. Predobro me znaju. Zlovoljni su kad pokušavam s njima da razgovaram, a previše ih je pokušalo da me ubije radi svoje utehe. Ne da imam nešto protiv njih. Ne volim naročito Jevreje, ali imao sam mnogo jevrejskih prijatelja. ..«

Barton pocrvene.

Gering, pošto povuče dim, nastavi: »Firer je bio veliki čovek, uz izvesne idiotarije. Jedan od njih, bio je njegov stav prema Jevrejima. Ja sam, manje sam mario. Ali Nemačka mog vremena bila je anti-jevrejska, i čovek je morao biti uz Zeitgeist, ako je išta želeo da postigne u životu. Dosta o tome. Čak se ni ovde ne može od njih pobeći.«

Brbljao je još neko vreme, a onda Frigitu postavio mnoga pitanja o sudbini svojih savremenika i istoriji posleratne Nemačke.

»Da ste vi, Amerikanci, imali imalo političkog osećanja, objavili biste rat Rusiji, čim smo mi kapitulirali. Borili bismo se s vama protiv boljševika i savladali ih.«

Frigit ne odgovori. Gering tada ispriča nekoliko »smešnih«, vrlo skarednih priča. Zamoli Bartona da mu opiše svoje neobično iskustvo, koje je stekao pre uskrsnuća u ovoj dolini.

Barton beše iznenađen. Je li Gering o tom čuo od Kaza, ili je među robovima postojao špijun?

Ispričao je, do pojedinosti, sve što se dogodilo od vremena kad je otvorio oči, da bi se našao u predelu plovećih tela, do trenutka kad je čovek iz vazdušnog kanua uperio na njega metalnu cev.

»Vanzemaljčeva, Monatova teorija je da su izvesna bića — zovimo ih Kogod, ili X — posmatrala čovečanstvo od postmajmunskog perioda. Najmanje dva miliona godina. Ova super bića su, nekako, snimila svaku ćeliju svih ljudskih bića koja su ikad živela, od momenta začeća, verovatno, do momenta smrti. To zvuči zapanjujuće, ali nije, ništa više nego uskrsnuće celog čovečanstva i preoblikovanje ove planete u jednu rečnu dolinu. Snimci su možda rađeni za života snimanih. Ili je moguće da su ta superbića uhvatila vibracije iz prošlosti, baš kao što smo mi na Zemlji videli svetlost zvezda kakve su bile pre hiljadu godina.«

»Monat, međutim, naginje prvoj teoriji. Ne veruje u vremeplov, čak ni u užem

smislu.«

»Monat veruje da su X čuvali te snimke. Kako, ne zna. Ali ova planeta je potom preoblikovana za nas. Očevidno je to jedan veliki svet Reke. U toku naše plovidbe uzvodno, razgovarali smo sa desetinama ljudi, čiji izgled nedvojbeno govori da potiču iz veoma različitih krajeva, odasvud. Jedan je izdaleka, odozgo, sa severne hemisfere; drugi izdaleka, odozdo, s južne. Svi opisi skupa, sačinjavaju sliku sveta preinačenog u krivudavu rečnu dolinu.«

»Ljudi sa kojima smo razgovarali bili su ubijeni, ili umrli nesrećnim slučajem ovde, i ponovo uskrsli u oblastima kroz koje smo prolazili u toku putovanja. Monat kaže da smo mi, uskrsli, i dalje snimani. Kada neko ponovo umre, tačni-u-minut snimci, smeštaju se nekuda, možda ispod površine ove planete i stavljaju u pretvarače energije u materiju. Tela se reprodukuju, kakva su bila u momentu smrti, a potom ih uređaji za podmlađivanje vraćaju do usnulih tela. Verovatno u istoj onoj dvorani u kojoj sam se ja probudio. Potom su tela, mlada i čitava opet, snimljena i ponovo uništena. I snimci su ponovo pušteni, ovog puta kroz uređaje ispod zemlje. Još nas jednom pretvarači energije u materiju, verovatno koristeći se toplotom užarenog jezgra ove planete, oživljuju iznad zemlje, u blizini kamenih zdela. Ja zaista ne znam zašto se drugo uskrsnuće ne događa na mestu smrti. Ali ne znam ni zašto su nam sve dlake izbrijane, ni zašto muškarcima ne raste brada, ni zašto su muškarci obrezani, a žene ponovo device. Ili zašto smo uskrsli. S kojim ciljem? Ko god nas smestio ovde, nije se pojavio da nam kaže zašto.«

»Stavar je u tome«, reče Frigit, »stvar je u tom što mi nismo isti oni ljudi koji smo bili na Zemlji. Ja sam umro. Barton je umro. Ti si umro, Hermane Gering. Svi su umrli. I, mi ne možemo biti vraćeni u život!«

Gering čujno povuče dim iz lule, pogleda ukočeno Frigita i potom kaza, »Što ne? Ja živim ponovo. Poričeš li to?«.

»Da! Poričem — u jednom smislu. Ti živiš. Ali ti nisi Herman Gering, rođen u sanatorijumu Marijenbad u Rozenhajmu u Bavarskoj, 12. januara 1893. godine. Ti nisi Herman Gering čiji je kum bio dr Herman Epenštajn, Jervrejin preobraćen u hrišćanstvo. Ti nisi Gering koji je nasledio fon Rihthofena po njegovoj smrti i nastavio da vodi njegove pilote protiv saveznika čak i po završetku rata. Ti nisi Rajhmaršal Hitlerove Nemačke, niti izbleglica kojeg je uhapsio poručnik Džerom N. Šapiro. Epenštajn i Šapiro, ha! I, ti nisi Herman Gering koji je oduzeo sebi život progutavši kalijum-cijanid u toku suđenja za zločine protiv čovečanstva.«

Gering napuni lulu duvanom i blago reče: »Izvesno je da znaš prilično o meni. Verujem da treba da sam polaskan. Bar nisam bio zaboravljen.«

»Uglavnom jesi«, odvrati Frigit. »Imao si dugotrajnu reputaciju, ali kao zlosrećni klovn, slabić i ulizica.«

Barton beše iznenađen. Nije znao da bi se ovaj čovek mogao usprotiviti nekom ko je njegov život držao u svojim rukama, ili — ko je postupao sa njim tako grubo. Ali, najzad, možda je Frigit očekivao da će biti ubijen.

Verovatno je računao na Geringovu radoznalost.

Gering reče, »Potkrepi svoj iskaz. Ne o mojoj reputaciji. Svaki važan čovek očekuje da ga kude i pogrešno shvate glupe mase. Objasni: zašto ja nisam isti čovek.«

Frigit se nasmeši i reče: »Ti si proizvod, hibrid nastao od jednog snimka iz pretvarača energije u materiju. Načinjen si sa celokupnim pamćenjem mrtvog čoveka Hermana Geringa i sa duplikatom svih ćelija njegovog tela. Ti imaš sve što je imao on. Tako, ti misliš da si Gering. Ali nisi! Duplikat si, i to je sve. Originalni Herman Gering je ništa, do molekuli, apsorbovani u zemlju i vazduh, pa u biljke, i, natrag, u tela životinja i čoveka, pa opet van, kao izmet, und so weiter.«

»Ali ti, ovde, preda mnom, nisi ništa više originalan nego što je snimak, na ploči ili traci, originalnog glasa, vibracija izišlih iz usta čoveka, otkrivenih i usvojenih od strane jednog elektronskog uređaja, i potom ponovljenih.«

Barton je shvatio primedbu, jer je video Edisonov fonograf u Parizu 1888. Osećao se uistinu povređen Frigitovim tvrdnjama.

Geringove razrogačene oči i zajapureno lice govorili su da se i on osetio ugroženim do srži.

Zamuca, pa upita. »A zašto bi ova bića ulazila u sve to, tek zbog duplikata?«

Frigit sleže ramenima i reče: »Ne znam.«

Gering ustade sa stolice i uperi cevčicu lule u Frigita.

»Lažes« vrisnu na nemačkom. »Lažeš, scheisshund!«

Frigit uzdrhta, kao da je očekivao da opet dobije po bubrezima, ali reče: »Mora da sam u pravu. Naravno, ti ne moraš da veruješ mojim reima. Ja ništa ne mogu dokazati. I sasvim razumem kako se osećaš. Ja znam da sam Piter Džeirus Frigit, rođen 1918, umro 2.008. naše ere. Ali logika mi nalaže da takođe verujemda sam ja, ustinu, biće koje ima sećanja onog Frigita koji više ne može postojati. U izvesnom smislu, ja sam sin tog Frigita, koji više nikada ne može postojati. Ne meso njegovog mesa, krv njegove krvi, nego misao njegove misli. Ja nisam čovek kog je rodila žena na tom iščezlom zemaljskom svetu. Ja sam kopile nauke i mašine. Sem ako...«

Gering reče: »Da? Sem ako šta?«

»Sem ako ne postoji izvestan entitet, neodvojiv od ljudskog tela, entitet koji je ljudsko biće. Hoću reći, on sadrži sve što individuu čini onakvom kakva je, a kada je telo uništeno, ovaj entitet još postoji. Pa tako, ako telo treba da bude ponovo načinjeno, ovaj entitet, čuvajući esenciju individue, opet može biti sjedinjen s telom. I, on bi zabeležio sve što je telo zabeležilo. Tako bi originalna individua živela ponovo. Ne bi bila tek duplikat.«

»Za ime božje, Pit! Zagovaraš li to dušu« upita Barton.

Frigit klimnu glavom i reče: »Nešto slično duši. Nešto što su primitivci nazreli sa zebnjom i nazvali dušom.«

Gering se smejao grohotom. I Barton bi se smejao, ali nije želeo da Geringu da ikakvu podršku, moralnu ili intelektualnu.

Gering, kad prestade da se smeje, reče: »Čak ovde, u svetu koji je nedvojbeno rezultat nauke, natprirodnjaci ne odustaju. Dobro, dosta o tome. Pređimo na praktičnije i neodložnije stvari. Kažite mi, jeste li se predomislili? Jeste li spremni da pređete na moju stranu?«

Barton ga prodorno pogleda i reče: »Neću da budem pod komandom čoveka koji siluje žene; k tome, ja uvažavam Izraelce. Rade ću biti rob među njima, nego slobodan s tobom.«

Gering mu uputi mrk pogled i oštro reče: »Vrlo dobro. To sam i mislio. Ali nadao sam se... dobro, imao sam nevolje s Rimljaninom. Ako se osili, videćete, robovi, kako sam ja prema vama bio milostiv. Vi njega ne znate. Samo je moja intervencija sprečila da po jednog od vas muče nasmrt svake noći, za njegovu razonodu.«

U podne se ova dvojica vratiše u brda na posao. Nisu ni imali prilike da razgovaraju s Targofom ili nekim od robova, jer se dogodilo da ih dužnosti nisu dovodile u dodir. Nisu se usudili da otvoreno pokušaju s njim da razgovaraju, jer bi to značilo teške batine.

Pošto su se uveče vratili u zatvor, Barton je rekao ostalima šta se zbilo.

»Više je nego izvesno da Targof neće verovati u moju priču. Misliće da smo špijuni. Gak i ako nije siguran, neće se usuditi da oproba sreću. Biće, znači, nevolja. Loše je što je ovo moralo da se dogodi. Bekstvo se, za večeras, mora odložiti.«

Ništa nepovoljno nije se desilo — u prvi mah. Izraelci su se okretali od Bartona i Frigita kad bi ovi pokušali da s njima razgovaraju. Izašle su zvezde, i zatvor beše preplavljen svetlošću, sjajem kao od punog meseca na Zemlji.

Zatvorenici su ostali u svojim barakama, ali su tiho razgovarali skupa sa svojim vođama. Uprkos teškom umoru, nisu mogli spavati. Mora da su stražari osetili napetost, čak iako nisu mogli videti ni čuti ljude u kolibama. Hodali su gore—dole po stazi, stajali u grupi i razgovarali, pogledajući dole, na ograđeni prostor, uz svetlost večernjeg neba i plamenove smolastih baklji.

»Targof će mirovati do kiše«, reče Barton. On izdade naređenja. Frigit treba da savlada prvog stražara; Robert Sprus, drugog; Barton, trećeg. Barton leže na svoju naslagu lišća i, ignorišući romor glasova i kretanje tela uokolo, zaspa.

Činilo mu se da je tek sklopio oči, kad ga dotače Sprus. On brzo ustade, zevnu i protegnu se. Ostali behu budni. Za nekoliko minuta zgusnuo se prvi oblak. Za deset minuta, zvezde se skriše. Grom zatutnja u planinama i prva munja prošeće nebo.

Munja je blesnula u blizini. Pri njenoj svetlosti, Barton vide da su se stražari šćućurili ispod streha, što su, na svakom uglu zatvora, štrcale iz osnova stražarnica. Behu pokriveni ubrusima, protiv hladnoće i kiše.

Barton je otpuzao od svojih baraka do susednih. Targof je stajao na ulazu. Barton ustade i upita: »Da li plan još važi?.

»Znaš ti dobro«, odvrati Targof. Munja osvetli njegovo srdito lice. »Ti, Judo!«

On krenu, sa desetinom ljudi za sobom.

Barton nije čekao; napade. Ali kako je jurnuo, začu neobičan zvuk. Probi se do vrata da pogleda van. Još jedan blesak, osvetli stražara opruženog ničice po travi ispod staze.

Kad mu Barton okrenu leđa, Targof spusti pesnice. »Šta se događa, Bartone?« upita.

»Stani«, odgovori Englez. Nije imao predstavu, više nego Izraelci, šta se događalo, ali sve neočekivano moglo mu je ići naruku.

Munja osvetli zdepastu Kazovu figuru na drvenom šetalištu. Zamahivao je ogromnom kamenom sekirom na grupu stražara koji su stajali u uglu, na spoju dva zida. Još jedan blesak. Stražari su bili opruženi po stazi. Mrak. Pri sledećem sevu munje, još jedan beše dole; preostala dva strcaše sa staze i pobegoše u različitim pravcima.

Sledeći blesak, vrlo blizu zida, otkri da su i ostali stražari najzad postali svesni gužve. Sjurili su se sa staze, vičući i mašući kopljima.

Kaz, ne hajući, spusti dugačke bambusove lestve dole u ograđeni prostor, i potom za njima baci svežanj kopalja. Uz sledeći blesak, moglo se videti kako kreće na najbliže stražare.

Barton dograbi jedno koplje i gotovo ustrča uz lestve. Ostali, uključujući Izraelce, odoše za njim. Borba je bila kratka i žestoka. Stražari na stazi su bili, ili probodeni, ili oboreni nasmrt, i samo su oni u stražarnicama ostali. Lestve odnesoše na drugi kraj zatvora i prisloniše ih uz kapiju. Za dva minuta, ljudi se uspentraše, skočiše na drugu stranu i otvoriše kapiju. Prvi put, Barton ugrabi priliku da razgovara s Kazom.

»Mislio sam da si nas prodao.«

»Ne. Ne ja, Kaz«, reče Kaz prekorno. »Znaš da ja tebe volim, Barton—nag. Ti si moj drug, moj vođa. Pravio sam se da prilazim tvojim neprijateljima, jer je to lukavo. Ja iznenađen da ti ne radiš tako. Ti nisi glupan.«

»Sigurno da ti nisi«, reče Barton. »Ali ja nisam bio u stanju da ubijem one robove.«

Munja osvetli Kaza kako sleže ramenima. On reče: »To me ne brine. Ja ih ne poznajem. Uostalom, čuješ Geringa. On kaže oni će umreti svakako.«

»Dobro je što si odabrao baš ovu noć da nas spaseš«, reče Barton. Nije objasnio Kazu zašto, jer nije želeo da ga zbunjuje. K tome, bilo je važnijeg posla.

»Noćas je dobra noć za ovo«, reče Kaz. »Velika, bitka se odigrava. Tulije i Gering su vrlo pijani i svađaju se. Oni se tuku; njihovi ljudi se tuku. Dok se poubijaju, osvajači stižu. Ti mrki ljudi preko Reke... kako ih zovete?... Onondage, tako. Njihovi čamci su došli malo pre kiše. Oni prave prepad da ukradu robove, takođe. Ili možda samo da naprave gužvu. Tako, ja mislim, sad je čas da započnem moj plan, oslobodim Barton—naga.«

Iznenada, kako je počela, kiša prestade. Barton je mogao čuti viku i vrisku izdaleka, iz pravca reke. Doboši su lupali duž obale. On kaza Targofu: »Možemo pokušati da pobegnemo i, verovatno, u tom lako uspeti, ili da napadnemo.«

»Nameravam da zbrišem zveri koje su nas porobile«, odvrati Targof. Ima još zatvora u blizini. Poslao sam ljude da otvore njihove kapije. Ostali su predaleko da bismo ih se mogli domoći brzo; nanizani su na odstojanju od pola milje.

Dotad je i brvnara u kojoj su živeli slobodni stražari osvojena na juriš. Robovi su se naoružali i krenuli prema žarištu borbe, usmereni bukom. Bartonova grupa bila je na desnom boku. Nisu prešli ni pola milje kad su naišli na leševe i ranjenike Onondaga i belaca.

Uprkos teškoj kiši, beše izbila vatra. Pri njenoj sve jačoj svetlosti, videli su da je zahvatila dugačku kuću. U sjaju su se nazirale i figure u borbi. Begunci su napredovali poljanom. Iznenada, jedna strana posustade i dade se u beg, njima u susret, sa pobednicima za petama, koji su klicali i vrištali ushićeno.

»Eno Geringa«, reče Frigit. »Izvesno je da mu salo neće pomoći da pobegne.«

On pokaza i Barton vide kako Nemac očajnički žuri, ali pade iza ostalih. »Ne želim da Indijanci imaju čast da ga ubiju«, reče Barton. »Dužni smo to Alisi.«

Kembelova dugonoga figura bila je ispred svih i Barton hitnu svoje koplje ka njemu. Mora da je Škotu izgledalo da koplje izbija iz mraka niotkuda. Prekasno pokuša da ga izbegne. Kremena oštrica zarila mu se u meso između levog ramena i prsa, i on pade na bok. Potom pokuša da ustane, ali ga Barton udari nogom i sruči natrag.

Kembel zakoluta očima; krv mu izbi na usta. On pokaza na još jednu ranu, duboku zasekotinu sa strane, između rebara. »Va... vaša žena... Vilfreda... je to uradila«, jedva izgovori. »Ali ubio sam je, kučku.. .«

Barton je hteo da ga pita gde je Alisa, ali Kaz uzvikujući fraze na svom jeziku, udari Skota batinom po glavi. Barton podiže svoje koplje i otrča za Kazom. »Ne ubijaj Geringa!« viknu. »Ostavi ga meni!«

Kaz ga nije čuo; bio je obuzet borbom sa dvojicom Onondaga. Barton spazi Alisu kako trči prema njemu. On ispruži ruke, zgrabi je i zavrte. Ona vrisnu i poče da se opire. Barton viknu; najednom, prepoznavši ga, ona mu pade na ruke i zaplaka. Barton bi pokušao da je uteši, ali se plašio da će mu Gering umaći. Odgurnu je, potrča prema Nemcu i hitnu koplje. Ono okrznu Geringovu glavu i on vrisnu, stade i poče da traži oružje, ali Barton ga skoli. Obojica se sručiše na zemlju i valjahu se, gušeći jedan drugog.

Nešto udari Bartona u potiljak. Ošamućenom, popusti mu stisak. Gering ga gurnu na tlo i skoči do koplja. Zgrabivši ga, diže se i krenu ka opruženom Bartonu. Barton pokuša da stane na noge, ali kolena kao da su mu bila od gita, i sve mu se vrtelo. Gering se odjednom zatetura, jer mu je Alisa obuhvatila noge s leđa, i pade napred. Barton se još jednom napregnu, ustade, zatetura se i pade preko Geringa. Ponovo su se valjali, dok je Gering stezao Bartonu vrat. Onda jedno koplje kliznu preko Bartonovog ramena, zaparavši mu kožu, i zari se kamenim vrhom u Geringov vrat.

Barton ustade, izvuče koplje i zabode ga u čovekov debeli stomak. Gering pokuša da se uspravi, ali pade mrtav. Alisa se skljoka na zemlju i zaplaka.

Bitka je okončana u zoru. Dotad su robovi iz svih zatvora pobegli. Geringovi i Tulijevi ratnici behu pali između dve sile, Onondaga i robova, kao zrna između dva mlinska kamena. Indijanci, koji su verovatno napali samo zbog pljačke i otmice robova i njihovih zdela, behu se povukli. Ukrcali su se u svoje čunove i kanue i veslali jezerom. Nikom nije padalo na pamet da ih goni.

17

Naredni dani behu puni posla. Po gruboj proceni, najmanje polovina od 20.000 stanovnika Geringove male kraljevine, bili su ubijeni, teško ranjeni, oteti od strane Onondaga, ili pobegli. Rimljanin Tulije Hostilije, očito je bio umakao. Preživeli su izabrali privremenu vladu. Targof, Barton, Sprus, Ruač i još dvojica, činili su izvršni komitet, sa znatnom, ali privremenom vlašću. Džon de Grejstok beše nestao. Viđen je na početku bitke, a potom, jednostavno, izgubljen iz vida.

Alisa Hergrejvz preselila se u Bartonovu kolibu, bez objašnjenja.

Posle je rekla. »Frigit mi kaže da, ako je cela ova planeta oblikovana poput oblasti koje smo videli, a nema razloga da se veruje suprotno, onda Reka mora biti dugačka najmanje 20.000.000 milja. Neverovatno je, ali takvo je i naše uskrsnuće i sve na ovom svetu. Takođe, moguće je da duž Reke živi trideset pet, do trideset sedam milijardi ljudi. Kolike su mi šanse da ikad nađem mog zemaljskog supruga?«

»K tome, ja te volim. Da, znam, nisam postupala kao da te volim. Ali nešto se u meni promenilo. Možda zbog svega kroz šta sam prošla. Ne verujem da bih te mogla voleti na Zemlji. Moguće da bih bila očarana, ali bi me, takođe, nešto odbijalo, čak plašilo. Ne bih ti mogla biti dobra žena. Ovde, mogu. Pre, biću ti dobra prijateljica, jer se ne čini da ovde po-stoji ikakva vlast ili verska ustanova, koja bi nas mogla venčati. To, samo po sebi, govori koliko sam se promenila. Da, mirne duše mogu živeti s čovekom s kojim nisam venčana... Ali to si ti.«

»Ne živimo više u viktorijanskom dobu«, rekao je Barton. »Kako bi nazvala ovo doba... Mešovita era? Mešovito doba? Najzad, to će biti Rečna kultura, Obalski svet, mnoštvo Rečnih kultura.«

»Ako bude trajalo«, reče Alisa. »Počelo je naglo, može se završiti isto tako brzo i neočekivano.«

Izvesno je, mišljaše Barton, da zelena Reka, i travnata poljana, i šumovita brda, i bezmerne planine, ne izgledaju poput Šekspirove nematerijalne vizije. Bili su čvrsti i stvarni, tako stvarni kako su stvarni ljudi koji sada idu ka njemu, Frigit, Monat, Kaz i Ruač. On iziđe iz kolibe i dočeka ih.

Kaz poče priču. »Davno, pre nego govorio engleski dobar, ja video nešto. Ja probao da ti kažem onda, ali ti ne razumeš. Ja video čovek koji nema ovo na čelu.«

On pokaza na centar svog čela, a potom ostalih.

»Ja znam«, nastavi Kaz, »ti to ne možeš videti. Ni Pit i Monat ne mogu. Niko više ne može. Ali ja vidim to na svačijem čelu. Osim kod tog čoveka kojeg sam davno pokušao da uhvatim. Onda, jednog danas, video jedna žena to nema, ali ti

ništa ne kažem. Sada, vidim treću osobu koja to nema.«

»Hoće da kaže«, reče Monat, »da je sposoban da opazi pouzdane simbole ili karakteristike na čelu svakog od nas. Može ih videti samo na jakom suncu i pod određenim uglom. I, svi koje je ikada video, imali su ove simbole, izuzev troje koje je spomenuo.«

»On mora da je sposoban da vidi malo dalje u spektru, nego mi«, reče Frigit. »Očito da onaj ko nam je stavio na čelo životinjski znak, ili kako ga zvali, nije znao za specijalnu sposobnost Kazove vrste. To kazuje da oni nisu sveznajući.«

»Očito«, reče Barton. »Ni nepogrešivi. Inače, ja se nikada ne bih probudio na onom mestu pre uskrsnuća. Pa, ko je osoba koja nema te simbole na svojoj koži?«

Govorio je mirno, ali mu je srce ubrzano kucalo. Ako je Kaz u pravu, može otkriti agenta bića koja su vratila celu ljudsku vrstu u život. Hoće li to biti prerušeni bogovi?

»Robert Sprus!« reče Frigit.

»Da ne bismo brzopleto zaključili«, reče Monat, »ne zaboravimo da nedostatak tog znaka može biti slučajan.«

»Već ćemo to doznati«, reče Barton preteći. »Ali, čemu simboli? Zašto treba da smo obeleženi?«

»Verovatno zbog identifikacije ili prebrojavanja«, reče Monat. »Ko zna, izuzev onih koji su nas doveli ovde.«

»Hajde da vidimo Sprusa«, predloži Barton.

»Najpre moramo da ga uhvatimo«, odgovori Frigit. »Kaz je pogrešio što je spomenuo Sprusu da zna za simbole. Učinio je to jutros, za doručkom. Nisam bio tamo, ali oni koji jesu, kažu da je Sprus pobledeo. Za nekoliko minuta se izvinio, i od tada nije viđen. Razaslali smo tragače uzvodno, nizvodno i preko Reke, a takođe i u brda.«

»Njegovo bekstvo je izvesno priznavanje krivice«, reče Barton. Bio je ljut. Je li čovek neka vrsta stoke žigosane za kakvu zlosrećnu svrhu?

Tog popodneva, doboši su objavili da je Sprus uhvaćen. Tri sata kasnije, stajao je pred stolom Saveta, u novoizgrađenoj sali za sastanke. Za stolom su sedeli članovi Saveta. Vrata su bila zatvorena, jer su smatrali da je ovo nešto što će se efikasnije obaviti bez gužve. Međutim, Monat, Kaz i Frigit, takođe su bili prisutni.

»A sada ti mogu reći i to«, kaza Barton, »da smo odlučili da učinimo sve moguće, kako bismo od tebe saznali istinu. Mučenje je protiv principa svih za ovim stolom. Mi preziremo i gnušamo se onih koji pribegavaju torturi. Ali osećamo da je ovo takav spor u kom principi moraju biti po strani.«

»Principi nikada ne smeju biti po strani«, reče Sprus uravnoteženo. »Cilj nikada ne opravdava sredstva. Čak i ako takva postojanost znači poraz, smrt i nemogućnost saznanja«.

»Odviše toga je u pitanju«, reče Targof. »Ja, koji sam bio žrtva neprincipijelnih ljudi; Ruač, kojeg su mučili više puta; ostali, svi se slažemo. Vatru i nož ćemo upotrebiti ako moramo. Neophodno je da doznamo istinu.

»Sada mi kaži, jesi li ti jedan od onih, odgovornih za ovo uskrsnuće?«

»Nećete biti ništa bolji od Geringa i njemu sličnih, ako me budete mučili«, reče Sprus. Glas poče da mu slabi. »U stvari, bićete mnogo gori, jer vi prisiljavate sebe da budete poput njega, kako biste dobili nešto, čega, možda, uopšte nema. Ili, ako ga ima, možda nije vredno cene«.

»Reci nam istinu«, insistirao je Targof. »Ne laži. Znamo da mora da si agent; možda jedan od onih direktno odgovornih.«

»Iz onog kamena tamo izbija vatra«, reče Barton. »Ako odmah ne progovoriš, bićeš... uostalom, pečenje će biti najlakša od patnji koje ćemo ti prirediti. Ja sam stručnjak za kineske i arapske metode mučenja. Uveravam te da oni imaju nekoliko vrlo prefinjenih načina za izvlačenje istine. A nije mi muka da svoje znanje sprovedem u praksu«.

Sprus, bled i znojav, reče: »Možeš se lišiti večnog života, ako to učiniš. To će te, u najmanju ruku, vratiti daleko unazad na tvom putu, odložiti krajnji cilj«.

»A šta je to?« kaza Barton.

Sprus ga je ignorisao. »Mi ne možemo podneti bol«, mrmljao je. »Preosetljivi smo«.

»Hoćeš li da govoriš?« reče Targof.

»Čak je i ideja samouništenja bolna i izbegava se, izuzev kada je apsolutno potrebno«, mrmljao je Sprus. »Uprkos činjenici što znam da ću živeti ponovo«.

»Na vatru s njim«, reče Targof dvojici ljudi što su držali Sprusa.

Monat podiže glas. »Trenutak samo. Sprus, nauka mog naroda bila je mnogo naprednija od nauke Zemljana. Prema

tome, ja sam kvalifikovaniji da učeno pogađam. Možda te možemo poštedeti bola od vatre, kao i bola zbog odavanja sopstvene svrhe, ako samo potvrdiš što ću ti reći. Tako, to ne bi bila izdaja u pravom smislu«.

Sprus reče: »Slušam«.

»Po mojoj teoriji, ti si Zemljanin. Pripadaš dobu koje je, hronološki, mnogo posle 2.008. godine naše ere. Mora da potičeš od nekoliko onih koji su preživeli moj skener smrti. Sudeći po tehnologiji i moći koja je potrebna da bi se površina ove planete rekonstruisala u jednu ogromnu rečnu dolinu, tvoje vreme mora da je usledilo mnogo posle dvadeset prvog veka. Nagađam, reč je o pedesetom veku naše ere?«

Sprus pogleda na vatru i potom reče, »Dodaj još dve hiljade godina«.

»Ako je ova planeta otprilike veličine Zemlje, na njoj može živeti samo ovoliko ljudi. A gde su ostali, mrtvorođenčad, deca koja su umrla pre pete godine, imbecili i idioti, kao i oni koji su živeli posle dvadesetog veka?«

»Oni su drugde«, odgovori Sprus. Opet pogleda vatru i stisnu usne.

»Moj narod«, reče Monat, »imao je teoriju da će jednom moći da vidi svoju prošlost. Neću ići u detalje, ali bilo je verovatno da se prošle radnje mogu vizuelno otkriti i potom snimiti. Vremeplov je, naravno, bio čista fantazija.

»Ali šta ako je vaša kultura bila sposobna da učini ono o čemu smo mi samo teoretisali? Šta ako ste vi snimili ponaosob svako ljudsko biće koje je ikad živelo? Pronašli ovu planetu i konstruisali ovu Rečnu dolinu? Negde, možda ispod same površine ove planete, koristili pre-tvarače energije u materiju, uticaj toplote rastopljenog jezgra ove planete i snimke, da ponovo stvorite tela mrtvih u tankovima? Upotrebili biološke tehnike da podmladite tela i obnovite udove, oči i drugo, i da preinačite svaki fizički defekt?«

»Potom ste«, produži Monat, »načinili još snimaka novostvorenih tela i odložili ih u nekakav ogromni memorija-tank? Kasnije ste uništili tela u tankovima? Ponovo ih stvorili pomoću provodljivog metala koji je, takode, upotrebljen za punjenje zdela? Ovaj može biti zakopan ispod zemlje. Uskrsnuće se tad događa bez pribegavanja natrprirodnim sredstvima«.

»Veliko je pitanje, zašto?«

»Da si ti imao u svojoj moći da učiniš sve to, zar ne bi mislio da je to tvoja etička dužnost?« upita Sprus.

»Da, ali ja bih uskrsnuo samo one vredne uskrsnuća.«

»A šta ako ostali ne bi prihvatili tvoj kriterijum?« reče Sprus. »Da li zaista misliš da si dovoljno mudar i dobar da sudiš? Bi li se ravnao s Bogom? Ne, svi moraju dobiti drugu šansu, bez obzira koliko su bestijalni, sebični, uskogrudi ili glupi. Potom, od njih će zavisiti... «

On zaćuta, kao da je zažalio zbog svog izliva, i kao da ne namerava više ništa da kaže.

»Uz to«, reče Monat, »želeli biste da načinite studiju čovečanstva kakvo je postojalo u prošlosti. Želeli biste da snimite sve jezike kojima su ljudi ikad govorili, njihove običaje, filozofije, biografije. Zbog toga su vam potrebni agenti, koji se izdaju za uskrsle, da se pomešaju sa narodima u dolini, beleže, posmatraju, studiraju. Koliko će ovo proučavanje trajati? Hiljadu godina? Dve? Deset? Milion?«

»I šta je sa našim konačnim razmeštajem? Treba li da ovde zauvek ostanemo?«

»Ostaćete ovde onoliko koliko vam je neophodno da se oporavite, viknu Sprus. »Potom... »Zatvori usta, besno pogleda i reče: »Produženi kontakt sa vama, čini da, i najčvršći među nama, poprimaju vaše osobine. Moramo i sami da se oporavimo. Već se osećam nečistim. .. «

»Stavite ga na vatru«, reče Targof. »Saznaćemo celu istinu«.

»Ne, nećete!« viknu Sprus. »Ovo je trebalo davno da učinim! Ko zna šta... «

Pade na zemlju i koža mu dobi sivoplavu boju. Doktor Stajnborg, jedan od članova Saveta ga pregleda, ali je svima već bilo jasno da je mrtav.

Targof reče: »Bolje ga odmah odnesite, doktore. Secirajte ga. Čekaćemo ovde vaš izveštaj«.

»Sa kamenim noževima, bez hemikalija i mikroskopa, kakvu vrstu izveštaja možete očekivati?« reče Stajnborg. »Ali učiniću kako najbolje umem«.

Telo je odneto. Barton kaza: »Milo mi je što nas nije naterao da priznamo da blefiramo. Da je držao jezik za zubima, porazio bi nas«.

»Vi onda zbilja niste nameravali da ga mučite?« reče Frigit. »Nadao sam se da ne biste ostvarili svoju pretnju. Da jeste, otišao bih, da više nikada ne vidim nijednog od vas«.

»Naravno da nismo to hteli«, reče Ruač. »Sprus je bio u pravu. Ne bismo bili bolji od Geringa. Ali mogli smo pokušati i na drugi način. Hipnozom, recimo. Barton, Monat i Stajnborg, bili su stručnjaci u tome«.

»Nevolja je što još uvek ne znamo jesmo li došli do istine«, kaza Targof. »Stvarno, mogao je lagati. Monat je izneo nekoliko nagađanja i, ako su pogrešna, Sprus nas je mogao zavesti slaganjem s Monatom. Ne bih rekao da smemo biti sasvim sigurni«.

Složili su se u jednoj stvari. Njihove šanse da otkriju drugog agenata po odsustvu simbola na čelu, propale su. Sada će oni — ko god da su — znajući za vidljivost znakova Kazovoj vrsti, preduzeti sve da spreče otkrivanje.

Stajnborg se vratio nakon tri sata. »Nisam našao ništa što bi ga razlikovalo od ijednog pripadnika homo sapiens vrste. Izuzev ove napravice«.

Držao je crnu, sjajnu kuglicu, veličine, otprilike, glave palidrvceta.

»Ovo sam otkrio na površini prozencefala. Bilo je povezano sa nervima tako tankim žicama da sam ih mogao videti jedino pod određenim uglom, kada ih obasja svetlost. Moje je mišljenje da se Sprus ubio pomoću ove naprave i da je to učinio uživljavajući se u svoju smrt. Ova loptica je, nekako, želju za smrću pretvorila u smrt. Možda je reagovala na misao puštanjem otrova, za čiju analizu nema sredstava«. On završi izveštaj i dodade im lopticu, koja krenu iz ruke u ruku.

18

Trideset dana kasnije, Barton, Frigit, Ruač i Kaz vraćali su se s puta po gornjem toku Reke. Samo što nije svanulo. Hladna, gusta magla, koja se spustila šest ili sedam stopa iznad Reke u drugom delu noći, vila se oko njih. Ni u jednom pravcu nisu mogli da vide ni prst pred okom, ali je Barton, koji je stajao na pramcu bambusovog čamca sa jednim jarbolom, znao da su blizu zapadne obale. U relativno malim dubinama, struja je bila slabija, a oni su se, sa sredine reke, baš bili uputili u pravcu luke.

Ako su im proračuni bili dobri, trebalo je da budu u blizini ruševina Geringovog dvora. Svakog trena je očekivao da vidi traku gušćeg mraka, kako se pomalja iz tamne vode, obale kopna koje je sada zvao domom. Dom je za Bartona uvek bio mesto sa kog će da navali napred, gde će da se odmori, privremena tvrđava u kojoj piše knjigu o poslednjoj svojoj ekspediciji, jazbina u kojoj isceljuje poslednje rane, komandni most sa kog je tražio nove krajeve za istraživanje.

Dakle, svega dve nedelje posle Sprusove smrti, Barton je osetio potrebu da promeni mesto boravka. Bio je čuo glasine da je na zapadnoj obali, oko sto milja uzvodno, otkriven bakar. To je bila, ne više od dvanaest milja duga oblast, naseljena Sarmatima iz petog veka pre Hrista i Frizijcima iz trinaestog veka naše ere.

Barton nije u suštini verovao da je priča istinita — ali, dala mu je opravdanje za putovanje. Krenuo je, ignorišući Alisinu molbu da je povede sa sobom.

Sada posle mesec dana, i raznih doživljaja, ne svih prijatnih, došli su gotovo kući. Priča nije bila sasvim neosnovana. Postojao je bakar, ali u beznačajnim količinama. Tako su ova četvorica uskočila u čamac, da bi putovali lako, nizvodno, sa vetrom koji im je neprekidno duvao u jedro. Putovali su danju i iznosili čamac na obalu u vreme obeda, gde god je bilo blagonaklonih ljudi kojima nije smetalo da tuđinci koriste njihove kamene zdele. Noću su spavali među druželjubivima, ili, ako su se našli u neprijateljskim vodama, plovili dalje po mraku.

Poslednji deo puta osvajali su po zalasku sunca. Pre no što će stići kući, morali su da prođu kroz oblast na čijoj su jednoj strani živeli robova gladni Mohikanci iz osamnaestog veka, a na drugoj jednako grabljivi Kartaginjani iz trećeg veka pre Hrista. Kliznuvši između njih, ispod maglenog pokrivača, bili su gotovo kod kuće.

Iznenada, Barton viknu; »Evo obale. Pit, spuštaj jarbol, Kaz, Lev, ostavite vesla. Navalite na jarbol«

Za nekoliko minuta su se iskrcali i izgurali lagani brod sasvim iz vode, na blagu strminu obale. Sada, kada su bili izvan magle, mogli su videti kako se nebo beli iznad istočnih planina.

»Položaj tačno proračunat!« reče Barton. »Mi smo deset koraka iza kamene zdele kod ruševina!«

Osmotrio je bambusove kolibe duž poljane i zgrade vidljive u visokoj travi i ispod džinovskog drveća po brdima.

Nikog živog ne beše napolju. Dolina je spavala.

On upita: »Ne mislite li da je čudno što

niko još nije ustao? Ili, što stražari nisu uzviknuli?«

Frigit pokaza prema stražarskom tornju na njihovoj desnoj strani.

Barton opsova i reče: »Spavaju, bogami, ili su napustili dužnost!«

Ali znao je dok je govorio, da nije u pitanju zanemarivanje dužnosti. Premda ostalima nije rekao ništa o tome, u momentu kada je stupio na obalu, beše siguran da se neko veliko zlo dogodilo. Potrča preko poljane ka kolibi u kojoj je živeo sa Alisom.

Alisa je spavala u postelji od bambusa i trave u desnom delu zgrade. Samo joj se glava videla, jer se bese sklupčala ispod pokrivača od peškira spojenih magnetnim kopčama. Barton skide pokrivač, kleknu uz niski krevet, i podiže je u sedeći položaj. Njena glava klonu napred, dok su joj ruke mlitavo visile. Ali imala je zdravu boju i disala normalno.

Barton je tri put pozva. Nije se budila. On je snažno ošamari s obe strane: obrazi joj pocrveneše. Očni kapci joj se pokrenuše i potom opet utonu u san.

Dotad se pojaviše Frigit i Ruač. »Zavirili smo i u neke od drugih koliba«, kaza Frigit. »Svi spavaju. Pokušao sam nekoliko njih da probudim, ali su posve isključeni. Šta to ne valja?«

Barton upita: »Za koga misliš da ima moć ili potrebu da učini tako nešto? Sprus. Sprus i njegova vrsta, ko god da su«

»Zašto?« upita Frigit uplašeno.

»Mene su tražili. Mora da su došli ispod magle, ta neko je celu oblast uspavao.«

»Gasom za uspavljivanje to je dovoljno lako izvodljivo«, reče Ruač. »Premda, ljudi od takve moći kakva je njihova mogu imati uređaje o kojima mi nismo nikad ni sanjali.

»Mene su tražili« vikao je Barton.

»Što znači, ukoliko je tačno, da se mogu vratiti večeras«, nadoveza se Frigit. »Ali zašto bi oni za tobom tragali?«

Ruač odgovori umesto Bartona. »Jer je on, da se zna, jedini čovek koji se probudio u fazi što je prethodila uskrsnuću. Zašto, to je misterija. Ali, očito, nešto nije u redu. Možda je to i za njih misterija. Sklon sam da pomislim kako su raspravljali o ovom, i najzad odlučili da dođu. Možda da kidnapuju Bartona zbog posmatranja — ili nečeg kobnijeg«.

»Moguće da su želeli da izbrišu iz mog pamćenja sve što sam video u onoj dvorani sa plovećim telima«, reče Barton, »Nije valjda, takva stvar van domašaja njihove nauke«.

»Ali ti si tu priču mnogima ispričao«, kaza Frigit. »Neizvodljivo je da pronađu i uhvate sve te ljude i izbrišu sećanje na tvoju priču iz njihove svesti«.

»Da li bi to uopšte bilo neophodno? Koliko njih veruje u moju priču? Katkad i sam sumnjam«.

Ruač reče; »Besplodno je takvo razmišljanje. Šta nam sad valja činiti?«

»Ričarde!« vrisnu Alisa, i oni se okrenuše i videše je kako sedi i zuri u njih.

Nekoliko minuta nisu mogli da razumeju šta se dogodilo. Najzad, ona reče; »Eto zbog toga je i magla prekrila zemlju. Činilo mi se to čudnim, ali, naravno, nije bilo načina da saznam šta se uistinu događa.«

»Uzmite svoje zdele«, reče Barton. »Stavite u vreće sve što želite da ponesete sa sobom. Smesta krećemo. Želim da umaknem pre nego što se ostali probude.«

Alisine, ionako krupne oči, proširiše se. »Kuda idemo?«

»Bilo kuda odavde. Ne volim da bežim, ali ne mogu, jednostavno, da ostanem i borim se protiv takvih ljudi. Ne, kad znaju gde sam. Reći ću ti, međutim, šta planiram. Hoću da nađem kraj Reke. Mora da ona ima početak i kraj, i mora postojati način da se čovek probije do izvora. Ako uopšte postoji način, naći ću ga — budi sigurna!«

»U međuvremenu, oni će me tražiti drugde — nadam se. Činjenica da me ovde nisu pronašli, podstiče me da mislim da oni nemaju sredstava za trenutno otkrivanje izvesne osobe. Možda su nas žigosali kao stoku« — pokaza nevidljive simbole na svom čelu — »ali čak i među stokom ima otpadnika. Uz to, mi smo stoka s mozgom.«

Okrenu se prema ostalima. »Više ste nego dobrodošli, ako želite sa mnom. U stvari, bio bih počastvovan.«

»Povešću Monata«, reče Kaz. »On ne bi želeo da ga ostavimo.«

Barton napravi grimasu i reče; »Stari, dobri Monat. Ne volim što mu to činim, ali nemam izbora. Ne može s nama. Suviše je prepoznatljiv. Njihovi agenti će bez problema otkriti svakog poput njega. Žao mi je, ali ne može.«

Kazove oči se napuniše suzama, koje se potom skotrljaše niz njegove izbočene jagodice. Prigušenim glasom, reče; »Barton—nag; ni ja ne mogu poći. Takođe

izgledam sasvim drugačije od ostalih.«

Barton je sada osećao kako suze vlaže njegove oči. Reče. »Rizikovaćemo toliko. Najzad, mora da je mnogo takvih uokolo. U toku naših putovanja videli smo ih bar trideset, ako ne više.«

»Nijednu ženu, dosad, Barton—nag«, reče Kaz tužno. Potom se osmehnu. »Možda nađemo neku, kada idemo Rekom.«

Osmeh mu odmah iščeznu. »Ne, do vraga s tim, ne idem. Ne mogu toliko da povredim Monata. Za njega i mene, drugi misle mi ružni kao strašila. Tako postali dobri prijatelji. On nije moj nag, ali je prvi do njega. Ostajem.«

On priđe Bartonu i zagrli ga tako čvrsto, da mu je isterao vazduh uz čujno šištanje, pusti ga, rukova se sa ostalima i, prodrmavši ih, okrenu se i ode, vukući noge.

Ruač, držeći svoju paralizovanu ruku, reče; »Ne budi lud, Bartone. Shvataš li da ovom Rekom možeš jedriti hiljadu godina i još uvek biti udaljen milion ili više milja od njenog kraja? Ja ostajem. Mojim sam ljudima potreban. Uostalom, Sprus nam je pojasnio da mi treba da stremimo duhovnom savršenstvu, a ne da se borimo protiv onih koji su nam za to dali priliku.«

Sinu belina Bartonovih zuba na njegovom tamnom licu. Zamahnu zdelom, kao da je oružje.

»Nisam tražio da budem ovde, više nego što sam tražio da budem rođen na Zemlji. Ne nameravam da se ulagujem nekom ko mi diktira život. Hoću da nađem kraj Reke. A ako ne uspem, u najmanju ruku ću se zabaviti i naučiti mnogo na putu.«

Dotad su ljudi već počeli da teturaju iz koliba, zevaju i trljaju podbule oči. Ruač se nije na njih osvrtao; gledao je kako je jedro podešeno prema vetru i brod zaseče Reku poprečno, pa uzvodno. Barton je upravljao kormilom; okrenuo se jednom i mahnuo zdelom, tako da se sunce odbilo od nje u mnogo sjajnih kopalja.

Ruač mišljaše kako je Barton zaista srećan što je bio prinuđen na takvu odluku. Sada je mogao da izbegne velike odgovornosti koje bi mu se nametnule u toku upravljanja ovom malom državom, i čini što mu drago. Mogao je da krene u najveću od svih svojih avantura.

»Neka je sa srećom«, mrmljao je Ruač sebi u bradu. »Čovek može naći spas na putu, ako želi, baš kao što ga može naći kod kuće. To od njega zavisi. U međuvremenu, ja ću, poput Volterovog junaka — kako mu ono beše ime? Zemaljske stvari počinju da mi izmiču — da obrađujem sopstvenu malu baštu.«

Zastade i pogleda nekako čežnjivo za Bartonom.

»Ko zna? Možda će on jednog dana naleteti na Voltera.«

Uzdahnu i nasmeši se.

»S druge strane, možda Volter mene jednog dana iznenada poseti!«

19

»Mrzim te, Hermane Gering!«

Glas se razleže, a zatim uminu, kao da je zubac zupčanika, uklopljen sa zupcem sna drugog čoveka, i okreće se unutar i izvan njegovog sna.

Ploveći na talasima raskošnohipnotičkog stanja, Ričard Frensis Barton znao je da sanja. Ali bio je bespomoćan da išta učini.

Prvi se san vratio.

Događaji su bili nejasni i kratki. Svetleća traka njega samog u bezmernoj dvorani plovećih tela; još jedan blesak bezimenih čuvara, koji su ga našli i vratili na spavanje; potom istrzan sažetak onog što je sanjao pred istinsko Uskrsnuće na obalama Reke.

Bog — lep starac u odelu srednjoviktorijanskog gospodina sa imetkom i poreklom — gurkao ga je u rebra jednom gvozdenom palicom i govorio mu da je *dužan* za tela.

»Kakva? Kakva tela?« reče Barton, polusvestan da mrmlja u snu. U snu nije mogao čuti svoje reči.

»*Plaćaj!*' reče Bog. Lice mu se rastopi, a potom se uobliči u Bartonovo rođeno.

Bog u prvom snu, pre pet godina, nije odgovorio. Sada je rekao, *'Učini da tvoje Uskrsnuće bude vredno mog truda, budalo. Bacio sam se u trošak i namučio, kako bih tebi, i svim tim kukavnim, bezvrednim nesrećnicima, dao drugu šansu.'*

»Drugu šansu za šta?« upita Barton. Plašio se mogućeg odgovora Boga. Bilo mu je mnogo lakše kada Bog Sveotac — samo sada Barton vide kako je jedno oko Jehove—Odina nestalo i iz prazne duplje bleštali su plamenovi pakla — nije odgovorio. Beše otišao — ne, ne otišao, nego se preobrazio u visoku, sivu, valjkastu kulu što je izbijala iz sive magle, sa bučanjem mora koje se penjalo kroz izmaglicu.

»Zdela!« Opet je video čoveka koji mu

je rekao za Veliku zdelu. Ovaj je to čuo od drugog čoveka, taj od neke žene, a ona od... i tako dalje. Velika zdela bila je jedna od legendi koju su prepričavale milijarde ljudi naseljenih duž Reke — ove Reke, što je, poput zmije, obmotavala ovu planetu od pola do pola, izvirući iz nedohvatnog i uvirući u nepristupačno.

Jedan čovek, ili podljudski stvor, uspeo je da se probije kroz planine do Severnog pola. I on je video veliku zdelu, tajanstvenu kulu, magloviti zamak, malo pre nego što se spotakao. Ili ga je neko gurnuo. Pao je strmoglavce, urličući, u hladno more ispod izmaglice, i umro. I potom se čovek, ili podljudski, opet probudio negde kraj Reke. Smrt ovde nije bila zauvek, premda nije izgubila ništa od svoje boli.

Taj je ispričao o svojoj viziji. Priča se, brže nego što jedrenjak plovi, pronela dolinom Reke.

Tako je i Ričard Frensis Barton, večiti hodočasnik i lutalica, čeznuo da jurne na bedeme Velike zdele. Skinuo bi veo tajne sa uskrsnuća i ove planete, kad bi se uverio da su bića koja su preoblikovala ovaj svet, izgradila kulu.

»Umri, Hermane Gering. Umri, i ostavi me na miru!« viknu neki čovek na nemačkom.

Barton otvori oči. Nije video ništa, izuzev bledog sjaja mnogobrojnih zvezda kroz otvoren prozor sobe u kolibi.

Pogled mu skrenu na obličja crnih stvari uokolo, i spazi Pitera Frigita i Lođi kako spavaju na svojim ležajima od trave uz suprotni zid. Okrenu glavu da vidi beli peškir veličine ćebeta, pod kojim je spavala Alisa. Njeno belo lice bilo je okrenuto prema njemu, a crni oblak kose bese se rasuo po zemlji pored ležaja.

Te noći je čamac sa jednim jarbolom, u kom su on i ostalih troje jedrili niz Reku, stigao na prijateljsku obalu. Mala država Sevieria bila je naseljena Englezima iz šesnaestog veka, premda im je vođa bio Amerikanac, koji je živeo krajem osamnaestog i početkom devetnaestog veka. Džon Sevier, osnivač »izgubljene države« Franklin, kasnije Tenesija, srdačno je primio Bartona i njegovo društvo.

Sevier i njegov narod nisu verovali u ropstvo i ne bi zadržavali nijednog gosta duže nego što sam želi da ostane. Pošto im je dozvolio da napune svoje zdele i tako se nahrane, Sevier ih je pozvao na zabavu. Slavili su Dan uskrsnuća; zatim ih je odveo u sobu za goste.

Barton je uvek bio lak na snu, a sada je još i sanjao nelagodno. Ostali su disali duboko, ili zahrkali, mnogo pre nego što je on podlegao umoru. Nakon jednog beskrajnog sna, probudio ga je glas koji se mešao sa njegovim snovima.

Herman Gering, mišljaše Barton. On je ubio Geringa, ali Gering mora da je živ negde kraj Reke. Je li čovek koji je sada stenjao i vikao u susednoj kolibi, takode jedan od onih koji su patili zbog Geringa, na Zemlji ili u dolini Reke?

Barton skide sa sebe crni peškir i ustade hitro, ali bešumno. Pričvrsti kilt magnetskim umecima, zakopča pojas od ljudske kože oko struka i proveri je li u koricama za nož od istog materijala kremeni *poignard*. Noseći *assegai*, kratko, tvrdo drvo sa kremenim šiljkom, napusti kolibu.

Nebo bez meseca beše svetio poput onog na Zemlji kad je pun mesec. Bilo je zapaljeno ogromnim, raznobojnim zvezdama i bledim, poput krpa, kosmičkim gasom.

Gostinske sobe bile su postavljene milju i po od Reke, na jednom od bregova u drugom nizu, kojima se završavala ravnica. Bilo je tu sedam jednosobnih, lišćem pokrivenih bambusovih kuća. U daljini, ispod ogromnih grana gvozdenog drveća i pod gigantskim borovima i hrastovima, videle su se ostale kolibe. Na odstojanju od pola milje, na vrhu visokog brega, nalazilo se kružno utvrđenje, prozvano *Okruglom kućom*. Tamo su spavali činovnici Sevierie.

Na svakih pola milje duž rečne obale, bile su podignute visoke bambusove kule. Baklje su svu noć gorele na platformama sa kojih su stražari osmatrali okolinu. Nakon što je gledao senke ispod drveća, Barton načini nekoliko koraka ka kolibi iz koje je doprlo stenjanje i vika. Pomeri travnatu zavesu. Svetlost zvezda pade kroz otvoreni prozor na lice usnulog. Barton zviznu od iznenađenja. Video je plavkastu kosu i grube crte lica poznatog mladića.

Barton, bos, krenu lagano. Usnuli zaječa, pokri lice rukom i napola se okrenu. Barton stade, a potom nastavi krišom da napreduje. Odloži assegai na zemlju, potegnu bodež i pažljivo prisloni oštricu uz mladićevo grlo. Ruka pade, oči se otvoriše i ukočeno gledahu u Bartonove. Barton stavi ruku na čovekova otvorena usta.

»Hermane Gering. Ne mrdaj i ne viči. Ubiću te.«

Geringove svetloplave oči izgledale su tamne u mraku, ali je bledilo zbog užasa bilo primetno. Zadrhta i krenu da se uspravi, ali potonu natrag, kad mu je kremen rasekao kožu.

»Otkad si ovde?« upita Barton.

»Ko...?« reče Gering na engleskom, a zatim razrogači oči. »Ričard Barton? Sanjam li? Jesi li to ti?«

Barton je osetio miris gume snova u Geringovom dahu i slatkasti miris njegovog ležaja od trave. Gering beše mnogo mršaviji, nego kad ga je poslednji put video.

Gering kaza; »Ne znam otkad sam ovde. Koliko je sati?«

»Oko sat do zore, rekao bih. Ovo je prvi dan nakon proslave Uskrsnuća.«

»Onda sam ovde tri dana. Mogu li dobiti gutljaj vode? Grlo mi je suvo kao sarkofag.«

»Nije čudo. Živi si sarkofag — ako si se odao gumi snova.«

Barton ustade, pokazujući assegai — oštricom na lonac od nesagorljive ilovače na obližnjem bambusovom stočiću. »Možeš piti, ako hoćeš. Ali ništa ne pokušavaj.«

Gering polako ustade i otetura do stola. »Preslab sam da se tučem s tobom, sve i da hoću.« Bučno je pio iz lonca i potom uze jednu jabuku sa stola. Zagrize je, pa reče; »otkud ti ovde? Mislio sam da sam te se otarasio.«

»Prvo ti meni odgovori«, reče Barton, »i požuri s tim. Stvaraš mi probleme a to mi se ne dopada, znaš.«.

(Nastavakiće se)



U SLEDEĆEM ALEFU ČITAĆETE ZAVRŠETAK PRVOG ROMANA U »RIVERWORLD« SERIJI FILIPA HOSE FARMERA. NASLOVNA NOVELA BIĆE »GARDA« DŽORDŽA R.R. MARTINA UZ OPŠIRNIJI PRIKAZ RADA OVOG AUTORA. PRIPREMAMO I DVE VRLO DOBRE PRIČE; PRVA, SILVERBERGOVA »SLOBODAREVA PRIČA« ODIGRAVA SE U GIBSONOVSKOM KIBERPANKERSKOM SVETU - IMAĆETE PRILIKU DA VIDITE KAKO TAKAV SVET FUNKCIONIŠE KADA GA OSMISLI PRAVI MAJSTOR. DRUGA PRIČA NA KOJU VAM POSEBNO SKREĆEMO PAŽNJU JE »DAN KRAUEVOG PROKLETSTVA« BRAJANA OLDISA KOJA SE, VEROVALI ILI NE, DEŠAVA U SREDNJOVEKOVNOJ SRBIJI NEPOSREDNO PRED MARIČKU BITKU A GLAVNI JUNAK NIKO DRUGI DO KRALJ VUKAŠIN. DOMAĆE AUTORE PREDSTAVLJA SLOBODAN ĆURČIĆ, A U INTERVJUU UPOZAJEMO VAS SA HARLANOM ELISONOM.

NIŠRO »DNEVNIK«, OOUR IZDAVAČKA DELATNOST 21000 NOVI SAD,
Vojvođanskih brigada 7/VI
Odeljenju fiksne prodaje

N A R U D Ž B E N I C A

1) Ovim se neopozivo pretplaćujem na SF magazin *Alef*, počev od broja _____ pa zaključno sa brojem _____ (Rok pretplate ne može biti kraći od šest, niti duži od dvanaest meseci). Ukupan iznos od ___________ dinara uplatiću u roku od 10 dana po prijemu čekovne uplatnice. U slučaju da se cena *Alefa* poveća, pretplatna cena od 900 dinara po jednom broju ostaje neizmenjena do isteka pretplate.

2) Istovremeno, pretplaćujem se na drugo kolo biblioteke *Supernova*, koje je oglašeno na poslednjoj stranici korica ovog broja *Alefa*. Iznos od 4.800 dinara uplatiću u roku od 10 dana po prijemu čekovne uplatnice, čime u potpunosti izmirujem svoje obaveze prema izdavaču za drugo kolo ove biblioteke.

____

(prezime, očevo ime i ime)

____

(mesto, ulica i broj)

______________________________ ______________________________

(datum) (svojeručni potpis)

Ukoliko želite da ovaj broj »Alefa« sačuvate, narudžbenicu možete poslati dopisnicom ili pismom.

Cena pojedinačnog primerka 900 dinara. Godišnja pretplata: 10.800 dinara. Polugodišnja pretplata: 5.400 dinara. Godišnja pretplata za inostranstvo: 39 DM, 270 Asch, 32 Sfr, 128 FF, 134 Skr, 31 USA $, 42 A $ i 42 C $

Dinarska pretplata uplaćuje se opštom uplatnicom na žiro-račun: 65700—603—6350 — NIŠRO »Dnevnik«, OOUR Izdavačka delatnost, Novi Sad, sa naznakom »za Alef«.

Pretplate za inostranstvo uplaćuju se na devizni račun NIŠRO »Dnevnik«, Radna zajednica zajedničkih službi: 25730—421—8049882, takođe sa naznakom »za Alef«.

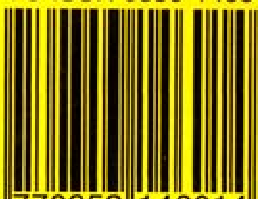
Cena oglasnog prostora za crnobelu stranu iznosi 300.000 dinara, za unutrašnje strane korica 400.000 i za poslednju, spoljnju stranu — 500.000 dinara.

ALEF - SCIENCE FICTION MAGAZIN • Izdavač: NIŠRO »Dnevnik«, OOUR Izdavačka delatnost, 21000 Novi Sad, Bulevar 23. oktobra 31 • Direktor NIŠRO »Dnevnik«: JOVAN SMEDEREVAC • Rukovodilac OOUR Izdavačka delatnost: ILIJA VOJNOVIĆ • Glavni i odgovorni urednik OOUR Izdavačka delatnost: TODOR ĐURIĆ • Sekretar Redakcije: ZDENKA KARABASIL • Korektor: SAVA MALEŠEVIĆ •Štampa: NIŠRO »Dnevnik«, OOUR Štamparija

Biblioteka »SUPERNOVA« DRUGO KOLO

REMEK—DELA
NAJPOZNATIJIH SVETSKIH SF MAJSTORA

Alfred Bester: RAZORENI ČOVEK
Rodžer Zelazni: ALEJA PROKLETSTVA
Braća Strugacki: PLANETA PURPURNIH OBLAKA
Tomas Diš: JEKA OKO NJEGOVIH KOSTIJU
Robert Hajnlajn: ČOVEK KOJI JE PRODAO MESEC
Kliford Simak: LUTKA SUDBINE


YU ISSN 0353-1465

Format 10,5 X 15 cm, latinica, 160—192 strane
Cena kompleta: 4.800 dinara